

Η ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΕΠΤΑ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Θ. ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΣ

Οί έπτά έν Έφέσω παΐδες (Ίερά Μονή Γρηγορίου, Άγιο Όρος)

Άθηναι 2014

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Το εξώφυλλο παριστάνει τα επτά παιδιά που κοιμήθηκαν σε σπηλιά της Εφέσου στην εποχή των κατατρεγμών του Ρωμαίου αυτοκράτορα Δεκίου (249-251 μ.χ.). Τα ονόματά τους σύμφωνα με το συναξάρι είναι: Μαξιμιλιανός, Εξακουστωδιανός, Ιάμβλιχος, Μαρτινιανός, Διονύσιος, Ιωάννης και Κωνσταντίνος. Ξύπνησαν στην εποχή του Θεοδοσίου Β' του Μικρού (408-450 μ.Χ.) όταν εμφανίστηκε στους κόλπους του Χριστιανισμού μια αίρεση, η οποία δεν δεχόταν το δόγμα της αναστάσεως των νεκρών. Η ιστορία των επτά παιδών της Εφέσου αποδίδεται θαυμάσια με μυθιστορηματικό και διδακτικό τρόπο στο εξαιρετο βιβλίο του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου που φέρει τον τίτλο «Τα επτά κοιμισμένα παιδιά» (Εκδόσεις Αστέρος, Γ' Έκδοση, 1992).

Ἀπολυτίκιον (Κατέβασμα) Ἦχος γ'. Θείας πίστεως.

Θεῖω Πνεύματι, ἀφθαρτισθέντες, πολυχρόνιον, ἤνυσαν ὕπνον, οἱ ἐν Ἐφέσῳ ἐπτάρημοι Μάρτυρες, καὶ ἀναστάντες πιστοὺς ἐβεβαίωσαν, τὴν τῶν ἀνθρώπων κοινήν ἐξανάστασιν ὅθεν ἅπαντες, συμφώνως τούτους τιμήσωμεν, δοξάζοντες Χριστὸν τὸν πολυέλεον.

Στους γονείς και τις αδελφές που εβδομήντα φορές επτάκις μέ
φροντίζουν

Ἐπτάκις αἰνέσει σέ, Κύριε, καί μεγαλύνει τὰ ἔργα σου
Πονηρή καί μέ ἑπτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα γέμουσα
Τάλαινα καί ἑπταπόνηρος ψυχή μας
Ἄναγέννησιν πρός τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς καί ἑπταβηματισμόν
προσμένουσαι

«...Τοίνυν κάγώ, στοχαστικῶς ἐπιβάλλων τοῖς προκειμένοις, τόν Θεόν ἐπικαλοῦμαι γενέσθαι τῶν λεχθησομένων συλλήπτορα, κατά πάντα τρόπον πρὸς τὸ ὕψος τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων ἀσθενοῦσαν εὐρίσκων τῆς ἑμαυτοῦ διανοίας τὴν δύναμιν. Κἂν τε γάρ ἐπιτύχω, τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν ὑπάρχει κατόρθωμα, διὰ τῆς καταλήψεως ἐνάγοντος μὲ πρὸς εὐχαριστίαν· κἂν τε γάρ μή, καὶ οὕτω πάλιν τοῦ Θεοῦ τὸ τῆς ἀκαταληψίας ὑπάρχει καλόν, τόν ὡς εἰκὸς ἐκ τῆς γνώσεως τεχθησόμενόν μοι κατά πρόνοιαν τύφον προανακόπτοντος καὶ τὴν ἀκαταληψίαν ποιουμένου μοι μετριοφροσύνης ὑπόθεσιν».

Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 536.

«Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς ἐρμηνευτὰς τῆς Γραφῆς ἐρμηνεύειν τι ὡς μὴ δυνάμενον ἄλλως ἐρμηνευθῆναι».

Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *αὐτ.*, Τομ. 90, στ. 317.

«Καὶ σὺ δ' ἂν κατά σαυτόν ἀναλεγόμενος, πολλοὺς τηρήσῃς ἀριθμοὺς ἔχοντας τί τοῦ φαινομένου βαθύτερον».

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως «Λόγοι: ΜΑ' Λόγος, Εἰς τὴν Πεντηκοστήν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 36, στ. 428.

ΕΠΤΑΔΙΚΕΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

ΠΡΩΤΟ: Εύχαριστώ τόν δωρεοδότη καί τρισυπόστατο Θεό, διότι μέσω τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ χορηγοῦ τῶν ἑπτὰ ἐνεργειῶν, φώτισε τόν δούλο του πρὸς τή θεολογική αὐτὴ συγγραφή.

ΔΕΥΤΕΡΟ: Θέλουμε νὰ εὐχαριστήσω τὰ μέλη τῆς Τριμελοῦς Ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς Καθηγητὴ Γεώργιο Φίλια, Ἀναπληρωτὴ Καθηγητὴ Σωτῆρη Δεσπότη καὶ Ἐπίκουρο Καθηγητὴ Ἀθανάσιο Γλάρο καὶ γιὰ τὸ χρόνο πού διάθεσαν στὴ διόρθωση τῶν κειμένων.

ΤΡΙΤΟ: Ἕνα μεγάλο εὐχαριστῶ ἀπευθύνουμε στὰ πέντε μέλη τῆς οἰκογένειάς μου πού σάν τίς πέντε αἰσθήσεις τόν ἔνισχυσαν ποικιλότροπα. Στὴ σύζυγό του Μαρίνα, στὰ παιδιά μου Ἑλενα, πού στὴν ἀκοή τῶν λόγων του ἐμβάθυναν καὶ συνοδοιπόρησαν, στὸ Μιχαήλ πού ἀπὸ τὴ μακρινὴ Ἀμερικὴ γεύεται ὅλες μου τίς τεχνικὲς ἀπορίες καὶ κάνει εἰσηγήσεις, στὸν Νικόλαο πού ὀσφραίνεται τίς διάφορες ἀνησυχίες του καὶ τὴν Κυριακὴ πού μέ τὴν ἀφή σταχυολογεῖ τίς σκέψεις του.

ΤΕΤΑΡΤΟ: Τόν πατέρα μου Μιχαήλ πού σάν τόν συνώνυμο ἀρχάγγελο μέ τίς φτεροῦγες του στηρίζει ἀδιάκοπα κάθε προσπάθειά του γιὰ συνεχὴ πρόοδο.

ΠΕΜΠΤΟ: Τὴ μητέρα μου Κυριακὴ πού συχνὰ τοῦ ὑπενθυμίζει τοῦ Κυρίου τὴν ἡμέρα, τὴν ὄγδοη.

ΕΚΤΟ: Τόν έξ άγχιστείας πατέρα μου Μιχαήλ, πού οί συμβουλές καί οί εϋστοχες έπισημάνσεις του κατά τή διόρθωση τοϋ κειμένου, άποτελοϋν άρχαγγελικές φτεροϋγες πού τόν ένίσχυσαν στήν όλοκλήρωση τοϋ έργου μου. Τήν έξ' άγχιστείας μητέρα μου Έλένη, πού όδηγεϊ στήν έφευρετική πίστη καί βοηθά νά σηκώνει τό κρεβάτι τής παραλυσίας καί νά άνεβαίνει στους έπτά ούρανούς, όπου εϊναι στημένος ό θρόνος τοϋ άρνίου.

ΕΒΔΟΜΟ: Στή Δρ Κ. Κουκουλίτσα γιά τήν άπέραντη προθυμία της νά βοηθήσει στή μετάφραση έδαφίων άπό τά έργα τοϋ Άγίου Αύγουστίνου. Στό συνάδελφο Χημικό Κώστα καί φιλόλογο Μαριάννα Παπακωνσταντίνου γιά τίς εϋστοχες διορθώσεις στό κείμενο καί βιβλιογραφικές πληροφορίες. Στην νύμφη του Άλεξάνδρα, πού άπό τήν μακρινή Άμερική μέ προμήθευε μέ ξενόγλωσσα βιβλία, ώστε να ύπάρχει ταχεϊά πρόσβαση στις πηγές. Στή φιλόλογο Άννα Άθανασάκη, πού συνέτεινε στήν ένσωμάτωση τής συνεισφορᾶς τής ποίησης στόν συμβολισμό τοϋ έπτά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	12
1.1. Μεθοδολογία μελέτης	15
1.2. Ο αριθμός έπτά	17
1.3. Η διαχρονικότητα συμβολισμού του αριθμού έπτά	22
1.4. Συμβολισμός του αριθμού έπτά στις διάφορες θρησκευτικές και διδασκαλίες.....	23
1.5. Ο αριθμός έπτά στις Έπιστήμες.....	46
1.6 Ο αριθμός έπτά στην ποίηση.....	49
2.1. Συμβολισμός στην Άγια Γραφή και ή έπταδική δομή της....	56
2.2. Τό έπτά ως σύμβολο αλήθειας.....	62
2.3. Τό έπτά ως σύμβολο ολοκλήρωσης (τελειότητας) και αγιότητας (έξάγνισης)	64
2.4. Τό έβραϊκό ήμερολόγιο και ό αριθμός έπτά.....	67
2.5. Τό έπτά ως σύμβολο έλέους.....	70
2.6. Τό έπτά ως σύμβολο μακροζωίας	71
2.7. Τό έπτά ως σύμβολο ύπομονής και έγκαρτερικότητας	71
2.8. Τό έπτά ως σύμβολο πίστης	72
2.9. Τό έπτά ως σύμβολο προφητικό	73
2.10. Τό έπτά ως σύμβολο έπάρκειας, πλήθους σέ ποσότητα, έκτασης, δύναμης και συχνότητας.....	76
2.11. Το έπτά ως σύμβολο παρόντος βίου.....	78
2.12. Χρονολογία γέννησης του Ίησου Χριστού:	79

2.13. Συμβολικότητα ἀριθμοῦ ἑπτὰ στήν Ἀποκάλυψη Ἰωάννη.....	82
3.1 Ἀλληγορικότητα κατὰ τοὺς Ἁγίους Πατέρες.....	98
3.2. Θεός καί Χρόνος.....	100
3.3. Ἡ ὕπαρξη τῶν Ἑπτὰ οὐρανῶν	102
3.4. Ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιά τόν κόσμον (Τό παράδειγμα τοῦ πουλιοῦ ἀλκυόνα καί οἱ ἀλκυονίδες ἡμέρες).....	104
3.5. Ἑπτακισχίλιοι καί Βαάλ.....	106
3.6. Τό ἑπταδικό σύστημα τιμωρίας	107
3.7. Ἑπταπόνηρη ἡ ψυχὴ	108
3.8. Νηστεία καί ἑπταδικό σύστημα	109
3.9. Ἀθέτηση τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου	109
3.10. Κάιν καί Λάμεχ:	110
3.11. Τό περιστατικό μέ τόν Πέτρο	121
3.12. Ὁ δυσανασχετῶν ἄνθρωπος.....	124
3.13. Μεταβολές σέ τρεῖς ἑπτάδες ἐτῶν	125
3.14. Ἡ Μητέρα τῶν Ἑπτὰ Μακκαβαίων, ὑπόδειγμα ὑπομονῆς ..	127
3.15. Οἱ ἑπτὰ γυναῖκες καί ὁ ἕνας ἄνδρας	128
3.16. Ἑπτὰ ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος	129
3.17. Τά ἑπτὰ περάσματα στεριᾶς	133
3.18. Αἴνεση τοῦ Κυρίου πολλές φορές τήν ἡμέρα.....	133
3.19. Ἡ ἀλήθεια τῆς Ἀναστάσεως.....	135
3.20. Οἰκονομία στήν ἡδονή καί φιλαργυρία	135
3.21. Ὁ ἀριθμός ἑπτὰ στά Βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης	136
4.1. Εἴσαγωγή	139
4.2. Παράγωγα ἢ πολλαπλάσια τοῦ 7	142
4.2.1. Τό Θαῦμα τῆς Τιβεριάδας:	142
4.2.2. Τό παράδειγμα τοῦ Κορέ.....	147

4.3	Άριθμοί μή πολλαπλάσιοι τοῦ ἑπτά	150
4.4.	Συνδυασμός ἑπτά και ὀκτώ	153
4.5.	Τὸ 12 σύνθετος ἀριθμός (7+5)	155
4.6.	Ἔξοδος ἀπὸ τῆ Βαβυλώνα	156
4.7.	Φαινομενική παρακοή τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὸ Ἅγιο Πνεῦμα	163
4.8.	Ἐρώτηση Σαδδουκαίων γιὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν	164
4.9.	Ἡ τυπολογία τῶν ἀνδρῶν τῆς Σαμαρειτίδας.....	166
4.10.	Ἡ τυπολογία τοῦ Ζοροβάβελ.....	166
4.11.	Τυπολογική σημασία τῆς ἑπτάφωτης λυχνίας	169
4.12.	Δαβίδ καὶ Γαβαωνίτες.....	175
4.13.	Τὰ καθαρισμένα ἑπτά φορές λόγια του Κυρίου	186
4.14.	Ἡ πτώση καὶ ἡ ἀνάσταση τοῦ δικαίου ἑπτά φορές	186
4.15.	Θυσίες καὶ οἱ ἑπτά μόσχοι	187
4.16.	Ἡ Σωβὰ ἐρμηνεύεται ὡς ἑπτά.....	188
4.17.	Ἡ σημασία τῆς Ἱεριχοῦς καὶ Ἀχάρ	189
4.18.	Τὰ ὄνειρα τοῦ Ναβουχοδονόσορα	189
4.19.	Ἡ τύφλωση τοῦ Σαμψών.....	192
4.20.	Τυπολογία τοῦ Σαμψών	193
4.21.	Ὁ προφήτης Ἐλισσαῖος ἐμπαίζεται ἀπὸ 42 (7Χ6) παιδιά....	194
4.22.	Ἐξαφάνιση τῶν παρὰ φύσιν παθῶν.....	195
4.23	Ἐρμηνεία Σύντομος εἰς τὴν Προσευχὴν τοῦ «Πάτερ Ἡμῶν» πρὸς ἓνα Φιλόχριστον.....	196
6.1.	Εἰσαγωγή	210
6.2.	Γενικὰ γιὰ τὶς ἑορτές	211
6.3.	Ἡ ἑορτὴ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου.....	217
6.3.1.	Θεολογικήσημασία τῆς ἑορτῆς τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ...	219

6.3.2. Συμβολική σημασία τοῦ Μ. Σαββάτου σύμφωνα μέ τό Μάξιμο τόν Ὁμολογητή καί τό Γρηγόριο Νύσσης	230
6.3.3. Ἀριθμολογία στίς ὁμιλίες πού ἀναφέρονται στήν ἑορτή τοῦ Μεγάλου Σαββάτου	238
6.3.4. Τό ἀληθινό καὶ Μέγα Σάββατο.....	242
6.4. Ἑορτή τῆς Μεσοπεντηκοστῆς. Θεολογική καὶ συμβολική τῆς σημασία	246
6.4.1. Ἀριθμολογία ἑορτῆς τῆς Μεσοπεντηκοστῆς	260
6.5. Ἑορτή τῆς Πεντηκοστῆς.....	263
6.5.1. Θεολογική σημασία τῆς Πεντηκοστῆς	263
6.5.2. Συμβολισμοί τῆς Πεντηκοστῆς.....	278
6.5.3. Ἀριθμολογία ἑορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς	280
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	308
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	315
Α΄ ΠΗΓΑΙ	315
Β΄ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ.....	325
ΠΙΝΑΞ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	328
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι άρχαιοι λαοί όπως οι Αιγύπτιοι, Έλληνες και Ίουδαίοι έκαναν χρήση τών αριθμών για να προσδώσουν συμβολικότητα στα κείμενά τους. Οί αριθμοί ήταν «ίεροί» και εξέφραζαν άλληγορικές έννοιες.

Ο αριθμός 7 στη Βίβλο υπερέχει σε συχνότητα συγκριτικά με κάθε άλλο αριθμό. Είναι διάχυτος στα Βιβλία τής Παλαιάς Διαθήκης αλλά δεν έκλείπει και από τα τέσσερα Εύαγγέλια και τις Πράξεις τών Άποστόλων. Στην Άποκάλυψη του Ίωάννη μάλιστα, έπιστρέφει δριμύτερος.

Οί Καππαδόκες Πατέρες αλλά κυρίως ο Μάξιμος ο Όμολογητής συνέβαλαν ώστε να κατανοηθεί ή σημειολογική του σημασία και τα δύσληπτα και δυσνόητα κείμενα τής Άγίας Γραφής να γίνουν εύληπτα και κατανοητά. Για παράδειγμα, οί έπτά βόστρυχοι του Σαμψών αντιπροσωπεύουν κατά τον Γρηγόριο Νύσσης τις έπτά έέργειες του Άγίου Πνεύματος και οί έπτά άνδρες τής Σαδδουκαίας τούς έπτά νόμους που δόθηκαν στον λαό του Ίσραήλ από τον Θεό. Χωρίς τή βοήθεια τών Άγίων Πατέρων, τα κείμενα αυτά για μās τούς πτωχούς πνευματικά πιστούς, θά ήταν άπροσπέλαστα σε έρμηνεία.

Τά περισσότερα κείμενα μπορούν παρόλα αυτά να έρμηνευθοϋν, γνωρίζοντας τις συμβολικές έννοιες του αριθμού έπτά όπως, ότι έκφράζει τό «πολύ ή πλήρες» και τό «τέλειον» καθώς έπίσης ότι σχετίζεται με τον «έβδοματικό χρόνο». Η στείρα τίκτει έπτά παιδιά, ή σοφία στηρίζεται σε έπτά στύλους, ο Ίακώβ περιμένει έπταετίες για να άποκτήσει τή Ραχήλ και ο Θεός δίνει έπτά μέρες προθεσμία στους άμαρτωλούς για να άκολουθήσουν τό Νώε.

Τό έπτά σχετίζεται μέ τό Σάββατο, τή Μεσοπεντηκοστή καί τήν Πεντηκοστή. Γι' αυτό στήν έργασία αύτή προστέθηκαν καί οί έορτές αυτές.

Ή έργασία αύτή στοχεύει νά κατευθύνει τό πνεύμα τοῦ πιστοῦ στήν κατανόηση τῆς σημειολογίας τοῦ ἀριθμοῦ έπτά πού έμπεριέχεται στήν Άγία Γραφή. Μέ τόν τρόπο αύτό θά έμβαθύνει περισσότερο στά νοήματά της καί θά άπολαύσει τούς πνευματικούς της καρπούς. Έπιπρόσθετα, γίνεται είσήγηση για νά ένσωματωθοῦν στήν Άκολουθία τοῦ Άγίου Εύχελαιίου έδάφια πού περιλαμβάνουν τή Θεολογία τοῦ ἀριθμοῦ έπτά, έφόσον καί αύτή είσήχθηκε στή λειτουργική μας ζωή, λαμβάνοντας ύπόψη τή σημειολογία τοῦ ἀριθμοῦ έπτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*Οἱ ἑπτὰ Μακκαβαῖοι καί ἡ μητέρα
τους Σολομωνή μαζί μέ τόν
διδάσκαλό τους Ἐλεάζαρ*

1.1. Μεθοδολογία μελέτης

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε κατά τη συγγραφή τής εργασίας ήταν η ακόλουθη. Πρώτα, μελετήθηκε ένδελεχώς η Βίβλος και έπισημάνθηκαν τα άξιολογότερα έδάφια που έκφράζουν τίς διάφορες άλληγορικές σημασίες του άριθμού έπτά. Στή συνέχεια, κάνοντας χρήση του TLG (Thesaurus Linguae Graeca) σαρώθηκαν διάφορα λήμματα όπως τό έπτά, έπτάκις, Σάββατο, πενήκοντα και Πεντηκοστή στους Πατέρες τής Όρθόδοξης Έκκλησίας.

Τό άποτέλεσμα τής σάρωσης ήταν νά ληφθοϋν χιλιάδες έδάφια που περιείχαν τα πιο πάνω λήμματα. Η μελέτη τών έδαφίων αυτών όδηγησε στο συμπέρασμα ότι τα πιο ένδιαφέροντα στοιχεία για τήν άλληγορική σημασία του άριθμού έπτά παρείχαν οι Καππαδόκες Πατέρες και ο Άγιος Μάξιμος ο Όμολογητής. Η κάλυψη έξάλλου όλόκληρης τής Βιβλιογραφίας θα ήταν έργο τιτάνιο, χωρίς νά προσθέτει καινοτόμα στοιχεία.

Χρειάστηκε, επίσης, νά προστρέξουμε και σε κάποια έδάφια του Άγιου Αύγουστίνου. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήσαμε ήταν νά έκμεταλλευτοϋμε τό διαδίκτυο όπου αναφέρονταν τα έργα του Άγιου Αύγουστίνου. Θέτοντας τό λήμμα έπτά, μπορέσαμε νά άντλήσουμε τα κυριότερα έδάφια όπου μιλοϋσαν για τήν άλληγορική σημασία του άριθμού έπτά. Κάναμε χρήση και πάλι τών σημαντικότερων έδαφίων τα όποία ήταν γραμμένα στην ίταλική γλώσσα. Άγνοώντας τήν ίταλική γλώσσα χρησιμοποιήσαμε μεταφραστές (translators) στην άγγλική και έλληνική και μπορέσαμε νά κατανοήσουμε τα έδάφια που μάς ένδιέφεραν.

Είναι σαφές ότι η μελέτη για τον Άγιο Αύγουστίνο δεν είναι ένδελεχής και ούτε ήταν στόχος να είσαχθούν στη μελέτη Πατέρες της Δύσης. Έπειδή όμως σε πολλά βιβλία τα οποία μελετήσαμε ανέφεραν τον Άγιο Αύγουστίνο ως πηγή, θέλαμε να κατανοήσουμε τη σημαντική προσφορά του στην αλληγορική έρμηνεία των αριθμών. Αύτη μας η περιέργεια, πιστεύουμε ότι ώφέλησε αρκετά την όλη μελέτη. Έγινε κατανοητό ότι ο Άγιος Μάξιμος ο Όμολογητής έπηρεάσθηκε από τον Άγιο Αύγουστίνο και ίσως και άλλους Δυτικούς Πατέρες όσον αφορά στην αλληγορική έρμηνεία των αριθμών. Μάλιστα ο Άγιος Μάξιμος ο Όμολογητής, κατά τη γνώμη μας, εισδύει βαθύτερα Θεολογικά και έπομένως, η ένσωμάτωση περισσοτέρων έδαφίων από τον Άγιο Αύγουστίνο, δεν θα προσέφερε ιδιαίτερα στη μελέτη. Κάποια συμπληρωματικά στοιχεία έχουν ληφθεί και από τον Άγιο Ίωάννη τον Δαμασκηνό και Άγιο Κύριλλο Άλεξανδρείας.

Συμπερασματικά, από τη μελέτη των Αγίων Πατέρων εξάγεται, πιστεύουμε, άόγγυστα τό συμπέρασμα, ότι οί Καππαδόκες Πατέρες και ο Άγιος Μάξιμος ο Όμολογητής αποτελούν έπαρκείς πηγές για να βοηθηθεί ο πιστός στην αντίληψη της αλληγορικότητας του αριθμού έπτά όπως έμφανίζεται στην Άγία Γραφή. Μάλιστα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Άγιος Μάξιμος ο Όμολογητής αποτελεί άστειρευτη πηγή για να κατανοηθεί κάθε αριθμός που έμφανίζεται στην Άγία Γραφή. Αύτη η σημαντικότερη προσφορά του Αγίου Μάξιμου του Όμολογητή, δεν έχει άκόμη έκτιμηθεί στο βαθμό που της άρμόζει.

Όσον αφορά στις έορτές που σχετίζονται μέ τον αριθμό έπτά άποκλειστική πηγή που χρησιμοποιήθηκε ήταν η Κλείς του Γ. Σχολαρίου. Προσπαθήσαμε σε αυτές να δώσουμε περισσότερη έκταση στα τμήματα των όμιλιών που

σχετίζονται με τη θεολογία του ἁριθμοῦ ἑπτὰ. Χάριν ὅμως τῆς πληρότητας τῶν κειμένων ἀναπτύχθηκε ἡ ὀλική θεολογική σημασία τῶν ἑορτῶν πού ἀναγκαστικά περιλάμβανε καὶ πολλές ἄλλες θεολογικές πτυχές, πέρα ἀπὸ τὴν τυπολογία τοῦ ἁριθμοῦ ἑπτὰ.

1.2. Ὁ ἁριθμὸς ἑπτὰ

Ἡ ἑβραϊκὴ λέξη (Sheva) ἡ ὁποία σημαίνει ἑπτὰ ἔχει τρεῖς ρίζες (Shin-Beta-Ayin) καὶ φέρει τρεῖς θεμελιώδεις σημασίες: (α) ἑπτὰ (β) ὀλοκληρώνω/τελειώνω καὶ (γ) ὀρκίζομαι/ ὀρκος. Αὐτές οἱ τρεῖς θεμελιώδεις σημασίες χαρακτηρίζουν ἄρκετὰ ἐδάφια τῆς Βίβλου¹.

Ὁ παρακάτω πίνακας δείχνει τὴν ἐπίδραση πού δέχτηκαν διάφορες γλώσσες ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἁριθμὸ ἑπτὰ

ἑβραϊκὰ	Sheva (Saba)
Ἄγγλικά	Seven

1.(α)<http://afgen.com/seven.html>

(β)http://www.le.ac.uk/ha/seecorn/gag_sds.html

(γ)http://www.wadsworth.com/religion_d/special_features/symbols/Islamic.html

(δ) <http://www.blavatsky.net/Blavatsky/arts>

(ε) <http://www.buzzle.com/articles/facts-about-the-number-seven.html>

(στ) <http://wiki.answers.com/Q/what-is-the-significance-of-the-number-seven-in-the-Bible>

(ζ) <http://www.essortment.com/all/nmbersbible-rfyq.htm>

(η) <http://www.biblestudy.org/bibleref/meaning-of-numbers-in-bible/7.html>

(θ) <http://www.angelfire.com/az/rainbowbridge/seven.html>

Γερμανικά	Sieben
Παλαιοβυζαντινά	Sebun
Σανσκριτικά	Sapta
Λατινικά	Septem

Τὸ ἑπτὰ εἶναι συνυφασμένο μὲ τὴ ζωὴ μας. Ἐπτὰ εἶναι τὰ θαύματα τῆς ἀρχαιότητος². Ἐπτὰ εἶναι οἱ ἡμέρες τῆς ἐβδομάδας καὶ ἑπτὰ οἱ θάλασσοι τῆς γῆς. Μιλάμε γιὰ τὸν «ἑφτάψυχο γάτο», ὅτι σηκωθήκαμε ἀπὸ τὰ «ἑφτά χαράματα» (πολύ πρῶι), γιὰ τὰ ἑπταπύργια τείχη³ καὶ τὴ Χιονάτη μὲ τοὺς

2. <http://www.lexilogia.gr/forum/showthread>

Στο διαδικτυακὸ αὐτὸ χῶρο ὁ ἀναγνώστης βρῖσκει πολλὲς πληροφορίες γιὰ τὸ ἑπτὰ. Ἀναφέρονται οἱ ἑπτὰ λόφοι τῆς Ρώμης (Ἄβεντινος, Βιμινάλιος, Ἐσκυλίνος, Καίλιος, Καπιτωλίνος, Κυρινάλιος, Παλατίνος), οἱ ἑπτὰ σοφοὶ τῆς Ἀρχαιότητος (Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, Πιπτακὸς ὁ Μυτιληναῖος, Βίας ὁ Πριηνεὺς, Κλεόβουλος ὁ Ρόδιος, Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, Περίανδρος ὁ Κορίνθιος καὶ ὁ Χίλων Λακεδαιμόνιος), τὰ ἑπτὰ θαύματα τῆς ἀρχαιότητος (ἡ μεγάλη πυραμίδα στὴν Γκίζα, οἱ κρεμαστοὶ κῆποι στὴ Βαβυλῶνα, τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τοῦ Δία στὴν Ὀλυμπία, ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδας (Ἄρτεμῖσιο) στὴν Ἔφεσο, τὸ μαυσωλεῖο (τάφος τοῦ Μαύσωλου) στὴν Ἀλικαρνασσό, ὁ Κολοσσὸς τῆς Ρόδου καὶ ὁ φάρος τῆς Ἀλεξάνδρειας στὴν Αἴγυπτο) καὶ ἄλλα πολλὰ ἐνδιαφέροντα παραδείγματα. Ἐνδιαφέρον ἀποτελεῖ ὅτι ἡ προσωνομία ἑπτὰ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος σύμφωνα μὲ τὸν Φίλωνα ὀφείλεται στὸ ὅτι τὸ ἑπτὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ «σεμνός» καὶ τὸ «σεβασμός» (Ἄπαντα Φίλωνα: Περί τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι» Τόμος 15, σ. 73, Ἐκδόσεις Κάκτος, Ἀθήνα 2004).

3. <http://www.musipedia.gr>

έπτά νάνους καθώς επίσης για τις έπτά τρύπες τής κεφαλής μας (δύο στά αϋτιά, δύο στή μύτη, δύο στά μάτια και μία στό στόμα). Τραγουδάμε τό «Έφτά τραγούδια θά σοϋ πῶ» (Στίχοι: Μιχάλης Κακογιάννης, Μουσική: Μανός Χατζηδάκης). Οί κινηματογραφικές ταινίες γίνονται έλκυστικότερες ὅταν ὁ τίτλος τους περιλαμβάνει τόν ἀριθμό έπτά (έπτά πεθερές, έπτά ψυχές κ.τ.λ.). Οί καλές τέχνες εἶναι έπτά⁴, οί βασικοί φθόγγοι τής μουσικῆς κλίμακας εἶναι έπτά⁵ και ἡ λύρα τοῦ Ὀρφέα εἶναι έπτάχορδη¹¹. Τά μεγάλα μας μυστικά πρέπει νά εἶναι «έπτασφράγιστα» (Άπ 5,5) και οί σημαντικές πόλεις εἶναι «έπτάλοφες» (Ρώμη, Κωνσταντινούπολη)². Τό πέμπτο χαρτί

Ὁ Νικόμαχος (Excerpta ex Nicomacho 1, C. v. J. 266 και Mb 29) διηγείται πώς ὁ Ἑρμῆς, ἀφοῦ κατασκεύασε τήν έπτάχορδη λύρα, δίδαξε τόν Ὀρφέα πώς νά τήν παίζει· ὁ Ὀρφέας, μέ τή σειρά του, δίδαξε τόν Θάμυρι και τόν Λίνο, και ὁ τελευταῖος τόν Ἀμφίωνα ἀπό τή Θήβα, ὁ ὁποῖος μέ τήν έπταχόρδη λύρα του ἔχτισε τὰ τείχη τής "έπτάφυλης" Θήβας.

4. Ν. Δ. Κλουβάτου, *Συμβολισμοί Ἀριθμῶν* (Ἀθήνα: Γνώση και Βιβλίο, 2009) 104. Συγκεκριμένα, στή σελίδα αὐτή παρέχονται πληροφορίες για τις έπτά Καλές Τέχνες. Ἐκτός ἀπό τις έπτά καλές τέχνες ὑπάρχουν και οί «έπτά ἐλεύθερες τέχνες. Λεπτομέρειες για τις «έπτά ἐλεύθερες τέχνες, θά βρεῖτε στον διαδικτυακό χῶρο: <http://sfrang.com/historia/graphics/eggrafa/kuenste.htm>

5. <http://wiki.kithara.gr>

Τό ἄρθρο εἶναι γραμμένο ἀπό τόν Στέλιο Σαρίδη: Οί μουσικές νότες εἶναι έπτά Ντο-ρε-μι-φα-σολ-λα-σι. Οί φθόγγοι που χρησιμοποιεῖ ἡ Βυζαντινή Μουσική εἶναι οί ἐξῆς έπτά: Πα, Βου, Γα, Δι, Κε, Ζω, Νη. Οί ὀνομασίες αὐτές παράγονται ἀπό τὰ πρῶτα 7 γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, συνδυασμένα μέ κάποιο σύμφωνο ἢ φωνῆεν (πΑ, Βου, Γα, Δι, κε, Ζω, νΗ), ἔτσι ὥστε ὅταν διαβάζονται οί φθόγγοι μέ σειρά νά ὑπάρχει εὐκολία στήν προφορά τους.

τῆς τράπουλας Ταρώ, ὁ μέγας ἱερέας (ἱεροφάντης) ἀναπαριστάνεται καθισμένος πάνω σ' ἓνα θρόνο ἀνάμεσα σέ δύο κολόνες Ἰαχὲν καὶ Βοάς, πού συμβολίζουν τή λογική καὶ διαίσθηση. Φοράει λευκά γάντια τὰ ὁποῖα συμβολίζουν τὴν ἀγνότητα τῶν χεριῶν του καὶ τὸ σκῆπτρο του τελειώνει σέ τριπλό σταυρό, πού τὰ στρογγυλεμένα ἄκρα του καταλήγουν στην ἐπτάδα, πού συμβολίζει τίς ἑπτὰ ἀρετές που χρειάζονται γιὰ νὰ καταπολεμηθοῦν τὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα (θὰ μιλήσουμε ἐκτενέστερα παρακάτω)⁶.

Οἱ κινηματογραφικὲς ταινίες γίνονται ἐλκυστικότερες ὅταν ὁ τίτλος τους περιλαμβάνει τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ.

Ὁ Σ. Θεολόγος ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν μυστικῶν που κρύβει ὁ Ἑλληνικὸς Κώδικας τῆς ἀλφαβήτου. Προσπάθησε νὰ ἀνακαλύψει τὴ συλλαβική καὶ ἐννοιολογική τοῦ Ἑλληνικοῦ Λόγου. Τὰ εὐρήματά του εἶναι ἀξιόλογα καὶ ἀποδεικνύουν τὴ δύναμη, τὴν ἐκφραστικότητα, τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ Θεία πνευματικότητα που ἐμπερικλείει ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ὁ Σ. Θεολόγος ἐκφράζει τὴ γνώμη ὅτι ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀλφαβήτου, ὡς σύνολο εἶναι κώδικας θεωριῶν τῆς δημιουργίας τῆς ζωῆς, οἱ ὁποῖες παραχωρήθησαν, γιὰ νὰ ἐκφράσουν μὲ τὴ σύνθεση τους ἔννοιες καὶ

6. Jean-Eduardo Cirlot, *Dictionario de simbolos* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Κονιδάρη, 1995) 350.

γνώσεις τῆς ἀρμονικῆς εἰκόνας τῶν ἐπιγείων ἢ ὅποια ἀντανακλᾷ τὴν οὐράνια πραγματικότητα.

Τὰ ἑπτὰ φωνήεντα ἀποτελοῦν μία ἐνότητα, μία φωνή καὶ ἐκφράζουν τὴν οὐσία τοῦ φωτός, ἀπὸ οὐρανοῦ ἐρχομένη, λειτουργοῦν δὲ πάντα, ὡς συστατικό ἀκόλουθο μέρος κάθε συλλαβῆς. Τὰ ἄφωνα στοιχεῖα (σύμφωνα) ὅπως γνωρίζουμε εἶναι 17. Ὁ ἀριθμὸς 17 εἶναι τὸ ἄθροισμα τοῦ 10 καὶ τοῦ 7 (10 συμβολίζει τὴ θεία δεκάδα τῶν ἐντολῶν καὶ τὴ σύσταση τῆς μακαριότητος τῶν ὄντων καὶ τὸ 7 ὅπως θα μελετήσουμε παρακάτω ἀποτελεῖ τὸν ἱερό ἀριθμὸ π.χ. συμβολίζει τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος). Τὰ ἄφωνα στοιχεῖα χωρίζονται ἀπὸ τὸ Σ. Θεολόγο σὲ δύο ἐπτάδες τὴν πρώτη (Β,Δ,Ζ,Θ,Ν,Π,Φ) ὀνομάζει οὐράνια καὶ τὴ δευτέρη (Γ,Κ,Λ,Μ,Σ,Τ,Χ) ὀνομάζει γήινη. Οἱ ὀνομάσεις τους δεν εἶναι τυχαῖες. Ἡ πρώτη γὰρ παράδειγμα οὐράνια ἐπτάδα βεβαιώνει τὴν ΠΑΤρότητα τῆς ΔΟμήσεως τῆς ΖΩῆς, διὰ ΦΩτός ΘΕωμένης καὶ διὰ ΝΟΥ ρυθμιζομένης ΒΟώντας καὶ ψάλλοντας τὴ δόξα τοῦ οὐρανοῦ. Εἶναι σαφῆς ἡ θεολογικὴ σημασία πού δίνει στὴ γλῶσσα μὲ τὸ παράδειγμα αὐτὸ ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἄλλα πολλὰ παραδείγματα τῆς ἔτυμολογίας τῶν λέξεων που περιέχονται στο βιβλίον^{7,8}.

7. Σ.Α. Θεολόγου, *Το Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο Ἀποκαλύπτεται. Μυστικὸς Κώδικας τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας καὶ Μυθολογίας* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις ΡΑ-ΜΑ-ΦΑ Ροή στὴν Φύσιν τοῦ Φωτός, 1995) 12.

8. Σ.Α. Θεολόγου, *Κωδικὸν Λεξιλόγιον* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις ΡΑ-ΜΑ-ΦΑ Ροή στὴν Φύσιν τοῦ Φωτός, 1997) 32.

1.3. Η διαχρονικότητα συμβολισμού του ἄριθμοῦ ἑπτὰ

Σέ ἓνα ἄρκετά πληροφοριακό βιβλίο τῆς Ὑλγας Βατίδου, μέ τίτλο «Ὁ ἄριθμός ἑπτὰ καί στή Μικρασιατική λαογραφία», περιγράφονται οἱ συμβολισμοί τοῦ ἄριθμοῦ 7. Θά παραθέσουμε μερικά χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα ἀπό τό βιβλίο τά ὁποῖα ἀναφέρονται στή θεμελειώδη σημασία τοῦ ἄριθμοῦ ἑπτὰ. Γράφει λοιπόν ἡ Ὑλγα Βατίδου: «Δέν ἀριθμοῦνται τά σύμβολα, καθῶς τό ἴδιο δέν ἀριθμοῦνται καί ἡ ψυχή καί ἡ φαντασία. Πολυμερῆς εἶναι ὁ σκοπός τῆς ὕπαρξής τους καί ἀπέραντος. Μέσα σ' αὐτά, ξεχωριστή θέση κατέχουνε τά σημεῖα τῶν ἀριθμῶν. Στά ἀριθμητικά σημεῖα ξεχωρίζουνε μερικά, ὅπως τό τρία, τό πέντε, τό ἑπτὰ, τό δεκατρία, τό σαράντα καί ἄλλα.

»Μέσα σ' αὐτά τά μερικά, κατόρθωσε νά βασιλεύει ἐπί αἰῶνες αἰῶνων τό ἑπτὰ, τό ἀσήμαντο. Χωρίς ποτέ νά παραιτηθεῖ ἀπ' τόν σκοπό του τόν σταθερό. Χωρίς νά χρεοκοπήσει μέσα στίς ἀνθρώπινες μνημέες. Σέ ὅλες τίς περιόδους τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, ἐθνικῆς καί θρησκευτικῆς, καί τῆς παγκόσμιας παράδοσης, ἐμφανίζεται σάν μία δύναμη μυστηριακή καί πανίσχυρη μέ ἀξιῶσεις, χωρίς ποτέ νά ἐκφράσει τά ἀπόκρυφα σχέδιά του. Τό μυστικό του εἶναι ἀνεξιχνίαστο, καθῶς εἶναι ἀνεξιχνίαστο καί τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.

»Ἐπιβλητικό καί πανίσχυρο τό ἑπτὰ. Εἶναι τό σύμβολο τό μαγικό, πού, προφερόμενο ἢ γραφόμενο, εἴλκυσε σάν μαγνήτης τῶν ἀνθρώπων τή φαντασία. Τή μετουσίωσε σέ πραγματικότητα. Ἐκέρδισε τήν πίστη τους καί τοὺς ἐπέβαλε νά κινήσουν, μέ τό ἀόρατο χέρι μίας ἄγνωστης δύναμης, τά καθέκαστα τῆς ζωῆς τους: τήν ἔκταση καί τή δύναμή τους, τήν ποιότητα

καί τήν ποσότητα, τόν τύπο καί τήν ούσία τους. Καί νά κυβερνήσει απόλυτα. Ὑπάρχουνε σύμβολα, πού κυριεύσανε τούς αἰῶνες, μά καί ἀπ' τούς αἰῶνες κατατροπώθηκαν. Τό ἐπτά δέν ἐγνώρισε, σέ καμιά ἐποχή, τήν ὀλότελα δύση του»⁹.

1.4. Συμβολισμός τοῦ ἀριθμοῦ ἐπτά στίς διάφορες θρησκείες καί διδασκαλίες

Στή θρησκεία καί φιλοσοφία τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν καί ἰδιαίτερα τῶν Σημιτικῶν λαῶν, οἱ ἀριθμοί ἔπαιζαν σπουδαιότερο ρόλο ἀπ' ὅτι παίζουν στήν ἐποχή μας. Αὐτό συνέβαινε ἰδιαίτερα στίς Ἀνατολικές χῶρες, ὅπως ἀποδεικνύουν τά γραπτά κείμενα τῶν Βαβυλωνίων, Αἴγυπτίων, Ἰνδῶν, Κινέζων καί Ἑλλήνων. Τό 7 γιά παράδειγμα, ἐμφανίζεται στούς 7 πλανῆτες, τή μεγάλη ἄρκτο μέ τά 7 ἀστέρια, τή μικρή ἄρκτο μέ τά 7 ἀστέρια, τό οὐράνιο τόξο μέ τά 7 χρώματα. Τό ἐπτά συνδεόταν μέ τό φεγγάρι. Αὐτό ἔχει τέσσερις φάσεις που διαρκοῦν γύρω στην μία ἐβδομάδα ἢ κάθε μία. Ἀπό ἐδῶ παράγεται ὁ μῆνας καί οἱ τέσσερις ἐβδομάδες¹⁰. Ἡ ἱερότητα τοῦ 7 προέρχεται ἀπό τούς Σουμέριους (7 πλανῆτες, πέντε ὀρατοῦς, ὁ ἥλιος καί τό φεγγάρι). Δέν εἶναι γνωστό ἂν κοίταξαν να βροῦν ἐπτά πλανῆτες γιά νά ἱκανοποιήσουν τό αἶσθημα τῆς τελειότητας στον ἀριθμό 7¹¹.

9. Ὁ. Βατίδου, *Ὁ Ἀριθμός Ἐπτά καί στήν Μικρασιατική Λαογραφία* (Ἀθήνα: Τυπογραφεῖο Διονύσιου Δ. Δεσύλλα, 1970) 11.

10. Man, Myth & Magic, *The illustrated encyclopedia of mythology, religion and the unknown* Marshall, Lavendish New York, London, Toronto, Sydney, 1995. Λήμμα Numerology, vol. 14, 1897.

Οι Βαβυλώνιοι θεωρούσαν τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ ἱερό. Παράδειγμα ἀποτελεῖ ὁ Πύργος τῆς Βαβέλ μετὰ τὰ ἑπτὰ πατώματα. Τριανταεξὶ μέτρα ἦταν τὸ ὕψος τοῦ πρώτου πατώματος, δεκαοχτὼ τοῦ δευτέρου, ἕξι μέτρα τοῦ τρίτου, τοῦ τέταρτου, τοῦ πέμπτου καὶ τοῦ ἕκτου καὶ δεκαπέντε μέτρα ὁ ναὸς τοῦ Μαρντούκ, τοῦ θεοῦ τῆς Βαβυλώνας, στὴν κορυφή, σκεπασμένος μετὰ χρυσάφι καὶ στολισμένος ἀπὸ γαλανὰ τούβλα, λάμποντας πέρα, μακριὰ καὶ χαιρετῶντας τοὺς ταξιδιώτες¹¹.

Ἀρχαία Ἑλληνική Θρησκεία: Ὁ Ἀπόλλων ὀνομαζόταν «ἑβδομαῖος ἢ ἑβδομογένητος» γιατί ἡ μέρα γέννησής τοῦ θεωρεῖτο ὅτι ἦταν ἡ 7η τοῦ μηνός. Κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς γέννησής του 7 φορές ἔκαναν γύρο τῆς Δήλου οἱ κύκνοι¹².

«Ὁ Πύργος τῆς Βαβέλ», πίνακας τοῦ Πιέτερ Μπρέγκελ τοῦ πρεσβυτέρου (1563) μετὰ τὰ ἑπτὰ πατώματα.

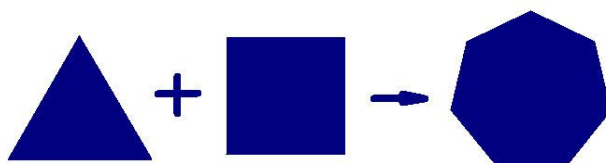
Πρὶν εἰσελθούμε στὴ σημασία τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ στὴ Βίβλο, θεωρεῖται σκόπιμο νὰ ἐπεξηγήσουμε τὴ μεγάλη σημασία πού ἔχει στὶς διάφορες

11.<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B1%CE%B2%CF%85%CE%BB%CF%8E%CE%BD%CE%B1>.

12. Ν.Δ. Κλουβάτου, αὐτ., 114.

θηρσκειΐες. Εΐναι πολύ σημαντικό νά κατανοηθειΐ οτι ο άριθμός έπτά έχει μία παγκόσμια σημαντικότητα. Έμφανίζεται νά βρίσκειται ή έξουσία του στο γενετικό ύλικό του άνθρώπου.

Πυθαγόρας: Ο άριθμός 7 εΐναι ιερός και έκφράζει τό τέλειο κατά τούς Πυθαγόρειους ως άθροισμα τών ιερών και τέλειων άριθμών 3 και 4¹³. (Σήμερα τέλειους όνομάζουμε τούς άριθμούς που τό άθροισμα τών ηηλίκων τους δίνουν τόν ίδιο τόν άριθμό (π.χ. οί άριθμοί 6 και 28 εΐναι τέλειοι, γιατί 6=3+2+1 και 28=14+7+4+2+1). Τό τρία άποτελειΐ τόν πρώτο περιπτό και τό τέσσερα ή τετράς άποτελειΐ τό πρώτο τετράγωνο^{14,15}.

Οί Πυθαγόρειοι τιμοΐσαν τόν άριθμό έπτά και συσχέτιζαν τήν έπτάδα πρós τά έπτά φωνήεντα τής γλώσσας και τούς έπτά τόνους τής μουσικής κλίμακας, τούς όποιους συσχέτιζαν έπίσης μέ τήν άρμονία τουΐ κόσμου. Άς θυμηθοΐμε οτι ο Πυθαγόρας έκανε πολλά ταξίδια στις τότε γνωστές χώρες τουΐ κόσμου (Ίνδοσταν, Περσία, Κρήτη, Παλαιστίνη) και έπομένως τό

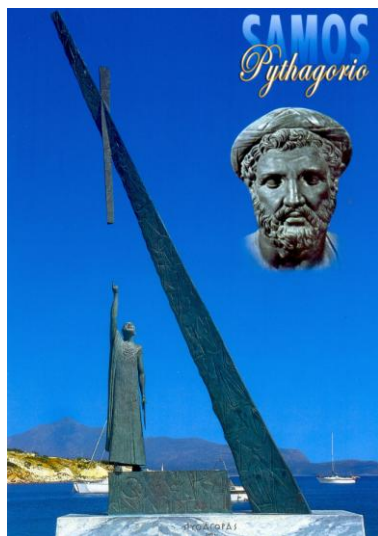
13. Η. Ρ. Blavatsky, *The number seven*.

<http://www.blavatsky.net/blavatsky/arts/NumberSeven.htm>

14. Γουίλιαμ Γουέσγκοτ, *Άριθμοσοφία. Η άπόκρυφη έννοια τών άριθμών και οί μουσικές ιδιότητες τους* (Άθήνα: Έκδόσεις Πύρινος Κόσμος) 13.

15. Α.Ν. Κονταράτου, *Τά Άρχαΐα Έλληνικά Μυστήρια* (Άθήνα: Έκδόσεις ΣΙΡΡΙΣ, 1999) 77.

σύστημα που δημιούργησε μπορεί να έχει επηρεασθεί από τις μυστικιστικές δοξασίες που είχαν οι λαοί για τους αριθμούς¹⁶.

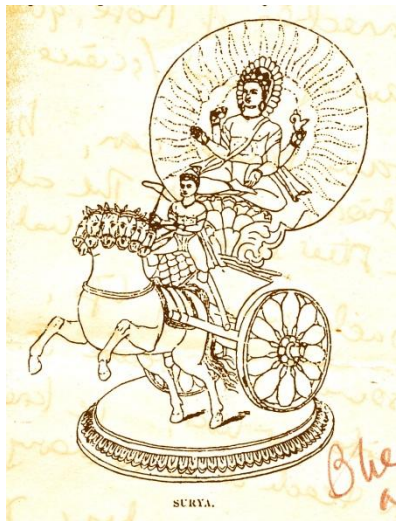
*Άγαλμα Πυθαγόρα στο
Πυθαγόρειο τής Σάμου*

Στό «Κυμβάλειο», ένα κείμενο Αλεξανδρινής εποχής, που έχει τις ρίζες του στην αρχαία Αίγυπτο, περιέχονται 7 Άρχές-Νόμοι που διέπουν το σύμπαν. Η Έλενα Πέτροβνα Μπλαβάτσκι, στο έργο της «Μυστική Δοξασία», αναφέρει την ύπαρξη 7 βασικών κλειδιών έρμηνείας, που «ξεκλειδώνουν» την αρχαία γνώση. Καθένα από τα κλειδιά αυτά διαιρείται σε 7 υπό-κλειδιά και αυτά με τη σειρά τους σε 7 υπό-υπό-κλειδιά το καθένα, δίνοντας έτσι ένα σύνολο 343 (7X7X7) κλειδιών, για την έρμηνεία της αρχαίας γνώσης και έπιστήμης¹⁷.

16. Ι. Μιχαήλ, *Ο αριθμός 7 ως δηλωτικό ποσότητας, ως ιερός και μυστικός αριθμός, ως κοσμογονικό στοιχείο, ως περιεργός σύμπτωσης* (Αθήνα: Έκδόσεις Ίδεοθέατρον, 2003) 21.

17. Η Νέα Ακρόπολη στη Θεσσαλονίκη: *Τά έπτά κλειδιά Έρμηνεία του Κόσμου (Έσωτερισμός). Τά έπτά κλειδιά έρμηνείας του κόσμου και τής ιστορίας.* <http://www.na-thes.gr/>.

Ίνδουϊσμός: Οί Ίνδοί ἔχουν τὶς 7 Βέδες (θεός, πνεύματα ἀγαθὰ). Ὁ Θεός Surya στέκεται σὲ ἄρμα, τὸ ὁποῖο φέρεται ἀπὸ ἑπτὰ ἵππους ἢ μόνον ἀπὸ ἓνα ἑπτακέφαλο, μὲ ἑπτὰ ἠνία (χαλινάρια) ἢ ἀκτίνες.

Ὁ Θεός Surya

Μερικὲς φορές περιβάλλεται ἀπὸ ἑπτὰ μορφές, οἱ ὁποῖες ἀντιστοιχοῦν στοὺς γνωστοὺς μυθολογικοὺς συνοδοὺς. Ἡ παράσταση αὐτὴ εἶναι προσωποποίηση τῶν ἑπτὰ βεδικῶν μέτρων. Ἡ παράσταση τοῦ Shakti ἐκτείνεται σὲ τὶς Saptamatrka (ἑπτὰ μορφές). Ἡ διεξαγωγή τοῦ πολυσύνθετου τελετουργικοῦ τῆς θυσίας Soma βρισκόταν στὰ χέρια ἑπτὰ ἱερέων τῆς θυσίας, οἱ ὁποῖοι ἑκαλοῦντο r̥tvij. Ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ συμβόλιζε, ἴσως, τὴ στήριξη τῆς θυσίας στοὺς ἑπτὰ τρόπους R̥sis ἢ τοὺς προπάτορες-γενάρχεις τῶν Βραχμάνων (Hotr, Adhvaryu, Agnidh ἢ Agnidhra, Maitra-Varuna, Potr, Nestr, Brahman)¹⁸.

Ὁ κόσμος εἶναι οἰκοδομημένος σὲ ἑπτὰ παγκόσμια στρώματα. Ὁ μεσαῖος κόσμος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ κυκλικές ἠπείρους καὶ ἑπτὰ διαχωριστικές

18. Δ.Γ.Δάκουρα, *Συμβολικὴ τῶν Ίνδικῶν Θρησκευμάτων* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Συμμετρία, 1995) 75.

κυκλικές θάλασσες. Κάτω από το δίσκο τῆς γῆς βρίσκονται οἱ ἑπτὰ Patalas, δηλαδή οἱ ἑπτὰ μυθολογικοὶ ὑπόγειοι χῶροι, καὶ κάτω ἀπὸ αὐτοὺς ἑπτὰ σπήλαια. Ἐπτὰ ἵπποι σέρνουν τὸ ὄχημα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἡλίου, ὁ ὁποῖος ἐκπέμπει ἑπτὰ κύριες ἀκτῖνες. Οἱ βραχμανικὲς γενεαλογίες ἀνάγονται μέχρι τοῦ ἑβδόμου προπάτορός τους. Γιά τὴν προσφορά τῆς θυσίας Soma ἀπαιτοῦνταν ἑπτὰ κύριες ἱέρειες. Ὁ Ἴνδός λατρεύει ἑπτὰ Μητέρες (Θεές). Κατὰ τὴν Ἰνδικὴ θεραπευτικὴ, τὸ ζωικὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ βασικὲς ὕλες καὶ γίνεται λόγος γιὰ ἑπτὰ εἶδη τραυμάτων¹⁹.

Τζαϊνισμός: Στὸν Τζαϊνισμό γίνεται πλούσια ἀναφορὰ στὰ πολλαπλάσια τοῦ ἑπτά. Γιά παράδειγμα, τὸ κατώτερο μέρος ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴ γῆ καὶ περιλαμβάνει 49 ὀρόφους, οἱ ὁποῖοι διαμοιράζονται σὲ ἑπτὰ περιοχὲς (7X7). Τὸ οἰκοδόμημα τοῦ σύμπαντος ἔχει ὕψος 14 rajju, 7 rajju πάνω ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἑπτὰ κάτω²⁰.

Ζωροαστριζμός: Στὸ ζωροαστρικὸ σύστημα κεντρικὴ θέση κατέχουν καὶ οἱ «Ἄμεσα Σπέντα», οἱ ἕξι «γενναιόδωροι» ἢ «σωτήριοι ἀθάνατοι». Στους ἕξι «γενναιόδωρους ἀθανάτους» ἀντιστοιχοῦν οἱ ἕξι δημιουργίες: βοειδὴ, φωτιά, γῆ, μέταλλα, νερὸ, φυτὰ. Ὡς ἑβδομὴ δημιουργία θεωρεῖται ὁ ἄνθρωπος καὶ συναρτάται ἀμεσότερα μὲ τὸν Ἀχούρα Μούζδα²¹. Στὰ μυστήρια τοῦ Μίθρα ἡ τελετουργικὴ σκάλα εἶχε ἑπτὰ σκαλοπάτια, καὶ τὸ

19. Δ.Γ. Δάκουρα, αὐτ., σσ. 101, 130.

20. Δ.Γ. Δάκουρα, αὐτ., σ. 279.

21. Ἀναστασίου Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας, *Ἰχνη ἀπὸ τὴν ἀναζήτηση τοῦ ὑπερβατικοῦ. Συλλογὴ Θρησκευτικῶν μελετημάτων* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀκρίτας, 2005) 64.

καθένα φτιαγμένο από διαφορετικό μέταλλο (μολύβι, κασσίτερο, όρειχαλκο, σίδηρο, κρᾶμα μετάλλων, άσήμι, χρυσάφι)²².

Γιόγκα: Υπάρχουν έπτά διαφορετικές σχολές Γιόγκα. Ό Κρίσνα, ένας από τούς θεούς τῆς ίνδικῆς θρησκείας, άσκητεύει έπτά έτη στό όρος Μερού, για νά έννοήσει πῶς θά σωθεῖ ό άνθρωπος από τήν ύλη, για νά βαδίσει πρός τόν Θεό. Οί ίαπωνικές θεότητες, οί όποιες φέρνουν χαρά, εύτυχία και μακροζωΐα, εΐναι έπτά²³.

Στήν Juana Yoga (Τζνάνα Γιόγκα) ή γνώση έπιτυγχάνεται σέ έπτά βαθμίδες. Στήν Kundalini Yoga (Κουνταλίνη Γιόγκα) μέσω πνευματικο-σωματικῶν άσκήσεων και διαλογισμῶν, δραστηριοποιεΐται ή πράνα, δύναμη τοῦ σύμπαντος, ή όποία ένοικεΐ σέ κάθε άνθρωπινο όργανισμό. Αὐτή διερχεται μέσα από έπτά κέντρα, σημεία τοῦ όργανισμού, τά όποΐα όνομάζονται τσάκρα ή λωτοι²⁴.

Θεοσοφία: Σύμφωνα μέ τό θρησκευτικό-φιλοσοφικό σύστημα τῆς Θεοσοφίας, που άποβλέπει στήν άνεύρεση μίας μορφῆς τῆς αλήθειας μέ τή βοήθεια έσωτερικῆς γνώσης μυστικῶν συνειρμῶν, υπάρχει μία άτραπός από έπτά βαθμίδες, που όδηγεΐ στις γνώσεις πνευματικῶν κόσμων και

22. Γ. Σιέπτου, *Ό ίερός άριθμός 7* (Άθήνα, Έκδόσεις Πύρινος Κόσμος, 1995) 72. Ενδιαφέρον εΐναι και τό βιβλίο τοῦ ίδιου συγγραφέα *Ό ίερός άριθμός 3* (Άθήνα, Έκδόσεις Πύρινος Κόσμος, 2003).

23. Δ. Γ. Δάκουρα, *Η προβολή τῶν Άσιατικῶν Θρησκευμάτων* (Άθήνα: Έκδόσεις Συμμετρία, 1998) 21.

24. Δ. Γ. Δάκουρα, αὐτ., σσ. 47,54.

περαιτέρω στη θέα του κόσμου διά μέσου τῆς εξέλιξης. Κάθε θεοσοφική εταιρεία πρέπει νά διαθέτει ἑπτὰ στοές²⁵.

Ἐσωτερισμός: Ὁ Ἐσωτερισμός διδάσκει ὅτι συνολικά ὑπάρχουν 7 εἶδη ἐνεργείας, ἡ μία πιό λεπτή ἀπό τὴν ἄλλη καὶ ἡ χονδροειδέστερη μορφή (αὐτὴ που δονεῖ σέ χαμηλότερη συχνότητα) εἶναι ἡ φυσικὴ ὕλη. Τὰ 4 πρῶτα εἶδη ἐνεργείας (ἐπίπεδα δόνησης) ποὺ εἶναι καὶ τὰ μόνα ποῦ μπορεῖ νά χρησιμοποιήσει ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ Νοητικὴ, ἡ Ψυχικὴ, ἡ Ἐνεργειακὴ καὶ ἡ Ἀντικειμενικὴ. Τὸ 5ο ἐπίπεδο ἐνεργείας τὸ αἰθερικὸ, μόλις τώρα ἀρχίζει νά γίνεται ἀντιληπτό ἐνῶ τὰ δύο ἀνώτερα ξεφεύγουν ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνη ἀντιλήψη στὴν παροῦσα φάση²⁶. Στὶς ἀρχαῖες ἐσωτερικὲς διδασκαλίες ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 σώματα, ποὺ βρίσκονται σέ διαφορετικὰ ἐπίπεδα - διαφορετικὲς συχνότητες - τῆς Φύσης. Δηλαδή, ἐκτός ἀπὸ τὴ συνείδηση τοῦ φυσικοῦ σώματος, ὑπάρχουν ἄλλες ἑξι συνειδήσεις²⁷.

Ἰσλαμισμός: Στὸ Ἰσλάμ, ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ παρουσιάζεται μέ θαυματουργικὲς ιδιότητες. Ὑπάρχουν ἑπτὰ οὐρανοί, ἑπτὰ γαῖες, ἑπτὰ θάλασσες, ἑπτὰ δυσοίωνες ἡμέρες²⁸. Τὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ κορανίου (Ἡ ἔναρξις) ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ ἐδάφια ποὺ ἀναφέρονται στὸ ὄνομα τοῦ

25. Δ. Γ. Δάκουρα, αὐτ., σσ. 15,25.

26. <http://www.esoterica.gr/articles/symbols/4stixia/4stixia.htm@docid>

27. http://www.nea-acropoli.gr/index.php?option=com_content@view=article&id=240:-7---&catid=67:2008-03-23-17-34-25&Itemid=98

28. *Το Ἱερὸ Κοράνιο*, Μετάφραση-Σχόλια Γ.Ι. Πεντάκη Κεφ. ΚΓ' Οἱ πιστοὶ (Ἀθήνα: Ἐκδοτικὸς Οἶκος Δημιουργία, 1995) 247.

Θεοῦ (1. Αἴνιος τῷ Θεῷ Κυρίῳ τοῦ Παντός 2. Οἰκτίρμονι καὶ ἐλεήμονι 3. Δεσπότῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως 4. Σέ προσκυνοῦμεν καὶ σέ ἱκετεύομεν 5. Ὁδήγησον ἡμᾶς ἐν ὁδῷ εὐθείᾳ 6. Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν εὐεργετηθέντων παρὰ σοῦ 7. Καὶ οὐχὶ ἐν τῇ τῶν ὑποπεσόντων εἰ τὴν ὀργὴν σου, καὶ ἐν τῇ τῶν πεπλανημένων)²⁹.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι καμωμένος ἀπὸ ἑπτὰ οὐσίες καὶ οἱ προσκυνητὲς στὸ μεγάλο τέμενος τῆς Μέκκας, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ μιναρέδες, περιφέρονται στὴν Κάαμπα-τὸ κυβικὸ τέμενος ποὺ βρίσκεται στὸ κέντρο του- ἑπτὰ φορές (συμβολίζει τις ἑπτὰ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ). Σὲ αὐτὸ βρίσκεται ὁ μαῦρος λίθος, ὅπου προσπαθοῦν νὰ τὸν ἀσπασθοῦν ἢ νὰ τὸν ἀγγίξουν. Κατόπιν, διανύουν τρέχοντας, ἑπτὰ φορές ἓνα ὀρισμένο διάστημα, ποὺ βρίσκεται μεταξύ τῶν παλαιῶν λόφων Σαφᾶ καὶ Μάρουα³⁰.

Κάαμπα στὴν Μέκκα ὅπου οἱ πιστοὶ μουσουλμάνοι περιφέρονται γύρω ἀπὸ αὐτὸ ἑπτὰ φορές.

29. αὐτ., σ. 13

30. J.C. Cooper, *An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols* (Ἀθήνα: Πύρινος Κόσμος, 1992) 65. (Σημ. Στὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ βρεῖ χρήσιμες πληροφορίες στο λῆμμα ἀριθμοὶ (σ. 53) γιὰ τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ καὶ ὄχι μόνον).

Ἐπεκράτησαν Ἑπτὰ Μορφές Ἀνάγνωσης τοῦ Κορανίου, πού ἀντιστοιχοῦσαν σέ ἑπτὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἀπήγγειλαν μέ ἑπτὰ διαφορετικούς τρόπους τὸ κείμενο τοῦ Κορανίου³¹.

Ἀριθμολογία καί τῆς Ἀριθμοσοφία: Αὐτή ἡ ἱερότητα τοῦ ἀριθμοῦ 7 σέ ὅλους τοὺς γνωστούς μέχρι τότε λαούς (3000-1500 π.χ.) ὀδήγησε στὴν ἀνάπτυξη τῆς Ἀριθμολογίας καί τῆς Ἀριθμοσοφίας (ἑσωτερισμός). *Ἡ Ἀριθμολογία ἐξετάζει τὴ μυστικὴ ἔννοια καί τὴ συμβολικὴ σημασία κάθε ἀριθμοῦ καί ἡ ἀριθμοσοφία τοὺς ἀριθμούς ὡς κλειδιά μέ τὰ ὁποῖα γνωρίζουμε τοὺς τρόπους κατὰ τοὺς ὁποίους λειτουργοῦν οἱ δυνάμεις τῆς φύσης καί τὰ σχήματα (μορφές), τὰ ὁποῖα δίνει τὸ πνεῦμα στὴν ὕλη³².* Ἀναφέρεται ἓνα παράδειγμα ἑπταπλῆς κατάταξης τῶν βασικῶν ἀρχῶν πού ἀντιπροσωπεύει τὴ σύνθεση τῶν ἀνθρώπων καθὼς καί τὴ σύνθεση τοῦ σύμπαντος ὡς συνόλου σύμφωνα μέ τοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους.

1.Chat. Τὸ ὑλικὸ σῶμα 2.Bas (καρδιά) καί Nif (ἀναπνοή). Ἡ φυσικὴ ζωὴ 3. Ka.Τὸ ἀστρικό σῶμα (Προσωπικότητα) 4. Ab. Θέληση (Kama) Τὸ κέντρο 5. Ba. Ψυχὴ (Manas). 6. Chaib. Ἡ σκιά τοῦ πνεύματος (Buddhi) 7.Chu. Τὸ πνεῦμα (Ἄτμα)³³.

31. *Το Ἱερό Κοράνιο*, Μετάφραση-Σχόλια Γ.Ι. Πεντάκη αὐτ., κ'.

32. Γουίλιαμ Γουέσσκοτ: *Ἀριθμοσοφία. Ἡ ἀπόκρυφὴ ἔννοια τῶν ἀριθμῶν καί οἱ μυστικὲς ιδιότητές τους*. Μετάφραση Ἀνδρέα Τσακάλη (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Πύρινος Κόσμος, σ. 7

33. Ι. Μιχαήλ, αὐτ., σ. 34.

Βιβλίο Ουραντία (Urantia Book): Το βιβλίο Ουραντία περιλαμβάνει 196 μελέτες και καλύπτει πληθώρα φιλοσοφικῶν και θρησκευτικῶν θεμάτων. Ἐκδόθηκε ἀπό τό Ουραντία Ἴδρυμα (Urantia Foundation) πού ἐδρεύει στο Σικάγο τοῦ Ἰλλινόις. Στόχος τῆς ἔκδοσης τοῦ βιβλίου εἶναι νά δημιουργηθεῖ μία νέα ἐλκυστική φιλοσοφία πού νά περιλαμβάνει ἐκλεπτυσμένες μοντέρνες ἰδέες τῆς κοσμικῆς ἀλήθειας, παγκόσμιας ὁμορφιάς καί θεϊκῆς καλωσύνης. Τό βιβλίο αὐτό διαδίδεται στούς λαούς μέσω μετάφρασης του στις γλῶσσες πού μιλούν. Δέν ὑπάρχει ἐκκλησία οὔτε προσωπικό πού ἀσχολεῖται μέ τήν κηρυγματική του διάδοση.

Ὁ συμβολισμός τοῦ ἐπτά εἶναι διάχυτος στό βιβλίο αὐτό. Ἡ θεότητα (deity) ἐνεργεῖ σέ ἐπτά ἐπίπεδα (1.στατικό (static), 2.δυναμικό (potential), 3. ἐταιρικό (associative), 4. δημιουργικό (creative), 5. ἐξελικτικό evolutionary, 6.ἀνώτατο (supreme), 7.ἔσχατο (ultimate). Τό μεγαλεῖο τῆς θεότητας (dignity) χαρακτηρίζεται ἀπό ἐπτά τύπους (1. Ἀπόλυτη τελειότητα σέ ὅλες τίς φάσεις 2. Ἀπόλυτη τελειότητα σέ μερικές φάσεις καί σχετική τελειότητα σέ ἄλλες φάσεις 3. Ἀπόλυτες, σχετικές καί ἀτελεῖς φάσεις 4. Ἀπόλυτη τελειότητα σέ μερικές φάσεις καί ἀτέλεια στις ὑπόλοιπες ἐκδηλώσεις 5. Ἀπόλυτη τελειότητα σέ καμία κατεύθυνση, σχετική τελειότητα σέ ὅλες τίς ἄλλες 6. Καμία τελειότητα σέ καμία φάση, σχετική σέ μερικές καί ἀτέλεια σέ ἄλλες 7. Καμμία τελειότητα, ἀτέλεια σέ ὅλες τίς φάσεις).

Ἡ λέξη Θεός ἔχει ἐπτά σημασίες (1. Πατέρας (God the Father) 2. Υἱός (God the Son) 3. Πνεῦμα (God the Spirit) 4. Ἀνώτατος (God the Supreme) 5. Ἐπτάπτυχος (God the Sevenfold) 6. Ἐσχατος (God the Ultimate) 7. Ἀπόλυτος (God the Absolute).

Ἡ ὀλική ἄπειρη πραγματικότητα ὑπάρχει σέ ἑπτὰ φύσεις καὶ ἑπτὰ ἀπόλυτες συντεταγμένες (1. Τὴν πρώτη πηγὴ καὶ κέντρο (The First Source and Center) 2. Τὴν δευτέρη πηγὴ καὶ κέντρο (The Second Source and Center) 3. Τὴν τρίτη πηγὴ καὶ κέντρο (The Third Source and Center) 4. Τὸ νησί τοῦ παράδεισου (The Isle of Paradise) 5. Τὴν ἀπόλυτη θεότητα (The Deity Absolute) 6. Τὸ ἀπόλυτο σύμπαν (The Universal Absolute) 7. Τὸ ὀλικὸ ἀπόλυτο (The Unqualified Absolute). Ἡ πρώτη πηγὴ καὶ κέντρο σχετίζεται μέ τὸ σύμπαν μέ ἑπτὰ τρόπους (1.δυνάμεις βαρύτητας, 2.δυνάμεις διανόησης, 3.πνευματικές δυνάμεις, 4.ικανότητα θεϊκῆς δράσης, 5.ἀπεριόριστη ἰκανότητα γιά ἄπειρη ἀνταπόκριση στό πλήρες ἀπόλυτο (Unqualified Absolute), 6.στό συντονισμό τῶν δύο ἀπολύτων (qualified and unqualified) καὶ 7. Τὴ δυναμική προσωπικότητα τῆς ἐξελισσόμενης ἠθικῆς ὀντότητας)

Ὁ ἑπτάπτυχος Θεός προσωποποιεῖται μέσα στό χρόνο καὶ χῶρο καὶ στά ἑπτὰ ὑπερσύμπαντα, ὥστε ὁ ἠθικός ἄνθρωπος νά λάβει ἀπό τὴν πνευματική παρουσία του. Γιά νά ἐπανορθώσει δηλαδή τὴν πεπερασμένη μας κατάσταση, ἐγκαθίδρυσε τὴν ἐξέλιξη μας μέσω ἑπτὰ προσεγγίσεων στή Θεότητα (1. The Paradise Creator Sons 2. The Ancients of Days 3. The Seven Master Spirits 4. The Supreme Being 5. God the Spirit 6. God the Son 7. God the Father)³⁴.

34. The Urantia Book, *Revealing the Mysteries of God, the Universe, Jesus, and Ourselves*, USA. (Printed in Canada, Urantia Foundation, 533 West Diversey Parkway, Chicago, Illinois 60614, 2010) 2.

Θά πρέπει ν' αναφερθεί ὅτι οἱ ἀριθμοὶ μέχρι σήμερα ἐξασκοῦν ἐπιρροή στὴν διανόηση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Louis-Claude de Saint Martin στὸ βιβλίο του *Περὶ τῶν Ἀριθμῶν* ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτοὶ μᾶς βοηθοῦν νὰ κατανοήσουμε τις θεῖες ἐνέργειες στον Κόσμο καὶ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ νὰ συνειδητοποιήσουμε τὸ λόγο καὶ τὸ σκοπὸ τῆς ὑπαρξης μας. Γιά τὸ κακὸ ὑπάρχουν δύο ἀριθμοὶ ποὺ τὸ ἀντιπροσωπεύουν, τὸ δύο καὶ τὸ πέντε. Οἱ πέντε ἀριθμοὶ τοῦ ἀληθινοῦ πνεύματος εἶναι οἱ 1,4,7,8,10 καὶ 4 καὶ οἱ τρεῖς ἀριθμοὶ τῆς ὕλης εἶναι οἱ 3,6 καὶ 9. Στὸ κεφάλαιο 25 μιλά για τὴν ἐπτάδα, στὸ κεφάλαιο 32 γιά τὴν ἐπταδική δύναμη τῆς ψυχῆς καὶ στὸ κεφάλαιο 41 γιά τὴν ἐπταδική ἰσχὺ τοῦ ἀνθρώπου³⁵.

Τὸ σύνολο τῶν ἀριθμῶν αὐτῶν εἶναι δέκα. Σ' αὐτούς βασίζεται ἡ ἐρμηνεία ὄλων τῶν ὑπολοίπων. Τὸ 11 γιά παράδειγμα εἶναι κακὸς ἀριθμὸς ἀφοῦ τὸ ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν ποὺ τὸν ἀπαρτίζουν εἶναι δύο ($1+1=2$). Ἔτσι, ἐξήγησε ὁ Louis-Claude de Saint Martin τὴ Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ ὅταν ἔφυγε ὁ Ἰούδας. Μείνανε μόνο 11 μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ. Μὲ τὸν Ματθία ἀποκαθίσταται ἡ δωδεκάδα καὶ ἔτσι συμβαίνει ἡ Πεντηκοστή. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ γιὰτὶ συμφωνεῖ μὲ τὸν Ἅγιο Αὐγουστῖνο ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς 11 στὴ Βίβλο δηλώνει τὴν ἀμαρτία³⁶.

35. Louis-Claude de Saint Martin, *De Nombres* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Πύρινος Κόσμος, 1998) 34.

36. Ἁγίου Αὐγουστίνου, «*Πολιτεία τοῦ Θεοῦ*. Βιβλίον XIII, Κεφάλαιο ΙΘ'» (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Καλὸς Τύπος, 1995) 121.

Αυτό δέν παραξενεύει. Ο Louis-Claude de Saint Martin (1743-1803) μνήθηκε στο Τάγμα τῶν Ἐκλεκτῶν Κοέν τοῦ Σύμπαντος ἀπό τὸ Μαρτίνες ντε Πισκουάλλυ. Ἡ διδασκαλία του βασιζόταν ἐπὶ τοῦ δόγματος ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ καταστεῖ ξανά ἰσάγγελος ἐπανερχόμενος στην προπτωτική τοῦ κατάσταση. Γιά τὴν ἐπιτεύξη τοῦ στόχου αὐτοῦ χρησιμοποιοῦσε μία πρακτικὴ Θεουργία (τέχνη καὶ ἐπιστήμη που προτρέπει στον ἄνθρωπο νὰ ἔλκει τὸ φῶς τῆς Θείας Χάριτος), πιθανότατα Καμπαλιστικῆς³⁵.

Φίλωνας: Ὁ Φίλωνας ἀποτελεῖ τὸν μοναδικὸ Ἑλληνοϊουδαῖο φιλόσοφο πού ἔζησε στις ἀρχές τοῦ πρώτου μετὰ Χριστοῦ αἰῶνα. Τὰ ὑπομνήματά του στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἄσκησαν σημαντικὴ ἐπίδραση στὴ νεαρὴ Χριστιανικὴ Θεολογία καὶ κυρίως στὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, τὸν Ὠριγένη, τὸν Ἀμβρόσιο καὶ μέσῳ αὐτοῦ στὸν Αὐγουστῖνο. Ὁ Αὐγουστῖνος ὅπως θὰ δοῦμε ἐξάσκησε ἐπίδραση στὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ. Ὑπάρχει δηλαδὴ μία ἀλυσιδωτὴ ἐπιρροή ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους στοὺς μεταγενέστερους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ βαθύτερο νόημα πού εἰσάγει ὁ Φίλων στὸ γράμμα τῶν Γραφῶν εἶναι ἡ Φιλοσοφικὴ Θρησκεία, ἡ ὁποία συντίθεται ἀπὸ πλατωνικὲς, πυθαγόρειες καὶ στωικὲς ἰδέες καὶ ἀπὸ στοιχεῖα πού ἔχει λάβει ἀπὸ τὴ μυστηριακὴ θεολογία τῆς διονυσιακῆς καὶ ὀρφικῆς παράδοσης.

Στο ἔργο του «Περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα κοσμοποιίας Περὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ρομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάιν» ἀναφέρεται ἐκτενῶς στὴ σημειολογία τῶν ἀριθμῶν που ἐμπλέκονται στὴ Γένεση τοῦ Κόσμου (ἀριθμοὶ 1 ἕως 7). Σύμφωνα μὲ τὸν Φίλωνα, ὁ κόσμος

όλοκληρώθηκε μέ τήν τέλεια φύση τοῦ ἀριθμοῦ ἕξι. Ὁ Θεός τίμησε τήν ἐπόμενη ἡμέρα, τήν ἐβδόμη ἐξυμνώντας την καί χαρακτηρίζοντάς την ἱερή, διότι δέν εἶναι ἑορτή μιᾶς πόλης ἢ μιᾶς περιοχῆς ἀλλά τοῦ σύμπαντος καί αὐτή κυρίως δικαιούται νά ὀνομάζεται «πάνδημη» καί ἡμέρα γενεθλίων τοῦ κόσμου. Γιά τή φύση τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτά ἀποφαίνεται ὅτι δέν γνωρίζει ἄν εἶναι δυνατό κάποιος νά τήν ὑμνήσει ὅσο τῆς ἀξίζει, καθώς ξεπερνάει τή δύναμη τοῦ λόγου.

Μερικά ἀπό τά στοιχεῖα πού δίνει εἶναι πολύ ὠφέλιμα γιά τή μελέτη καθώς τά ἀναφέρουν ἐπίσης οἱ Καππαδόκες Πατέρες πού θά μελετηθοῦν καί ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής στή σημειολογία τους γιά τόν ἀριθμό ἑπτά. Ἀξίζει λοιπόν νά ἀναφερθοῦν γιὰτί μέ αὐτό τόν τρόπο κατανοεῖται καί ἡ ἐπίδραση τῶν Ἁγίων Πατέρων στήν ἀπόδοση τῆς ἐρμηνείας τῶν ἱερῶν κειμένων τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Τό ἑπτά χρησιμοποιεῖται μέ δύο σημασίες. Τό ἑπτά μέσα στό δέκα πού συνίσταται ἀπό ἑπτά μονάδες καί ὀρίζεται ὡς ἡ ἑπταπλή ἐπαναλήψη τῆς μονάδας καί τό ἑπτά πού εἶναι ἀριθμός τοῦ ὁποῖου ἡ ἀρχή εἶναι ἡ μονάδα καί σχηματίζεται μέ ἀναδιπλασιασμό (ἑπτά φορές) ἢ τριπλασιασμό καί γενικά ἀπό κάθε ἐπόμενο ἀριθμό, ὅπως εἶναι ὁ ἀριθμός 64 ($1 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2$) καί ὁ 729 ($1 \times 3 \times 3 \times 3 \times 3 \times 3 \times 3$). Οἱ δύο σημασίες κατά τό Φίλωνα χρήζουν ἐξέτασης. Ἡ δεύτερη σημασία κατέχει ἐμφανῶς προνομιακή θέση, διότι ὁ ἕβδομος ἀριθμός συντίθεται ἀπό τή μονάδα κατά τό διπλάσιο ἢ τό τριπλάσιο ἢ γενικά τό πολλαπλάσιο τῶν ἐπόμενων στή σειρά ἀριθμῶν εἶναι καί κύβος καί τετράγωνο, περιέχοντας καί τά δύο εἶδη, καί τήν ἄυλη καί τήν ὑλική οὐσία. Ἡ ἄυλη ἀντιστοιχεῖ στό ἐπίπεδο, τό ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπό τετράγωνα καί ἡ ὑλική στό στερεό, τό ὁποῖο ἀποτελεῖται

ἀπό κύβους. Για τὸ 7 (1X7X7X7X7X7X7) προκύπτει τὸ 4096 ποὺ εἶναι κύβος τοῦ 16 καὶ τετράγωνο τοῦ 64.

$$64=8^2 \text{ ἢ } 4^3$$

$$729=27^2 \text{ ἢ } 9^3$$

$$4096=64^2 \text{ ἢ } 16^3$$

Για τὸ ἑπτὰ μέσα στὴ δεκάδα δίνει πολλὰ παραδείγματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἄρμονία στὴ μουσική. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀριθμούς 1+2+4 ἢ τὰ ζεύγη τῶν ἀριθμῶν 1+6, 2+5, 3+4 ποὺ οἱ ἀναλογίες τοὺς εἶναι «ἐξαιρετικές» στὴ μουσική. Τὸ 3 καὶ 4 σχετίζονται μὲ τὴ γεωμετρία καὶ τὴ στερεομετρία. Ἀποτελοῦν ὀρθές πλευρές τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου.

Τὸ ἐπίπεδο ἐκφράζεται μὲ τρία σημεῖα καὶ τὸ στερεὸ μὲ τέσσερα. Ἡ οὐσία τοῦ ἑπτὰ ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς στερεομετρίας ἢ μὲ δύο λόγια τὴ βάση τῶν ἄλλων ἄυλων καὶ ὑλικῶν σωμάτων μαζί.

Ἐξηγεῖ γιατί ὁ ἀριθμὸς 7 εἶναι «**ἀμήτωρ καὶ παρθένος** καὶ «**ἡγεμονικός**». Ὁ ἀριθμὸς 7 εἶναι ὁ μόνος ἀριθμὸς ὁ ὁποῖος οὔτε γεννᾶται, οὔτε γεννᾶ. Μέσα στὴ δεκάδα ἀποτελεῖ τὸν μοναδικὸ ἀριθμὸ ὁ ὁποῖος οὔτε διαιρεῖται, οὔτε πολλαπλασιάζεται, οὔτε δύναται νὰ παραχθεῖ ἀπὸ πολλαπλασιασμὸ δύο ἀριθμῶν. Ὅπως παρατηρεῖται στον παρακάτω πίνακα οἱ ἀριθμοὶ 2 μέχρι 10 ἐκτὸς τοῦ ἑπτὰ μποροῦν νὰ πολλαπλασιασθοῦν ἢ διαιρεθοῦν μὲ ἀριθμούς μέχρι τὸ δέκα καὶ διάφορους τῆς μονάδας.

2	3	4	5	6	7	8	9	10
4:2	9:3	8:2	10:2	3X2	-	4X2	3X3	5X2
6:3				2X3		2X4		2X5
8:4								
10:5								

Εἶναι ἡγεμονικός γιατί εἶναι ὁ ἀριθμός που κινεῖ τὴ δημιουργία. Ὁ Φίλωνας χρησιμοποιεῖ τὰ λόγια τοῦ Φιλόλαου που ὀνομάζει τὸ Θεὸ ἡγεμονικό καὶ μόνιμο καὶ ἀκίνητο. Στὴν περιοχή τῶν νοητῶν ὁ ἀριθμός 7 εἶναι ἀκίνητος ἀλλὰ στην περιοχή τῶν ἀντιληπτῶν ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις ἐπιδεικνύει μεγάλη καὶ ἰδιαίτερα συνεκτικὴ δύναμη (κίνηση πλανητῶν, περιστροφή σελήνης). Ὡς παράδειγμα ἀναφέρει ὅτι τὸ ἄθροισμα 1 μέχρι τὸ 7 ($1+2+3+4+5+6+7$) εἶναι 28 (δεύτερος τέλειος ἀριθμός) πού ἀποκαθιστᾷ τὴ σελήνη στὸ ἀρχικό της σχῆμα (4 φάσεις ἐπὶ 7 ἡμέρες). Το 7 ἀποτελεῖ τὸν μόνον ἀριθμὸ μικρότερο τοῦ 10 πού ὅταν διαιρεθῆ τὸ 360 δὲν παράγει ἀκέραιο πηλίκον ($360:1=360$, $360:2=180$, $360:3=120$, $360:4=90$, $360:5=72$, $360:6=60$, $360:7=51,43$, $360:8=45$, $360:9=40$, $360:10=36$).

Τὸ ἐπτὰ λέγεται **τελεσφόρο** γιατί ὀλοκληρώνονται τὰ πάντα. Αὐτὸ τεκμηριώνεται κατὰ τὸν Φίλωνα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι κάθε ὀργανικό σῶμα ἔχει τρεῖς διαστάσεις μῆκος, πλάτος καὶ βάθος καὶ τέσσερα ὄρια, τὸ σημεῖο, τὴ γραμμὴ, τὴν ἐπιφάνεια καὶ τὸ στερεό, τὰ ὁποῖα ἂν συντεθοῦν ἀποτελοῦν τὸ ἐπτὰ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπον πού ὀλοκληρώνεται σὲ 10

έπταετίες σύμφωνα μέ τόν Σόλωνα καί 7 έπταετίες σύμφωνα μέ τόν Ίπποκράτη.

Ό ούρανός χωρίζεται σέ έπτά ζώνες. Οί πλανήτες ταξινομούνται σέ έπτά επίπεδα καθώς έπιδεικνύουν τή μεγαλύτερη σχέση άλληλεξάρτησης μέ τόν άέρα καί τή γή. Θα δοϋμε ότι ό Μέγας Βασίλειος άναφέρει τήν πληροφορία αύτή.

Γίνεται μνεία ότι ή μεγάλη άρκτος πιστευόταν ότι άποτελεΐται άπό έπτά άστέρια. Ό χορός τών πλειάδων συμπληρώνεται άπό έπτά άστέρια. Η ψυχή χωρίζεται σέ έπτά μέρη. Στίς πέντε αίσθήσεις, στήν ίκανότητα τοϋ λόγου καί τής παραγωγής. Τά έξωτερικά καί έσωτερικά μέρη τοϋ σώματος εΐναι έπτά. Τά φανερά μέρη εΐναι: κεφαλή, στέρνο, κοιλία, τά δύο χέρια καί τά δύο πόδια. Τά έσωτερικά σπλάχνα εΐναι: στομάχι, καρδία, πνεύμονας, σπλήνα, σηκώτι καί τά δύο νεφρά. Τό κεφάλι χρησιμοποιεΐ έπτά άναγκαιότατα μέρη: δύο μάτια, δύο αύτιά, δύο ρουθούνια καί έβδομο τό στόμα. Τά όρατά πού διακρίνονται μέ τήν όραση εΐναι έπτά: σῶμα, διάσταση, σχήμα, μέγεθος, χρώμα, κίνηση καί ήρεμία. Τά είδη τών φθόγγων εΐναι έπτά: όξεια, βαρεΐα, περισπωμένη, τέταρτος ό δασύς φθόγγος, πέμπτος ό ψηλός, έκτος ό μακρός καί έβδομος ό βραχύς. Οί κινήσεις εΐναι έπτά: πρός τά πάνω, πρός τά κάτω, πρός τά δεξιά, πρός τά άριστερά, πρός τά έμπρός, πρός τά πίσω καί ή κυκλική. Οί έκκρίσεις τοϋ σώματος εΐναι έπτά: άπό τά μάτια χύνονται δάκρυα, άπό τά ρουθούνια τά ύγρά τής κεφαλής, άπό τό σῶμα τό σάλιο πού πτύεται. Ύπάρχουν δύο δεξαμενές γιά τήν άποχέτευση τών περιττωμάτων, ή μία πρός τά έμπρός καί ή άλλη άπό πίσω, έκτη έκκριση εΐναι ό ιδρώτας πού ρέει άπό όλόκληρο τό σῶμα καί έβδομη ή άπολύτως φυσική έκροήτοϋ σπέρματος άπό τά

γεννητικά ὄργανα. Ἐπτά μέρες πῆζει τὸ σπέρμα καὶ σχηματίζεται τὸ ἔμβρυο καὶ ἡ διάρκεια τῆς ἔμμηνης ρύσης στὶς γυναῖκες εἶναι τὸ πολὺ ἑπτὰ μέρες. Τὰ βρέφη τελειοποιούνται σὲ ἑπτὰ μῆνες. Οἱ βαρειές σωματικές νόσοι ἐπίσης καὶ κυρίως οἱ πυρετοὶ διαρκείας που προέρχονται ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἀνωμαλίες κρίνονται γενικὰ κατὰ τὴν ἑβδόμη μέρα. Ἡ λύρα εἶναι ἑπτάχορδη. Τὰ φωνήεντα εἶναι ἑπτὰ. Τὸ ἑπτὰ παράγεται ἀπὸ τὸ «σεβασμός» καὶ «σεμνός». Οἱ Ρωμαῖοι τὸ ὀνόμαζαν «septem». Οἱ Ἕλληνες ἀπάλειψαν τὸ «σ» καὶ ἔγινε ἑπτὰ ³⁷.

Στὸ βιβλίο τοῦ Φίλωνα ποὺ φέρει τὸν τίτλο «Νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον» ἀναφέρεται ἐκτεταμένα για τὴν ἑβδομὴ ἡμέρα καὶ τὸν Μωυσῆ ποὺ τίμησε τὸν ἀριθμὸ 7. Τὴν ἑβδόμη ἡμέρα ὁ Θεὸς σύμφωνα μὲ τὸν Φίλωνα «κατεπαύσατο» καὶ ὄχι «ἐπαύσατο». Αὐτὸ γιὰ τὸν Θεὸ τὴν ἑβδομὴ ἡμέρα σταματᾷ νὰ πλάθει τὰ θνητὰ ὄντα, ὅταν ἀρχίζει νὰ δημιουργεῖ τὰ θεϊκὰ καὶ τὰ οἰκεῖα μὲ τὴ φύση τοῦ ἑπτά. Ὅταν ἔρχεται στὴν ψυχὴ ὁ ἅγιος Λόγος, ποὺ βασικὸ χαρακτηριστικὸ του εἶναι τὸ ἑπτὰ, τὸ ἕξι σταματᾷ μαζί μὲ ὅλα τὰ φθαρτὰ πράγματὰ ποὺ φαίνεται νὰ δημιουργεῖ. Στὸ βιβλίο αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει ἐπίσης μέρος τῆς σημειολογίας τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ που ὑπάρχει στὸ βιβλίο «Περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα κοσμοποιίας Περὶ τῶν

37. Φίλωνα, «Περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα κοσμοποιίας Περὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ρομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάιν» (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Κάκτος, 2000) 89.

Χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἕξ ἀνθρώπου Κάιν»³⁸.

Φίλωνας ὁ Ἀλεξανδρεὺς

(20 π.Χ. - 50 μ.Χ.)

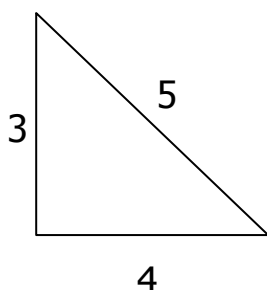
Ἰάμβλιχος: Ὁ Ἰάμβλιχος ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους ἐκπρόσωπους τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας πού ἔζησε στὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ὁ ἀριθμὸς γιὰ τὸν Ἰάμβλιχο εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου. Για τὴν ἀριθμολογικὴ ἐρμηνεῖα τοῦ κόσμου ἐπηρεάστηκε σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ παλαιότερους πυθαγορείους, ὅπως τὸν Ἀνατόλιο καὶ τὸν Νικόμαχο.

Ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὴ σημειολογία τοῦ ἀριθμοῦ 1 μέχρι 10. Στὸ βιβλίο τοῦ «Περὶ τῆς Κοινῆς Μαθηματικῆς Ἐπιστήμης, τὰ θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς» σημειώνει ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴ σημειολογία τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ καθὼς καὶ τὶς ιδιότητές του. Παρατίθενται οἱ σημαντικότερες του ρήσεις. Αὐτὰ πού παραλείπονται ἔχουν ἤδη ἀναφερθεῖ στὸ Φίλωνα. Ἡ

38. Φίλωνας, «*Νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον*» (Ἀθήνα, Ἐκδόσεις Κάκτος, 2000) 39.

σύμπτωση μερικῶν λόγων τοῦ Ἰάμβλιχου καὶ Φίλωνα ὑποδηλώνει ὅτι ὁ πρῶτος γνωρίζε τὰ ἔργα τοῦ δευτέρου.

Ἀναφέρει τὸ ὀρθογώνιο τρίγωνό που οἱ δύο κάθετες πλευρές του δίνουν τὸ ἄθροισμα ἑπτὰ. Ἡ πληροφορία αὐτὴ παρέχεται καὶ ἀπὸ τὸν Φίλωνα. Ὁ Ἰάμβλιχος ὅμως προσθέτει ὅτι αὐτὸ τὸ ὀρθογώνιο τρίγωνο καλεῖται **πρωτότυπο** (πρωταρχικό).

Πρωτότυπο τρίγωνο: Οἱ κάθετες πλευρές τοῦ πρωτότυπου τριγώνου ἔχουν ἄθροισμα ἑπτὰ καὶ τὸ ἔμβαδὸ του τὸν τέλειο ἀριθμὸ ἕξι.

Μία ἀπὸ τὶς ἐνδιαφέρουσες ιδιότητες τῆς ἑπτάδας που δεν ἀναφέρεται στὸν Φίλωνα εἶναι αὐτὴ τῆς **Ἄγγελιας** (Ἀγγελάρχισσας) ἐπειδὴ ἡ σύστασή της ἔχει συμπτυχθεὶ καὶ συγκεντρωθεὶ ἐνιαία, ἐπειδὴ εἶναι ἀδιαίρετη ὅπως ἤδη ἐξηγήσαμε, ἢ ἐπειδὴ ὅλα τῆς φυσικὰ ἀποτελέσματα μέσω αὐτῆς ἔχουν ὀδηγηθεὶ σὲ τελείωση, ἢ ὀρθότερα καὶ πυθαγορικότερα ἐπειδὴ οἱ πιό ξακουστοὶ μεταξὺ τῶν Βαβυλωνίων, ὁ Ὅσάνης καὶ ὁ Ζωροάστρης, ἀποκαλοῦν ἀγέλες τὶς οὐράνιες σφαῖρες κυριολεκτικὰ. Αὐτοὶ τὶς ὀνομάζουν ἔτσι ἐπειδὴ εἶναι τὰ μόνον σωματικὰ μεγέθη που περιστρέφονται τέλεια γύρω ἀπὸ ἓνα κέντρο εἴτε ἐπειδὴ οἱ ἴδιες οἱ φυσικὲς μελέτες ἀποφαίνονται ὅτι αὐτὲς ἀποτελοῦν κατὰ κάποιον τρόπο συνδέσμους καὶ συγκεντρώσεις, τὶς ὁποῖες γιὰ τὸν ἴδιον λόγο ἀποκαλοῦν ἀγέλους στὰ ἱερά κείμενα, καὶ παρεφθαρμένα ἀγγέλους μὲ προσθήκη τὸ γάμμα. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ οἱ ἀστέρες καὶ οἱ δαίμονες που κυβερνοῦν καθεμία ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀγέλες ἀποκαλοῦνται παρομοίως ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἑπτὰ στὸν

ἀριθμό. Ἐπομένως, κυριολεκτικότερα ἢ ἐπτὰδα ἔχει ὀνομαστῆ ἀγγελία. Ἴσως, ὅμως, ἡ ἴδια ὀνομάζεται **φυλακίτις** (φυλάκτρια) γιὰ τὸν ἴδιο λόγο. Γιατὶ δηλαδὴ ὄχι μόνον ὑπάρχουν ἐπτὰ ἡγεμόνες πλάι στὸν ἀριθμὸ τῶν φυλάκων, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀστέρες ποὺ φυλάσσουν τὸ σύμπαν καὶ τὸ κρατοῦν σὲ αἰώνια συνοχὴ καὶ διατήρηση εἶναι τόσοι.

Ὁ Ἰάμβλιχος δίνει μία διαφορετικὴ ἄποψη ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἐπτὰ εἶναι σεβάσμιος καὶ σεπτός. Σύμφωνα μὲ τοὺς Πυθαγορείους ἢ ἐπτὰδα δεν εἶναι ὅμοια μὲ τοὺς ἄλλους ἀριθμοὺς ἀλλὰ εἶναι ἄξια σεβασμοῦ. Πράγματι, τὴν ἀποκαλοῦσαν **σεπτὰδα** σύμφωνα μὲ τὸν Πρῶτον τὸν Πυθαγόρειο καὶ γι' αὐτὸ σκόπιμα προφέρουν τὸ ἕξι (ἕξ) ἐκφωνῶντας ξεχωριστὰ τὸ κάππα καὶ τὸ σῖγμα (γιατὶ αὐτὰ ἀκούγονται μαζὶ στο ξῖ), προκειμένου μὲ τὴν παράθεση τῶν ἀριθμῶν στὴ σειρά χωρὶς διακοπὴ τὸ σῖγμα νὰ συνάπτεται μὲ τὸ ἐπτὰ, ὥστε ἀσυναίσθητα νὰ προφέρεται σεπτὰ. Ὁ Ἰάμβλιχος αἰτιολογεῖ ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἐπτὰ εἶναι σεβάσμιος ὡς ἐξῆς: Ἡ ἐπτὰδα ὑπῆρξε γιὰ τὸν Θεὸ δημιουργὸ τοῦ κόσμου ἓνα εἶδος ἰσχυρότατου ὄργανου καὶ συνδέσμου γιὰτὶ ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἢ ἐπτὰδα ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος μεσότητας μεταξύ τῆς μονάδας καὶ τῆς δεκάδας καὶ οἱ μεσότητες εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο πιὸ ἰσχυρὲς ἀπὸ τὰ ἄκρα τῶν ὁποίων εἶναι μεσότητες γιὰτὶ σὲ αὐτὲς συγκλίνουν οἱ λόγοι τῶν δύο ἄκρων. Γιατὶ ὄχι μόνον τὸ 4 καὶ τὸ 7 μεσολαμβάνουν μεταξὺ τοῦ 1 καὶ τοῦ 10 μὲ βάση τὴν ἀριθμητικὴ ἰσότητα σχέσεων, καθὼς ἔχουν τὸ ἄθροισμα τοὺς ἴσο μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν ἄκρων καὶ καθὼς τὸ 7 ὑπολείπεται τοῦ 10 τόσο, ὅσο τὸ 4 ὑπερέχει τοῦ 1, καὶ ἀντίθετα τὸ 7 ὑπερέχει τοῦ 1 τόσο, ὅσο τὸ 4 ὑπολείπεται τοῦ 10, ἀλλὰ ἐπίσης οἱ ἀριθμοὶ ἀπὸ τὸ 1 ὡς τὸ 4 εἶναι δυνάμει δεκάδα ($1+2+3+4=10$). Ἡ δεκάδα λοιπὸν εἶναι ἐνεργεῖα τέτοια καὶ τὸ 7 ἀποτελεῖ ἀριθμητικὴ μεσότητα μεταξύ 4 καὶ

του 10. Κατά κάποιο τρόπο δηλαδή αποτελεί μεσότητα δύο δεκάδων, μιᾶς δυνάμει καὶ μιᾶς ἐνεργείᾳ ἀφοῦ εἶναι ὁ ἀριθμὸς 7 ἴσος μὲ τὸ μισὸ τοῦ ἀθροίσματος τοῦ 10 καὶ 4

Ἐπιπρόσθετα, ἡ ἐπτὰδα ἐμφανίζεται μέσα στὴ δεκάδα ὡς **ἀκρόπολη** καὶ **δυσχεῖρωτο ἔρυμα** (ἀπόρθητο φρούριο) γιὰ τὴν ἀδίαireτη μονάδα καὶ γιὰτὶ μόνο αὐτὴ δὲν ἐπιδέχεται πλάτος, καθὼς εἶναι εὐθύγραμμη καὶ ἐπιδέχεται μόνο τὸ κλάσμα ποὺ ἔχει παρονομαστὴ τὴν ἴδια. Ὅπως ἤδη ἔχουμε δεῖξει ἡ ἐπτὰδα ἔχει σχέση μόνο μὲ τὸν ἑαυτὸ της καὶ ἀφοῦ δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ κανένα ἄλλο ἀριθμὸ ἔχει τοποθετηθεῖ σὲ καιριότατη θέση. Γι' αὐτὸ συμβαίνουν στὰ κοσμικὰ οὐράνια καὶ ἐπίγεια ὄντα, τὰ ἄστρα, τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, πολλὰ πράγματα νὰ ὀλοκληρῶνται μὲ βάση αὐτὴ. Ὀνομάζεται ἡ ἐπτὰδα **τύχη** ἐπειδὴ συνοδεύει καθετὶ ποὺ συμβαίνει καὶ **καιρὸς** (εὐκαιρία) ἐπειδὴ λαμβάνει καιριότατη θέση στὴ φύση.

Περίληπτικὰ ἀναφέρονται μερικὲς ἄλλες παρατηρήσεις γιὰ τὸ ἐπτὰ. Τὰ μέρη τῆς ψυχῆς εἶναι τρία (λογικὸ, θυμικὸ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ) καὶ οἱ τελειότατες ἀρετὲς τέσσερις (φρόνηση, ἀνδρεία, ἐγκράτεια (σωφροσύνη), δικαιοσύνη. Οἱ Γεωμετρικὲς μελέτες χαρακτηρίζονται ἀπὸ 7 εἶδη ἀρχῶν: σημεῖο, γραμμὴ, ἐπιφάνεια, γωνία, σχῆμα, στερεὸ καὶ ἐπίπεδο. Βλέπουμε ἐπτὰ πράγματα: σῶμα, διάσταση, σχῆμα, μέγεθος, χρῶμα, κίνηση καὶ στάση. Ὑπάρχουν ἐπτὰ μεταβολὲς τῆς φωνῆς (7 ἀρμονίες ἢ τρόπους ἢ τόνους τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μουσικῆς: ὑποδωρικὴ, αἰολικὴ, ὑποφρυγικὴ ἢ ἰωνικὴ, ὑπολυδικὴ, δωρικὴ, φρυγικὴ, λυδικὴ, μιξολυδικὴ)³⁹.

39. Ἰαμβλίου, «Περὶ τῆς κοινῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, τὰ θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς» (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Κάκτος, 2011) 396.

*Ίάμβλιχος ο Χαλκηδεύς
(περ. 245-περ. 325 μ.Χ.).*

1.5. Ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ στὶς Ἐπιστῆμες

Ὁ ἀριθμὸς «ἑπτὰ» δὲν ἐμφανίζεται μόνο στὴ Θεολογία ἀλλὰ καὶ στὶς διάφορες ἐπιστῆμες. Οἱ ἐπιστῆμονες ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ ἑπτὰ ὑπάρχει ἐνδογενῶς στὴ φύση τοῦ ὑπαρξιακοῦ μας κόσμου. Θὰ περιοριστοῦμε μόνο σὲ μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ διάφορες Ἐπιστῆμες. Οἱ ὁμόλογες σειρὲς τῶν ὀργανικῶν ἐνώσεων ἀκολουθοῦν τὸν «κανόνα τῆς διαφορᾶς κατὰ 14». Τὸ ἀτομικὸ βάρους κάθε διαδοχικῆς ἐνώσεως σὲ μία ὁμόλογη σειρά εἶναι κατὰ 14 μεγαλύτερη σὲ ἀτομικὸ βάρους. Τὸ ἀτομικὸ βάρους τῆς μεθανόλης, πρώτης ἐνώσεως στὴ σειρά τῶν ἀλκοολῶν εἶναι κατὰ 14 μικρότερο σὲ ἀτομικὸ βάρους συγκριτικὰ μὲ τὴν αἰθανόλη, τὸ δεύτερο μέλος τῆς ὁμόλογης σειρᾶς (32 ἔναντι 46). Τὰ ἐπόμενα δύο παραδείγματα εἶναι ἀπὸ τὴ Γεωγραφία. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς χωρίζεται σὲ 7 ἡπείρους (1) Εὐρώπη, (2) Ἀσία, (3) Ἀφρική, (4) Βόρειος Ἀμερική, (5) Νότιος Ἀμερική, (6) Ὠκεανία καὶ (7) Ἀνταρκτική. Μόνο οἱ 6 κατοικοῦνται (συμβολικὸς ἀριθμὸς τοῦ ἀνθρώπου). Ὑπάρχουν ἀντίστοιχα 7 ὠκεανοὶ (1) Ἀρκτικός (2) Ἀνταρκτικός (3) Βόρειος

Άτλαντικός (4) Νότιος Άτλαντικός (5) Βόρειος Ειρηνικός (6) Νότιος Ειρηνικός και (7) Ίνδικός ώκεανός⁴⁰.

*Σιρόπι πορτοκαλιού και μουρουνέλαιο
μέ τίτλο οί έπτά ώκεανοί (SEVEN SEAS)
πού βρίσκειται σέ ράφι φαρμακείου.*

Παρέχεται και ένα άλλο παράδειγμα από τη μεταλλειολογία και είναι παρμένο από τό έδάφιο «οί άρχαίοι έπτά» τοϋ βιβλίου τοϋ κάθ. Α. Βάρβογλη «Πορτρέτα τών χημικών στοιχείων». Γράφει ό κάθ. Α. Βάρβογλης: «Γιά πάρα πολλά χρόνια οί άνθρωποι γνώριζαν και χρησιμοποιοϋσαν έπτά μόνο μέταλλα, ανεξάρτητα από τόν πολιτισμό πού είχάν αναπτύξει και τή γεωγραφική περιοχή στήν όποία ζοϋσαν. Στή γλώσσα μας, τά μέταλλα αυτά διατήρησαν τις άρχαίες όνομασίες τους, πού για ανεξήγητους λόγους είναι όλα γένους άρσενικοϋ: χρυσός, άργυρος, υδράργυρος, σίδηρος, χαλκός, μόλυβδος και κασσίτερος. Πρόκειται για στοιχεΐα πού σημάδεψαν τις περιόδους εξέλιξης τοϋ ανθρώπου και συντέλεσαν άποφασιστικά στήν άνθηση τοϋ τεχνικοϋ πολιτισμοϋ. Ή

40. R. Samuell, *Seven the Sacred Number. Its Use in scripture, and its application to biblical criticism with a chapter on the bible and science.* (London: Kegan Paul, Trench&Co., I, Paternoster square) 381.

έξαγωγή τῶν ἀστραφτερῶν καί σκληρῶν μετάλλων ἀπό τὰ γαιώδη, μουντά μεταλλεύματα, ἀποτελεῖ, ἀκόμη καί σήμερα, ἓνα ἀπό τὰ πιό ἐντυπωσιακά χημικά φαινόμενα. Αὐτή ἡ «μεταβολή τῶν λίθων» ὀνομάστηκε μεταλλίωση καί τὰ προϊόντα της μέταλλα. Ἀπό πλευρᾶς ὄγκου παραγωγῆς καί οἰκονομικῆς ἀξίας, οἱ «ἀρχαῖοι ἑπτὰ» διατηροῦν πάντοτε τό προβάδισμα ἔναντι τῶν ὑπόλοιπων μετάλλων, καθῶς ἡ συμβολή τους στήν τεχνολογική ἀνάπτυξη ἐξακολουθεῖ νά παραμένει καθοριστικῆς σημασίας⁴¹.

41 Α. Βάρβογλη, *Πορτρέτα Χημικῶν Στοιχείων. Μέρος Α΄*. Οἱ ἀρχαῖοι ἑπτὰ (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Ζήτη, 2001) 13.

χαλκός

χρυσός

κασσίτερος

ἄργυρος

σίδηρος

μόλυβδος

ὑδράργυρος

Τὰ «ἑπτὰ ἀρχαῖα» μέταλλα σημάδεψαν τὶς περιόδους ἐξέλιξης τοῦ ἀνθρώπου καὶ συντέλεσαν ἀποφασιστικὰ στὴν ἀνθησι τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ Jonathan Adams καὶ Bryan Shorocks ἔγραψαν στο περιοδικὸ New Scientist⁴² ἄρθρο στο ὁποῖο προσπαθοῦν μὲ προσομοιώσεις καὶ πειραματικὰ ἀποτελέσματα νὰ ἀποδείξουν ὅτι τὰ εἶδη συναθροίζονται σὲ «ἑπτάδες». Στο ἄρθρο αὐτὸ οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρουν ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὶς οἰκολογικὲς

42. Adams J., Shorocks, B. «Competing species come in sevens». New Scientist, 42, 42-44 (1985).

συντεχνίες τῶν ἑπτὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ οἰκονομικές. Οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρουν ὅτι ὅπου ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι τότε ἡ πληροφορία χάνεται καὶ ὅπου ὑπάρχουν πολὺ λίγοι δὲ χρησιμοποιεῖται ὅλη ἡ πληροφορία. Τὸ ἑπτὰ ἐμφανίζεται νὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς ὁ ὁποῖος ἡ πληροφορία εἶναι βέλτιστη καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος που χρησιμοποιεῖται στὴν οἰκολογικὴ καὶ οἰκονομικὴ συνάθροιση.

1.6 Ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ στὴν ποίηση

Ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ δὲν ἐμφανίζεται συχνὰ μόνο στὶς ἐπιστῆμες, ἀλλὰ καὶ σὲ διάφορες ἄλλες ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς ὅπως εἶναι ἡ ποίηση καὶ ἡ λαϊκὴ παράδοση. Δύο παραδείγματα ἀπὸ τὴν ποίηση εἶναι ἱκανὰ γιὰ νὰ ἀποδείξουν πόσο οἱ ποιητὲς εἶναι βαθειὰ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν συμβολικότητα τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ. Τὰ παραδείγματα ἔχουν ἀντληθεῖ ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Σ. Μπάλη⁴³.

«...Ἰδιαίτερη σημασία κατέχει ὁ ἀριθμὸς 7 στὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Ὀδυσσεά Ἐλύτη, ἀποτελεῖ δομικὸ στοιχεῖο τῆς ποίησης του. Σχεδὸν ὅλες οἱ συλλογές του ἀποτελοῦνται ἀπὸ 7 ποιήματα ἢ πολλαπλάσια τοῦ 7. Ἀκόμα καὶ στοὺς τίτλους κάποιων συλλογῶν χρησιμοποιεῖται ὁ ἀριθμὸς 7:

Ἐφτά νυχτερινὰ ἐφτάστιχα, Ἐξή καὶ μία τύψεις γιὰ τὸν οὐρανὸ, Τὸ φωτόδεντρο καὶ ἡ δεκάτη τετάρτη ὁμορφιά (2X7).

43. Στεφάνου Μπάλη, *Μαθηματικὰ καὶ ποίηση ἀπὸ τὸν Ἀρχιμήδη στὸν Ἐλύτη* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Νησίδες, 2011) 44 καὶ 59.

Τὰ ποιήματα «Παράθυρα πρὸς τὴν πέμπτη ἐποχὴ», Κλεψύδρες τοῦ ἀγνώστου», «Ὠρίων», «Ἐφτά μέρες γιὰ τὴν αἰωνιότητα», ὅπως καὶ ἡ «Γένεσις» στὸ Ἄξιον Ἔστιν ἀποτελοῦνται ἀπὸ 7 στροφές τὸ καθένα.

Ὁ «Ἀνθυπολοχαγὸς τῆς Ἀλβανίας» περιλαμβάνει 14 στροφές.

Τὰ «Τρία ποιήματα μὲ σημαία εὐκαιρίας» ἀποτελοῦνται ἀπὸ 7 στροφές τὸ καθένα, ἀριθμημένες ἀπὸ τὸ 1 ἕως τὸ 7.

Ἡ «Μαρία Νεφέλη» ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς συνομιλίες μεταξὺ τοῦ ποιητῆ καὶ τῆς Μαρίας, πού κάθε συνομιλία περιλαμβάνει 7 ποιήματα καὶ ἀπὸ ἓνα ποίημα, «Τὸ αἰώνιο στοίχημα», πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 στροφές ἀριθμημένες ἀπὸ τὸ 1 ἕως τὸ 7.

Ὁ «μικρὸς Ναυτίλος» περιλαμβάνει 21 ποιήματα (3 ἐφτάδες) ἀριθμημένα ἀπὸ 1 ἕως 21 καὶ 28 ποιήματα (4 ἐφτάδες) ἀριθμημένα μὲ λατινικοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ I ἕως XXVIII.

Τὰ «Ἐτεροθαλῆ» περιλαμβάνουν δύο ὀμάδες ἀπὸ 7 ποιήματα, συνολικά 14, τὸ ἴδιο. Τὰ ἐλεγεία τῆς ὀξώπετρας, καὶ 7 ποιήματα περιέχει ἡ τελευταία τοῦ συλλογῆ, Δυτικά τῆς λύπης.

Δέν θὰ μᾶς ἀπασχολοῦσε τόσο ἡ παρουσία τοῦ ἀριθμοῦ 7 στο ἔργο τοῦ Ἐλύτη, ἂν αὐτὸ δέν ἐπηρέαζε τὴν ἐσωτερικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ποιητικοῦ ἔργου. «Ὁ 7 εἶναι τὸ ἀριθμητικὸ ἀρθρωτικὸ σύστημα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς σύνθεσης», σημειώνει ὁ Δ. Ν. Μαρωνίτης.

Θὰ σταθοῦμε ἰδιαίτερα στὴν παρουσία τοῦ ἀριθμοῦ 7 στίς συλλογές «Τὸ Μονόγραμμα» καὶ τὸ Ἡμερολόγιο ἑνὸς ἀθεάτου Ἀπριλίου. Τὸ Μονόγραμμα ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 μέρη, ὅπου τὸ καθένα περιλαμβάνει 7 ἢ πολλαπλάσιους

τοῦ 7 στίχους. Ἔτσι, ἔχουμε στό πρῶτο μέρος 7 στίχους, στό δεύτερο 21 στίχους, στό τρίτο 35 στίχους, στό 4ο μέρος (μεσαῖο) 49 στίχους καί στό 5ο, 6ο καί 7ο μέρος ἔχουμε ἀντίστοιχα πάλι 35,21 καί 7 στίχους. Αὐτοὶ οἱ συνδυασμοὶ σχηματίζουν νοερά ἕναν ἀρμονικό ρόμβο πού οἱ ἀριθμοὶ τῶν γραμμῶν του, εἴτε προστεθοῦν ὀριζόντια εἴτε κάθετα, δίνουν ὡς ἀθροίσματα 7,21,35,49,35,21,7.

7

777

77777

7777777

77777

777

7

Ὁ Νομπελίστας ποιητῆς Ὀδυσσεῆας Ἐλύτης ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὸν συμβολισμό τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ γιὰ νὰ δομήσει τὴν ἐσωτερικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ποιητικοῦ τοῦ ἔργου.

Καὶ κάτι ἀκόμα. Καθένα ἀπὸ τὰ 7 μέρη περιλαμβάνει μία λέξη ἢ μία φράση πού ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸ θέμα τοῦ κάθε μέρους καί πού, ἂν τοποθετηθοῦν ἢ μία κοντὰ στὴν ἄλλη, ὅλες μαζὶ σχηματίζουν τὴν ἐπιγραμματικὴ ρήση τοῦ ὅλου ποιήματος:

ΘΑ-ΠΕΝΘΩ-ΠΑΝΤΑ-Μ'ΑΚΟΥΣ-ΓΙΑ ΣΕΝΑ-ΜΟΝΟΣ-ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ.

(Κίμων Φράιερ, Ἄξιόν ἐστί τὸ τίμημα, σελ. 63)

Στο Ἡμερολόγιο ἑνὸς ἀθεάτου Ἀπριλίου ὁ ποιητὴς κρατᾷ ἡμερολόγιο 28 ἡμερῶν (4x7). Ἐπειδὴ, ὅμως, σὲ μερικές ἀπὸ αὐτές περιλαμβάνονται περισσότερα ἀπὸ ἓνα ποιήματα, τὸ σύνολο τῶν ποιημάτων τῆς συλλογῆς εἶναι 49 (7x7).

...Ἡ πυθαγόρεια μεταφυσικήσημασία τῶν ἀριθμῶν καὶ ὁ ἀριθμὸς 7, τὸ δομικὸ στοιχεῖο στὴν ποίηση τα οὐ Ὀδυσσεᾶ Ἐλύτη, ὑπάρχει καὶ σὲ ποιήματα τοῦ Γ. Θ. Βαφόπουλου. Στὸ ποίημά του ἡ πολιτεία γράφει:

Ἐφτά στρατιῶτες περνοῦνε
ἑφτά στρατιῶτες σημαίνουν
τὶς καρδιές τῶν νεκρῶν,
ποῦ δεν ἔχουν ἄκομα πεθάνει.
Ὁ πρῶτος εἶμαι ἐγώ
Ὁ δεῦτερος πάλιν ἐγώ
Τὸ ἴδιο κι ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος
Κι ὁ πέμπτος κι ὁ ἕκτος κι ὁ ἑβδομος.
Μέ δεκατέσσερα πόδια βαδίζω,
Μέ δεκατέσσερα χέρια κρατῶ
Τὰ ἑφτά τουφέκια

ποῦ μπορούν να ραγίζουν
τῶν κοιμισμένων τὸ τύμπανο
Ἔνας σ' ἑφτά θώρακες μέσα
Ἔνας μ' ἑφτά ζωές ζωσμένος

...»

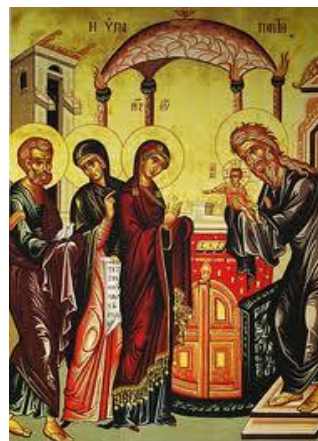
Δέν θά πρέπει νά διαφύγει τῆς προσοχῆς μας ὅτι καί στήν ἐκκλησία μας ὑπάρχουν τά μεγαλυνάρια τά ὁποῖα ψάλλονται σέ ἦχο γ' καί εἶναι ἑπτασύλλαβα. Παρατίθενται δύο τέτοια παραδείγματα πού ψάλλονται κατά τήν ἑορτή τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Κυρίου. Οἱ ἀστερίσκοι δηλώνουν ἐκεῖ πού τελειώνουν οἱ ἑπτασύλλαβοι.

Ἀκατάληπτόν ἐστι* τὸ τελούμενον ἐν σοί* καί Ἀγγέλοις καί βροτοῖς*μητροπάρθενε Ἀγνή.

Ἀγκαλίζεται χερσίν* ὁ πρεσβύτερος Συμεών* τόν τοῦ Νόμου Ποιητῆ* καί Δεσπότην τοῦ παντός.

*Οἱ οἰκουμενικές
Σύνοδοι εἶναι ἑπτά*

*Στήν ἑορτή τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Κυρίου
ψάλλοντα τα ἑπτασύλλαβα.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ

ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΕΠΤΑ

ΣΤΗ ΒΙΒΛΟ

*Μαρία ή Μαγδαληνή: Ο Χριστός
θεραπεύει τή Μαγδαληνή από έπτά
«πονηρά πνεύματα»: άφοβίας Θεοϋ,
άσυνεσίας, άγνωσίας, ψεύδους,
κενοδοξίας, ύπερηφανείας καί κάλλους.*

2.1. Συμβολισμός στην Άγια Γραφή και η έπταδική δομή της

Όσο είμαστε μακριά από την αλήθεια, τη Βασιλεία του Θεού, ο συμβολισμός θα εκφράζεται στη γλώσσα του ανθρώπου. Μόνο όταν εγκαθιδρυθεί η Βασιλεία των Ουρανών, ο άνθρωπος θα απολαμβάνει «πρόσωπον μέ πρόσωπον» την παρουσία του Θεού (Κορ. Α' 13,12). Τότε ο συμβολισμός θα εκλείψει. Η αλήθεια των πραγμάτων θα είναι αποκαλυπτική και δεν θα υπάρχει ανάγκη για συνεννόηση μέσω «τύπων» και «συμβόλων».

Μέχρι όμως να έρθει εκείνη η ώρα, είμαστε υποχρεωμένοι να μελετάμε τις Γραφές και να αποκωδικοποιούμε τους συμβολισμούς τους. Με τον τρόπο αυτό θα έμβραθύνουμε σε αυτούς και θα εισέλθουμε στα άδυτα των μυστηρίων που εκφράζουν. Η έμβραθυνση αυτή αποτελεί αναγκαιότητα για τον άνθρωπο, γιατί μέσα από τους συμβολισμούς δομεί τη ζωή του με ένα βαθύ νόημα. Νοηματοδοτεί κάθε πράξη και ενέργειά του. Ζει με τα σύμβολα. Κινείται και οδεύει προς την αλήθεια των «μελλόντων καταστάσεων»⁴⁴.

Η μεγάλη συχνότητα εμφάνισης ενός αριθμού ή λέξης ή πρότασης γεννά την άπορία για συμβολισμό και αλληγορική έρμηνεία, ιδιαίτερα εάν ο αριθμός ή η λέξη ή η πρόταση δεν έχει φανερό λόγο ύπαρξης. Στη Βίβλο ο αριθμός «έπτά» αναφέρεται 432 φορές⁴⁵. Αύτη η μεγάλη συχνότητα

44. Θ. Ι. Κουμαριανού, *Σημειώσεις Έρμηνείας Θείας Λειτουργίας*, Κεφάλαιο 3. Σκια-Εικών-Αλήθεια. (Αθήνα: 2005) 69.

45. (i) *A Concordance to the Septuagint and the other Greek versions of the old testament (including the apocryphal books)* by the Late Edwin Hatch and Henry A.

ἀναφορᾶς τοῦ ἀριθμοῦ, γεννᾷ τὴν περιέργεια καὶ τὴν ἀναγκαιότητα γιὰ τὴ μελέτη τῶν συμβολισμοῦ του. Παρακάτω, θὰ ἐπιχειρηθεῖ ἐπιλεκτικὴ ἐξήγηση τῶν σημαντικότερων ἐδαφίων, τὰ ὁποῖα καλύπτουν τοὺς συμβολισμοὺς τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ. Αὐτοί, κατὰ τὴ γνώμη μας, δὲν περιορίζονται μόνο στοὺς τρεῖς θεμελιώδεις πού ἔχουν ἀναφερθεῖ σὸ πρῶτο κεφάλαιο, ἂν καὶ οἱ τρεῖς αὐτές θεμελιώδεις σημασίες, ὅπως ἔχει ἤδη ἀναφερθεῖ, ἐπεξηγοῦν μεγάλο ἀριθμὸ ἐδαφίων.

Κάποια ἐδάφια θὰ μελετηθοῦν ἐκτενέστερα καὶ τοῦτο γιὰ νὰ καταδείξουμε τὴν ἀνάγκη τῆς προσφυγῆς μας στοὺς Ἁγίους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Σαφέστατα ἡ θεολογικὴ μας κατάρτιση δὲν μποροῦσε νὰ εἰσέλθει σὸ βάθος τῆς σημειολογίας πού ἀνέπτυξαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Κι αὐτὸ εἶναι σημαντικό νὰ καταδειχθεῖ. Ὅποια συμπεράσματα ἐξαχθοῦν ἐδῶ, εἶναι οἱ ταπεινὲς γνώμες τῶν θεολόγων μελετητῶν πού πασχίζουν νὰ εἰσχωρήσουν στὴν ἀλληγορικότητα τῶν κειμένων. Ἔχει λοιπὸν μεγάλη σημασία ἡ ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν πρῶτα μέσα ἀπὸ τὴ μελέτη καὶ ἀργότερα ἡ βαθύτερη κατανόηση μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν Ἁγίων Πατέρων. Αὐτὴ τὴν ὁδὸν ἐπέλεξαμε καὶ πιστεύουμε ὅτι μᾶς πρόσδωσε καρπούς. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν κατενοήσαμε τὴν ἀνάγκη βαθύτερης μελέτης τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ ὅτι τὰ δυσνόητα κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς μόνο μὲ τὴ βοήθεια Αὐτῶν μποροῦν νὰ ἐξηγηθοῦν.

Redpath Volume I A-I (Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz-Austria, 1954) 539 (ii) *Ταμείον (ἤτοι Εὐρετήριον τῶν Λέξεων τῆς Καινῆς Διαθήκης)*. Κατ' ἐπιτομὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Erasmus Schmidt ὑπὸ W. Greenfield. (Ἀθήνα: Ἐκδοτικὸς οἶκος Ἀστήρ, 1977) 92.

Ἡ ὑπεροχή του ἀριθμοῦ ἑπτὰ καθιερώνεται ὄχι μόνο ἀπὸ τὴ συχνότητά του ἀλλὰ κι ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις τῶν εἰδικῶν ὅτι ἡ Βίβλος εἶναι γραμμὴν σὲ ἑπταδική δομή. Γιά παράδειγμα, ἡ φωτιά πού καίει τοὺς τρεῖς παῖδες Σεδράχ, Μισάχ καὶ Ἀβδεναγῶ, ἔχει ὕψος 49 πήχεις (Δν Παράρτημα Β', 23). Εὐλόγο εἶναι τὸ ἐρώτημα, γιατί νὰ χρησιμοποιηθεῖ ὁ ἀριθμὸς 49, ἀφοῦ σίγουρα δὲν ἔχει μετρηθεῖ τὸ ὕψος της. Ἐάν ὅμως, ὅπως θὰ δοῦμε, κατανοήσουμε τὸ συμβολισμό τοῦ ἑπτὰ καὶ ὅτι τὸ 49 εἶναι 7X7, τότε ἐδῶ σημειολογεῖ τὸ ὑπέρτατο ὕψος. Μπροστὰ σὲ αὐτὸ τὸ ὕψος οἱ τρεῖς παῖδες ἀπαντοῦν θαρραλέα στὸ θυμωμένο βασιλιά Ναβουχοδονόσορα μένοντας σταθεροὶ στὴν πίστη τους καὶ δὲν προσκυνοῦν τὸ χρυσὸ ἄγαλμα που ἔστησε. Τρεῖς φορές ὁ Βαλάκ ἐτοίμασε ἑπτὰ βωμούς στὸ Βαλαάμ γιά νὰ καταρασθεῖ τὸ Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ Θεὸς ὅμως ἀντὶ γιά τὶς κατάρεις θέτει στὸ στόμα του εὐλογία. Στούς βωμούς αὐτοὺς θυσιάζονται ἑπτὰ μόσχοι καὶ ἑπτὰ κριοὶ (Ἄρ 23, 1,4,13,29). Ἐδῶ ἀντιλαμβανόμεστε ὅτι καὶ οἱ Μωαβίτες εἶχαν τὸν ἀριθμὸ 7 ὡς ἱερό καὶ συμβολικό. Ἀπὸ τὸ κείμενο συμπεραίνεται ὅτι ἡ τέλεια θυσία γιά τοὺς Μωαβίτες συμπεριλάμβανε τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ, συμβολικότητα πού ὅπως θὰ δοῦμε ἐφαρμόζεται καὶ στοὺς Ἰσραηλίτες.

Ἡ πρόοδος στοὺς ἠλεκτρονικοὺς ὑπολογιστές (canon wheel) ὀδηγεῖ τοὺς βιβλικούς ἐρευνητές νὰ ἐφευρίσκουν συνεχῶς κρυφὰ ἀριθμητολογικὰ εὐρήματα ἀπὸ τὴ Βίβλο. Ἔχει γραφεῖ, λοιπόν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ, ἐκτός τοῦ γεγονότος ὅτι ἀποτελεῖ τὸ συχνότερα ἀπαντῶμενο ἀριθμὸ, κρύβεται σὲ πολλὰ κείμενα. Τὸ ἐδάφιο τῆς Γένεσης 1.1 ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ λέξεις καὶ 28 (7X4) γράμματα. Τὸ ὄνομα τοῦ Νῶε ἐμφανίζεται 7 φορές στὴ Γένεση, γιατί ἦταν ὁ τέλειος τῆς γενιᾶς του καὶ γιά τὸ λόγο αὐτὸ σώθηκε (Γέν 6,9).

Ὁ Νῶε μὲ τὰ «ἑπτὰ» μέλη τῆς οἰκογένειας του κτίζει τὴν ἐκκλησία, τὴν κιβωτὸ τῆς σωτηρίας ἀπὸ τὸν κατακλυσμό. Μέσα σὲ αὐτὸ βρίσκονται τὰ «ἑπτὰ ζεύγη» τῶν ζώων που διαμένουν καὶ διατηροῦν τὸ οἰκοσύστημα. Ὁ Χριστὸς δομεῖ τὴν ἐκκλησία του σὲ μία Νέα Κιβωτὸ ὅπου τὰ μέλη της θὰ εἶναι «ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ» φορές πολλαπλάσια τοῦ τέλειου καὶ πλήρους ἀριθμοῦ «ἑπτὰ».

Στὸ κατὰ Λουκᾶν (1,46-55) Εὐαγγέλιο ἔχει γραφεῖ ὅτι ὑπάρχει ἑπταδικὴ δομὴ στὸ παρακάτω μεγαλυνάριο τῆς Παναγίας (διακρινόμενο σὲ δύο ἑπταδικὰ τμήματα). Μάλιστα αὐτὸ τὸ ἐδάφιο δὲν ἀποτελεῖ ἐξαιρέση ἀλλὰ τὸν κανόνα στὴ Βίβλο. Στὴ διεθνή βιβλιογραφία ἀναφέρεται ὅτι ὑπάρχει «ἑπταδικὴ δομὴ στὴ Βίβλο» καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ ἑπταδικὴ δομὴ ἀποτελεῖ καὶ ἓνα λόγο νὰ θεωρεῖται ὅτι εἶναι θεόπνευστη⁴⁶.

1. Καὶ εἶπε Μαριάμ μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον,
2. καὶ ἠγαλλίασεν τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι μου,
3. ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ
4. ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσι μέ πᾶσαι αἱ γενεαί

46. R.M. Cormack, *Heptadic structure of scripture with a chapter on seven and four in nature* (Limited London Edinburg New York: Marshall Brothers, 1923) 15.

5. Ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ Δυνατός
6. καί ἅγιον τὸ ὄνομα Αὐτοῦ
7. καί τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεᾶς γενεῶν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν

1. Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι Αὐτοῦ,

2. διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν.

3. καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων

4. καί ὕψωσε ταπεινοὺς,

5. πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν

6. καί πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενοὺς

7. ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ μνησθῆναι ἐλέους, καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα.

Τὸ μεγαλυνάριο ἀποτελεῖται ἀπὸ 14 προτάσεις (7X2), 105 λέξεις (7X3X5) καὶ 546 γράμματα (7X77+7 ἢ 7X3X13X2). Ὁ ἀριθμὸς 105 εἶναι τὸ ἄθροισμα ἀπὸ τὸ 1 μέχρι 14! Ὅλοι οἱ παραπάνω ἀριθμοὶ διαιροῦνται μὲ τὸ ἑπτὰ. Ἡ ἀνάλυση μπορεῖ νὰ προχωρήσει σὲ φωνήεντα, διφθόγγους, γράμματα κ.τ.λ..

Στὸ ἐδάφιο τῆς Γενέσεως (12,16) παρατηροῦμε ὅτι τὰ ἀποκτήματα τοῦ Ἀβραμ ἀθροίζονται σὲ ἑπτὰ (πολλά) : (α) πρόβατα (β) μοσχάρια (γ)

γαϊδούρια (δ)δούλους, (ε) δοῦλες, (στ) ἡμίονους, (ζ) καμήλες⁴⁷. Επίσης στο ἑδάφιο τῆς Ἐξόδου (23,23) ὁ Ἄγγελος θά ὀδηγήσει τοὺς Ἰσραηλίτες νὰ ἐξολοθρεύσουν ἑπτὰ λαοὺς (συμβολικά πολλοὺς), τοὺς: (α) Ἀμορραίους, (β) Χετταίους, (γ) Φερεζαίους, (δ) Χαναναίους, (ε) Γεργεσαίους, (στ) Εὐαίους καὶ (ζ) Ἰεβουσαίους⁴⁸. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἀναφέρονται καὶ στὴν Ἔξοδο στο ἑδάφιο 34,11. Εἶναι σαφές ὅτι τόσο τὰ κείμενα ὅσο καὶ οἱ ἐχθροὶ ἢ τὰ ἀποκτήματα τοῦ Ἄβραμ καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια παραδείγματα, ποὺ ἀναφέρονται στὴ Βίβλο καὶ ἔχουν ἐπισημανθεῖ, δὲν εἶναι τυχαῖα.

Τέτοια διαπίστωση ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑποστηρίζουν τὴν ἑπταδική δομὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς δὲν παρατηρεῖται μόνο στὰ κείμενα ἀλλὰ καὶ σὲ προτάσεις. Μάλιστα ἔχει ἐπισημανθεῖ ὅτι ἐὰν αὐτὴ ἡ ἑπταδική δομὴ σὲ κάποια κείμενα δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθεῖ, ἀποδίδεται στο γεγονός ὅτι τοῦτο μπορεῖ νὰ προέκυψε ἀπὸ διάφορους λόγους (π.χ. μετάφραση, ἀντιγραφή τοῦ κειμένου κ.τ.λ.)^{49,50,51,52}.

47. Γ. Κωνσταντίνου, *Λεξικὸν τῶν Ἁγίων Γραφῶν* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Γρηγόρη, 1999) 338.

48. Σ. Ἀγουρίδη, Σ. Βαρτανιάν, Γ. Γρατσέα, Γ. Μαραγκοῦ, Γ. Ρηγόπουλου, Σ. Φρέρη, Κ. Χιωτέλλη, *Λεξικὸν Βιβλικῆς Θεολογίας*. Μεταφρασμένο ἀπὸ τὰ Γαλλικά. (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Βιβλικὸ Κέντρο Ζωῆς, 2006) 142.

49. R. Samuel, *Seven the Sacred Number. Its Use in scripture, and its application to biblical criticism with a chapter on the bible and science*. London, Kegan Paul, Trench&Co., I, Paternoster square.

50. J. Limburg, «Sevenfold Structures in the Book of Amos», *Journal of Biblical Literature*, 106(2), (1987)217.

2.2. Τὸ ἑπτὰ ὡς σύμβολο ἀλήθειας

Ἕνας ἀπὸ τοὺς συμβολισμοὺς τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ, κατὰ τὴν Ὁλγα Βατίδου, εἶναι ἡ ἀλήθεια⁵³. Γράφει λοιπὸν: «Ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ στὴ χριστιανικὴ θρησκεία συμβολίζει τὴν ἀλήθεια. Γι' αὐτὸ ἀπόκτησε τόσο μεγάλη καὶ ἱερὴ σημασία στὸ γιομάτο εὐλάβεια πνεῦμα τοῦ μικρασιάτικου λαοῦ καὶ ἄσκησε τὴν ἐπίδρασή του στὴ σκέψη του καὶ στὴν πράξη».

Μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἀριθμὸ, τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὸν Θεὸ, ὀραματίστηκε καὶ ὁ Ἰωάννης τὴ Βασιλεία τοῦ κόσμου. Τὴν εἶδε νὰ συντελεῖται πάνω στὸ ἕβδομο σάλπισμα τῶν ἑπτὰ σαλπικτῶν Ἀγγέλων. Τῶν Ἀγγέλων τοῦ οὐρανοῦ. Ἀπὸ τὸ Θεὸ ἦταν οἱ σάλπιγγες. Καὶ ὁ Θεὸς κρατοῦσε βιβλίον στὴ δεξιὰ του, ποῦ ἦταν σφραγισμένο μὲ σφραγίδες ἑπτὰ. Καὶ ἡ ἕβδομη σφραγίδα ἀνοίχτηκε, μέσα στὸ ὄραμα, σὰν ἔφτασε ἡ μεγάλη, ἡ κρίσιμη ὥρα. Μέσα στὸν ἴδιον ἀριθμὸ, εἶδε τὸ θρόνον τοῦ Θεοῦ, βασταζόμενο ὀλόγυρα ἀπὸ ἑπτὰ ἰπτάμενα πνεύματα, μὲ τὴν ἐμφάνιση ἑπτὰ καιομένων λαμπάδων. Στὸ μέσο τοῦ θρόνου, στεκόταν τὸ ἀρνίον μὲ τὰ ἑπτὰ κέρατα καὶ μὲ μάτια ἑπτὰ, ποῦ συμβολίζουν καὶ πάλι τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ. Μὲ βάση ὅλα αὐτὰ, προχώρησε καὶ χῶρισε μὲ τὴ φαντασία του καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸν οὐρανὸ σὲ ἑπτὰ ζῶνες. Τοποθέτησε στὴν ἕβδομη τὸ θρόνον

51 J.A. Whitlark, M.C. Pearsons, «The Seven Last Words»: A Numerical Motivation for the Insertion of Luke 23.3a. *New Testament Studies* 52,188 (2013).

52 R. Gordis, «The Heptad as an Element of Biblical and Rabbinic Style», *Journal of Biblical Literature*, 62(1) 17 (1943).

53. Ὁ Βατίδου, αὐτ., σ. 16

τοῦ Θεοῦ, στήν ὑψηλότερη δηλαδή κορυφή τοῦ ἀπείρου. Ἔτσι, ὁ ἕβδομος οὐρανός, ἀπόκτησε, μεταφορικά, τήν ἔννοια τῆς ὑπέρτατης ἀξίας καί εὐτυχίας τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Τίς ἑπτά ζῶνες τοῦ οὐρανοῦ τίς ἀποκάλεσε ἑπτά θρόνους, γύρω ἀπό τοὺς ὁποίους φτερουγίζουν οἱ ἄγγελοι. Ἀνάμεσα σέ ἑπτά λυχνίες χρυσές, πού συμβολίζουν πάλι τίς ἑπτά Ἐκκλησίες τῆς μεγάλης Ἀσίας, εἶδε ὁ θεῖος ὀραματιστής τόν Υἱό τοῦ Ἄνθρώπου. Κρατοῦσε στή δεξιά του ἀστέρες ἑπτά, πού συμβολίζουν τοὺς ἑπτά ἀγγέλους καί πάλι, τῶν ἑπτά πάλι Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς. Καί ἄκουσε ὁ Ἰωάννης τίς ἑπτά βροντές ἀπ' τόν οὐρανό, πού ἐλάλησαν. Καί ἔγινε σεισμός καί φονεύτηκαν ἑπτά χιλιάδες ἄνθρωποι. «Καί ἐφάνηκε λέγει ὁ δράκοντας τοῦ πυρός μέ τίς ἑπτά κεφαλές καί πάνω στίς κεφαλές του ἑπτά διαδήματα, πού συμβολίζουν τό διάβολο. Καί εἶδε τό θηρίον νά ἀνεβαίνει ἀπό τή θάλασσα, κόκκινο σάν φωτιά καί νά ἔχει κι ἐκεῖνο ἑπτά κεφαλές καί νά σηκώνει ἐπάνω του τήν πόρνη τή Βαβυλώνα». Τό θηρίο τό κόκκινο μέ τίς ἑπτά κεφαλές εἶναι ἡ Ρώμη ἡ ἐπτάλοφη, πού οἱ πρῶτοι χριστιανοί τήν ἀποκαλέσανε Βαβυλώνα γιά τή μεγάλη ἀκολασία της. Καί εἶδε τοὺς ἑπτά ἀγγέλους μέ τίς ἑπτά πληγές. Κρατούσανε μέσα στά χέρια τους ἑπτά φιάλες χρυσές, γιομάτες ἀπό τήν ὀργή τοῦ Κυρίου γιά τῶν ἀνθρώπων τὰ ἀμαρτήματα. Εἶχαν προορισμό οἱ φιάλες ἐκεῖνες νά κενωθοῦνε πάνω στή γῆ καί νά σπεύρουν τόν ὄλεθρο».

Συμπερασματικά, ἡ πληθωρική χρήση τοῦ «ἑπτά» στό Βιβλίο τῆς Ἀποκάλυψης στοχεύει στήν κατάδειξη μελλοντικῶν ἀληθειῶν. Τό ἑπτά ἀναγράφεται γιά νά τονισθεῖ ὅτι αὐτό πού λέγεται εἶναι ἀλήθεια. Πιστεύουμε ὅτι τό πιό κάτω περιστατικό στό πρῶτο βιβλίο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τή Γένεση, ἐκφράζει αὐτό τό συμβολισμό : « Ὁ Ἄβραάμ δίνει

στον Άβιμέλεχ έπτά άμνάδες, διότι τοῦ παραχωρεῖ τὰ φρέατα πού άνοιξε καί τὰ άρπαξαν οἱ ύπηρέτες του. Ὅταν ὁ Άβιμέλεχ ρωτᾷ τί σημαίνουν τὰ έπτά θηλυκά πού ξεχώρισε ιδιαίτερα, ὁ Άβραάμ άπαντᾷ ὅτι οἱ έπτά άμνάδες άποτελοῦν μάρτυρες ὅτι αὐτός άνοιξε τὸ φρέαρ στό ὁποῖο γινόταν ἡ συζήτηση (Γέν 21,28-30)».

2.3. Τὸ έπτά ὡς σύμβολο ὀλοκλήρωσης (τελειότητας) καί άγιότητας (έξάγνισης)

Άπό τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς Βίβλου, τῆ Γένεση, τὸ έπτά έμφανίζεται κιόλας νά παίζει πρωταρχικό συμβολικό ρόλο. Ὁ Θεός δημιουργεῖ τὸν ὀρατὸ κόσμο καί τὸν άνθρωπο καί άφοῦ ὀλοκληρώνει τὸ έργο του «εύλόγησε τὴν ἡμέραν τὴν έβδόμην καί ἡγίασε αὐτὴν» (Γέν 2,1-3). Άπό τὴ φράση αὐτὴ γίνεται φανερό ὅτι ὁ Θεός ξεχώρισε τὴν έβδομη ἡμέρα, τὸ Σάββατο, καί τὴν ὀρισε, γιὰ νά άναπαύονται οἱ άνθρωποι άπό τὰ έργα τους καί νά άσχολοῦνται μόνο μέ ὅ,τι εῖναι άγιο καί ιερό, ὥστε νά άποκτοῦν άρετές καί χάριτες (Ἔξ 23,12, 35,2, 34,21).

Ἐπτά μέρες έπιτάσσει ὁ Θεός τὸν Άαρών νά κάνει έξιλέωση ὑπέρ τοῦ θουσιαστηρίου, γιὰ νά τὸ άγιάσει (Λευ 8,12, 33). Ὁ ιερέας, ὅταν βάφει τὸ δάκτυλό του μέ αἷμα, θά ραντίζει έπτά φορές μπροστὰ στό καταπέτασμα τοῦ άγιαστηρίου (Λευ 4, 6,17). Άκόμη καί ἡ έξέταση τῆς λέπρας άπό τοὺς ιερεῖς γίνεται σέ μία έβδομάδα (Λευ 13,4-6, 21, 26-27, 32-34, 50-51, 54, 14, 7,16, 38, 39,51, 15,13, 22,24, 28,16, 14,19). Ὁ έξαγνισμός τῆς λεχώνας διαρκεῖ έπτά ἡμέρες ἢ δυὸ έβδομάδες (Λευ 12,2-5).

Πραγματικά, τὸ έπτά δεσπόζει στό συμβολισμό τῶν Ἑβραίων. Ὑπάρχουν άμέτρητες μαγικές συνταγές γιὰ κάθε λογῆς πάθηση στό Ταλμούδ. Γιὰ ἔνα

τριήμερο πυρετό προτείνονται έπτά άγκάθια, άπό έπτά φοινικιές, έπτά σκληθρες άπό έπτά δοκάρια, έπτά καρφιά άπό έπτά γεφύρια, έπτά στάχτες άπό έπτά φούρνους, χωρίς νά ξεχάσουν τίς έπτά τρίχες άπό έπτά γέρικα σκυλιά και να τά δέσουν όλα στην κοιλότητα του στήθους μέ ένα άσπρο σκοινί ^{54,55}.

Στά θυσιαστήρια, ό αριθμός των βοδιών και των μόσχων ή των προβάτων, πού θυσιάζονται, είναι συνήθως έπτά. Έπτά μέρες θά φορᾶ τά άμφια εκείνος άπό τους άπογόνους του Άαρών, πού θά γίνεται Αρχιερέας και θά μπαίνει στη Σκηνή του Μαρτυρίου, για νά λειτουργεί στον άγιο τόπο (Έξ 29,7). Ό καθαρισμός και άγιασμός του θυσιαστηρίου θά γίνεται για έπτά μέρες (Έξ 29,7). Στη δέκατη ήμέρα του έβδομου μήνα, γινόταν ή τελετή της έξιλεώσεως (Λευ 16,31). Τό μοσχάρι ή πρόβατο ή κασίκι όταν γεννιόταν, έμενε έπτά μέρες κοντά στη μητέρα του, άπό δέ την όγδοη θά γινόταν δεκτό ως δώρο και θυσία στον Κύριο (Έξ 22, 30 Λευ 22,27).

54. Ντάνιελ Ρόπς, *Η καθημερινή ζωή στην Παλαιστίνη στους χρόνους του Ίησοῦ* (Αθήνα: Έκδόσεις Δ.Ν. Παπαδήμα, 1999) 390.

55. A. Castaglioni, *Histoire de la medicine*. (Paris, Payot, 1931) 43. Στο βιβλίο αυτό της Ίστορίας της Ίατρικης ό άναγνώστης μπορεί νά βρεί πολύτιμες πληροφορίες και για τόν συμβολισμό του αριθμού έπτά σέ άλλους λαούς. Για παράδειγμα, κατά τους Βαβυλώνιους υπήρχαν έπτά δαίμονες πού προκαλούσαν τίς άσθένειες. Ό αριθμός έπτά συνοδεύοταν μέ τίς φάσεις της σελήνης. Κατά τόν συγγραφέα άπό τους Βαβυλώνιους μεταδόθηκε ό συμβολισμός αυτός σέ όλες τίς άλλες γνωστές άνατολικές θρησκείες και μεταφυσικές θεωρήσεις.

Τό ἐπτά ὅπως ἤδη ἀναφέραμε παράγεται ἀπό τή ρίζα She h'-bah, ἡ ὁποία σημαίνει τελειότητα ἢ πληρότητα. Γράφεται στούς ψαλμούς (11,7). Τά λόγια του Κυρίου εἶναι λόγια καθαρὰ. Δοκιμασμένο ἀσήμι σέ πήλινο χωνευτήριο, τό ὁποῖο καθαρίσθηκε ἐπτά φορές. Ἐγινε δηλαδή τέλειο ἀσήμι, ὅπως εἶναι τά λόγια του Κυρίου. Ἐάν τό ἐπτά συμβολίζει τήν τελειότητα, τό 77 ἐκφράζει ὑπερτελειότητα. Ἐάν ζητᾶ κάποιος συγχώρεση, πόσες φορές συγχωρᾶμε; Ἐως ἐπτά; Ὁχι, λέγει ὁ Κύριος, ἕως 77 (11X7) (Μτ 19, 18).

Τὰ λόγια κυρίου λόγια ἀγνά ἀργύριον πεπυρωμένον δοκίμιον τῇ γῆ κεκαθαρισμένον ἐπταπλασίως (Ψλ 11,7)

Τό ἐπτά συνοδεύεται καί μέ θαύματα. Ἀναφέρεται αὐτό τοῦ ἔνδοξου καί θαυμαστοῦ Προφήτη Ἐλισσαίου. Τό θαῦμα αὐτό πρεοεικονίζει τό ἅγιο Βάπτισμα, ὅπου ἔμελλε να καθαρίζει τοὺς Χριστιανοὺς πνευματικά ἀπό τὰ ἠθικά ἀμαρτήματα τῆς ψυχῆς τους καί να τοὺς ἀνακαινίζει⁵⁶. Ὁ ἄρχοντας τοῦ Βασιλιά τῶν Ἀσσυρίων Νεεμάν που ὑπέφερε ἀπό λέπρα πῆγε στο σπίτι τοῦ Προφήτη Ἐλισσαίου καί στάθηκε ἔξω στην πόρτα περιμένοντας νά τόν συναντήσει ὁ Προφήτης Ἐλισσαῖος. Αὐτός τοῦ μηνύει μέ τόν ὑπηρέτη του Γιεζι νά μεταβεῖ στον Ἰορδάνη ποταμό καί να λουσθεῖ ἐπτά φορές για να καθαρισθεῖ. Ὁ Νεεμάν θύμωσε για τή συμπεριφορά τοῦ Προφήτη

56. Φ.Α. Δημητρακόπουλος, Ἅγιος Ἐλισσαῖος (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις ERGO, 2005) 46.

Ἐλισσαίου ἐπειδὴ περίμενε ὅτι θὰ ἐρχόταν προσωπικά καὶ θὰ τὸν θεράπευε. Ἐπίσης, δὲν ἔβλεπε τὸν λόγο νὰ λουσθεῖ στον Ἰορδάνη, ἀφοῦ ὑπῆρχαν τὰ καλύτερα ποτάμια Ἀρβανὰς καὶ ὁ Φαρφάρ τῆς Δαμασκού γιὰ νὰ λουσθεῖ καὶ καθαρισθεῖ. Ἐπιστρέφει λοιπὸν θυμωμένος στὴν πατρίδα του. Τὰ παιδιά του ὅμως τὸν παρωτρύνουν νὰ ὑπακούσει στὸν Προφήτη Ἐλισσαῖο. Ὑπακούει λοιπὸν στὰ παιδιά του ὁ Νεεμάν καὶ πηγαίνει στὸν Ἰορδάνη ὅπου βαπτίζεται ἑπτὰ φορές. Θεραπεύεται ἀπὸ τὴ λέπρα καὶ γίνεται τὸ πρόσωπό του τρυφερό ὅπως τοῦ μικροῦ παιδιοῦ (Βασ. Δ' 5, 9-14).

2.4. Τὸ ἐβραϊκὸ ἡμερολόγιο καὶ ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ

Στὸ σημεῖο αὐτό, μετὰ ἀπὸ τὰ παραπάνω, θεωροῦμε ὅτι εἶναι χρήσιμο νὰ ἀναφερθοῦν μερικά διευκρινιστικὰ σχόλια γιὰ τὸ ἐβραϊκὸ ἡμερολόγιο καὶ πῶς τὸ ἑπτὰ εἶναι συνυφασμένο μὲ αὐτό. Τὸ ἐβραϊκὸ ἡμερολόγιο ἀποτελεῖται ἀπὸ εἰκοσιτετράωρα, που ἀπαρτίζονταν ἀπὸ τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα. Ἐπτὰ τέτοια εἰκοσιτετράωρα συνιστοῦν τὴν ἐβδομάδα⁵⁷. Οἱ ἑορτές εἶναι ἐβδομαδιαῖες. Σὲ ἕξι μέρες καθορίζεται ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἔβδομη εἶναι μέρα ἀνάπαυσης, τὸ Σάββατο⁵⁸. Ἡ περιοδικότητα τοῦ χρόνου βασίζεται στὴν ἐβδομάδα. Κι ὄχι μόνο αὐτό. Ἡ διατήρηση τοῦ φυσικοῦ κόσμου βασίζεται στὰ «ἑπτὰ ζεύγη» τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ξεχώρισε ὁ Νῶε, γιὰ νὰ τὰ βάλει μέσα στὴν Κιβωτό. Στὸ ἴδιο ἐδάφιο ἀναφέρεται ὅτι ὁ Νῶε περίμενε

57. Ε.Π. Χριστινάκη, *Βιβλικὴ Ἀρχαιολογία-Θεσμολογία. Εἰδικὰ θέματα*-Τεῦχος Β'. Διάρθρωση τοῦ Χρόνου (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Συμμετρία, 2008) 210.

58. Η.Β. Οἰκονόμου, *Ἀρχαιολογία καὶ Θεσμολογία τῆς Βιβλικῆς Παλαιστίνης* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Παπανικολάου, 2004) 372.

«έπτά μέρες», για να φανεί ή ξηρά. Καί περίμενε ό Νώε άλλες έπτά μέρες καί έστειλε ένα περιστέρι από την Κιβωτό. Σέ έπτά μέρες τό στέλνει πάλι καί δέ ξαναγουρίζει πιά (Γέν 7,3,4).

Ή Πεντάτευχος του Μωυσή είναι κατάμεστη από τις αναφορές του αριθμού έπτά, ό όποιος συνοδεύει τις γιορτές καί τις θυσίες του Έβραϊκού λαού. Οί γιορτές των Ίουδαίων διαρκούν έπτά μέρες καί γίνονται τον έβδομο μήνα (Λευ 23,3-8). Ο Θεός καθορίζει την έβδομάδα των άζύμων, όπου οί Ίσραηλίτες δέ θα φτιάχνουν προζύμι στα σπίτια τους για έπτά μέρες (Έξ 12,15-19, 13,6-7, 23,15, 34,17). Επίσης, θα παίρνουν τά βόδια καί τ' άρνιά τους για θυσία μετά από έπτά μέρες. Μαζί μέ τους άρτους προσέφεραν «έπτά άμνούς άμώμους έναύσιους» (Λευ 23,18). Ή πρώτη μέρα του έβδομου έτους ήταν άργία (Λευ 23,42). Ή Έορτή του Ίωβηλαίου (Λευ 25,8,9) έρχεται μετά από έπτά άγροναπαύσεις ($7 \times 7 = 49$), είναι δηλαδή τό πενήτηκοστό έτος. Στο έβδομο έτος μπορεί να ξαναγορασθεί ό,τι πουλήθηκε κι ό άνθρωπος να ξαναποκτήσει οίκονομική εύπορία (Λευ 25,27). Στην Κιβωτό της Διαθήκης ή λυχνία είναι έπτάφωτη. Αποτελείται δηλαδή, από έπτά λυχνάρια (Έξ 25, 37).

Στό όρος Σινά λαλεί ό Κύριος προς Μωυσή: " Όταν έλθετε στη γή Χαναάν, έξι έτη θα σπέρνεις τον άγρό σου καί για έξι έτη θα κλαδεύεις την άμπελό σου καί θα συγκομίζεις τον καρπό της. Τό έβδομο έτος θα είναι Σάββατο, δηλαδή άνάπαυση, θα έχει καί ή γή τό σάββατο αύτης, την προς τιμήν του Κυρίου άνάπαυση (Έξ 13, 10,11)». Τό 50ό έτος καθορίζεται από τό Θεόν στον Μωυσή ως έτος άγιασμού. Μέ ποιά λογική; Γιατί είναι τό έτος πού έρχεται μετά από έπτά έπταετίες ($7 \times 7 + 1$) (Έξ 34,22) Οί Έβραίοι γιόρταζαν τό Πάσχα στις 15 του μηνός Άβίβ (πρώτος μήνας του έτους), δύο δηλαδή

έβδομάδες (2X7+1) μετά τήν πρώτη τοῦ μηνός. Ἡ πρώτη τοῦ μηνός ἦταν Σάββατο καί ἡ 15η μέρα τοῦ Ἀβίβ, ἡ ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, ἦταν ἐπίσης Σάββατο καί μάλιστα μεγάλη ἀργία. Σήμερα γιορτάζουμε τήν Πεντηκοστή, ἡ ὁποία ἔρχεται ἐπτά εβδομάδες μετά τό Πάσχα. Ἡ Μεγάλη Σαρακοστή περιλαμβάνει ἐπτά εβδομάδες πρὶν τήν Ἀνάσταση.

Εἶναι πολύ ἐνημερωτικά τά στοιχεῖα, τά ὁποῖα λαμβάνονται ἀπό τό ἄρθρο τῆς Μ. Κ. Παπαθανασίου στήν «Καθημερινή τῆς Κυριακῆς» μέ τίτλο «Ἐβραϊκό Ἡμερολόγιο καί ἐορτασμός τοῦ Πάσχα»⁵⁹. Τό Μωσαϊκό ἡμερολόγιο στηριζόταν στόν ἀριθμό 7. Περιλάμβανε 12 μῆνες τῶν 30 ἡμερῶν (360 μέρες) καί 5 ἐπαγόμενες ἡμέρες, τρεῖς ἀπό τίς ὁποῖες προσέθεταν στό τέλος τοῦ πρώτου καί δύο στό τέλος τοῦ δευτέρου ἑξαμήνου. Ἐπειδή ὅμως τό τροπικό ἔτος ἰσοῦται πρὸς 365 καί 1/4 ἡμέρες, κάθε 28 ἔτη (7X4) προσέθεταν μίαν «ἐμβόλιμη» εβδομάδα (28X1/4 ἡμέρες=7 ἡμέρες). Κατ' αὐτόν τόν τρόπο πετύχαιναν ἡ πρωτοχρονιά τους νά μή διαφέρει, (δηλαδή νά προηγεῖται ἢ νά ἔπεται ἀπό τήν ἡμερομηνία τῆς πραγματικῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας περισσότερο ἀπό 31/2 ἡμέρες). Διότι, ἂν κάποιο ἔτος ἡ πρωτοχρονιά συνέπιπτε μέ τήν ἐαρινή ἰσημερία, τό ἐπόμενο ἔτος θά ὑπῆρχε μία διαφορά 1/4 ἡμέρας, δηλαδή ἡ πρωτοχρονιά θά προηγεῖτο κατὰ 1/4 ἡμέρας ἀπό τήν ἀληθινή ἐαρινή ἰσημερία, τό μεθεπόμενο χρόνο ἡ διαφορά θά ἦταν 1/4 +1/4=1/2 ἡμέρες κ.ο.κ. Ἔτσι, σέ 14 χρόνια (2X7) ἡ πρωτοχρονιά θά προηγεῖτο κατὰ (14X1/4)=31/2 ἡμέρες. Προσθέτοντας τότε τήν ἐμβόλιμη εβδομάδα, τό ἐπόμενο ἔτος ἡ

59. Μ. Κ. Παπαθανασίου, *Καθημερινή τῆς Κυριακῆς: Ἐβραϊκό Ἡμερολόγιο καί ἐορτασμός τοῦ Πάσχα*, 8 Ἀπριλίου 2001.

πρωτοχρονιά θα έπετο κατά 31/2 ημέρες από την πραγματική εαρινή ίσημερία. Η διαφορά θα άρχιζε να μικραίνει κατά 1/4 ημέρες, και τη 14η χρονιά, η διαφορά τους θα μηδενιζόταν πάλι, και η πρωτοχρονιά θα προηγείτο της εαρινής ίσημερίας κατά 31/2 ημέρες. Σε άλλα 14 χρόνια, που η διαφορά τους θα έφθανε τις 31/2 ημέρες ($\frac{1}{2} \times 7$) θα προστίθετο πάλι η έμβόλιμος εβδομάς κ.ο.κ. Έπειδή ο αριθμός 365 ημερών του τροπικού έτους, διαιρούμενος διά του αριθμού των 7 ημερών της εβδομάδας, αφήνει υπόλοιπο 1 ημέρα, κάθε έτος η πρωτοχρονιά, και μαζί με αυτήν όλες οι άλλες ημερομηνίες, πέφτει σε διαφορετική ημέρα της εβδομάδας. Στο Μωσαϊκό ημερολόγιο, όμως, δυο ημέρες του έτους λογίζονταν ως μία: ήταν το λεγόμενο «δευτερόπρωτο Σάββατο». Με την αρίθμηση τελικώς 364 ημερών ($364:7=52$) σταθεροποιούσαν όλες τις ημερομηνίες του έτους σε καθορισμένες ημέρες της εβδομάδας.

2.5. Τό έπτά ως σύμβολο έλέους

Αναφέρθηκε ότι τό έπτά συνδεόταν σχεδόν μέ όλες τις λατρευτικές και κοσμικές έορτές των Ίσραηλιτών. Τό έπτά συμβόλιζε έπίσης και «έτος άφέσεως-Σαββατικό έτος»⁶³. Στο τέλος κάθε έβδομου χρόνου γινόταν παραγραφή χρεών (Δευτ 15,15). Ο δανειστής, που θα είχε δανείσει σε κάποιον Ίσραηλίτη, παραιτείτο από τό δικαίωμα του. Ένα άλλο γεγονός, που άποδεικνύει ότι τό έβδομο έτος συνοδεύεται από εύσπλαχνία και έλεος στους Ίσραηλίτες, είναι η άπελευθέρωση του δούλου. Άν ένας Έβραϊός ή Έβραία είχε πουληθεί σε κάποιον άλλο, αυτός θα δούλευε στον κύριό του για έξι χρόνια. Τόν έβδομο χρόνο ο κύριός του ύποχρεωνόταν να τον

ἀφήσει ἐλεύθερο γιά νά φύγει ἀπό τό σπίτι του, ἄν ὁ δοῦλος τό ἤθελε (Λευ 25, 27).

2.6. Τό ἐπτά ὡς σύμβολο μακροζωίας

Ἡ ἡλικία πολλῶν προφητῶν καί διαφόρων προσωπικοτήτων στή Βίβλο πού ἔζησαν πολλά χρόνια, σχετίζεται μέ τόν ἀριθμό ἐπτά. Ὁ Μαθουσάλας ἔζησε 187 ἔτη καί ἐγέννησε τό Λάμεχ. Ἀφοῦ ἐγέννησε τό Λάμεχ, ἔζησε ἀκόμη 782 ἔτη (Γέν 5, 25-26). Ὁ Λάμεχ καί ὁ Λευὶ ἔζησαν 777 καί 137 ἔτη ἀντίστοιχα (Ἔξ 6 ,16). Ἡ Σάρρα πέθανε σέ ἡλικία 127 χρόνων καί ὁ Ἀβραάμ 175 (25X7) ἐτῶν (Γέν 23,1).

2.7. Τό ἐπτά ὡς σύμβολο ὑπομονῆς καί ἐγκαρτερικότητας

Οἱ τρεῖς φίλοι τοῦ Ἰώβ, ὅταν ἔμαθαν γιά τή συμφορά του, κάθισαν ἐπτά μέρες καί ἐπτά νύχτες καί κανένας ἀπ' αὐτούς δέν ἄνοιξε τό στόμα του νά μιλήσει, διότι ἔβλεπαν κατάπληκτοι, ὅτι τό κτύπημα ἦταν πάρα πολύ ὀδυνηρό καί μεγάλο (Ἰώβ 2, 13).

Ἄς θυμηθοῦμε τόν Σαμψών καί τό αἴνιγμα πού ἔθεσε γιά τό λιοντάρι καί τή φωλιά μέ τίς μέλισσες. Ἐπτά μέρες ἡ Θαμναθά ἔκλαιγε, γιά νά τῆς πεῖ τό αἴνιγμα. Τήν ἔβδομη τῆς τό φανέρωσε. Ὁ Σαμψών εἶπε ἀρχικά στή Δαλιδά δυό φορές ψέματα, ὅταν τοῦ ζήτησε νά ἐκμυστηρευθεῖ ἀπό πού προερχόταν ἡ δύναμή του. «Δέσετέ με μέ ἐπτά ὑγρές χορδές, πού ἔχουν ξηραθεῖ, τότε θά γίνω ἀδύνατος», εἶπε τήν πρώτη φορά. Τή δεύτερη φορά εἶπε ὅτι ἡ δύναμή του θά χαθεῖ, ἐάν ἡ Δαλιδά τοῦ πλέξει τούς ἐπτά πλοκάμους τῆς κεφαλῆς του. Τελικά, τήν τρίτη φορά τῆς λέγει τήν ἀλήθεια, ὅτι ἡ δύναμη του στηρίζεται στά μαλλιά του. Ὅταν ξυρίζονται οἱ ἐπτά πλοκάμοι τῶν μαλλιῶν του, ἡ δύναμή του φεύγει (Κριτ. 16,19).

Ὁ Σαμουήλ λέγει στόν Σαούλ ὅτι θά δεῖ τρία σημεῖα, πού θά δηλώνουν τήν ἐκλογή του, γιά νά γίνει βασιλέας τοῦ Ἰσραήλ. Μετά θά περιμένει ἑπτά μέρες, γιά νά τοῦ πεῖ τί θά κάνει. Ἔτσι ὁ Σαούλ περίμενε τό Σαμουήλ ἑπτά μέρες, γιά νά μάθει τίς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ (Α΄ Βασ. 10).

Ὁ Ἰακώβ χρειάζεται νά δουλέψει στόν Λάβαν ἑπτά χρόνια, γιά νά συζευχθεῖ τή Ραχήλ. Αὐτός ὅμως τοῦ δίνει τήν ἀδελφή της, τή Λείαν. Χρειάζεται τότε ἀκόμη ἐγκαρτέρηση ἄλλα ἑπτά χρόνια, γιά νά ἀποκτήσει σύζυγο τή Ραχήλ (Γέν 29,18-30).

Ὁ Θεός ἄφηνε ἑπτά μέρες (μεγάλο χρονικό διάστημα) σέ κάθε πληγή γιά νά συνειδητοποιήσει ὁ Φαραώ τό σφάλμα του καί νά ἀφήσει τοὺς Ἰσραηλίτες ἐλεύθερους. Αὐτοῦ ὅμως ἡ καρδιά ἦταν σκληρή καί δέν καταλάβαινε ἀπό τίς πληγές (Ἔξ 7,20-25). Τό ἴδιο ἔκανε ὁ Θεός μέ τόν Κατακλυσμό, ἀλλά καί πάλι οἱ συμπατριῶτες τοῦ Νῶε δέν ἔλαβαν ὑπόψη τόν ἀπεσταλμένο τοῦ Θεοῦ (Γέν 7,4).

2.8. Τό ἑπτά ὡς σύμβολο πίστεως

Στήν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή διαβάζουμε ὅτι διὰ πίστεως ἔπεσαν τὰ τείχη τῆς Ἰεριχώ, ἀφοῦ κυκλώθηκαν γιά ἑπτά μέρες (Ἑβρ 11, 30). Πραγματικά, γιά τήν κατάληψη τῶν τειχῶν τῆς Ἰεριχώ, ἑπτά ἱερεῖς, πού προηγοῦνταν ἀπό τοὺς πολιορκητές, βαστοῦσαν ἑπτά σάλπιγγες καί γιά ἑπτά μέρες περιέρχονταν τήν πόλη οἱ πολιορκητές. Τήν ἔβδομη μάλιστα μέρα τήν περιῆλθαν ἑπτά φορές. Στόν ἔβδομο γύρο οἱ ἱερεῖς σαλπίσανε καί ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ λέει στοὺς Ἰσραηλίτες: «Κραυγάσατε, γιατί ὁ Κύριος παρέδωκε σέ σᾶς τήν πόλη». Τότε ἡ Ἰεριχώ ἔπεσε! Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ

μοιράζει στις έπτά φυλές, που δέν έλαβαν κληρονομιά τή γή, σέ έπτά μερίδια (Ίησ 3,10-17).

2.9. Τό έπτά ως σύμβολο προφητικό

Τό όνειρο τοῦ Φαραώ περιλαμβάνει έπτά παχιές καί έπτά ίσχνές άγελάδες, καθώς έπτά μεστά καί έπτά άτροφικά στάχυα. Ο Ίωσήφ έξηγεῖ τό όνειρο λέγοντας στό Φαραώ ότι τά δυό του όνειρα, εῖναι ένα. Τό όνειρό του έπαναλήφθηκε δυό φορές για να δείξει ότι ο Θεός εῖναι άληθινός καί θα πραγματοποιηθεῖ. Στο πρώτο όνειρο οι έπτά ίσχνές άγελάδες έτρωγαν τις παχιές καί στο δεύτερο τά έπτά άτροφικά καί μαραμένα στάχυα έτρωγαν τά ώραῖα καί μεστωμένα. Έρμήνευσε τό όνειρο ότι θα έρθουν έπτά χρόνια πείνας μετά από έπτά χρόνια εύφορίας (Γέν 41, 4).

Ο Άγιος Αυγουστῖνος κάνει μία εύστοχη παρατήρηση στο γεγονός αυτό, ότι πολλές φορές, δηλαδή στη Βίβλο, χρησιμοποιεῖται ή επανάληψη για να δείξει τήν έπιβεβαίωση καί τό άληθινά πραγματοποιήσιμο⁶⁰. Παρακάτω δίνονται μερικά παραδείγματα.

-**Έτοιμη** ή καρδιά μου, ο Θεός, **έτοιμη** ή καρδιά μου, άσομαι καί ψαλώ έν τή δόξη μου (Ψάλ 56,8)

-Καί εύλογημένον τό όνομα τής δόξης αύτοῦ είς τόν αίώνα καί είς τόν αίώνα τοῦ αίώνος, καί πληρωθήσεται τής δόξης αύτοῦ πάσα ή γή. **Γένοιτο, γένοιτο.** (Ψάλ 71,19)

60. <http://www.augustinus.it/italiano/index.htm>

- Εύλογητός Κύριος εἰς τόν αἰώνα. **Γένοιτο, γένοιτο** (Ψλ 88,53)
- ὑπόμεινον** τόν Κύριον. Ἀνδρίζου καί κραταιούσθω ἡ καρδιά σου, καί **ὑπόμεινον** τόν Κύριον (Ψλ 26, 14)
- Καί εἶπε. Λαβέ τόν υἱόν σου τόν **ἀγαπητόν**, ὃν **ἠγάπησας** (Γέν 22,2)
- Ἴδού, ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καί θέλει ἴδει αὐτόν πᾶς ὀφθαλμός καί ἐκεῖνοι οἵτινες ἐξεκέντησαν αὐτόν, καί θέλουσι θρηνήσει ἐπ' αὐτόν πᾶσαι αἱ φυλαί τῆς γῆς. **Ναί, ἀμήν** (Ἁπ 1,7)
- Ἔστω δέ ὁ λόγος ὑμῶν **ναὶ ναί, οὐ οὐ** (Μτ 5,37)
- **Μάρθα, Μάρθα**, μεριμνᾷς καί τυρβάζῃ περὶ πολλά (Φιλ 4,4)
- Χαίρετε** ἐν Κυρίῳ πάντοτε· Πάλιν ἐρῶ, **χαίρετε** (Ρωμ 12,15)
- ιδόντες δέ τόν ἀστέρα **ἐχάρησαν χαρὰν** μεγάλην σφόδρα (Μτ 2,10)
- ἀμήν ἀμήν** λέγω ὑμῖν, ὁ **λαμβάνων** ἂν τινα πέμψω ἐμὲ **λαμβάνει**, ὁ δὲ ἐμὲ **λαμβάνων λαμβάνει** τόν πέμψαντά με (Ιω 13,20)
- **Ἀμήν ἀμήν** λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεῖνος **ποιήσει** καὶ μείζονα τούτων **ποιήσει**, ὅτι ἐγὼ πρὸς τόν πατέρα πορεύομαι·(Ιω 14,12)
- Ὅτε οὖν εἶδον αὐτόν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται ἐκραύγασαν λέγοντες· **σταύρωσον σταύρωσον** (Ιω 19,6)

Ὁ Γρ. Νύσσης γράφει ὅτι ὁ Δαβὶδ κατακλείοντας τὸ καθένα ἀπὸ τὰ πέντε μέρη τοῦ βιβλίου τῶν ψαλμῶν μέ τῆ φράση «γένοιτο, γένοιτο», νομοθετεῖ τὸ αἶδιον ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ (Ψλ 40,14, 71,19, 88,53,105,48)⁶¹.

Τὸ ὄνειρο τοῦ Ναβουχοδονόσορα, ποῦ ἐξηγεῖ ὁ Δανιήλ, περιλαμβάνει ἐπίσης ἑπτὰ χρονικές περιόδους, στίς ὁποῖες ὁ βασιλιάς θά μείνει σέ θηριώδη κατάσταση. Ὅταν θά ἀλλάξουν ἑπτὰ καιροί, τότε θά μάθει καί θά γνωρίσει, ὅτι ὁ Ὑψιστος κυριαρχεῖ ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς ὅλων τῶν ἀνθρώπων καί δίνει τῆ βασιλεία του σέ ἐκεῖνον ποῦ θέλει (Δν 4, 7-24). Γράφεται στίς Παροιμίες Σολομῶντος (24,16), ὅτι ἑπτὰ φορές μπορεῖ νά πέσει ὁ δίκαιος καί μετὰ ἀνασηκῶνεται. Οἱ ἀσεβεῖς πέφτουν ἀδύναμοι καί ἐξαντλοῦνται στή δυστυχία τους.

61. Γρηγορίου Νύσσης, «Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν. Κεφάλαιον Θ´» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 44, στ. 481.

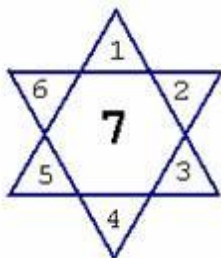
Μερικὰ ἄλλα ἀντιπροσωπευτικὰ ἐδάφια στους Ψαλμοὺς ὅπου παρουσιάζεται ἡ διπλὴ ἐπαναλήψη τῆς φωνῆς γιὰ νὰ δειχθεῖ ἡ ἕκταση της εἶναι: 23,10, 28,11, 44,18, 46,9,10, 47,15, 58,18, 60,7,9, 69,2, 78,13, 91,8, 93,3, 101,13, 110,10, 143,15, 144,21, 145,10

2.10. Τὸ ἑπτὰ ὡς σύμβολο ἐπάρκειας, πλήθους σὲ ποσότητα, ἔκτασης, δύναμης καὶ συχνότητας

Στὴν ὠδὴ τῆς Ἄννας πρὸς τὸν Θεὸ ἀναφέρεται, ὅτι ὡς καὶ ἡ στείρα ἐγέννησε ἑπτὰ. Ἡ βοήθεια δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ κάνει τοὺς στείρους πολύτεκνους καὶ τὸ ἀντίθετο. Αὐτὴ εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ δύναμη τοῦ Κυρίου (Α' Βασιλειῶν 2,5). Ἐπτὰ ἄρτοι ἦταν ἐπαρκεῖς γιὰ τὸν Ἰησοῦν, ὥστε νὰ τοὺς πολλαπλασιάσει, γιὰ νὰ κορέσει τὴν πείνα τοῦ ὁ κόσμος, πού ἄκουε τίς διδαχὲς του (Μτ 15,16).

Ὁ ψαλμωδός, ἐπικαλεῖται τὸν Κύριο νὰ ἀποδώσει ἑπταπλάσια κακὰ στοὺς γείτονες λαοὺς πού τὸν ὀνειδίσαν (Ψλ 79, 7,8,12). Ἐπίσης λέγει ὅτι «ἑπτὰ φορές κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας δοξολόγησα γιὰ τίς δικαίές σου κρίσεις» (Ψλ 119,164).

Οἱ Γαβαωνῖτες ζήτησαν ἀπὸ τὸ βασιλεῖα Δαυὶδ ἑπτὰ ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ Σαοὺλ, νὰ τὰ κρεμάσουν πρὸς ἐξιλέωση τοῦ Κυρίου (Β' Βασ 21, 4-6). Δὲν εἶναι παράξενο νὰ συλληφθεῖ κάποιος νὰ κλέβει, γιὰ νὰ χορτάσει τὴν πείνα του. Στὴν περίπτωση αὐτὴ θὰ πληρώσει ἑπτὰ φορές περισσότερο. «Ἄφοῦ θὰ δώσει ὅλη τὴν περιουσία του, θὰ μπορέσει νὰ σώσει τὸν ἑαυτὸ του», λέγει ὁ Σολομώντας στὶς Παροιμίες (6, 30-31). Στὶς Παροιμίες γράφεται ἀκόμη ὅτι ἡ σοφία ἔκτισε γιὰ τὸν ἑαυτὸ της σπίτι καὶ τὸ στήριξε σὲ ἑπτὰ στύλους (9, 1-5).

Τὸ ἀστέρι τοῦ Δαυὶδ ἀποτελεῖ σύμβολο στὴ σημαία τοῦ Ἰσραήλ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕξι κορυφές καὶ στὴ μέση τοῦ ἑξαγράμμου τοποθετεῖται ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ.

«Πατάξει ὁ Κύριος ἑπτὰ (πλήθος) φάραγγας » (Ἡσ 11, 15). Τότε, ἐπειδὴ θὰ ὑπάρξει ἕξ αἰτίας τῶν σφαγῶν τόση μεγάλη ἔλλειψη ἀνδρῶν, πολλές γυναῖκες μαζί θὰ πιάσουν ἓνα ἄνδρα «καὶ ἐπιλήψονται ἑπτὰ γυναῖκες ἀνθρώπου ἑνός» (Ἡσ 24,1). Στὸ Μιχαία (5,4), ἀναφέρεται ὅτι ὁ θεὸς θὰ χρησιμοποιήσῃ ἑπτὰ ποιμένες καὶ ὀκτῶ ἄρχοντες κατὰ τῶν Ἀσσυρίων.

Γιὰ τὴν ἁμαρτία τῶν Ἑβραίων, ὁ Θεὸς τοὺς προειδοποιεῖ ὅτι θὰ τοὺς παιδεύσῃ ἑπτὰκις (πολλές φορές) (Λευ 6,18). Σὲ ἄλλα ἐδάφια ἐπαναλαμβάνει, «ὅτι γιὰ τίς ἁμαρτίες σας θὰ προσθέσω σὲ σᾶς πληγές ἑπτὰ (Λευ 26,21) καὶ θὰ σᾶς πατάξω ἑπτὰκις, λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν σας » (Λευ 26, 24,28).

Δῶσε μερίδιο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ σου στοὺς ἑπτὰ (πολλούς) καὶ ἀκόμη στοὺς ὀκτῶ (πιὸ πολλούς), γιατί δὲν γνωρίζεις ποιοὺ κακὸ μπορεῖ ἀργότερα νὰ βρεῖ ἑσένα τὸν ἴδιο σ' αὐτὴ τῆ γῆ (Ἐκ 11,2). Ὁ ἱερέας τῆς Μαδιάμ εἶχε ἑπτὰ (πολλές) κόρες, πού ἔβοσκαν τὰ πρόβατα τοῦ πατέρα τους Ἰοθὼρ. Ὁ Μωυσῆς τίς βοηθᾷ καὶ παντρεύεται τῆ Σεφώρα (Ἐξ 2,16-21).

Στὸ Α' Κεφάλαιο τῆς Ἑσθήρ ἀναφέρεται ὅτι ὁ βασιλιάς Ἀρταξέρξης κάλεσε τοὺς γνωστούς καὶ φίλους του ἀπὸ ἄλλες χῶρες, καθὼς καὶ τοὺς σατράπες πού κυβερνοῦσαν τὴν ἐπικράτειά του στοὺς γάμους του. Γιὰ 180 ἡμέρες τοὺς ἐξέθετε τὰ πλούτη του καὶ τὰ ἀγαθὰ του. Ὅταν συμπληρώθηκαν οἱ ἡμέρες τοῦ γάμου του, παρέθεσε στὶς αὐλές τῶν ἀνακτόρων του συμπόσιο γιὰ ἕξι μέρες σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς, οἱ ὁποῖοι βρισκόνταν στὴν πόλη του. Κατὰ τὴν ἑβδομῆ μέρα τοῦ συμποσίου (βλέπουμε ὅτι καὶ οἱ Πέρσες ἔχουν τὸ ἔθιμο τῆς μίας ἑβδομάδας), ἐνῶ βρισκόταν σὲ εὐθυμία ὁ βασιλιάς, (ἐπιτρεπόταν νὰ μεθᾷ μία φορά τὸν χρόνο) διέταξε τοὺς ἑπτὰ εὐνούχους

αύλικούς του, Άμάν, Βαζάν, Θάρρα, Βωρατζή, Ζαθολθά, Άβαταζά και Θαραβά, οί όποίοι ύπηρετοΰσαν τό βασιλιά Άρταξέρξη, νά παρουσιάσουν ένώπιόν του τή βασίλισσα μέ όλη της τή μεγαλοπρέπεια, νά φορέσουν στήν κεφαλή της τό γυναικείο βασιλικό διάδημα, νά δείξουν αύτή τή μεγαλοπρέπεια και τό κάλλος της στους άρχοντες τών έθνών, διότι αύτή ήταν πράγματι πολύ όμορφη. Η βασίλισσα όμως Άστιν δέν υπάκουσε στήν έντολή του βασιλιά νά έλθει μέ τους αύλικούς ένώπιόν του. Τότε ό βασιλιάς προέβηκε σέ άνακήρυξη άλλης βασίλισσας. Για νά συντομεύσουμε τήν ιστορία, ό βασιλιάς επέλεξε τήν Έσθήρ. Πρίν τήν έπιλογή της, ό βασιλιάς τής έδωσε έπτά παρθένες, για νά τήν περιποιοΰνται. Διάλεξε τήν Έσθήρ στό έβδομο έτος τής βασιλείας του. Ό δέ βασιλιάς πανηγύρισε μέ μεγάλη λαμπρότητα τους γάμους του μέ τήν Έσθήρ. Παρέθεσε μεγάλο συμπόσιο σέ όλους τους φίλους του και τους άρχοντες του για έπτά μέρες, παραχώρησε μεγάλες δωρεές και χάρισε τά χρέη στους υπήκουους του βασιλείου του.

Άναφέρεται ότι ό Σαμφών έκανε έπτά μέρες συμπόσιο για τόν πανηγυρισμό του γάμου του μέ τή Θαμναθά (Κρ 14,10). Μετά τήν άποπεράτωση του ναοΰ, ό Σολομώντας τόν έγκαινίασε, τελώντας τήν έορτή τής Σκηνοπηγίας μαζί μέ όλο τόν ίσραηλιτικό λαό. Συγκεντρωμένος ό ίσραηλιτικός λαός στον οίκο που οίκοδόμησε, έτρωγε και έπινε για έπτά μέρες και εύφραίνονταν ένώπιον του Κυρίου (Βασ Γ' 8,65).

2.11. Το έπτά ως σύμβολο παρόντος βίου

Στό έδάφιο του «Έκκλησιαστή» (11,2) τό έπτά συμβολίζει τόν παρόντα χρόνο. Άποτελείται από τό τρία που έκφράζει τό τρισυπόστατο του Θεοΰ

ἢ τίς τρεῖς πνευματικές δυνάμεις (νόηση, πνεῦμα, ψυχή) καί τὸ τέσσερα, πού εἶναι τὰ τέσσερα στοιχεῖα τοῦ σώματος (ἀέρας, γῆ, φωτιά καί νερό), τῆς δημιουργίας, δηλαδή, πού εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένα μέ τόν ἄνθρωπο).

2.12. Χρονολογία γέννησης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Τόσο ὁ Ματθαῖος ὅσο καί ὁ Λουκᾶς χρησιμοποιοῦν παράγωγα του ἀριθμοῦ ἑπτὰ γιά νά δείξουν τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ματθαῖος χρησιμοποιεῖ τόν ἀριθμὸ 14 (2X7) τρεῖς φορές καί ἀρχίζει τὸ γενεαλογικὸ του δέντρο ἀπό τόν Ἀβραάμ, ἐνῶ ὁ Λουκᾶς τόν ἀριθμὸ 77 (7X11) καί ἀρχίζει ἀπό τὴ Γένεση τοῦ Κόσμου. Οἱ γενεές τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοὺς εὐαγγελιστὲς Ματθαῖο καί Λουκᾶ παρέχονται στοὺς Πίνακες 1 καί 2. Ἄξιον παρατήρησης εἶναι ὅτι οἱ γενεές στό Ματθαῖο ἀπό τὴν ἐξορία τῆς Βαβυλώνας μέχρι τόν Χριστό μετρῶνται μόνο σέ δώδεκα.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, κατὰ τόν Ἅγιο Αὐγουστῖνο, δεν ἀνέφερε χωρὶς σκοπό, κατὰ τὴ γενεαλογία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δεκατέσσερις γενεές ἀπό τοῦ Ἀβραάμ μέχρι τοῦ Δαυῖδ. Γράφει στήν Πολιτεία τοῦ Θεοῦ. «Πράγματι, ἀπό τῆς ἥβης γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἰκανός νά γεννᾷ παιδιά καί σέ τοῦτο πρέπει νά ἀποδώσουμε τὸ ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, ἀρχίζει τὴ γενεαλογία του ἀπό τόν Ἀβραάμ ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε πατέρας πολλῶν ἐθνῶν ἀφοῦ μεταβλήθηκε τὸ ὄνομά του (ἀπό Ἰβραμ σέ Ἀβραάμ). Πρὶν ἀπό τόν Ἀβραάμ εἴχαμε τὴν παιδικὴ ἡλικία ἢ ὁποῖα καλύφθηκε ἀπό τὸ πέπλο τῆς λήθης (ὁ πρῶτος αἰῶνας τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἐξαφανίσθηκε ἀπό τὰ νερά τοῦ κατακλισμοῦ). Στὴν τρίτη ἡλικία ἐπιβάλλεται ὁ ζυγὸς τοῦ Νόμου, ἀπεικονιζόμενος μέ τὴν τριετὴ ἀγελάδα, τὴν τριετὴ κατσίκα καί τόν τριετὴ

κριό. Σέ αὐτή τήν περίοδο διαπράττονται στυγερά κακουργήματα τὰ ὅποια θεμελιώνουν τὸ βασίλειο τῆς γῆς, ὅπου ὅμως συνυπάρχουν καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ποὺ ἀπεικονίζονται μὲ τὸ περιστέρι καὶ τὸ τρυγόνι (Γεν. 15,9)⁶²».

Πίνακας 2.1: Γενεαλογικὸ δέντρο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σύμφωνα μὲ τὸν Εὐαγγελιστὴ Ματθαῖο (1,17)

1. Ἀβραάμ	15. Σολομῶν	29. Σαλαθιήλ
2. Ἰσαάκ	16. Ροβοάμ	30. Ζοροβάβελ
3. Ἰακώβ	17. Ἀβιά	31. Ἀβιούδ
4. Ἰούδας	18. Ἀσά	32. Ἐλιακείμ
5. Φαρές	19. Ἰωσαφάτ	33. Ἀζώρ
6. Ἐσρώμ	20. Ἰωράμ	34. Σαδῶκ
7. Ἀράμ	21. Ὀζίας	35. Ἀχείμ
8. Ἀμινοδάβ	22. Ἰωάθαμ	36. Ἐλιούδ
9. Ναασσών	23. Ἄχαζ	37. Ἐλεάζαρ
10. Σαλμών	24. Ἐζεκίας	38. Ματθάν
11. Βοόζ	25. Μανασσῆς	39. Ἰακώβ
12. Ὠβήδ	26. Ἀμών	40. Ἰωσήφ
13. Ἰεσσαί	27. Ἰωσίας	
14. Δαυῖδ	28. Ἰεχονίας	

62. Ἁγίου Αὐγουστίνου: *Πολιτεία τοῦ Θεοῦ*. Βιβλίον XVII, Κεφάλαιο Δ' (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις καλοῦ τύπου, 1975) 219.

Πίνακας 2.2: Γενεαλογικό δέντρο του Ἰησοῦ Χριστοῦ σύμφωνα μέ τόν Εὐαγγελιστή Λουκᾶ (3,24-28)

1. Θεός	29. Ἀράμ	57. Σαλαθιήλ
2. Ἀδάμ	30. Ἀμινοδάβ	58. Ζοροβάβελ
3. Σήθ	31. Ναασσών	59. Ρησαῖς
4. Ἐνῶς	32. Σαλμών	60. Ἰωαννάς
5. Καϊνάν	33. Βοόζ	61. Ἰωδᾶς
6. Μελελεήλ	34. Ὠβήδ	62. Ἰωσή
7. Ἰάρεδ	35. Ἰεσσαί	63. Σεμεϋ
8. Ἐνώχ	36. Δαυῖδ	64. Ματταθίας
9. Μαθουσαῶλας	37. Νάθαν	65. Μαάθ
10. Λάμεχ	38. Ματταθαῖς	66. Ναγκαί
11. Νῶε	39. Μαϊνάν	67. Ἐσλίμ
12. Σήμ	40. Μελεᾶς	68. Ναοῦμ
13. Ἀρφαξάδ	41. Ἐλιακείμ	69. Ἀμῶς
14. Καϊνάν	42. Ἰωνᾶς	70. Ματταθίας
15. Σαλαῖς	43. Ἰωσήφ	71. Ἰωσήφ
16. Ἔβερ	44. Ἰούδας	72. Ἰωανναῖς
17. Φάλεκ	45. Συμεών	73. Μελχί
18. Ραγαϋ	46. Λευῖ	74. Λευῖ
19. Σερούχ	47. Ματθάτ	75. Ματθάν
20. Ναχώρ	48. Ἰωρείμ	76. Ἡλί
21. Θάρα	49. Ἐλιέζερ	77. Ἰωσήφ
22. Ἀβραάμ	50. Ἰωσής	
23. Ἰσαάκ	51. Ἡρ	

24.	Ίακώβ	52.	Έλμωδάμ
25.	Ίούδας	53.	Κωσάμ
26.	Φαρές	54.	Άδδι
27.	Έσρώμ	55.	Μελχί
28.	Ίωράμ	56.	Νηρί

Ὁ Ίεσσαι βάσταζει τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τοῦ Χριστοῦ.

2.13. Συμβολικότητα ἀριθμοῦ ἑπτὰ στὴν Ἀποκάλυψη Ἰωάννη

Αὐτὸ πού παρατηρεῖ κάποιος εἶναι ὅτι οὔτε οἱ Καππαδόκες Πατέρες ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς καταπιάνονται μὲ ἐρμηνεῖα ἐδαφίων τῆς Ἀποκάλυψης. Σὲ μία μάλιστα πρόσφατη μελέτη του ὁ ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γ.Π. Πατρῶνος ἀναφέρει ὅτι «ποτέ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ἔδειξε εἰδικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ σημειολογία καὶ τὴ συμβολικότητα τῶν διαφόρων διηγήσεων τῆς Ἀποκάλυψης καὶ πολὺ περισσότερο γιὰ τὴν ἐρμηνεῖα τῶν διαφόρων ἱστορικῶν γεγονότων «ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει» μὲ βάση κάποια ἐσχατολογικὴ μελλοντολογία⁶³.

63. Γ. Π. Πατρῶνου, *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Μία ἐκσυγχρονιστικὴ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀποστολικὴ Διακονία, 2008) 30.

Ὁ Γ. Πατρῶνος ἀναφέρει ὅτι ὁ ἀριθμὸς 7 καὶ τὰ πολλαπλάσιά του συμβολίζουν τὴν ὁλότητα καὶ καθολικότητα τῶν μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας⁶⁴. Ἦδη ἀναφέρθηκε τὸ παράδειγμα τῶν Ἑπτὰ Ἐκκλησιῶν. Ὁ ἴδιος ἀναφέρει τὴν παράδοση τῶν 14000 (7X2000) νηπίων. Στὴν πραγματικότητα αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς γιὰ τὸν καθηγητὴ Γ. Πατρῶνο εἶναι ὑπερβολικὸς, ἀφοῦ ὁ πληθυσμὸς τῆς Βηθλεέμ καὶ τῶν περιχώρων της δὲν ἐπέτρεπε τέτοιο μεγάλο ἀριθμὸ νηπίων. Γράφει: «Οἱ ἀριθμοὶ 7 καὶ 12 ἢ τὰ πολλαπλάσια αὐτῶν (2X7=14 καὶ 12X12=144 καὶ ἐπὶ 1.000, δηλαδὴ 14.000 καὶ 144.000) δὲν ἔχουν οὐσιαστικὰ κάποια ἀριθμητικὴ καὶ στατιστικὴ σημασία, ἀλλὰ μόνον θεολογικὴ, ἐρμηνεύοντας ἱστορικὰ γεγονότα καὶ θεολογώντας ἐπάνω σὲ αὐτά. Μὲ ἄλλα λόγια εἶναι μιὰ «τεχνικὴ» μέθοδος γιὰ τὴν προβολὴ τῆς ἔννοιας τῆς ὁλότητας καὶ καθολικότητας».

Ὁ Ι.Γ. Παλαιτσάκης πιστεύει ὅτι ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη εἶναι ἡ ἀλληγορικὴ συνόψη ὅλων αὐτῶν που ἀναφέρονται σ' ὁλοκλήρη τὴν Ἁγία Γραφή⁶⁵. Γράφει:

« Κι ὅπως τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἐὰν διαθλασθεῖ μέσα ἀπὸ ἓνα πρῖσμα, ἀναλύεται σὲ ἑπτὰ (7) διαφορετικὰ χρώματα, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ «φάσμα», ἔτσι καὶ τὸ «μυστηριώδες» φῶς τῆς Ἀποκάλυψης, ἐὰν θελήσουμε νὰ τὸ δοῦμε κάτω (ἢ μέσα) ἀπ' ΑΥΤΟ τὸ παραπάνω ἐρμηνευτικὸ «πρῖσμα», θὰ δοῦμε ἀναλυμένο σὲ ΕΠΤΑΔΕΣ ὁλόκληρο τὸ «νοηματικὸ φάσμα» τοῦ

64. Γ. Π. Πατρῶνου, αὐτ., σ. 98.

65. Ἰ. Παλαιτσάκη, Ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστὶ (Ἰδιωτικὴ ἔκδοση, Ἀθήνα 2004) 16.

βιβλίου αὐτοῦ. Θὰ καταλάβουμε, δηλαδή, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ «έντυπωσιακὰ», τὰ «περίεργα», τὰ «θαυμαστά», τὰ «τρομακτικά», τὰ δυσνόητα, τὰ «ἀνεξήγητα», τὰ «γριφώδη» καὶ τὰ «αἰνιγματικά», πού περιγράφονται ὡς «7 ἀστέρες», «7 λαμπάδες πυρός», «7 κέρατα», «7 ὄφθαλμοί», «7 πνεύματα», «7 σφραγίδες», «7 σάλπιγγες», «7 χιλιάδες ἀνθρώπων», «7 φιάλες», «7 πληγές», «7 βροντές», «7 ἄγγελοι», «7 κεφάλια θηρίων» κ.λ.π., δεν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἐκφράσεις, πού περιγράφουν ἓνα ὀλόκληρο ΦΑΣΜΑ (τὸ φάσμα τῆς Δημιουργίας), μέσα στο ὁποῖο συνυπάρχουν, συμπλέκονται κι ἐναλλάσσονται, ὡς ΟΡΑΤΑ, μὲν, διαφορετικὰ ΧΡΩΜΑΤΑ» .

Οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι καὶ οἱ ἑπτὰ σάλπιγγες: Στὸν οὐρανὸ ἐμφανίζονται οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὸ προνόμιο νὰ στέκονται ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ. Τὸ γεγονός ὅτι ὑπάρχουν ἑπτὰ ἄγγελοι μνημονεύεται καὶ στὸν Τωβίτ (12,15). Ὁ Ραφαήλ ὁ ὁποῖος καταλύει τὰ ἔργα τοῦ πονηροῦ Ἀσμοδαίου, συστήνεται ὡς ἓνας τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων, «οἵτινες παρεστήκασιν καὶ εἰσπορεύονται ἐνώπιόν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ»⁶⁶. Οἱ ἑπτὰ αὐτοὶ ἰσχυροὶ ἄγγελοι λαμβάνουν σάλπιγγες, κατευθυντήρια ὄργανα τῆς μάχης πού μὲ τὸν ὀξύ καὶ διαπεραστικὸ τους ἦχο παραλύουν τὴν καρδιά τοῦ ἐχθροῦ⁶⁷. Τὴ χρήση τους εἶδαμε ἤδη στὴν κατάληψη τῆς Ἱεριχοῦς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ.

66. Σ.Σ. Δεσπότη: *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Τὸ βιβλίον τῆς προφητείας. Λειτουργικὴ καὶ Συγχρονιστικὴ Ἑρμηνευτικὴ Προσέγγιση*. Τόμος Β' (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἄθως, 2007)18.

67. Σ.Σ. Δεσπότη, αὐτ., σ. 19.

Γράφει ο Σ. Δεσπότης: «Οί έπτά σάλπιγγες προσομοιάζουν μέ τίς έπτά φιάλες, οί όποίεσ θά άποτελέσουν τήν τελική πληγή τής άμαρτωλής άνθρωπότητας. Η διαφορά έγκειται στό ότι, ένώ οί τέσσερις πρώτες σάλπιγγες άφοροϋν στήν πλειονότητά τους σέ καταστροφές οίκολογικές, οί τέσσερις πρώτες φιάλες (όπως καί οί τρεΐς Ούαι) στρέφονται έναντίον τών άσεβών άνθρώπων οί όποίοι, παρά τήν πρόσκληση τοϋ Θεοϋ γιά μετάνοια, άποδέχονται τό χάραγμα τοϋ Άντίχριστου, άρνούμενοι πεισματικά νά ύπακούσουν. Η τραγική έπωδός ή όποία έπαναλαμβάνεται σχεδόν μετά άπό κάθε πληγή στό κεφ. 16, είναι ότι οί άνθρωποι βλασφήμησαν καί δέ μετανόησαν γιά τά έργα τους⁶⁸».

*Οί έπτά άγγελοι καί οί έπτά
σάλπιγγες. Ίερά Μονή Διονυσίου,
Άγιον Όρος.*

68. Σ.Σ. Δεσπότη, αϋτ., σ. 26.

Γιά τὰ ἑπτὰ πνεύματα τὰ ὁποῖα βρίσκονται ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ: Δίνονται δυὸ ἐρμηνεῖες. Ἡ πρώτη ὅτι εἶναι οἱ ἑπτὰ Ἄγγελοι⁶⁹ καὶ ἡ δεύτερη ὅτι εἶναι οἱ ἑπτὰ ἐνέργειες τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος. Μὲ τὴν δεύτερη ἄποψη, ταυτίζονται οἱ περισσότεροι ἐρμηνευτὲς ὅπως ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς⁷⁰, Σωτῆρης Δεσπότης⁷¹, Ἰωὴλ Γιαννακόπουλος⁷² καὶ Ὠριγένης⁷³.

Οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι ὀνομάζονται ἀστέρες, γιατί δὲν ἔχουν δικό τους φῶς καὶ τὸ λαμβάνουν ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης (Ζαχ. 4,2) καὶ τὸ ἀληθινὸ φῶς (Ἰω 1,9).

Οἱ ἑπτὰ χρυσῆς λυχνίες: Οἱ λυχνίες ἀποτελοῦν τὶς ἑπτὰ Ἐκκλησίες καὶ εἶναι χρυσῆς γιατί ὁ χρυσὸς εἶναι πολύτιμο μέταλλο ποὺ δὲν φθείρεται καὶ δὲν

69. Ἀρέθα Καισαρείας, «Συλλογὴ ἐξηγήσεων ἐκ διαφόρων ἀνδρῶν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., 106, στ. 505.

70. Μάξιμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον. Περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., 90 στ. 655 καὶ Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τομ. 14Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 267.

71. Σ.Σ. Δεσπότη, , αὐτ., Τόμος Α' σ. 77. Στὴ σελίδα 76 ἀναγράφονται καὶ πολλὰ χρήσιμα στοιχεῖα γιὰ τὴ συμβολικότητα τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ.

72. Ἰ.Ν.Γιαννακόπουλου, *Ἑρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως* (Ἐκδόσεις Π. Φουρναράκη, Καλάμαι, 1950) 44.

73. Ὠριγένους: Σχόλια εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, *Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων*, (Ἀθήνα: Ἐκδοσις τῆς Αποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἑλλάδος, 1958) τόμ. 17, στ. 141.

σκουριάζει. Έτσι συμβαίνει και με αυτούς που υπερέχουν πνευματικά, δηλαδή φωτίζουν και αποτελούν τους φωστῆρες τῆς οἰκουμένης⁷⁴.

Ἐπτά σφραγίδες: Αποτελοῦν τὰ θεῖα μυστήρια πού ἦταν κρυμμένα «ἀπ' αἰῶνος» καί πού ὁ Χριστός μᾶς φώτισε, ὥστε νά τὰ κατανοήσουμε. Ο Γ. Β. Μαυρομάτης γράφει ὅτι τὸ ἄνοιγμα καθεμιᾶς ἀπό τίς σφραγίδες ἐρμηνεύεται ἀπό ἅγιους Πατέρες ὡς κάποιο γεγονός τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ Χριστοῦ⁷⁵.

«Τὸ ἄνοιγμα τῆς πρώτης σφραγίδας τὸ ἀποδίδουν στήν ἐκ Παρθένου γέννηση τοῦ Κυρίου μέ τήν ὁποία «ἔλυσε ἡμᾶς τῶν δεσμῶν τῆς σαρκικῆς γενέσεως» (Ἄρεθ.). Μας ελευθέρωσε ἀπό τὰ δεσμά τῆς σαρκικῆς δημιουργίας, ὅπως λέει καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Ἐπεὶ τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτα, νῦν δὲ ἅγια» (Α' Κορ 7,14). Καί εἶναι «ἀκάθαρτα», γιατί ἔχουν τήν ὑπαρξή «ἀπό τῆς κατὰ σάρκα φθορᾶς» (Ἄρεθ.), καί ἅγια, «ὡς συμμορφούμενα τῆς ἀφθάρτῳ γεννήσει τοῦ ἐκ Παρθένου ἡμῖν ἀποδεδημηκότος» (Ἄρεθ.), γιατί ἐνώνονται καί κοινωνοῦν μέ τόν Χριστό, πού ἦλθε σ' ἐμᾶς μέ ἀφθαρτη γέννηση ἀπό τήν Παρθένο Μαρία. Τὸ ἄνοιγμα τῆς δεύτερης σφραγίδας τὸ ἀποδίδουν «εἰς τήν τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀναγέννησιν», τὸ ὁποῖο μᾶς καθάρισε ἀπό τὸ προπατορικό ἀμάρτημα. Τῆς τρίτης σφραγίδας τὸ ἄνοιγμα τὸ ἀποδίδουν στὰ θαύματα τοῦ Κυρίου («εἰς τήν μετὰ ταῦτα τῶν θεοσημείων τοῦ Κυρίου ἐνέργειαν»- Ἄρεθ.). Τῆς τετάρτης στήν παράσταση τοῦ Χριστοῦ μπροστά στόν Πόντιο

74. Σ.Σ. Δεσπότη, αὐτ., Τόμος Α' σ. 149.

75. Γ. Β. Μαυρομάτη, *Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου. Μέ πατερική ἀνάλυση* (Ἀθήνα: Ἐκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἑλλάδος, 2004) 104.

Πιλάτο καί τήν ἄνομο δίκη Του. Τῆς πέμπτης «εἰς τήν ἐπί τοῦ σταυροῦ καθήλωσιν». Τῆς ἕκτης στήν ταφή Του («εἰς τήν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν»), καί τῆς ἑβδόμης στή λαφυραγώγησιν τοῦ Ἰησοῦ, μέ τήν ὁποία μάς ἔλυσε ἀπό τὰ δεσμά τοῦ θανάτου καί στήν ἐκ νεκρῶν Ἀνάστασή Του (Ἄρεθ.)».

Τό ἐπτακέρατον ἀρνίον: Τά κέρατα δείχνουν τή δύναμη καί τή δόξα τοῦ ἀρνίου⁷⁶ σέ μία σκηνή παντοδυναμίας καί πανσοφίας⁷⁷. Αὐτό ἔχει ἐπτά ὀφθαλμούς πού εἶναι τὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ, οἱ ἐπτά δηλαδή ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (σοφίας, σύνεσης, τῆς βουλήs, τῆς ἰσχύος, τῆς εὐσέβειας καί τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ (Ἥσ. 11,2).

Τό δεκακέρατον θηρίον μέ τὰ διαδήματα καί τίς ἐπτά κεφαλές: Ο Γ. Β. Μαυρομάτης κάνει τήν ἐξῆς ἀνάλυσή⁷⁸: «σημαίνουν «τήν τοῦ διαβόλου πρὸς αὐτόν τὸν Ἀντίχριστον ἔνωσιν» (Ἄνδρ.). Ὁ ἀριθμὸς δέκα σημαίνει τελειότητα καί τὰ δέκα κέρατα σημαίνουν πὼς ὁ Ἀντίχριστος ἔχει τελειότητα στό κακὸ πού θὰ συντελέσει, καί αὐτὸ τοῦ φέρνει δόξα, γιατί «τὸ κέρας τήν δόξαν ἔθος σημαίνει» (Ἄρεθ.). Σημαίνουν ἀκόμη τὰ δέκα κέρατα «τήν εἰς δέκα τῆς γήινης βασιλείας ἐπ' ἐσχάτων διαίρεσιν» (Ἄνδρ.)- πὼς θὰ διαιρεθεῖ ἡ γήινη ἐξουσία σέ δέκα βασιλεῖς («εἰς δέκα τότε βασιλείας διηρῆσθαι τήν οἰκουμένην»-Ἄρεθ.), Τὰ δέκα κέρατα καί διαδήματα

76. I. N. Γιαννακόπουλου, αὐτ., σ. 44.

77. Σ. Ἀγουρίδη, *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρνάρα, 1984) 44.

78. Γ. Β. Μαυρομάτη, αὐτ., σ. 214.

βρίσκονται σέ ἑπτά κεφαλές, πού σημαίνει τό ἑβδοματικό σύστημα στό ὁποῖο βρίσκεται ὁ παρών κόσμος.

*Τό δεκακέρατον θηρίον μέ τά
διαδήματα καί τίς ἑπτά κεφαλές,
Ἱερά Μονή Διονυσίου, Ἅγιον
Όρος.*

Ἑπταδική ὀργάνωση τῶν ἀνακαινιστικῶν πληγῶν: Ὁ Σ. Δεσπότης παρατήρησε ὅτι «τό σύμπαν μνημονεύεται στήν Ἀποκάλυψη ὡς οὐρανός-γῆ-θάλασσα. «Ἀνακυκλώνεται» καί ἀνακαινίζεται ἔτσι ἡ Δημιουργία. Ἴσως γι' αὐτό προτιμᾷ ὁ Ἰωάννης τήν ἑπταδική ὀργάνωση τῶν ἀνακαινιστικῶν πληγῶν του». Ἐπίσης, παρατήρησε ὅτι οἱ ἑπτάδες τῶν συμφορῶν τῆς Ἀποκάλυψης διαιροῦνται σέ μία τετράδα καί μία τριάδα. Σημειώνει ἐπίσης ὅτι ἡ Ford ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἑπτάδα τῶν συμφορῶν τῶν φιαλῶν καθώς καί οἱ προηγηθεῖσες σφραγίδες καί οἱ σάλπιγγες σχετίζονται μέ τίς ἑπτάδες τῶν καταρῶν, οἱ ὁποῖες προορίζονται γιά τούς παραβάτες τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ, καί ἐμπεριέχονται στό Λευϊτικό (26,14-46) καί τό Δευτερονόμιο (28, 15-68) καί διαβάζονταν κατά τή διάρκεια τῶν ἑορτῶν τῆς Πρωτοχρονιάς⁷⁹.

79. Σ.Σ. Δεσπότης, Τόμος Β' αὐτ., σ. 28.

Ὁ Ἰωὴλ Γιαννακόπουλος ἀναφέρει τρεῖς ὁμοκέντρους κύκλους στις 7 σφραγίδες, 7 σάλπιγγες καὶ 7 φιάλες. Κι αὐτός παρατηρεῖ ὅτι στις σφραγίδες καὶ σάλπιγγες οἱ ἐπτάδες διαιροῦνται σέ μία τετράδα καὶ μία τριάδα. Οἱ σφραγίδες ἀναφέρονται στήν ἐποχή τοῦ συγγραφέα μέχρι τὸ τέλος τοῦ κόσμου καὶ οἱ σάλπιγγες στὶς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ κόσμου. Σέ ὅλες ἐκτίθενται τρία πράγματα. Τὸ κακό, ἡ τιμωρία τῶν κακῶν καὶ ἡ προστασία τῶν πιστῶν⁸⁰.

*Οἱ ἐπτὰ φιάλες. Ἱερά Μονή
Διονυσίου, Ἅγιον Ὄρος.*

Οἱ δύο μάρτυρες τῆς Ἀποκάλυψης: Δυὸ μάρτυρες σάν δυὸ καρποφόρες ἐλιές καὶ λυχνίες θὰ προστατεύσουν τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τὸν Ἀντίχριστο ποὺ θὰ κυριαρχήσει 42 (7X6) μῆνες ἢ 7X1/2 ἔτη. Αὐτοὶ θὰ προφητεύσουν γιὰ 1260 μέρες (7X10X3X6) ἢ 7X1/2 ἔτη. Οἱ ἀριθμοὶ δείχνουν τὴν ἀντιδιαστολή τοῦ περιορισμένου χρόνου τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἀντιχρίστου ὡς πρὸς τὴν προστασία κατὰ τοῦ Ἀντιχρίστου. Γι' αὐτὸ στήν Παναγία ἢ τὴ διωκόμενη Ἐκκλησία -ἀνάλογα πὼς ἐρμηνεύεται- γίνεται καὶ πάλι ἡ χρῆση τοῦ ἀριθμοῦ 1260 (Ἄπ 11, 2-4). Ἐπίσης, νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ὁ ὁ ἰσραηλιτικὸς μῆνας ἦταν

80. Ἰ. Ν. Γιαννακόπουλου, αὐτ., σ. 108.

σεληνιακός και έπομένως συνδεόταν μέ τό σκοτάδι και τή νύχτα, ένῶ ή μέρα και τό έτος συνδέονταν μέ τόν ήλιο. Ό Σ. Δεσπότης αναφέρει ότι «πηγή έμπνευσης τοῦ Ίωάννη εἶναι ό Δανιήλ ό όποῖος, ἴσως υπό τήν επίδραση τοῦ Ώσηέ (6,2) μνημονεύει τήν έσχατολογική περίοδο τῶν 31/2 έτῶν ὡς τήν τελευταία και πιό κρίσιμη πρίν τήν άνατολή τῆς βασιλείας τῶν Άγίων. Ό Άντίοχος μέ τό θεϊκό προσωνύμιο ό Έπιφανής (ή κατά τοῦς Ίουδαίους Έπιμανής), στό πρόσωπο τοῦ όποίου έκπληρώθηκε μερικῶς ή προφητεία τοῦ Δανιήλ, καταπάτησε τήν Ίερουσαλήμ επί 31/2 έτη (άπό τόν Ίούνιο 168 π.Χ.-Δεκέμβριο 165 π.Χ. ή άπό τόν Δεκέμβριο 168 π.Χ.- Μάιο 164 π.Χ.). Η περίοδος των 31/2 έτῶν συνδέεται επίσης μέ μία θανατηφόρα ξηρασία στίς ήμέρες του»^{81,82}.

Ό Ίωήλ Γιαννακόπουλος γράφει ότι στην Άγία Γραφή ό άριθμός έπτά σημαίνει τήν πληρότητα. Έπομένως, ό άριθμός 31/2 ὡς τό ήμισυ τοῦ έπτά σημαίνει τή μή πληρότητα, δηλαδή τήν κολόβωση τῆς καταστρεπτικής δράσεως τῶν διωγμῶν επί τῆς Ρωμαϊκῆς άυτοκρατορίας κατά τῶν πιστῶν⁶³.

81. Σ.Σ. Δεσπότης: Τόμος Β' αὐτ., σ. 85-100.

82. Ένδιαφέρουσες πληροφορίες γιά τή σημειολογία τῶν 42 μηνῶν ή 31/2 χρόνων καθώς και τοῦς συμβολισμοῦς τοῦ άριθμοῦ έπτά ὑπάρχουν και στο βιβλίο τοῦ Ί. Παλαιτσάκη "666 άριθμός γάρ άνθρώπου έστί" σσ. 114-116.

2.14. Συνοπτικά συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, ή συχνή αναφορά στη Βίβλο του ἁριθμοῦ 7, λαμβάνει τόσες συμβολικές διαστάσεις, πού δύσκολα κάποιος μπορεῖ νά τίς κατανοήσει. Ἡ μελέτη αὐτή, ἀποτελεῖ προσπάθεια ταξινόμησης τῶν σημαντικότερων συμβολισμῶν του.

Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία, πώς ή ἐκλογή τῶν διακόνων σέ ἑπτά (Φίλιππος, Πρόχορος, Νικάνορας, Τίμωνας, Παρμενᾶς, Νικόλαος, Ἀντιοχέας) δέν εἶναι θέμα τύχης. Οὔτε τό γεγονός ὅτι οἱ Οἰκουμενικοί Σύνοδοι εἶναι ἑπτά καί τά μυστήρια καθορίσθηκαν ἑπτά (βάπτισμα, χρίσμα, εὐχαριστία, μετάνοια, ἱεροσύνη, γάμος, εὐχέλαιον). Οἱ κατανακτικώτατες εὐχές πού διαβάζονται ἀπό τόν ἐφημέριο μπροστά ἀπό τήν Ὡραία Πύλη πρὸς ἀκοήν ὄλου τοῦ ἐκκλησιάσματος κατά τήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἑπτά.

Τό ἡμερονύκτιο διαιρεῖται σέ ἑπτά προσευχές: (α) ἑσπερινόν (β) ἀπόδειπνον (γ) μεσονυκτικόν (δ) ὄρθρον (ε) Γ' Ὡρα (στ) ΣΤ' Ὡρα (ζ) Θ' Ὡρα.

Στό Κατά Ἰωάννη Εὐαγγέλιον ἀναγράφονται ἑπτά θαύματα (σημεῖα) τοῦ Χριστοῦ: (α) Μετατροπή ὕδατος σέ οἶνο (Κεφ. 2) (β) Θεραπεία τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλικοῦ τήν ἔβδομη ὥρα (Κεφ. 4) (γ) Θεραπεία τοῦ Τυφλοῦ τῆς Προβατικής Κολυμβήθρας (Κεφ. 5) (δ) Πολλαπλασιασμός τῶν πέντε ἄρτων καί δύο ψαριῶν (ε) Περπάτημα Χριστοῦ πάνω στα νερά (Κεφ. 6) (στ) Θεραπεία τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ τήν ἔβδομη ἡμέρα (Κε. 9) (ζ) Ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου (Κεφ. 11).

Δεν είναι σκόπιμα πού ο Εὐαγγελιστής Λουκάς γράφει; «Καὶ ἦν Ἄννα προφήτις, θυγάτηρ Φανουήλ, ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ· αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσασα μετὰ ἀνδρὸς ἕτη ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς καὶ αὐτὴ χήρα ἕως ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο τοῦ ἱεροῦ νηστείαις καὶ δεήσεσιν λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν (Λκ 2, 36-37)». Το $84=7 \times 12=7 \times (3 \times 4)$. Τὸ γινόμενο 3×4 περιέχει ὄρους πού αθροίζονται σε ἑπτὰ. Ἄν ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ τὸ 84 τὸ ἑπτὰ προκύπτει τὸ ἑβδομήκοντα ἑπτὰ (77)! Στὸ ἅγιο εὐχέλαιο διαβάζονται ἑπτὰ Εὐαγγέλια καὶ ἑπτὰ Ἀπόστολοι καὶ σβήνονται ἑπτὰ ἀναμμένα κεριὰ μετὰ τὸ διάβασμα. Λαμβάνουν δὲ σὲ αὐτὸ μέρος ἑπτὰ διάκονοι. Ὁ Πτολεμαῖος Β' ὀρίζει ἑβδομήκοντα (10 X 7) μεταφραστές τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Οἱ Ἀπόστολοι πού ἀναλαμβάνουν τὴν διάδοση τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ εἶναι καὶ πάλι ἑβδομήκοντα (Λκ 10,1,17).

Ὁ Χριστὸς πολλαπλασίασε ἑπτὰ ἄρτους (Μτ 15,15, Μκ 9,8) ἢ πέντε ἄρτους καὶ δύο ψάρια (πάλι ὁ ἀριθμὸς ἀθροίζεται στὸ ἑπτὰ). Εἶναι ἔκδηλο, ὅτι ψάχνοντας γενεές δεκατέσσερες (2×7), τὸ ἑπτὰ θὰ ἀποτελεῖ αἰώνιο σύμβολο τῆς Ὁρθοδοξίας.

Δεν εἶναι τυχαῖο τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὸν Ἅγιο Αὐγουστῖνο, ὁ Μωυσῆς ἔμεινε στὸ ὄρος Σινὰ σαράντα ἡμέρες καὶ σαράντα νύκτες. Μάλιστα, ἦταν στὴ νεφέλη ἕξι μέρες καὶ τὴν ἑβδόμη τὸν ἐκάλεσε ὁ Κύριος (Ἐξ. 24, 12-18). Οὔτε τυχαῖο εἶναι ἐπίσης, πού τὴ δεύτερη φορά ὁ ἄγγελος λέει στὸν Ἥλια «ἀναστῆθι καὶ φάγε καὶ πίε, ὅτι πολλὴ ἀπὸ σοῦ ἡ ὁδός». Καὶ ἀνέστη, ὁ Ἥλιας, καὶ ἔφαγε καὶ ἤπιε καὶ ἐπορεύθη ἐν τῇ ἰσχύι τῆς βρώσεως ἐκείνης τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, ἕως ὄρους Χωρήβ (Βασ. Γ' 19, 3-17). Οὔτε φυσικὰ εἶναι τυχαῖο πού ὁ Χριστὸς, ὅταν «ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πειραθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου

τεσσαράκοντα ημέρας και νύκτας» (Ματ 4, 1-2). Το 40 μπορεί να επιμερισθεί ως $(3+(4+3=7))\times 4=40$. Το τρία αποτελεί το Θεό, το δημιουργό του σύμπαντος με το τρισυπόστατό του. Το έπτά συμβολίζει τη δημιουργία. Η δημιουργία αποτελεί τη ζωή και το σώμα. Η ζωή αποτελείται από τρία μέρη στα όποια θα πρέπει ο Θεός να αγαπιέται: με όλη την ψυχή, με όλη τη διάνοια και με όλη την καρδιά. Το τέσσερα όπως ήδη αναφέραμε συμβολίζει τα στοιχεία του σώματός που αντιστοιχούν σε αυτά της δημιουργίας: αέρας, φωτιά, ύδωρ, γη. Το τέσσερα που θα πολλαπλασιασθεί με το δέκα εκφράζει το χρόνο. Το έτος είναι χωρισμένο σε τέσσερις εποχές (Καλοκαίρι, Χειμώνας, Άνοιξη, Φθινόπωρο) και η ημέρα επίσης σε τέσσερις περιόδους (πρωί, μεσημέρι, απόγευμα, βράδυ). Γι' αυτό και σήμερα οι νηστείες ακολουθούν τον αριθμό 40. 40 ημέρες νηστεύουμε πριν τα Χριστούγεννα και η νηστεία πριν το Πάσχα ονομάζεται η νηστεία της Μεγάλης Τεσσαρακοστής. Δεν είναι τυχαίο επίσης ότι έπτά φορές είναι γραμμένο στη Γένεση ότι καλά έπλασε τον κόσμο ο Θεός (Γεν 1, 4, 8, 10, 13, 16, 21, 24). Την όγδοη φορά όταν θεώρησε τα έργα του έκρινε ότι δεν είναι μόνο καλά αλλά λίαν καλά στο σύνολό τους⁸³.

Δεν είναι λοιπόν τυχαίο που πολλοί Πατέρες της Εκκλησίας ασχολήθηκαν με τη σημειολογία του αριθμού έπτά. Οι Καππαδόκες Πατέρες και ο Μάξιμος ο Όμολογητής θα μάς απασχολήσουν συστηματικότερα γιατί ολοκληρώνουν τη σημειολογία του. Όμως, οι παρατηρήσεις άλλων έπιφανών Πατέρων της Εκκλησίας μάς επικυρώνουν τη σημειολογία των Καππαδόκων Πατέρων και

83. Ίεροϋ Αύγουστίνου, *Έξομολογήσεις*. Μετάφραση Άνδρέα Δαλεξίου και μεταφορά στη δημοτική γλώσσα π. Εύτυχίου Ρούσου (Αθήνα: Έκδόσεις Γραφείον καλοϋ τύπου, 1975) 473.

Ἀγίου Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητῆ. Τέτοιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελοῦν οἱ: Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Ἅγιος Ἐπιφάνειος Κύπρου καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

Ἀξίζει νὰ προσθέσουμε μερικά στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὅπου ἐμφανίζεται ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ: Ἐπτὰ εἶναι τὰ ποσά: ἀριθμὸς, λόγος, χρόνος, τόπος, γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σῶμα. Οἱ διαφορὲς στὴν κίνηση σὲ εὐθεία εἶναι ἕξι: ἄνω, κάτω, τὸ ἔσω, τὸ ἔξω, τὸ δεξιὰ καὶ τὸ ἀριστερά. Ἐὰν προστεθεῖ καὶ ἡ περιφορὰ, οἱ κινήσεις γίνονται ἑπτὰ⁸⁴. Οἱ αἰῶνες τοῦ κόσμου εἶναι ἑπτὰ ἀπὸ τὴν κτίση τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς μέχρι τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων συντελείας καὶ τῆς ἀνάστασης. Ἡ συντέλεια εἶναι μερικὴ καὶ εἶναι ὁ θάνατος κάθε ἀνθρώπου. Στὴν κοινὴ καὶ παντελὴ συντέλεια θὰ γίνῃ ἡ ἀνάσταση σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ ὄγδοος αἰῶνας εἶναι ὁ μελλοντικός⁸⁵. Ἐπτὰ εἶναι οἱ ζῶνες τοῦ οὐρανοῦ, ἢ μία ψηλότερη τῆς ἄλλης. Μάλιστα κάθε ζώνη μπορεῖ νὰ κληθεῖ καὶ ὡς οὐρανός. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ οὐρανοὶ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἑπτὰ. Λέγουν, ὅτι ὁ οὐρανός εἶναι ἀπὸ λεπτοτάτη φύση, ὅπως ὁ καπνός, καὶ σὲ κάθε ζώνη ὑπάρχει ἓνας πλανήτης. Ἐπτὰ ἐπομένως λέγεται ὅτι εἶναι οἱ πλανῆτες. Ἥλιος, Σελήνη, Δίας, Ἑρμῆς, Ἄρης, Ἀφροδίτη καὶ Κρόνος⁸⁶. Οἱ αἱρέσεις τῶν Ἑβραίων εἶναι ἑπτὰ:

84. Ἰ. Δαμασκηνοῦ, «Διαλεκτικὴ», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 94, στ. 625.

85. Ἰ. Δαμασκηνοῦ, «Διαλεκτικὴ. Exposition Fidei. Liber secundus», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 94, στ. 861.

86. Ἰ. Δαμασκηνοῦ, «Ἡ ὀρθόδοξη πίστη», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 94, στ. 888.

Γραμματεῖς, Φαρισαῖοι, Σαδδουκαῖοι, Ἡμεροβαπτιστὲς, Ὀσσηνοί, Νασσαριαῖοι, Ἡρωδιανοί ⁸⁷.

Ὁ Θρόνος τοῦ Θεοῦ: Γύρω του οἱ Ἄγγελοι καί πιό κάτω οἱ ἑπτὰ λυχνίες πού ἀποτελοῦν τίς ἑπτὰ Ἐκκλησίες. Πιό κάτω ὁ Ἅγιος Ἰωάννης. Ἡ εἰκόνα αὐτή βρίσκεται στό σπήλαιο τῆς Ἀποκάλυψης στή νῆσο Πάτμο καί εἰκονογραφήθηκε ἀπό τόν Θωμᾶ Βαθᾶ (1596).

87. Ἰ. Δαμασκηνοῦ, «De heresibus liber» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 94, στ. 685 .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
Η ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ
ΕΠΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΕΣ
ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

*Ὁ ἐπταβηματίζων Χριστός (Ἐκκλησία Ἁγίου
Ἄνδρέα στήν Ἁγία Παρασκευή, Αθήνα)*

3.1 Ἀλληγορικότητα κατά τούς Ἁγίους Πατέρες

Οἱ Καππαδόκες Πατέρες χαρακτηρίζονται γενικά γιά τήν ἀδαμάντινη θεολογική τους γνώση. Τά κείμενά τους ἀποτελοῦν «θησαυροφυλάκια» πού ἐρμηνεύουν ὅλες τίς πτυχές τῆς Βίβλου.

Ἄς δοῦμε κατ' ἀρχήν τήν ἀνάλυση τῆς σημειολογίας τοῦ ἐπτά, ἀπό τόν Μέγα Βασίλειο, καί ἄς τό συγκρίνουμε μέ ἐδάφια ταυτόσημου περιεχομένου μέ ἄλλους Πατέρες Καππαδόκες τῆς Ἐκκλησίας καθώς καί μέ τόν Ἅγιο Μάξιμο τόν Ὁμολογητή.

Θά πρέπει νά καταστειῖ σαφές ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἐργασίας ὅτι οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἐρμήνευσαν τήν ἱερότητα, ἀλληγορικότητα, συμβολικότητα, σημειολογία ἢ θεολογική σημασία τοῦ ἀριθμοῦ 7 πού ἐμφανίζεται στή Βίβλο, ἀσχολήθηκαν δηλαδή μέ ἀριθμολογία ἀλλά ἀπέφυγαν τήν ἀριθμοσοφία. Ἄς δοῦμε μερικά παραδείγματα γιά νά καταδείξουμε τή διαφορά.

Κανένας ἀπό τούς Πατέρες *τῆς Ἀνατολῆς* δέν ἀσχολήθηκε μέ τήν ἐπταδικότητα τῶν κειμένων τῆς Βίβλου. Ἔχει γραφεῖ ὅτι στό «Πάτερ ἡμῶν» (Μτ 6,9) ἐκφράζονται ἐπτά αἰτήματα (1. ἁγιασθήτω τό ὄνομά σου 2.

έλθέτω ἡ βασιλεία σου, 3. γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, 4. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον 5. καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν 6. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν 7. ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ). Γί' αὐτὸ δὲν ἀσχολήθηκε κάποιος Ἅγιος Πατέρας. Δὲν κατανάλωσε, δηλαδή, φαιά οὐσία γιὰ νὰ ἀνιχνεύσει ἐπταδικότητα στὰ κείμενα. Ἀντίθετα, τὸ σκεπτικὸ ἦταν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸν ἀπαντῶμενο στὰ ἱερά κείμενα ἀριθμὸ ἐπτά. Τὸ ἴδιο ἔχει λεχθεῖ καὶ γιὰ τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως, ὅτι δηλαδή περικλείει ἐπτά νοήματα. Κι αὐτὸ δὲν ἔχει ἀναφερθεῖ καὶ πάλι ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Πατέρες. Ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Δύσης, ὁ Ἅγιος Αυγουστῖνος ἀσχολεῖται καὶ ἀνιχνεύει κάποια ἐδάφια, ὅπου ὑπάρχει ἐπταδικότητα (π.χ. 7 μακαρισμοί, Μτ 5, 3-11).⁸⁸.

Παρενθετικά νὰ διευκρινίσουμε, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῆς συχνότητας τῆς λέξης «μακάριοι» στὴν «Ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία» εἶναι 9. Μόνο ὅμως οἱ 7 πρῶτοι ἀναφέρονται στὶς ιδιότητες τῶν ἀνθρώπων πού πρέπει νὰ ἔχουν γιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν οὐράνια βασιλεία τοῦ Θεοῦ (πτωχοὶ τῷ πνεύματι, πενθοῦντες, πραεῖς, πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ἐλεήμονες, καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, εἰρηνοποιοί). Οἱ 8ος καὶ 9ος ὁμιλοῦν γι' αὐτοὺς πού θὰ διωχθοῦν ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τους γιὰ τὴ δικαιοσύνη. Γίνεται μία μάλιστα ἐπανάληψη ἐδῶ, ἓνα σχῆμα πού ὅπως ἀναφέραμε ἐπαναλαμβάνεται συχνὰ στὴ Βίβλο γιὰ νὰ ὑποδηλώσει τὴν ἀλήθεια τῶν λεγομένων.

Οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἀρκέσθηκαν νὰ θεολογήσουν σέ κείμενα καὶ ὄχι νὰ ἀναπτύξουν ἓνα ἀριθμοσοφικὸ σύστημα, ὅπως γιὰ παράδειγμα τοῦ

88. I. Μιχαήλ, αὐτ., σ 51 .

μετακύβου τῶν 37 σημείων (κάθε σημείο=64), ὅπου ὁδηγεῖ στὸν ἀριθμὸ 2368 ποὺ ἐκφράζει τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ (γεμάτρια ἢ γημέτρια τοῦ 2368). Γεμάτρια (γημέτρια) ὀνομάζεται ἡ δημιουργία λέξεων γιὰ τὴν παρουσίαση τῶν προτιμήσεων σὲ ἀριθμούς. Συνδέεται μὲ τὶς Πυθαγόρειες Σχολές ἀλλὰ πιστεύεται ὅτι ἰσχύει καὶ στὴν Ἁγία Γραφή⁸⁹. Παρόλ' αὐτὰ, στὶς ἐρμηνεῖες τῆς Ἁγίας Γραφῆς συναντᾶμε τέτοιες γεμάτριες. Ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ αὐτὴ τοῦ Ἀντίχριστου (666). Στὸ βιβλίο «Ἐρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως» τοῦ Ι. Γιαννακόπουλου, ἀναφέρεται ὅτι εἶναι συμβολικὸς ἀριθμὸς τοῦ «ΛΑΤΕΙΝΟΣ»⁹⁰.

Λ	30
Α	1
Τ	300
Ε	5
Ι	10
Ν	50
Ο	70
Σ	200
Ἄθροισμα	666

3.2. Θεὸς καὶ Χρόνος

89. Τ.Σ. ΛΗ-Φ. ΜΠ. ΜΠΟΝΤ, *Ἀριθμοσοφία στὰ Ἑλληνικὰ Κείμενα τῶν Γραφῶν* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Πύρινος Κόσμος, 1992) 73.

90. Ἰ. Γιαννακόπουλου, αὐτ., σ. 108.

Στήν ὁμιλία του στήν Ἐξαήμερο, ὁ Μέγας Βασίλειος ὁμιλεῖ γιά τόν ἀέναο καί τόν ἀνακυκλούμενο τοῦ χρόνου. Αὐτή ἡ φύση τοῦ χρόνου ἡ ὁποία μετῶνται σέ διαστήματα ἀνακυκλούμενης ἐβδομάδας κατασκευάσθηκε ἀπό τόν Θεό. Ὁ χρόνος, ὅπως ὅρισε ὁ Θεός, ἀπαρτίζεται σέ ἐβδομάδες καί κάθε ἐβδομάδα ἀπαρτίζεται ἀπό ἑπτὰ ἡμέρες οἱ ὁποῖες ἀνακυκλώνουν τόν ἑαυτό τους⁹¹.

Αὐτή ἡ μέτρηση τοῦ χρόνου στίς ἑπτὰ μέρες, ἀναφέρεται καί σέ ἄλλες θρησκείες. Γιά παράδειγμα στίς Βέδες, τὰ ἱερά βιβλία τῶν Ἰνδῶν, ἀναφέρεται ὅτι ὁ χρόνος κινεῖται ἐπάνω σέ ἑπτὰ τροχούς καί ἑπτὰ εἶναι οἱ Ἐκκλησίες του⁹².

Στόν λόγο του γιά τόν προφήτη Ἡσαΐα, ὁ Μ. Βασίλειος ἀναφέρει ὅτι τό Σάββατο καί ὁ χειμῶνας δέν πρέπει νά ἀποτελοῦν στοιχεῖα φυγοδικίας γιά τόν πνευματικό ἀγῶνα, ἐξηγώντας ὅτι τόν χειμῶνα μᾶς καταδυναστεύουν τά πάθη καί τό Σάββατο ἡ ἀργία. Νά θυμίσουμε καί πάλι ὅτι τό Σάββατο, ἡ ἐβδόμη ἡμέρα καλεῖται κλητή καί οἱ Ἰσραηλίτες προσέφεραν θυσίες ὅπως καί στή δεκάτη μέρα τοῦ ἐβδόμου μήνα⁹³. Ἀναφέρεται ὅτι ἡ ἐβδόμη μέρα ἦταν ἐπίσης ἀγία καί στούς ἀρχαίους Ἕλληνες. Ἡ 7η κάθε μήνα θεωρεῖται ἡ μέρα γέννησης τοῦ Ἀπόλλωνα, γι' αὐτό ὀνομαζόταν Ἐβδομαῖος ἢ

91. Μ. Βασιλείου, «Ὁμιλία Β' εἰς τήν Ἐξαήμερον», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 29, στ. 49 καί Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τόμ. 4, (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς, 1973) 96.

92. Ι. Μιχαήλ, αὐτ., σ. 33.

93. Μ. Βασιλείου, «Ἑρμηνεῖα εἰς τόν Προφήτην Ἡσαΐαν. Προοίμιον» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 30, στ. 117.

Έβδομογενής. Να αναφέρουμε επίσης, ότι ο Απόλλωνας είχε βάλει 7 χορδές στη λύρα του. Έπτά φορές έκαναν τό γύρο τής Δήλου οί κύκνοι όταν γεννιόταν ο Απόλλων, γιός του Δία από τήν εξαδέλφη του Λητώ⁹⁴.

3.3. Ἡ ὕπαρξη τῶν Ἑπτά οὐρανῶν

Στήν ὁμιλία του στήν Ἑξαήμερο, ὁ Μέγας Βασίλειος ἀναφέρει τήν ὕπαρξη τῶν περισσότερων τοῦ ἑνός οὐρανοῦ. Ὁ ψαλμός 148,4 ἀναφέρεται σέ «οὐρανοῦς οὐρανῶν» καί ἔκδηλα φανερώνει τήν ὕπαρξη περισσότερων τοῦ ἑνός οὐρανοῦ. Ὁ Παῦλος γνωρίζουμε ὅτι ἀρπάχτηκε μέχρι τον τρίτο οὐρανό.

Στούς ἑπτά οὐρανοῦς κινοῦνται οί ἑπτά ἀστέρες καί συναρμολογοῦνται ὅπως ὁ Κικέρων, ὁ Πλούταρχος καί ὁ Πλάτωνας πίστευαν ὡς οί κάδοι, ὁ ἕνας δηλαδή μέσα στόν ἄλλο.

Ο Μ. Βασίλειος ἐκφράζει τή γνώμη ὅτι στήν Πλειάδα ὑπάρχουν ἑπτά ἀστέρες συνεχεῖς καί καταπυκνωμένοι καί ὄχι ἕξι, ὅπως ἰσχυρίζονται μερικοί, καί οί ὁποῖοι κεῖνται σέ τριγωνοειδές σχῆμα. Μάλιστα, στό κείμενο, γίνεται ἀναφορά στούς ἀρχαίους Ἑλληνας πού χώριζαν τίς μυριάδες τῶν ἀστέρων σέ ἀπλανεῖς, διαιρούμενους σέ 12 μέρη καί πλανώμενους. Εἶναι σαφής ἡ ἐπίδραση πού δέχτηκε ὁ Μέγας Βασίλειος ἀπό τούς ἀρχαίους Ἑλληνας καθώς καί τό πόσο βαθιά γνώριζε τήν ἐπιστήμη πού ἀνέπτυξαν⁹⁵.

94 Ν.Δ. Κλουβάτου, αὐτ., σ.114.

95 Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία Γ' εἰς τήν Ἑξαήμερον», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 29, στ. 57 καί Ἑλληνας Πατέρες τής Ἐκκλησίας, Τόμ. 10 (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς, 1973)108. Βλέπε ἐπίσης καί τήν

Εἶναι γνωστό ὅτι οἱ οὐρανοί, τὰ οὐράνια πνεύματα κ.τ.λ. ἀριθμοῦνταν ἀνά ἑπτὰ (π.χ. Πέρσες), οἱ δὲ οὐράνιοι κόσμοι θεωροῦνταν ὅτι ἦσαν ἑπτὰ, ἀντίστοιχοι πρὸς τὰ τότε γνωστά μέταλλα τῆς γῆς (1 Ἥλιος=χρυσός, 2 Σελήνη=ἄργυρος, 3 Ζεὺς=κασσίτερος, 4 Ἀφροδίτη=χαλκός, 5 Κρόνος=μόλυβδος, 6 Ἄρης=σίδηρος, 7 Ἑρμῆς=ὕδραργυρος)^{96,97}.

ὑποσημείωση καὶ τὶς ἀναφορὲς γιὰ τοὺς ἀρχαίους οἱ ὁποῖοι μιλοῦν γιὰ τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς.

96. I. Μιχαήλ, αὐτ., σσ. 30-31,35.

97. Στην Ἰσλαμικὴ ἀποκρυφολογία ἀναφέρονται ἑπτὰ Οὐρανοί. Αὐτοὶ ἀντιπροσωπεύονται στὸ ἀνθρώπινο σῶμα μὲ τὰ ἑπτὰ κέντρα τοῦ σώματος. Ἡ ὑποταγὴ τῶν ἑπτὰ αὐτῶν ἐνεργειακῶν κέντρων ἀποδίδει στον ἄνθρωπο τὸ ὕψιστο χάρισμα τῆς μυήσεως (Ἐγκυκλοπαίδεια Ἥλιος, λῆμμα «Ἀποκρυφισμός»).

Κατὰ τὴ μουσουλμανικὴ παράδοση ὁ Μωάμεθ μετακινήθηκε ἀπὸ τὴ Μέκκα στὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἀκολούθως στὸν ἕβδομο οὐρανὸ μὲ συνοδεία τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ ἐπάνω σ' ἓνα μυστηριώδες ζῶο ποῦ εἶχε σῶμα ἵππου, μορφὴ γυναίκας καὶ οὐρὰ παγωνιοῦ (Α. Γιαννουλάτου *Ἰσλάμ* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀκρίτας, 2006) 115).

Στον διαδικτυακὸ χῶρο <http://greekstars.co/greekstars/index.php?showtopic=25706> δίνεται ἐπίσης ἡ ἐξῆς πληροφορία γιὰ τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς. Παρόλο ποῦ ἄγγελοι ὑπάρχουν σὲ κάθε διάσταση, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση κατοικοῦν σὲ ἑπτὰ οὐρανοὺς. Οἱ ἑπτὰ οὐρανοὶ εἶναι τὰ πνευματικὰ βασίλεια. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ὀνόματά τοὺς ἀπαντοῦν στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ προέρχονται ἀπὸ τὴ λέξη "οὐρανός". Στὸ ὑπόλοιπο τοῦ ἄρθρου περιγράφεται τὸ περιεχόμενο τοῦ κάθε οὐρανοῦ.

Στὸ ἀπόκρυφο εὐαγγέλιο (ἢ ἐρωτήσεις) Βαρθολομαίου γίνεται μνεία τῶν ἑπτὰ οὐρανῶν ὅπου σὲ καθένα κατοικοῦν ἑκατὸ μυριάδες ἄγγελοι. (Ι.Δ. Καραβιδόπουλου, Βιβλικὴ Βιβλιοθήκη 13, *Ἀπόκρυφα Χριστιανικὰ Κείμενα Α' Ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρνάρα, 2009) 263. Μὲ τὴν εὐκαιρία ἀναφέρεται ὅτι

3.4. Ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιά τόν κόσμο (Τό παράδειγμα τοῦ πουλιοῦ ἀλκυόνα καί οἱ ἀλκυονίδες ἡμέρες)

Ἡ ἀλκυόνα εἶναι ἓνα θαλασσινό πουλί πού κλωσσᾷ στήν παραλία καί τοποθετεῖ τὰ αὐγά της πάνω στήν ἄμμο στά μέσα περίπου τοῦ χειμῶνα, τότε δηλαδή πού ἡ γῆ διαταράσσεται ἀπό πολλούς καί βίαιους ἀνέμους. Ὅμως, τίς ἑπτὰ μέρες πού χρειάζεται γιά νά κλωσσᾷ ἡ ἀλκυόνα, ἡσυχάζουν ὅλοι οἱ ἀνεμοί καί τό θαλάσσιο κύμα. Ἐπτὰ ἐπιπρόσθετες νήνεμες ἡμέρες χρειάζεται γιά τήν ἀνατροφή τῶν νεογνῶν κι ὁ μεγαλόδωρος Θεός τῆς δίνει αὐτές τίς μέρες πού οἱ ναυτικοί ὀνομάζουν ἀλκυονίδες. Τέτοια πρόνοια ἔχει

τό ἑπτὰ ἀποτελεῖ ἐπίσης σύμβολο στά ἀπόκρυφα Χριστιανικά κείμενα. Παρατίθενται κάποια ἐνδεικτικά παραδείγματα. Στό πρωτοευαγγέλιο τοῦ Ἰακώβου (6,1) ἡ Παναγία ὀνομάζεται ἑπταβηματίζουσα. Μάλιστα στή Μονή τῆς Χώρας πού βρίσκεται στήν Κωνσταντινούπολη ὑπάρχει εἰκονογραφία γιά τό περιστατικό αὐτό (1315-1320). Στήν εἰκονογραφία παριστάνεται ἡ μητέρα τῆς Παναγίας Ἄννα καί ἡ Μαριὰμ νά κάνει τὰ ἑπτὰ βήματα. Ἡ Μαριὰμ μετὰ τὰ ἑπτὰ βήματα θά πέσει στήν ἀγκαλιὰ τῆς Ἄννας πού θά τή σηκώσει ψηλά καί θά πει «Ζεῖ Κύριος ὁ Θεός μου δέν θά περπατήσεις στή γῆ, ἕως ὅτου σέ ὀδηγήσω στο Ναὸ τοῦ Κυρίου». Ἐπίσης εἰκόνα μέ τό ἴδιο θέμα ὑπάρχει στή Μονή Διουνυσίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Στό ἴδιο εὐαγγέλιο (10,1) ἀναφέρεται ὅτι οἱ ἱερεῖς τοῦ Ναοῦ ἀφοῦ συσκέφθηκαν πρόσταξαν τοὺς ὑπηρέτες νά ἀναζητήσουν καί νά βροῦν ἑπτὰ παρθένας. Στό εὐαγγέλιο τοῦ Πέτρου ἀναφέρεται ὅτι στόν τάφο τοῦ Χριστοῦ ἔβαλαν ἑπτὰ σφραγίσματα (8,33). Στό γνωστικό εὐαγγέλιο τοῦ Θωμᾶ (ἐδάφιο 4) γράφεται ὅτι δέν θά διστάσει ὁ πλήρης ἡμερῶν ἄνθρωπος νά ρωτήσῃ ἓνα παιδί ἑπτὰ ἡμερῶν γιά τόν τόπο τῆς ζωῆς καί θά ζήσει. Μία ἐκτενέστερη συγκριτική μελέτη στά ἀπόκρυφα κείμενα σίγουρα θά ἀξίζε τόν κόπο.

νομοθετηθεῖ γιά τὰ ἄλογα ζῶα. Ὄταν γιά ἓνα μικρό πουλί συγκρατεῖται ἡ μεγάλη καί φοβερή θάλασσα στό μέσο του χειμῶνα καί διατάζεται νά γαληνεύει φαντασθεῖτε γιά τόν ἄνθρωπο πόσα περισσότερα παράδοξα μποροῦν νά συμβοῦν, ἀφοῦ αὐτός ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ⁹⁸.

Το πουλί ἀλκυόνα

Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι οἱ Ἀλκυονίδες, κόρες τοῦ Ἀλκυονέως, γιοῦ τοῦ Οὐρανοῦ καί τῆς Γαίας, κατὰ τήν Ἑλληνική μυθολογία, ἦταν ἑπτὰ (Ἀλκίππη, Ἄνθη, Ἀστερίη, Δριμῶ, Μεθώνη, Παλλήνη, Φωσθονία, Φθονία ἢ Χθονία)⁹⁹.

98. Μ. Βασιλείου, «Ὁμιλία Η' εἰς τήν Ἑξαήμερον», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 29, στ. 177 καί Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τόμ. 4 (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς, 1973) 320. Βλέπε ἐπίσης τίς ἀναφορές τοῦ Ἀριστοτέλη γιά τήν ἀλκυόνα. Κι ἐδῶ ἡ ἐπίδραση τοῦ Μ. Βασιλείου ἀπό τὰ ἀρχαιοελληνικά κείμενα, ὅπως ἔχει προαναφερθεῖ εἶναι ἐμφανής.

99. Ν. Δ. Κλουβάτος, αὐτ., σ. 114.

*Ἡ ἑπταβηματίζουσα.
Τοιχογραφία Καθολικοῦ
Ι. Μ. Διονυσίου, Ἁγίου
Ὁρους*

3.5. Ἑπτακισχίλιοι καὶ Βαάλ

Στὴν 156ῃ ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν πρεσβύτερον Εὐάγριο, ὁ Μέγας Βασίλειος εὐχεται νὰ συναριθμηθεῖ μὲ τοὺς ἑπτακισχίλιους (7X1000) πού δὲν γονάτισαν μπροστὰ στὸ Βαάλ¹⁰⁰ (Βασ. 19,18). Ὁ ἀριθμὸς 7000 χιλιάδες -πού εἶναι πολλαπλάσιο τοῦ 7 (7X1000)- ἐκφράζει αὐξημένη πολλαπλότητα τοῦ ἱεροῦ ἀριθμοῦ 7.

100. Ἡ θρησκεία τοῦ Βαάλ εἶχε ὡς ἱερὸ ἀριθμὸ τὸ ἑπτὰ. Ἡ Κάρεν Ἄρμστρογκ στο βιβλίο τῆς ἢ *Ἱστορία τοῦ Θεοῦ* (Αθήνα: Ἐκδόσεις Φιλίστωρ 2002) 48 ἀναφέρει ὅτι ὁ Βαάλ σκότωσε τὸν δράκο Λοτάν μὲ τὰ ἑπτὰ κεφάλια, ὁ ὁποῖος στα Ἑβραϊκὰ ὀνομάζεται Λεβιάθαν. Στὸ ἄρθρο τοῦ ὁ Α. Kappelrua, «The Number Seven in Ugaritic Texts», *Vetus Testament*, 18 (1968) 494, δίνει περισσότερες λεπτομέρειες.

«Αὐτοὶ πάντως ζητοῦν καὶ τὴ δική μας ψυχὴ» συνεχίζει ὁ Μέγας Βασίλειος, καὶ ἐπιβάλλουν τὰ χέρια τους σὲ ὅλους. Παρόλ' αὐτὰ δὲν θὰ παραλείψουμε γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸν ὀφειλόμενο ζῆλο στὶς Ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ¹⁰¹.

3.6. Τὸ ἑπταδικὸ σύστημα τιμωρίας

Σὲ ὁμιλία του πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιο, ὁ Ἅγιος Βασίλειος ἀναφέρει γιὰ τὰ ἐπιτίμια αὐτῶν ποὺ διαπράττουν διάφορα ἁμαρτήματα. Γιὰ τὸν πόρνο ὁμιλεῖ ὅτι πρέπει νὰ μείνει ἐπτά ἔτη ἀκοινωνήτος τῶν ἁγίων μυστηρίων. Δυὸ ἔτη θὰ προσκλαίει, δυὸ θὰ ἀκροᾶται, δυὸ θὰ ὑποπίπτει καὶ ἓνα θὰ εἶναι συνεστῶς. Στὸ ὄγδοο ἔτος θὰ γίνεῖ δεκτὸς στὴν κοινωρία¹⁰².

Ὅλες οἱ τιμωρίες συνιστοῦν ἀριθμὸ ἐβδομάδων. Ὁ Μέγας Βασίλειος, χρησιμοποιεῖ δηλαδὴ, τὸ ἑπταδικὸ σύστημα τιμωρίας (ἐπιτιμίων), Ἔτσι, τὰ δύο παρακάτω παραδείγματα ἀφορισμῶν περιλαμβάνουν μία ἢ δυὸ ἐβδομάδες 7 ἢ 2X7 μέρες. Αὐτὴ ποὺ θὰ ὀρκισθεῖ στὸν τυχόντα θὰ ἀφορισθεῖ γιὰ δυὸ ἐβδομάδες καὶ αὐτὴ ποὺ θὰ πεῖ ἐνάντια στὴν ἀδελφὴ της ποὺ ἀπουσιάζει, μὲ σκοπὸ νὰ τὴ διαβάσει, θὰ ἀφορισθεῖ γιὰ μία ἐβδομάδα¹⁰³.

101. Μ. Βασιλείου, «Ἐπιστολαὶ Γ' 156. Εὐαγγίῳ Πρεσβυτέρῳ», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τόμ. 3 (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς, 1973) 48.

102. Μ. Βασιλείου, «Ἐπιστολαὶ Α' 217. Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τόμ. 1 (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς, 1973) 230.

103. Μ. Βασιλείου, «Περὶ Νηστείας Λόγος Α'», *Patrologiae Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τόμ. 31, στ. 313(7).

3.7. Ἑπταπόνηρη ἡ ψυχὴ

«Ἐάν σέ παρακαλεῖ ὁ ἐχθρὸς μὲ μεγάλη φωνή νά μὴν πεισθεῖς. Εἶναι ἑπτὰ οἱ πονηριές στήν ψυχὴ του»¹⁰⁴. Ἀρκεῖ νά θυμηθοῦμε τὸ παράδειγμα τῆς Μαγδαληνῆς, ὅπου ὁ Θεὸς τὴν θεράπευσε ἀπὸ τὰ ἑπτὰ δαιμόνια. Αὐτὰ εἶναι ποὺ ὑπαινίσσεται καὶ ἐδῶ ὁ Μέγας Βασιλείος. Ἄς θυμηθοῦμε τὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἀμαρτήματα (deadly sins) ποὺ πῆραν αὐτὴ τὴν ὀνομασία τους γιατί θεωρήθηκε ὅτι προκαλοῦν πνευματικὸ θάνατο: (α) λαιμαργία, (β) ἀπληστία ἢ φιλαργυρία ἢ πλεονεξία, (γ) ὑπερηφάνεια ἢ φιλαυτία ἢ ἔπαρση, (δ) ὀκνηρία ἢ ἀκηδία ἢ ἀμέλεια, (ε) φθόνος ἢ ζήλεια ἢ ζηλοφθονία, (στ) λαγνεία ἢ πορνεία, (ζ) ὀργή. Ἄς θυμηθοῦμε ἐπίσης τὸ λόγο τοῦ Χριστοῦ (Μτ 12,45) ποὺ ἀναφέρεται στὸ πονηρὸ πνεῦμα. Πάει καὶ παίρνει μαζί του ἄλλα ἑπτὰ δαιμόνια χειρότερα ἀπ' τὸν ἑαυτὸ του καὶ ἀφοῦ μποῦνε μέσα, κατοικοῦνε ἐκεῖ καὶ γίνονται τὰ στερνὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χειρότερα ἀπὸ τὰ πρῶτα.

Δέν εἶναι τυχαῖο ἐπίσης τὸ γεγονὸς πὼς στοὺς τρεῖς συνοδικούς Εὐαγγελιστὲς Ματθαῖο, Μάρκο καὶ Λουκᾶ ἀναφέρονται ἑπτὰ φορές θαύματα σὲ δαιμονιζόμενους. (α) χώρας τῶν Γεργεσηνῶν (Γαδαρηνῶν) (Μτ 8, 28-34, Μκ 5, Λκ 8, 26-33), (β) κωφὸ δαιμονιζόμενο (Μτ 9,32-33), (γ) τυφλοῦ (Μτ 12,22), (δ) σεληνιαζόμενου (Μτ 17, 15-19), (ε) τῆς συναγωγῆς (Μκ 1,23, Λκ 4, 33-35), (στ) υἱοῦ (Μκ 9, 17-27), (ζ) Μαγδαληνῆς (Λκ 8,2).

Ἀντίστοιχα, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἔχει ἑπτὰ ὀφθαλμούς καὶ ἑπτὰ χαρίσματα. Θεωρεῖται ὅτι ὑπάρχουν ἑπτὰ ἀρετές σὲ ἀντιστοιχία μὲ τὰ ἑπτὰ χαρίσματα:

104. Μ. Βασιλείου, «Κεφάλαια τῶν Ὁρῶν κατὰ Ἐπιτομήν. Ἑρώτησις s'», *Patrologiae Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τόμ. 31, στ. 1085

(α) σύνεση (β)δικαιοσύνη (γ) έγκράτεια (δ) σθένος (ε) πίστη (στ) έλπίδα (ζ) φιλανθρωπία¹⁰⁵.

3.8. Νηστεία και έπταδικό σύστημα

Ή νηστεία έχει ίσχύ που μπορεί να σβήσει «δύναμη πυρός» και να «φράξει τά στόματα τών λεόντων». Γι' αυτό ακολουθεί τό έπταδικό και αυτή σύστημα. Γράφει ό Μέγας Βασίλειος, ότι ό Δανιήλ νήστευε τρείς έβδομάδες τόν άρτο και τό ύδωρ για να πετύχει να διδάξει τή νηστεία στους λέοντες μέσα στον λάκκο. Τό ίδιο και οι τρείς παΐδες· μέ νηστεία πέτυχαν να δαμάσουν τους 49 πήχεις (7X7) τής φωτιάς που είχε αναφθει για να τους κάψει¹⁰⁶.

3.9. Άθέτηση τής άργίας του Σαββάτου

Ό Μ. Βασίλειος αναφέρει τό περιστατικό εκείνου του ανθρώπου, όταν τό Σάββατο μάζεψε ξύλα και τιμωρήθηκε σε θάνατο, όπως κρίθηκε από τον Θεό ή παράβαση τής έντολής του^{107,108}. Τό ίδιο περιστατικό αναφέρεται και

105. Ν.Δ. Κλουβάτου, αὐτ., σ. 111.

106. Μ. Βασιλείου, «Περί Νηστείας, Λόγος Α'», *Patrologiae Graecae*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τόμ. 31, στ. 173.

107. Μ. Βασιλείου, «Άσκητικά, Περί κρίματος Θεού» Α', *Patrologiae Graecae*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τόμ. 31, στ. 661.

108 Ό Φίλωνας αναφέρεται στο ίδιο έπεισόδειο. Ίσχυρίζεται ότι τό άμάρτημα του ανθρώπου αυτού δεν ήταν ότι απλά παραβίασε τήν ήμέρα του Σαββάτου με τήν άποκοπή ξύλων, αλλά και τό γεγονός ότι τά ξύλα προορίζονται για τή φωτιά, τήν αρχή τών τεχνών (Άπαντα Φίλωνα «Περί του Βίου Μωυσέως, Τόμος 11, σσ. 327-333, Έκδόσεις Κάκτος, Άθήνα 2004).

σέ ἐρώτηση πού τέθηκε στόν Μάξιμο τόν Ὁμολογητή καί ἡ θεολογικότατη ἀπάντηση πού ἔδωσε στό ἐρώτημα αὐτό εἶναι ἄκρως ἐνδιαφέρουσα¹⁰⁹. «Ὅποιος τηρεῖ τό Σάββατο πρακτικά καί θεωρητικά καί ἔπειτα ραθυμήσει, ἀρχίζει νά μαζεῦει, ὅπως τά ξύλα, τήν ὕλη πού ἐξάπτει τά πάθη ἢ ὁ κάτοχος τῆς γνώσης πού στρέφεται στήν ἐπιφάνεια τῶν ὀρατῶν. Εἶναι, λοιπόν, πολύ εὐλόγο νά φονεύονται τά πάθη αὐτά μέ τά λιθάρια τῶν θείων λόγων. Ἐπειδή ὁμως ὁ Θεός βλέπει ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ράθυμοι καί ὀλισθαίνουν, γιά νά μήν ὑποπέσουν σέ λήθη προστάζει νά τοποθετοῦν ὑακίνθινη κλωστή στίς ἄκρες τῶν ρούχων τους. Ἔτσι, ὅταν τή βλέπουν θά θυμοῦνται τήν προσταγή του».

3.10. Κάιν καί Λάμεχ:

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀπαντᾷ πρὸς τόν Ἐπίσκοπο Ὁπιμο, τόν ὁποῖο παρομοιάζει μέ τόν Τιμόθεο, στόν ὁποῖο παραγγέλλει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος νά προσέχει τήν ἀνάγνωσι (Α' Τιμ. 4,13). Ἡ ἐρώτηση τοῦ Ἐπισκόπου Ὁπιμου ἀναφέρετο στην ἔννοια τοῦ χωρίου τῆς Γενέσεως «ὅποιοσδήποτε φονεύσει τόν Κάιν θά πληρώσει μέ τήν ἑπταπλάσια τιμωρία του» (Γέν 4,15). Ἡ ἐρώτηση αὐτή φέρει σέ ἐγρήγορη τόν Μέγα Βασίλειο. πού βρισκόταν σέ νάρκη λόγω τῆς ἡλικίας, τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν ὅσο καί ἀπό τό πλῆθος τῶν θλίψεων πού ἐπιβάρυναν τή ζωή

109. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρωτήσεις 76», Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικά Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 116.

του¹¹⁰. Τό χωρίο αυτό κατά τόν Μέγα Βασίλειο μπορεί νά ἐρμηνευθεῖ ἀπλά ἀλλά καί νά δεχθεῖ διάφορες ἐρμηνεῖες. Ἡ ἀπλούστερη ἐρμηνεία, ἡ ὁποία μπορεί νά δοθεῖ «ἐκ τοῦ προχείρου» καί ἡ ὁποία μπορεί νά κατανοηθεῖ ἀπό ὅλους, εἶναι ὅτι πρέπει ὁ Κάιν νά ἀποδώσει ἑπταπλάσια τιμωρία γιά ὅσα ἀμαρτήματα ὑπέπεσε, γιατί εἶναι γνώρισμα τοῦ δίκαιου κριτῆ νά ὀρίσει τίς ἀνταποδώσεις σέ μεγαλύτερο βαθμό, ὥστε καί ὁ ἴδιος νά βελτιωθεῖ μέ τίς τιμωρίες ἀλλά καί τούς ἄλλους νά σωφρονήσει μέ τό παράδειγμά του. Ἐπομένως, ἀφοῦ ὀρίσθηκε ὁ Κάιν νά ἀνταποδώσει ἑπτὰ φορές τήν ποινή του γιά τό φόνο πού διέπραξε, θά θέσει τέρμα στήν ποινή του ὅποιος τόν φονεύσει.

Ὁ Μέγας Βασίλειος θέλει νά ἐρευνήσει σέ βάθος τό θέμα αὐτό καί ζητᾷ νά μάθει πῶς ἀνταποδίδεται τό δίκαιο στό «ἑπτάκις» καί τί σημαίνει τὰ «ἐκδικούμενα», ποιό δηλαδή ἀπό τὰ δύο συμβαίνει: ἑπτὰ εἶναι τὰ ἀμαρτήματα τὰ ὁποῖα διεπράχθησαν ἢ ἓνα μὲν εἶναι τό ἀμάρτημα, ἀλλά ἑπτὰ οἱ τιμωρίες γιά τό ἓνα ἀμάρτημα;

Συνεχίζει τήν ἐρμηνεία τοῦ ἔδαφιου, κάνοντας τή διαπίστωση, ὅτι ἡ Γραφή προκειμένου περὶ ἀφέσεως τῶν ἀμαρτημάτων καθορίζει ἀριθμόν ἑπταδικόν. Μάλιστα ἀναφέρει τό περιστατικό μέ τόν Πέτρο, ὅπου ὁ Χριστός ὅσον ἀφορᾷ τήν ἄφεση, ἐκφράζεται μέ ἀριθμόν πολλαπλάσιό του ἑπτὰ. Δηλαδή ὁ Κύριος δέν μετέβηκε σέ ἄλλο ἀριθμό, ἀλλά στόν ἴδιο ἀριθμό ἑπτὰ

110. Ὁ Α.Δ. Δελημπασης στό βιβλίο του *Πάσχα Κυρίου, Δημιουργία-Ἀνακαίνισης καί Ἀποστασία* (Ἀθήνα: Τύποις Γ. Κακουδάκη, 1995) 77 ἀναφέρεται στό περιστατικό καί δίνει βιβλιογραφικές παραπομπές.

πολλαπλασίασε τοῦτον μέ πολλαπλάσιό του ἑπτά, τό ὁποῖο ἀποτελεῖ τό ὄριο τῆς ἄφεσης¹¹¹.

Στό σημεῖο αὐτό θά πρέπει νά ἀναφέρουμε ὅτι ἡ διαπίστωση αὐτή τοῦ Μεγάλου Βασιλείου δέ βρίσκεται σέ συμφωνία μέ τή γνώμη τοῦ Θεολόγου-Ἐρευνητῆ Α. Γρατσέα σέ ἄρθρο του γιά τό ἑπτά στήν Θρησκευτική Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια, ὅπου ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Χριστός δέν ἔκανε χρήση τοῦ ἑπταδικοῦ συστήματος¹¹². Μέ τόν Μέγα Βασίλειο συμφωνεῖ καί ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ὁ Χριστός στό ἐπεισόδιο μέ τόν Πέτρο δέν «ἐξέβη τοῦ κανόνος τοῦ ἑβδοματικοῦ»¹¹³. Πρός ἐπίρρωση τῆς διαπίστωσης του, ὁ Μέγας Βασίλειος ἀναφέρει ὅτι ἀνά ἑπτά ἔτη ὁ Ἑβραῖος ἀπελευθερώνετο ἀπό τή δουλεία (Δτ. 15,12) καί σέ ἑπτά ἐβδομάδες ἐτῶν πού ἀποτελοῦν τό Ἰωβηλαῖο, ἔπαυε ἡ γῆ νά καλλιεργεῖται, παραγράφονταν τά χρέη καί ἡ δουλεία καί ἐπικρατοῦσε νέα ζωή, ἐνῶ ἡ παλιά κατά κάποιο τρόπο τερματιζόταν στόν ἑπταδικό ἀριθμό.

«Αὐτά», τονίζει ὁ Ἅγιος Βασίλειος, «εἶναι τύποι τοῦ παρόντος αἰῶνα, ὁ ὁποῖος περιστρέφεται ἀέναα σέ κύκλους ἑπτά ἡμερῶν καί μᾶς ὑπερβαίνει. Σέ αὐτόν, τά ἀμαρτήματά μας μετριάζονται σύμφωνα μέ τή φιλάνθρωπη

111. Οὐ γάρ ἐπ' ἄλλον ἀριθμόν μετέβη ὁ Κύριος ἀλλά τόν ἑπτά, πολλαπλασιάσας ἐν αὐτῷ τόν ὄρον ὃν ἔθετο τῆς ἀφέσεως

112. Γ. Γρατσέα, *Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια*, Ἑπτά, Τόμ. 5 (Ἀθήνα :Ἐργοστάσιον Γραφικῶν Τεχνῶν Μ. Πεχλιβανίδη Α.Ε. 1962) 812.

113. Γρ. Νύσσης, «Εἰς τὰ τῆς Γραφῆς ρήματα. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί ὁμοίωσιν. Λόγος ΙΙ» *Patrologiae Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τόμ. 44 στ. 285.

διάθεση τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότη, ὥστε νά μὴν παραδοθοῦμε πρὸς τιμωρία στὸν ἀπέραντο μελλοντικὸ αἰῶνα. Ἐπομένως, τὸ «ἐπτάκις (ἐπτά)» τίθεται ὡς ὄριο, λόγω τῆς συγγένειας μὲ τὸν παρόντα αἰῶνα, ἐπειδὴ οἱ φιλόκοσμοι ἄνθρωποι πρέπει ἀπὸ αὐτὰ κυρίως νά τιμωροῦνται γιατί προτίμησαν τὸν πονηρὸ βίον».

(ἀριστερά) Ὁ Ἅγιος Γρ. Νύσσης ἀσχολήθηκε μὲ τὸ φόνο τοῦ Ἄβελ ἀπὸ τὸν Κάιν (δεξιά, ἔργο τοῦ Il Tintoretto (1518 – 1594).

Συνεχίζει τὴν ἐρμηνεία μὲ τὴν παρακάτω ὑπόθεση. «Ἐάν ἐννοεῖ «ἐκδικούμενα» ὅσα ἀμαρτήματα διεπράχθησαν ἀπὸ τὸν Κάιν, αὐτὰ ἀριθμῶνται σὲ ἐπτά. Ἐάν πάλι ἐννοεῖ ὅσα ὀρίσθησαν γι' αὐτὸν ἀπὸ τὸν Κριτῆ, καὶ πάλι δὲν θά ἀστοχήσει στὴ σημασία. Πρῶτο ἀμάρτημα τοῦ Κάιν εἶναι ὁ φθόνος γιατί προτίμησε ὁ Θεὸς τὸν Ἄβελ. Δεύτερο, εἶναι ὁ δόλος μὲ τὸν ὁποῖο μίλησε στὸν ἀδελφὸ του, ὅταν τοῦ εἶπε νά μεταβοῦν στὴν πεδιάδα. Τρίτο, εἶναι ὁ φόνος ὁ ὁποῖος εἶναι συμπλήρωση τοῦ κακοῦ. Τέταρτο τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι ἀδελφοκτονία. Πέμπτο, τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Κάιν ἀποτελεῖ τὸν πρῶτο φονιά καὶ μὲ αὐτὴ τὴν πράξη ἄφησε κακὸ παράδειγμα στὸν ἀνθρώπινο βίον. Ἑκτο ἀμάρτημα εἶναι ἡ προξένηση πένθους στοὺς

γονεῖς του. Ἐβδομο ἀμάρτημα ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἐπεύσθηκε στὸν Θεὸ γιατί, ὅταν τὸν ρώτησε ὁ Θεὸς «ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου Ἄβελ; » ἐκεῖνος ἀπάντησε «δὲν γνωρίζω» (Γέν. 4,9 κέξ.)»¹¹⁴.

114. Για τὸ ἴδιο ἐδάφιο ἴδε Φίλωνα, Ἄπαντα, τόμος 3, «Περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῶ κρείπτονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι» (Ἀθήνα: 2004, Ἐκδόσεις Κάκτος) 261-265. Παρακάτω δίνεται μία περιλήψη τῶν λεγομένων του. Σύμφωνα μὲ τὸ Φίλωνα ἡ ἀλογία πλευρὰ τῆς ψυχῆς χωρίζεται σὲ ἑπτὰ μέρη, τὴν ὄραση, ἀκοή, ὄσφρηση, γεύση, ἀφή, ὁμιλία, λόγο νοήμον. Ἄν κάποιος καταστρέψει τὸ ὄγδοο μέρος τῆς ψυχῆς, τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν τῶν μερῶν νοῦ, τὸν Κάιν, θὰ παραλύσει καὶ τὰ ἑπτὰ ἄλογα μέρη τῆς ψυχῆς. Αὐτὸ συμβαίνει γιατί τὰ ἄλογα μέρη τῆς ψυχῆς ὅπως ἀναφέραμε ἐλέγχονται ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα νοῦ. Ἐὰν αὐτὸς εἶναι ἰσχυρὸς θὰ ἔχουν καὶ τὰ ἑπτὰ ἄλογα μέρη ἰσχύ. Ἐὰν ὅμως αὐτὸς εἶναι ἀδύναμος λόγω τῆς φθορᾶς ποῦ τοῦ ἐπιφέρει ἡ κακία, τότε καὶ αὐτὰ θὰ ὑποστοῦν φθορά. Τὰ ἑπτὰ ἄλογα μέρη τῆς ψυχῆς σὲ ἓνα σοφὸ ἄνθρωπο εἶναι ἀμόλυντα καὶ καθαρὰ καὶ ἐπομένως ἄξια τιμῆς. Στὴ ψυχὴ ὅμως τοῦ ἀνόητου εἶναι ἀκάθαρτα καὶ μiasμένα, καὶ ὅπως εἶπε ὁ Μωυσῆς, ὑποκείμενα σὲ ἐκδίκηση, ποῦ σημαίνει ἄξια τιμωρίας καὶ ἀνταπόδοσης.

Για νὰ ἰσχυροποιήσει τὰ λεγόμενά του ὁ Φίλωνας φαίρνει ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὸν δίκαιο Νῶε. Ὄταν ὁ Δημιουργοὺς σκέφτηκε νὰ καθαρῖσει τὴ γῆ μὲ νερὸ καὶ ἀποφάσισε ὅτι ἡ ψυχὴ θὰ πρέπει νὰ ἐξαγνιστεῖ ἀπὸ τὶς ἀνείπωτες ἀδικίες της, νίπτοντας καὶ καθαρίζοντας τὰ μιάσματα της μὲ τὸν τρόπο τοῦ ἱεροῦ καθαρμοῦ, ἀναθέτει στὸν Νῶε ποῦ ἀποδείχτηκε δίκαιος καὶ δὲν παρασύρθηκε ἀπὸ τὴν ὁρμὴ τοῦ κατακλισμοῦ, νὰ εἰσάγει στὴν κιβωτὸ, ποῦ ἀποτελεῖ τὸ ἀγγεῖο τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὸ σῶμα, «ἀπὸ τὰ καθαρὰ ζῶα ἑπτὰ ἀρσενικὰ καὶ ἑπτὰ θηλυκά». Αὐτὸ τὸ ἔκανε γιὰ νὰ δικαιώσει τὴν ἐνάρετη λογικὴ ὥστε νὰ βρεῖ καθαρὰ ὅλα τὰ μέρη τῆς ἀλογῆς ψυχῆς γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσει.

Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας λέγει ὅτι εἶναι ἑπτὰ τὰ ἀμαρτήματα τοῦ Κάιν δηλαδὴ «πολλά». Περιγράφει τὰ ἑπτὰ αὐτὰ ἀμαρτήματα τὰ ὁποῖα παρατίθενται. Ἡ ὁμοιότητα

Ἐπτά λοιπόν ἦσαν τὰ ἀξιόποινα ἀμαρτήματα τὰ ὁποῖα ἐτερματίζονταν ὅταν φονεύθηκε ὁ Κάιν. Ὅταν δὲ ὁ Κύριος τοῦ εἶπε ὅτι «καταραμένη θὰ εἶναι ἡ γῆ ἢ ὁποῖα ἄνοιξε διὰ νὰ δεχθεῖ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου» καὶ ἐσύ θὰ βρίσκεσαι σέ διαρκή ἀναστάτωση καὶ τρόμο περιπλανώμενος στή γῆ» ὁ Κάιν ἀπάντησε: «ἐάν μὲ ἀπομακρύνεις σήμερα ἀπὸ τῆ γῆ, τότε θὰ κρυφθῶ ἀπὸ τὸ φοβερό πρόσωπό σου καὶ θὰ εἶμαι περιπλανώμενος σέ διαρκῆ ἀναστεναγμό καὶ τρόμο καὶ ὁποιοσδήποτε μὲ βρεῖ θὰ μὲ φονεύσει». Τὸ εἶπε αὐτὸ ὁ Κάιν, γιατί ἡ γῆ θὰ ἦταν καταραμένη καὶ θὰ στερεῖτο τῆ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός ὅμως ἐλέγχει τὸ σφάλμα του καὶ τοῦ ἀπαντᾷ ὅτι δὲν θὰ φονευθεῖ διὰ νὰ ἀντισταθμισθοῦν οἱ τιμωρίες ἀνάλογα μὲ τῆ βαρύτητα τῶν

μὲ αὐτὰ που γράφει ὁ Μέγας Βασίλειος εἶναι ἐκδήλη (Κυρίλλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, «Γλαφυρόν εἰς Γένεσιν, Λόγος Πρώτος, *Patrologiae Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τόμ. 69 στ. 37). «...Τὸ δὲ ἐπτά τίθησιν ἀντὶ τοῦ πολλά, ὅμοιον οὖν ὡς εἰ λέγει, πολλῶν καὶ ἀνοσίων πλημμελημάτων χαριεῖται δίκην τῷ ἀδελφοκτόνῳ Κάιν, ὁ τῆς ἐνσωμάτου ζωῆς ἀνιείς αὐτόν. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο καὶ ἐπτά τὸν ἀριθμὸν εἶναι λέγειν τὰ ἐκδικούμενα, χαλεπὸν οὐδὲν ἀναμετροῦντα εἰπεῖν, ὅτι πρώτη μὲν ἀμαρτία τῷ Κάιν, τὸ μὴ διελεῖν ὀρθῶς, μήτε μὴν ἀναθήναι Θεῷ τὰ πάντων ἐξαιρέτα. Δεύτερον δὲ δὴ τὸ μαθόντα τὴν ἀμαρτίαν μὴ τραπέσθαι πρὸς μετάνωσιν, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἀναδρομαῖς ἐπανορθοῦν τὰ διεπταισμένα, καθήγεσθαι δὲ πρὸς ὀργάς, καὶ ταῖς τοῦ πέλας εὐδοκιμήσεσιν ἐποτρύνεσθαι· ὃν ἔδει πού πάντως ἐλέσθαι ζηλοῦν, οὐκ ἐχθρὸν ἠγεῖσθαι, καὶ ἀδίκους ὄμμασιν ὑποβλέπεσθαι. Τρίτη, δὲ καὶ προεισβολὴ τίς ὡσπερ τῆς εἰς τὸ χρῆναι φονὰν ἀγριότητος, ὁ ἀνήμερος φθόνος. Τετάρτη δ' αὐτό, «Διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον, δόλου καὶ ἀπάτης ἀπόδειξιν ἔχον, Πέμπτη δὲ τῆς ἀνοσίου μαιοφονίας τὰ ἐγκλήματα. Καταλογισθεῖη δ' ἂν εἰς ἕκτον αὐτῷ πλημμέλημα, τὸ ψευδοεπῆσαι τὸν Θεόν. Εἰς ἕβδομον δὲ, τὸ ἄκοντος τοῦ Θεοῦ, νομίζειν δύνασθαι διαδρᾶναι τὰς δίκας, τῆς ἐν σώματι ζωῆς οὐκ ἀνεθελήτως ἀπηλλαγμένον».

ἀμαρτημάτων καί διότι γιά τόν τιμωρούμενο εἶναι κέρδος ὁ θάνατος, γιὰ τόν ἀπαλλάσσει ἀπό τὰ λυπηρά.

Τό «ἐκδικούμενο» μπορεῖ νά νοηθεῖ μέ δυό ἔννοιες. Ὡς ἀμάρτημα, δηλαδή γιά τό ὁποῖο ἀπαιτεῖται ἡ ἐκδίκηση καί ὡς τρόπος τῆς τιμωρίας, διά τοῦ ὁποῖου ἀποδίδεται ἡ ἐκδίκηση. Γι' αὐτό ὁ Μέγας Βασιλεῖος ἐξετάζει ἐάν ἐπεβλήθησαν ἐπτά τρόποι βασανιστηρίων στόν δράστη τῆς πονηρίας.

Προηγουμένως, στήν ἐρμηνεία του ἀπαρίθμησε τὰ ἐπτά ἀμαρτήματα τοῦ Κάιν. Τώρα, ἐξετάζει ἐάν ὅσα ἐπεβλήθησαν στήν τιμωρία εἶναι ἐπτά. Πραγματικά καί πάλι τὰ βρίσκει ἐπτά, ἐξετάζοντας τήν ἐρώτηση τοῦ Κυρίου «ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου Ἄβελ;» Ἡ ἐρώτηση ἀπό τόν Θεό δέν ἔγινε γιά νά πληροφορηθεῖ ἀλλά γιά νά τόν βοηθήσει νά μετανοήσει. Ὁ Κάιν ὅμως ὄχι μόνο δέν μετανοεῖ ἀλλά ψεύδεται καί λέγει: «Μήπως ἐγώ εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου; » Ἀπό τό σημεῖο λοιπόν αὐτό ἀπαριθμεῖ τίς τιμωρίες. Ἡ πρώτη τιμωρία πού τοῦ βάζει εἶναι ὅτι «καταραμένη θά εἶναι ἡ γῆ λόγῳ τῆς ἀμαρτίας σου», ἡ δεύτερη εἶναι ὅτι «θά ἐργάζεται στή γῆ». Ἡ γῆ λοιπόν γίνεται ὁ ἄσπονδος ἐχθρός του, πού θά τόν συνοδεύει μέχρι τό τέλος τῆς ζωῆς του. Γιά νά ζεῖ θά πρέπει νά ἐργάζεται καί νά καλλιεργεῖ τή γῆ μέχρι νά γίνει ἕνα μέ αὐτήν. Θά κοπιάζει δηλαδή ὁ Κάιν ἀλλά ὁ κόπος του θά εἶναι ἄκαρπος, γιὰτί θά πρέπει νά τόν ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς. Αὐτή ἡ ἀκαρπία τῶν κόπων ἀποτελεῖ τήν τρίτη τιμωρία. Περιπλανώμενος ὁ Κάιν θά βρίσκεται σέ διαρκή στεναγμό καί τρόμο τοῦ σώματος ὥστε τὰ μέλη του νά μὴν ἔχουν τή στήριξη ἀπό τή σωματική δύναμη. Ὁ διαρκῆς στεναγμός καί τρόμος τοῦ σώματος ἀποτελοῦν τήν τέταρτη καί πέμπτη τιμωρία. Ἐπειδή, δηλαδή, ἔκαμε κακή χρήση τῆς δύναμης τοῦ σώματος, τοῦ ἀφαιρέθηκε ὁ τόνος καί ἡ συνεκτική δύναμη τῶν μελῶν, ὥστε νά τρικλίζει καί νά πέφτει

χάμω και να μην μπορεί να βάλει ψωμί στο στόμα του, ούτε και να πλησιάζει ποτό. Η έκτη και έβδομη τιμωρία κρύβονται στη φράση που είπε ο ίδιος ο Κάιν: «εάν με εκβάλεις τώρα από τη γη θα κρυφθώ από το πρόσωπό σου». Ο Κάιν δεν θα έφευγε από τη γη, αλλά θα αποξενωνόταν από τα αγαθά που βρίσκονται σε αυτή. Η έβδομη και χειρότερη αυτή τιμωρία είναι το κρύψιμο του από το πρόσωπο του Θεού. Η χειρότερη τιμωρία στους σώφρονες είναι ο χωρισμός από το Θεό. Η χειρότερη λοιπόν τιμωρία από το Θεό είναι να μην κρύπτεται καν η τιμωρία, αλλά να διακηρύττεται με ένα φανερό σημείο, ότι αυτός είναι ο δημιουργός των άνοσίων έργων. Πραγματικά, για όποιον σκέπτεται όρθα ή καταισχύνη είναι ή βαρύτερη από τις τιμωρίες, όπως διδαχθήκαμε για τη μέλλουσα Κρίση. Σε αυτή άλλοι θα αναστηθούν στην αιώνια ζωή και άλλοι στην αίσχυνη και τον όνειδισμό.

Με το ζήτημα αυτό σχετίζεται και εκείνο που είπε ο υιός του Μαθουσαλά και πατέρας του Νώε Λάμεχ στις γυναίκες του (Γέν. 4, 23-24), ότι, δηλαδή, σκότωσε έναν άντρα για να τον εκδικηθεί, επειδή τον τραυμάτισε και ένα νέο γιατί του προκάλεσε μώλωπες. Αφού αποδόθηκε έπταπλάσια τιμωρία στον Κάιν, στον Λάμεχ θα αποδοθεί έβδομήντα φορές έπταπλάσια. Νομίζουν μερικοί ότι από τον Λάμεχ φονεύθηκε ο Κάιν και ότι ο τελευταίος επέζησε μέχρι τη γενιά του Λάμεχ για να υποστεί μακρύτερη τιμωρία. Δεν είναι όμως αυτό αληθές. Γιατί από τα λόγια του Λάμεχ φαίνεται ότι φόνευσε ένα νέο που τον τραυμάτισε και ένα νεανίσκο που του προκάλεσε μώλωπες. Για τον Λάμεχ είναι δίκαιο να αποδοθεί έβδομήντα φορές παραπάνω τιμωρία από τον Κάιν (70x7=490). Αυτό γιατί στην περίπτωση

τοῦ Κάιν ἦταν ὁ πρῶτος φονιάς, ἐνῶ ὁ Λάμεχ ἐγνώριζε τίς συνέπειες τοῦ φόνου ἀπό τόν Κάιν.

Μερικοί ἄλλοι ἐρμήνευσαν τὰ γεγονότα ὅτι ἀπό τόν Κάιν μέχρι τόν Κατακλυσμό πέρασαν ἑπτὰ γενιές καί ἀμέσως ἐπεβλήθηκε σέ ὅλη τή γῆ τιμωρία, διότι εἶχε ξαπλωθεῖ πολύ ἡ ἁμαρτία. Αὐτό ὅμως εἶναι ἀσύμφωνο πρὸς τήν ἐκκλησιαστική διδασκαλία. Τό δέ ἁμάρτημα τοῦ Λάμεχ δέν θεραπεύεται ἀπό τόν Κατακλυσμό ἀλλά ἀπό τόν ἴδιο τόν Χριστό, πού σήκωσε τίς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου. Ἐάν ἀπαριθμηθοῦν οἱ γενεές ἀπό τόν Ἀδὰμ μέχρι τό Χριστό, σύμφωνα μέ τή γενεαλογία τοῦ Λουκά, αὐτές εἶναι ἑβδομήντα ἑπτὰ (70+7). Τό γενεαλογικό δέντρο τοῦ Χριστοῦ ἔχει ἤδη συζητηθεῖ στό δεῦτερο Κεφάλαιο.

Το ἴδιο περιστατικό σχολιάζεται καί ἀπό τόν Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο. Ὁ ἀριθμός ἑπτὰ στήν Ἁγία Γραφή κατὰ τόν Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο χρησιμοποιεῖται πρὸς δήλωση τοῦ πλήθους καί σέ πολλά μέρη θά βρεῖ κάποιος τοῦτο νά ἔχει τή σημασία αὐτήν, ὅπως τό «στεῖρα ἐγέννησεν ἑπτὰ» (Α' Βασ. 2,5) καί τόσα ἄλλα ὅμοια. Μᾶς ὑπενθυμίζει, λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐδῶ τό μέγεθος τοῦ τολμήματος καί ὅτι τό ἁμάρτημα, τό ὁποῖον ἔκαμεν ἐκεῖνος, δέν εἶναι ἀπλό, ἀλλά ἑπτὰ ἁμαρτήματα, καί ὄφειλε νά τύχει μεγάλης τιμωρίας γιά κάθε ἓνα ἁμάρτημα. Πῶς λοιπόν θά ἀπαριθμήσουμε αὐτά; Θά ἀπαριθμήσουμε αὐτά ἐάν ὑπολογίσουμε ὡς ἐξῆς: Πρῶτο, ἐφθόνησε τόν ἀδελφόν του, διότι εἶχε τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο καί μόνον, ὅταν ὑπάρχει, εἶναι ἱκανόν νά ἐπισύρει τόν ὄλεθρον αὐτοῦ. Δεύτερο, ἐφθόνησε τό δικό του ἀδελφόν. Τρίτο, ἐπλεξε δόλο. Τέταρτον διέπραξε φόνον. Πέμπτο, ἐφόνευσεν ἀδελφόν. Ἑκτο, πρῶτος

διέπραξε τόν φόνο. Ἐβδομο, ἐπεύσθηκε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ¹¹⁵. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος δίνει, δηλαδή, τήν ἴδια ἐξήγηση μέ αὐτή τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.

Τό ἴδιο περιστατικό ἀναφέρει ἐπίσης καί ὁ θεολογικότατος Πατέρας, Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής. Μέ τόν Ἅγιο Μάξιμο θά ἀσχοληθοῦμε ἐκτενέστερα στό ἐπόμενο κεφάλαιο σέ εἰδικά σημειολογία τοῦ ἐπτά ὅπου δέν ἀσχολήθηκαν οἱ Καππαδόκες πατέρες.

Ὁ Κάιν, κατά τόν Μάξιμο τόν Ὁμολογητή, ἀντιπροσωπεύει τό φρόνημα τῆς σάρκας, (Ρωμ. 8,6) ἐνώ ὁ Ἄβελ ἐκφράζει τό πένθος, δηλαδή τή μετάνοια. Ὅταν, λοιπόν, ὁ νοῦς, χωρίς νά ἔχει κατορθώσει ἀκόμη τήν πρακτική ἔξη, χλευάζεται ἀπό τό σαρκικό φρόνημα καί βγαίνει μαζί του στήν πεδιάδα (Γέν. 4,8), δηλαδή, στήν ἐπιφάνεια τῆς φυσικῆς θεωρίας, τότε φονεύεται, ἐπειδή δέν ἔχει τήν ἰσχὺ νά διαπεράσει τίς ἐπιφάνειες τῶν ὄντων, ἀλλά παραμένει μέσα σ' αὐτές. Ὅποιος λοιπόν φονεύει τόν Κάιν, δηλαδή τό φρόνημα τῆς σάρκας κάνει νά παραλύσουν ἐπτά τιμωροί μας (Γέν. 4,15), δηλαδή τά ἐπτά πνεύματα τῆς κακίας, ἢ καί καταργεῖ τά ἐπτά πάθη τῆς κακίας πού ἐνεργοῦνται ἀπό αὐτά. Ἡ κατάρα κατά τοῦ Κάιν νά στενάζει (Γέν. 4,12), δηλώνει τήν ἐξέγερση τῆς συνείδησης πού τόν χτυπᾷ ἀδιάκοπα καί συγκλονίζει τή διάνοιά του.

115. Ἰ Χρυσόστομου, «Εἰς τήν Γένεσιν. Ὁμιλία ΙΘ», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 53, στ. 158 καί *Βιβλιοθήκη τῶν Ἑλλήνων. Ἄπαντα τῶν Ἁγίων Πατέρων* (Ἐκδόσεις Ὠφελίμου Βιβλίου, Ἀθήνα, 1976) τομ. 43 σσ. 92, 190.

Γιά τήν ιστορία, σχετικά μέ τό Λάμεχ, ὁ Ἅγιος Μάξιμος γράφει τά ἐξῆς: Τόν καιρό πού ἔζησε ὁ Λάμεχ ἐπικρατοῦσε ἀταξία καί ἀναρχία καί ὁ δυνατός καταδυνάστευε τόν ἀδύνατο. Αὐτός λοιπόν ὁ Λάμεχ ὅταν συνάντησε ἕναν ἄνδρα μέ τή γυναίκα του, σκοτώνει τόν ἄνδρα καί παίρνει τή γυναίκα του. Ὅταν συνάντησε πάλι ἕνα ἀδελφό μέ τήν ἀδελφή του, τό σκοτώνει κι αὐτόν καί παίρνει τήν ἀδελφή του. Τόν ἕνα ἡ Γραφή τόν χαρακτήρισε ἄνδρα, ἐνῶ τόν ἄλλο νεαρό. Αὐτά λέει ἡ ιστορία. Κατά τή μεταφορική ὅμως ἐξήγηση, ὁ Λάμεχ συμβολίζει τήν ἐνέργεια τῆς κακίας. Γιατί αὐτή σκότωσε μέσα μας τόν ἄνδρα, δηλαδή τόν φυσικό νόμο καί ἔλαβε ἀπό αὐτόν τήν αἴσθηση. Σκότωσε καί τόν νεαρό, δηλαδή τόν πνευματικό νόμο, καί πῆρε ἀπό αὐτόν τή νόηση, ὥστε μοιχευόμενος μέ αὐτές ὁ σπορέας τῆς κακίας νά τίς κάνει νά γεννήσουν τήν ἁμαρτία. Ἀπό αὐτόν λοιπόν τόν Λάμεχ λαμβάνει ἐκδίκηση ἐβδομήντα φορές τό ἐπτά (Γέν. 4,24), δηλαδή τιμωρεῖται γιατί συγκατατέθηκε στήν κακία καί τήν ἐνέργειά της. Γί' αὐτό ὁ Κύριος, ὅταν τό ρώτησε ὁ Πέτρος ἐάν θά συγχωροῦσε τόν ἀδελφό του μέχρι ἐπτά φορές, τοῦ ἀπάντησε ἐβδομήντα φορές τό ἐπτά, δηλαδή σέ αὐτόν πού θά μετανοήσει θά συγχωρήσεις ὄχι μόνο τά μικρά ἁμαρτήματα στά ὁποῖα συγκατατίθεται μόνο ἀλλά κι αὐτά πού ἐνεργεῖ¹¹⁶.

116. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 78», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992)118.

3.11. Τό περιστατικό μέ τόν Πέτρο

Τό περιστατικό μέ τόν Πέτρο, ὅπως αὐτό μέ τόν Κάιν, λαμβάνει ἀλληγορική σημασία ἀνάλογη μέ τή θεολογική ἰκανότητα τοῦ Ἁγίου Πατέρα πού τό ἐξηγεῖ. Ὅπως θά δοῦμε ὅταν μιλήσουμε γιά τόν Μάξιμο τόν Ὁμολογητή, ἡ ποικίλη θεολογική ἀλληγορία γιά ἕνα γεγονός δέν πρέπει νά ξενίζει. Ἀνάλογα μέ τή θεολογική ἐμβάθυνση, ἡ ἐξήγηση παίρνει ἀπλούστερες ἢ πολυπλοκότερες μορφές. Αὐτό ἐξαρτᾶται ἐπίσης καί ἀπό τό ἀκροατήριον. Ὁ Μάξιμος ἀπευθύνεται σέ ἱερομόναχο καί θά πρέπει νά δώσει θεολογικότερες ἐρμηνεῖες στίς ἐξηνταπέντε ἐρωτήσεις πού τοῦ ὑποβάλλονται. Ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καθώς καί ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἀπευθύνονται σέ ἀκροατήρια ἀνάμικτα ἀπό πλευράς μόρφωσης καί θεολογικῆς γνώσης.

Γιά τό ἴδιο περιστατικό γράφει καί ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος στήν 61η πρὸς Ματθαῖο ὁμιλία του (Μτ 18, 21-35). Ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος, ἐρωτᾷ τόν Χριστό πόσες φορές μπορεῖ νά συγχωρήσει, μήπως ἕως ἑπτὰ, θεωρώντας ὅτι μέ τό ἑπτὰ φιλοτιμεῖται πολύ, λέγει κάτι σπουδαῖο, μέ τό ὅποῖο καί δαψιλεύεται ἀρκετά, γίνεται δηλαδή γενναιόδωρος. Ὁ Χριστός τοῦ ἀπαντᾷ ἐβδομηντάκις ἑπτὰ ($70 \times 7 = 490$) φορές, ἐκφράζοντας τήν ἄπειρη συγχωρητικότητα πού μελλοντικά πρέπει νά εἶναι προετοιμασμένος νά ἔχει. Ὅπως τό ἐπίρρημα «μυριάκις», σημαίνει πολλές φορές χωρίς περιορισμό, ἔτσι καί ἐδῶ ἐκφράζεται ἡ ἄπειρη, διαρκῆς καί παντοτινή συγχώρηση. Τό 70×7 ἐκφράζει ὅτι ἡ συγγνώμη πρέπει νά εἶναι διαρκῆς

καί παντοτεινή. Γιά νά τό καταδείξει εύκρινέστερα ακόλουθεῖ ἡ παραβολή τῶν ταλάντων¹¹⁷.

Ἀπόστολος Πέτρος (ἔργο τοῦ Δομίνικου Θεοτοκόπουλου)

Στήν ὁμιλία του γιά τήν κατασκευή τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Γρηγόριο τόν Θεολόγο, ὁ Γ. Νύσσης ἐπεξηγεῖ τή συμβολική σημασία τῆς ἄφεσης τῶν ἑβδομήντα ἑπτὰ φορῶν (ὅπως κατανοεῖται ὁ Γρ. Νύσσης τό θεωρεῖ 77 ἐδῶ καί ὄχι 70x7), ὅταν ὁ Πέτρος ἐρωτᾷ τόν Χριστό ἐάν ἡ ἄφεση θά πρέπει νά δίνεται μέχρι «ἑπτὰ φορές». Ὁ ἀριθμός ἑβδομήντα ἑπτὰ συμβολίζει ὅτι «ἑβδομηκοστή καί ἑβδόμη γενεά ἀπό Ἀδάμ ὁ Χριστός ἐφάνη».

Ὁ Πέτρος ἀναφέρει τόν ἀριθμό ἑπτὰ, γιατί σύμφωνα μέ τόν Ἅγιο Γρ. Νύσσης, «οἶδε τό μυστήριό τῆς ἑβδομάδος». Ὁ συμβολικός αὐτός ἀριθμός εἶναι ἀρχαῖος καί ἐκφράζει τήν ἄφεση καί συγχωρητικότητα «τὴν ἑβδομάδα ἔμφασιν ἔχει τίνος ἀφέσεως ἀμαρτημάτων, ἀναπαύσεως τελείας, οὐ σημείον τὸ σάββατον ἐστίν, ἡ ἑβδόμη ἡμέρα ἀπό γενέσεως». Οὔτε ὁ

117. Ἰ. Χρυσσοστόμου, «Ἐπόμνημα εἰς τόν Ἅγιον Ματθαῖον τόν Εὐαγγελιστήν, Ὁμιλία ΞΑ'» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 58, στ. 587 καί *Ἄπαντα τῶν Ἑλλήνων Πατέρων*, (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ὠφέλιμου Βιβλίου, 1975), Τομ. 67, στ. 160 καί 347.

Χριστός κατά τόν Άγιο Γρ. Νύσσης ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, «ἐξέβη τοῦ κανόνος τοῦ ἐβδοματικοῦ» γιατί δέν ἀνέφερε γιά παράδειγμα «ἕως ἑκατοντάκις ἑκατόν, ἀλλά τόν ἑπτά ἀριθμόν».

Ὁ Πέτρος ἀναφέρει τόν ἀριθμό ἑπτά, γιατί γνωρίζει τό σαββατικό μυστήριο μερικῶς ὡς μαθητής. Ὁ Χριστός ὅμως ὡς πλήρης γνώστης τοῦ μυστηρίου ἀναφέρει πολλαπλασιαστικό ἀριθμό τοῦ ἑπτά¹¹⁸.

Ἕνας ἄλλος συμβολισμός, πού ἀναφέρει ὁ Γρ. Νύσσης γιά τήν ἀντιδιαστολή τοῦ ἑπτά-ἐβδομηνταεπτά φορές ὅσον ἀφορᾷ τήν ἄφεση τοῦ Πέτρου καί τοῦ Χριστοῦ, εἶναι αὐτή τῆς ἐκδίκησης τοῦ Κάιν καί τοῦ Λάμεχ. Ἡ ἐκδίκηση μπορεῖ νά εἶναι ἀρκετή ἢ σέ περίσσεια. Τό ἴδιο, ὅμως, μπορεῖ νά συμβεῖ καί μέ τή χάρη. Ἐκεῖ πού περισσεύει ἡ ἀμαρτία ὑπερπερισεύει καί ἡ χάρη, ὅπως ἀναφέρει καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Εἶναι πραγματικά εὐστοχη ἡ παρατήρηση τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου Νύσσης. Τό εὐστοχο πολλαπλασιαστικό ἐπεξηγεῖ τόν Παῦλο ἢ μάλλον ὁ Παῦλος ἔκανε χρήση τοῦ πολλαπλασιαστικοῦ τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἐρμηνεία τοῦ Γρ. Νύσσης δέν περιορίζεται ὡς ἐδῶ. Γράφει λοιπόν. «Ποιό εἶναι τό μυστήριο τῶν λόγων αὐτῶν; Ὁ ἀμαρτωλός, λοιπόν, στόν αἰῶνα τῆς κρίσης, ἢ ἕβδομη ἡμέρα, θά καταδικάσει ἑαυτόν ἑπτά φορές (περισσῶς) ἢ ἐβδομήντα φορές (ὑπερπερισσῶς). Ἀντίθετα, ὁ δίκαιος θά τιμηθεῖ ἑπτά

118. Γρ. Νύσσης, «Εἰς τὰ τῆς Γραφῆς ῥήματα. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί ὁμοίωσιν. Λόγος ΙΙ», *Patrologiae Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 44 στ. 287.

φορές (περισσῶς) ἢ ἑβδομήντα φορές (ὑπερπερισσῶς). Ἡ φιλανθρωπία τοῦ θεοῦ γιά μᾶς ἀποτελεῖ αἴνιγμα, ἀφοῦ δέν μποροῦμε νά τήν κατανοήσουμε πλήρως σέ αὐτή τή ζωή, ὅταν ὁμως ἔρθει ἡ ἑβδομη ἡμέρα τότε ἡ παρουσία του θά εἶναι κατανοητή καί ἡ δικαιοσύνη του δέν θά ἀποτελεῖ «αἴνιγμα». Στήν ἑβδόμη αὐτή ἡμέρα, τήν ἡμέρα τῆς κρίσης θά παύσουν πάλι ὅσα συμβαίνουν στή γῆ, οἱ ἄνθρωποι θά ὀδηγηθοῦν στήν κρίση. Τό ἴδιο, ὅπως συνέβηκε στήν πρώτη δημιουργία. Αὐτή σταμάτησε καί τά πάντα μέχρι τήν δεύτερη «ἑβδόμη ἡμέρα» ἀκολουθοῦσαν πορεία ἐπαναλαμβανόμενη καί ὅποιαδήποτε νέα δημιουργία συντελεῖτο ὀφειλόταν στήν πρωταρχική. Ὁ Θεός παύει νά πλάθει νέα δημιουργήματα μέ τήν πρώτη παύση τῆς δημιουργίας (π.χ. νέα ὄντα), χωρίς αὐτό νά σημαίνει ὅτι παύει νά ἐνδιαφέρεται γιά τή συνέχιση τῆς δημιουργίας καί τό ἐμφύσημα νέων «ψυχῶν» ἀπό τά νέα σώματα πού δημιουργοῦνται ἀπό τοὺς ἀνθρώπους. Μέ τή δευτέρη ἑβδομάδα τοῦ αἰῶνα τῆς κρίσης θά παύσει καί αὐτή ἡ ἀναδημιουργία ἀπό τή φύση. Ἔχουμε μία δεύτερη παύση σημαντικότερη ἀπό τήν πρώτη¹¹⁹.

3.12. Ὁ δυσανασχετῶν ἄνθρωπος

Γράφει ὁ Μ. Βασίλειος. «Ὁ δοῦλος δυσανασχετεῖ γιατί δέν εἶναι ἐλεύθερος. Αὐτός πού μεγάλωσε ἐλεύθερος δυσανασχετεῖ γιατί δέν εἶναι εὐγενής, οὔτε ἀνήκει σέ αὐτούς πού εἶναι περίβλεπτοι γιά τήν εὐγενική καταγωγή τους ἢ διότι δέν ἔχει νά ἀπαριθμήσει πρὸς τά πίσω ἑπτὰ παπποῦδες (τό ἑπταδικό

119. Γρ. Νύσσης, «Εἰς τὰ τῆς Γραφῆς ῥήματα. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν. Λόγος ΙΙ» *Patrologiae Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 44, στ. 288.

καί πάλι σύστημα πού έξασφαλίζει στον άνθρωπο τήν ένσωμάτωση σέ μία συγκεκριμένη τάξη!), πού νά ήταν λαμπροί λογοτρόφοι ή πού νά είχαν καταξοδεύσει τόν πλοῦτο σέ μονομάχους. Αὐτός πού ἔχει εύγενή καταγωγή μεμψιμοιρεῖ γιατί δέν εἶναι πλούσιος. Ὁ πλούσιος λυπᾶται καί θρηνεῖ γιατί δέν εἶναι κυβερνήτης πόλεων καί ἐθνῶν. Ὁ στρατηγός δυσανασχετεῖ γιατί δέν εἶναι βασιλιάς. Ὁ βασιλιάς δυσανασχετεῖ γιατί δέν κυβερνᾷ ὁλόκληρο τόν κόσμο, ἀλλά υπάρχουν ἔθνη πού δέν ὑποτάσσονται στό σκῆπτρο του. Ἀπ' ὅλα αὐτά βγαίνει τό συμπέρασμα, ὅτι γιά τίποτε δέν ἀποδίδεται εύχαριστία στον εύεργέτη¹²⁰».

Εἶναι ένδιαφέρον ὅτι ἡ φράση γιά τούς «ἐπτά πάππους» ἀπαντᾶται στον Θεαίτητο τοῦ Πλάτωνος καί σημαίνει πολλούς παπποῦδες! Ἡ χρήση τῆς φράσης αὐτῆς ἀπό τόν Μέγα Βασίλειο ἀποτελεῖ ἕνα ἀκόμη τρανό παράδειγμα, ὅτι οἱ Ἅγιοι Πατέρες εἶχαν ἄριστη γνώση τῆς ἀρχαιοελληνικῆς γραμματείας. Ἀκόμη καί σήμερα, λέμε τή φράση ὅτι «ἕνα παιδί, παίρνει χαρακτηριστικά ἀπό ἐπτά γενιές».

3.13. Μεταβολές σέ τρεῖς ἐπτάδες ἐτῶν

Γράφεται σέ μία ὁμιλία του Μ. Βασιλείου στους ψαλμούς τά ἐξῆς: «Σέ τρεῖς ἐπτάδες ἐτῶν ὁ ἄνθρωπος εἶναι γεννημένος νά ὑφίσταται τρεῖς ἀλλοιώσεις καί μεταβολές ἡλικιῶν καί βίων, καί σέ κάθε ἐπτάδα ὑπάρχει ἰδιαίτερος ὅρος

120. Μ. Βασιλείου, «Ὁμιλία εἰς τήν μάρτυρα Ἰουλίτταν» *Patrologiae Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 31, στ. 251.

πού διαγράφει τὰ παρελθόντα καί δείχνει φανερή τήν ἀλλαγὴν. Ἡ ἡλικία τοῦ παιδιοῦ, κατὰ τήν πρώτη ἐπταετία κλείνει μέ τὸ χάσιμο τῶν δοντιῶν. Στὴ συνέχεια, εἶναι ἡ προθεσμία τοῦ παιδιοῦ πού εἶναι κατάλληλο γιὰ μάθηση καί φθάνει μέχρι τοῦ ἐφήβου. Ὁ ἔφηβος μέχρις ὅτου συμπληρώσει τὸ εἰκοστό πρῶτο ἔτος, ὅταν ἀρχίσει νὰ καλύπτει τὰ μάγουλά του μέ τὰ γένια, ἐξαφανίζεται χωρίς νὰ τὸ καταλάβει καί ἀπὸ νεανίας γίνεται ἄνδρας¹²¹. Τὴν ἴδια γνώμη ἔχει καί ὁ ἀδελφός του Γρηγόριος¹²².

Σέ ἐπτάδες διέκριναν καί οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ἱπποκράτης διέκρινε σέ ἐπτὰ ἡλικίες τὸν ἄνθρωπον: παιδίον, παῖς, μειράκιον, νεανίσκος, ἀνὴρ, πρεσβύτης, γέρον. Ὁ Σόλων ἀναφέρει δέκα ἐπερχόμενες μεταβολές στοὺς ἀνθρώπους κατὰ ἐπτάδες ἐτῶν. Στὴν πρώτη ἐπτάδα γίνεται ἡ ἀνανέωση τῶν ὀδόντων. Στὴ συμπλήρωση τῆς δευτέρας ἐπτάδας γίνεται ἡ ἔναρξη τῆς ἐφηβείας, στὴν τρίτη ἐπτάδα τὸ γένειο καλύπτει τὴν ἐπίδερμίδα τοῦ προσώπου. Στὴν τέταρτη ἐπτάδα ἐμφανίζονται τὰ ἀνδρικά γνωρίσματα καί στὴν πέμπτη ὠριμάζει πρὸς γάμον καί τεκνοποιία. Στὴν ἕκτη ἐπτάδα ἐπιτυγχάνεται ἡ πνευματικὴ ὠριμότητα καί σοβαρότητα καί στὴν ἕβδομη καί ὄγδοη γίνεται ἄριστος ὁ νοῦς καί ὁ λόγος. Τὴν ἕνατη ἐπτάδα

121. Μ. Βασιλείου, «Εἰς τὸν ΡΙΔ΄ Ψαλμόν», *Patrologiae Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 29, στ. 493.

122. Ἀγίου Γρηγορίου Νύσσης, «Περὶ Κατασκευῆς Ἀνθρώπου», Κείμενο-Εἰσαγωγὴ-Μετάφραση-Σχόλια. Ἀρχιμ. Παγκρατίου Μπρούσαλη. (Κατερίνη: Ἐκδόσεις Τέρτιος, 2004) 305.

ἀρχίζει ἢ παρακμὴ καὶ τὴ δεκάτῃ ἔρχεται τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου πρὸς τὸ θάνατο¹²³.

Ὁ Ἱπποκράτης καὶ ὁ Σόλων
διέκριναν τὸν βίον τοῦ
ἀνθρώπου σὲ ἐπτὰδες.

3.14. Ἡ Μητέρα τῶν Ἑπτὰ Μακκαβαίων, ὑπόδειγμα ὑπομονῆς

Σὲ ἐπιστολὴ πρὸς τὴ σύζυγο τοῦ Νεκταρίου γιὰ τὸ θάνατο τοῦ παιδιοῦ της, ὁ Μέγας Βασίλειος τὴν προτρέπει νὰ δεχθεῖ τὸ γεγονός, γιατί μὲ τὴ δυσανασχέτηση δὲν διορθώνει κάτι καὶ ἐπιπρόσθετα καταστρέφει τὸν ἑαυτό της. Ὡς παράδειγμα φέρει τὴ μητέρα τῶν ἑπτὰ Μακκαβαίων, ἡ ὁποία ὅταν εἶδε τὸ θάνατο τῶν ἑπτὰ παιδιῶν της, δὲν ἐστέναξε οὔτε ἔχυσε ἀγενές δάκρυ, ἀλλὰ λόγῳ τῶν εὐχαριστιῶν της πρὸς τὸ Θεό, τὴν ὥρα πού τοὺς ἔβλεπε νὰ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ δεσμά τῆς σάρκας μὲ πῦρ καὶ σίδηρο καὶ σκληρὰ βασανιστήρια, ἐκρίθηκε ἀπὸ μὲν τὸν Θεὸν εὐδόκιμος, ἀπὸ δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀσιδιδίμος. Μεγάλῃ ἢ συμφορᾷ, τὸ ὁμολογῶ καὶ ἐγώ, ἀλλὰ μεγάλοι καὶ οἱ μισθοὶ πού παρέχονται ἀπὸ τὸν Κύριον στοὺς ὑπομένοντες¹²⁴.

123. I. Μιχαήλ, αὐτ., σ. 14.

124 Μ. Βασιλείου, «Περὶ Θανάτου, Λόγος ΙΑ'», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 32, στ. 1271.

3.15. Οί έπτά γυναίκες και ό ένας άνδρας

Στό κεφάλαιο Δ' και δέκατο στίχο τοῦ Ἡσαΐα ἀναφέρεται ὅτι έπτά γυναίκες θά πιάσουν έναν άνδρα γιά νά γίνει σύζυγός τους, λέγοντας «θά τρώμε τό ψωμί μας, θά ντυνόμαστε τά ρούχα μας, μόνο τό ὄνομά σου δῶσε μας και ἀφαίρεσε ἀπό μᾶς τή ντροπή τῆς ἀτεκνίας μας».

Ὁ Μέγας Βασίλειος δίνει κατ' ἀρχήν τήν ἀπλή ἐξήγηση, ὅτι αὐτό σημαίνει ὅτι πολλές γυναίκες (έπτά=μεγάλος ἀριθμός) θά προσεγγίσουν ένα άνδρα, λόγω τῆς ἔλλειψής τους ἀπό τίς σφαγές γιά νά τόν κάνουν σύζυγο. Ὁ πόλεμος, δηλαδή, θά προκαλέσει ἔλλειψη ἀνδρῶν· αὐτή εἶναι ἡ ἀπλή και φυσική ἐξήγηση τοῦ ἔδαφίου.

Μπορεῖ ὅμως νά ἔχει και ἀλληγορική σημασία. Οί έπτά γυναίκες ἀποτελοῦν τήν Παλαιά Διαθήκη. Σε αὐτή θά στηριχθεῖ ἀλλά και θά συμπληρώσει ὁ Κύριος γιά νά δημιουργήσει τήν Καινή Διαθήκη. Τό ἴδιο πνεῦμα ἐκφράζουν και τά λόγια του Σολομώντα, ὅπως ἔχουμε ἤδη ἐξηγήσει (νά δώσεις μερίδα στούς έπτά και ἀκόμη στούς ὀκτώ). Ἡ ὄγδοη ἡμέρα εἶναι ἡ μέρα τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ὅπου θά ἔρθει ὁ Κύριος και τότε κάθε τόπος τοῦ ὄρους Σιών και ὅσα εἶναι γύρω ἀπό αὐτήν, θά τά σκιάσει δροσερή νεφέλη κατά τή διάρκεια τῆς ἡμέρας. Τή νύχτα θά τά φωτίζει σάν ἀπό φῶς πυρκαγιᾶς πού σκεπάζεται ἀπό τόν καπνό πού ἀνεβαίνει. Ὁ τόπος αὐτός θά σκεπασθεῖ ἀπό τή δόξα του.

Μία ἄλλη ἐξήγηση εἶναι ὅτι οί έπτά γυναίκες ἀποτελοῦν τίς έπτά ιδιότητες τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, οί ὁποῖες θά ἀναπαυθοῦν μελλοντικά στό Μεσσία πού προέρχεται ἀπό τή ρίζα Ἰεσσαί (Ἡσ 11,2). Οί πολυειδεῖς αὐτές ιδιότητες καταγράφονται σέ 3 ζεύγη (Σοφίας-Συνέσεως, Βουλῆς-Ἰσχύος, Γνώσεως-

Εύσεβειας). Στόν ἐπόμμενο στίχο προσθέτει ἀκόμη μία γιά νά ἀποτελέσει τόν ἱερό ἀριθμό ἐπτά (Φόβου Θεοῦ). Ἔτσι, ἐκφράζει τή θεία τελειότητα καί τό «πνεῦμα Θεοῦ» τό ὁποῖο ἀποτελεῖ τή βάση καί τήν προϋπόθεση τῶν ἕξι ἄλλων»¹²⁵.

3.16. Ἐπτά ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Σέ μία ἄλλη ἐπιστολή πρὸς τόν Εὐνόμιο ὁ Μ. Βασίλειος ἀναφέρει τίς ἐπτά ἐνέργειες τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, σύμφωνα μέ τούς προφήτες Ἡσαΐα καί Ζαχαρία καί ὅτι ἐπτά. εἶναι καί οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου πού ἐπιβλέπουν τή γῆ¹²⁶. Στήν ἐπιγραφή τῶν Ψαλμῶν ὁ Γρ. Νύσσης ἀναφέρεται στό περιστατικό μέ τό Σαμψών. Ὁ Σαμψών εἶχε ἐπτά βοστρύχους πού δηλώνουν τούς πνευματικούς βοστρύχους τῆς ἐβδομάδας καί ἀντιπροσωπεύουν τά ἐπτά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅπως ἀναφέρονται ἀπό τόν Ἡσαΐα. Ὅταν αὐτοὶ ἀποτμήθησαν, τότε καί οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χάθηκαν, οἱ χάρες δηλαδή πού Αὐτό προσφέρει καί ἔτσι ὁ Σαμψών ἔγινε περιγελος στοὺς μεθυσμένους ἀλλόφυλους του.

Χρειάζεται ἐγρήγορση, δηλαδή, στή διατήρηση τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ἀγαθῶν. Ἡ πνευματικὴ δύναμη ἔγκειται στή διαρκὴ ἀναφύησή τους. Ἡ ἀποτομή τους, συνεπάγεται ἀπώλεια τῆς πνευματικῆς δύναμης καί κυριαρχία τοῦ ἀπειλοῦντος ἐχθροῦ.

125. Μ. Βασιλείου, Ἑρμηνεία εἰς τόν Προφήτην Ἡσαΐαν, *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 30, στ. 333.

126. Μ. Βασιλείου, «Κατ' Εὐνομίου. Λόγος Ε'. Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅτι οὐ κτίσμα», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 29, στ. 741.

Ὁ Σαμψών ὁ ἴδιος, ἐξομολογεῖται ὀρθά στή Δαλιδά μετὰ τήν τρίτη φορά, ὅπου τῆς στερεῖ τήν ἀλήθεια, ὅτι εἶναι ἅγιος Θεοῦ ἀπό κοιλίας μητρός καί ἐάν ξυρίσει τήν κεφαλή του θά γίνει ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι (Κρ 16,17). Καί ἡ Δαλιδά σύμβολο τοῦ πονηροῦ καί τῆς ἀπάτης, ἐκοίμησε αὐτόν στά γόνατά της καί ἐκάλεσε ἄνδρα καί ἐξύρισε τίς ἐπτά σειρές τῆς κεφαλῆς του (Κρ 16,19). Ἔτσι, ἔπαυσε ἡ πνευματική ἰσχύς τοῦ Σαμψών, ἐκδηλούμενη στή διήγηση ὡς ὑπέρμετρη σωματική δύναμη κατά τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀλλόφυλων.

Ὅσο ὁ Σαμψών διατηροῦσε τὰ πνευματικά χαρίσματα κατατρόπωνε τοὺς ἐχθρούς. Ὄταν τὰ ἔχασε, τὸν ξύρισε ὁ ἐχθρὸς του, ἡ θεία βοήθεια ἔπαυσε νὰ τὸν συνοδεύει. Ἀλλὰ ἀκόμη καί τότε, ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι πνευματικά νεκρός. Μπορεῖ νὰ δώσει τίς μάχες του. Κι ὁ Σαμψών τήν τελευταία στιγμή, ὅταν τὰ πνευματικά χαρίσματα ἄρχισαν νὰ ἀναφύονται, κατατροπώνει τοὺς ἐχθρούς, λέγοντας τὸ γνωστὸ «τώρα ἄς ἀποθάνει ἡ ψυχή μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων» (Κρ 16,30). Σκότωσε μάλιστα τόσους, ὅσους δέν θανάτωσε προηγουμένως.

Τὸ μήνυμα εἶναι σαφές. Τὰ πνευματικά χαρίσματα εἶναι παρόντα καί ἐμφωλεύουν μέσα μας, μέχρι τήν τελευταία στιγμή τῆς ζωῆς μας. Ἐναπόκειται στὸν ἄνθρωπο νὰ τὰ ἀποζητᾷ καί νὰ τὰ ἐφαρμόζει. Τρέμει τότε ὁ ἐχθρὸς γιατί εἶναι ἀνίσχυρος νὰ τὰ ἀντιμετωπίσει¹²⁷ .

127. Γρ. Νύσσης: Εἰς τῆς ἐπιγραφῆν τῶν ψαλμῶν. Βιβλίον II, Κεφ. ΙΓ' *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 44 , στ. 563 καί Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, Τόμ. 66, (Ἀθήνα: Ἔκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1987) 78.

Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος ὁμιλεῖ γιὰ τὰ θαύματά που συμβαίνουν στήν ἐποχή του, ἀπόρροια τῆς «ἐπταπλῆς» χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ὁδηγοῦν τόν κόσμον στήν πίστη πρός τόν Χριστόν. Παρατίθεται αὐτούσιον ἕνα ἀπό αὐτά στό ὁποῖο ἡ συμβολικότητα τοῦ ἐπτά εἶναι ἐμφανῆς κατά τήν ἀποθεράπευση τοῦ δαιμονιζόμενου νέου.

«Τριάκοντα περίπου μίλλια ἀπό τήν Βασιλικήν Ἰππῶνα κεῖται ἡ πόλις Βικτωριάνα, ὅπου εὐρίσκεται παρεκκλήσιον πρός τιμήν τῶν μαρτύρων τοῦ Μεδιολάνου Πρωτασίου καί Γερβασίου. Ἐκεῖ διεκόμισαν ἕνα νέον, ὅστις εἶχεν ἐξαπίνης δαιμονισθῆ, καθ' ἣν στιγμὴν ἔλουε τόν ἵππον τοῦ ἐν πλήρει μεσημβρία κατά τὸ θέρος ἐντός βαθέος ποταμοῦ. Ἐξηπλώθη ἐντός τοῦ παρεκκλησίου τούτου ἡμιθανής, ἔλεγον μάλιστα, ὅτι εἶχεν ἀποθάνει, ὁπότε ἡ κυρία τοῦ τόπου ἦλθε, κατά τήν συνήθειαν της, μετὰ τῶν γυναικῶν της καί τίνων καλογραϊῶν εἰς τὸ μέρος τοῦτο διὰ ν' ἀναπέμψουν εἰς τόν Θεόν ὕμνους καί νά κάμουν τήν ἐσπερινήν των προσευχήν. Ἦρχισαν νά ψάλλουν ὕμνους. Τότε ὁ δαίμων τοῦ νεαροῦ ἀνδρός ἀφυπνίσθη, ὡς προσβληθεὶς ἀπό τόν ἦχον τῶν φωνῶν, ἤρπασε τὸ ἅγιον βῆμα μ' ἕνα φοβερόν φρικιασμόν καί, εἴτε ἐπειδὴ δὲν ἐτόλμα, εἴτε ἐπειδὴ ἦτο ἀνίκανος νά τὸ συγκλονήσῃ, ἔμεινεν ἐκεῖ, ὡς ἐάν ἦτο ἀλυσόδετος καί καθηλωμένος, κατόπιν δέ μὲ θρηνώθη τόνον ὠμολόγησέ ποῦ, πότε καί πῶς ἐγένετο κύριος τοῦ νέου καί τέλος ἐδήλωσεν, ὅτι θά ἐξήρχετο ἀπό τὸ σῶμα του, ἀναφέρων τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ μέλη, τὰ ὁποῖα ἠπεῖλει νά τοῦ ἀποκόψῃ ἐξερχόμενος, ἀφοῦ ὠμίλησε κατά τόν τρόπον αὐτὸ ἐξῆλθεν.

Ὁ εἶς ὀφθαλμὸς τοῦ νέου ἐκρέματο ἐπὶ τῆς παρεῖδς του, συγκρατούμενος ἀπὸ μίαν ἐσωτερικὴν φλέβα, ὡς ἀπὸ μίαν ρίζαν. Ὀλόκληρος ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐγένετο λευκὴ, ἐνῶ προηγουμένως ἦτο μαύρη. Ἐπὶ τῇ θεᾷ ταύτῃ ὄλοι οἱ παριστάμενοι, διότι πολλοὶ εἶχον προστρέξει, ἐλκυσθέντες ἀπὸ τὰς κραυγὰς του, ἤρχισαν νὰ προσεύχωνται, παρὰ δὲ τὴν χαρὰ τῶν βλέποντες τὸν νέον ν' ἀνακτᾷ τὰς διανοητικὰς δυνάμεις του, ἦσαν ἐν τούτοις λυπημένοι διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ νεαροῦ ἀγρότου, καὶ ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ καλέσουν ἰατρὸν. Τότε ὁ σύζυγος τῆς ἀδελφῆς ἐκείνου, ὅστις τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν τόπον αὐτόν, ἀνεφώνησεν «ὁ Θεός, πού τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸ διαμόνιον μὲ τὰς προσευχὰς τῶν ἀγίων, εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρός, ὥστε νὰ τοῦ ἀποδώσῃ τὸν ὀφθαλμόν». Ἀμέσως θέτει, ὅπως ἠδυνήθη, τὸν πίπτοντα καὶ κρεμάμενον ὀφθαλμόν εἰς τὴν θέσιν του καὶ τὸν δένει μὲ ἓνα μανδῆλιον, τὸ ὁποῖον ἐπίστευεν, ὅτι δεν ἔπρεπε ν' ἀφαιρέσῃ παρὰ μόνον μετὰ ἑπτὰ ἡμερῶν πάροδον. Ἐγένετο ἀκόμη εἰς τὸν τόπον αὐτόν καὶ ἄλλαι θεραπείαι, ἡ ἀφήγησις τῶν ὁποίων θ' ἀπῆται μακρηγορίαν¹²⁸.

Πίνακας τοῦ Caravaggio. Ἡ Δαλιδὰ ἀποτέμνει τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τοῦ Σαμψὼν τὰ ὁποῖα συμβολίζονται μὲ «ἑπτὰ βοστρύχους».

128. Ἁγίου Αὐγουστίνου, Μεταφράσεις, σημειώσεις Ανδρ. Δαλεζίου. Ἡ Πολιτεία τοῦ Θεοῦ. Βιβλίο XXII, Κεφ. Η' (Ἀθήνα: Εκδόσεις Καλὸς Τύπος) 250.

3.17. Τὰ ἑπτὰ περάσματα στεριᾶς

Ὁ Μέγας Βασιλείος ἐξηγεῖ στο 11ο κεφάλαιο, τόν 15ο στίχο τοῦ Ἡσαΐα. Στο στίχο αὐτό ἀναφέρεται ὅτι ὁ Κύριος θά μετατρέψει σέ ξηρά τήν Ἐρυθρά θάλασσα τῆς Αἰγύπτου καί μέ ἰσχυρό ἄνεμο θά χτυπήσει τόν ποταμό τῆς Αἰγύπτου, ἀνοίγοντας ἑπτὰ περάσματα στεριᾶς, ὥστε νά περάσουν ἀνάμεσά τους μέ τά παπούτσια τους.

Ὁ Μέγας Βασιλείος ἐρμηνεύει ὅτι τά ὑποδήματα δηλώνουν τὸ πενιχρό τοῦ νεροῦ πού θά μείνει ἀλλά καί γιά νά θυμίσει τὸ περιστατικό τῆς καιόμενης καί μή φλεγομένης βᾶτου¹²⁹.

Στό ἐδάφιο αὐτό δόθηκαν διάφορες ἐρμηνεῖες, καθὼς τὸ Μασοριτικό ἀντί «θάλασσαν Αἰγύπτου» ἔχει «τὴν γλώσσαν τῆς θαλάσσης Αἰγύπτου» στήν ὁποία νοεῖται ὁ κόλπος τοῦ Σουέζ καί γενικά ἡ Ἐρυθρά θάλασσα. Ὅπως ἄλλοτε ἐξήρανε τήν Ἐρυθρά θάλασσα γιά νά περνά ὁ λαός τους, ἔτσι καί τώρα θαυμασῶς θά ἀποξηράνει καί πάλι ὅπως διευκολύνει τήν ἐπάνοδο τῆς διασπορᾶς. Ἀντί «πατάξει ἑπτὰ φάραγγας» τὸ Μασοριτικό ἔχει «θά τόν διαιρέσει εἰς ἑπτὰ ρύακας». Κατὰ τοὺς Ο' ὁ ποταμὸς ὑπονοεῖται ὁ Νεῖλος, ἐνῶ κατὰ τοὺς νεότερους ὁ Εὐφράτης¹³⁰.

3.18. Αἴνεση τοῦ Κυρίου πολλές φορές τὴν ἡμέρα

Ὁ Μ. Βασιλείος λέει ὅτι στήν ἀσκητική ζωὴ πρέπει νά ἐφαρμόζεται τυπικά τὸ ρηθὲν ἀπὸ τὸν Δαβίδ (Ψάλ. 118, 65) ὅτι ἑπτὰ φορές (πολλές φορές) τὴν

129. Μ. Βασιλείου, «Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν. Κεφάλαια 11 καὶ 12», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 30, 561.

130. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Υπόμνημα εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν*. (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀδελφότης Θεολόγων ὁ Σωτήρ, 1990) 165

ήμέρα θά πρέπει νά αίνεῖται ὁ Κύριος¹³¹. Ὁ Δαβίδ πολλές φορές στούς ψαλμούς του ἀναφέρεται στή δοξολογία στόν Κύριο. Στόν Ψαλμό 33,2 γράφεται ὅτι σέ κάθε εὐκαιρία καί συνέχεια πρέπει τό στόμα μας νά δοξολογεῖ τόν Κύριο. Στόν Ψαλμό 144,2 ἀναφέρει ὅτι καθημερινά καί αἰώνια πρέπει νά δοξολογοῦμε τόν Κύριο. Στόν Ψαλμό 54,18 λέγει ὅτι τό πρωί, μεσημέρι καί βράδυ θά διηγεῖται καί θά ἀνακοινῶναι στόν Κύριο, πού θά εἰσακούει τῆς φωνῆς του. Στόν Ψαλμό 133,2 σημειώνεται ὅτι τίς νύχτες πρέπει νά ὑψώνουμε τά χέρια μας πρός τά Ἅγια τῶν Ἁγίων καί νά ὑμνοῦμε τόν Κύριο. Στόν Ψαλμό 118,62 γίνεται ἀναφορά ὅτι τά μεσάνυκτα θά πρέπει νά εὐχαριστοῦμε τόν Κύριο γιά τίς δίκαιες κρίσεις καί ἐνέργειές του.

Γί' αὐτό γράφει στά «Ἐπιτίμια», ὅποιος εἶναι ὑγιῆς στό σῶμα καί ἀμελεῖ τίς προσευχές, ἢ δε μαθαίνει τούς ψαλμούς προφασιζόμενος ἀμαρτωλές προφάσεις, αὐτός θά ἀφορίζεται ἢ θά νηστεύει¹³².

Δέν εἶναι τυχαῖο πού ὁ μουσουλμάνος ὀφείλει νά προσεύχεται ἑπτά φορές τήν ἡμέρα καί δικαιούται νά λάβει ἑπτά συζύγους. Στή Μεσοποταμία οἱ Ἰωαννίτες προσεύχονται καί νηστεύουν ἑπτά ἡμέρες γιά νά ἀκούσουν τήν ἀκολουθία ἢ ὁποία τούς ἐξασφαλίζει τήν εἴσοδο στόν Παράδεισο ἀπό τίς ἑπτά πύλες του. Στήν εἴσοδο τοῦ Παραδείσου, ὑπάρχουν τά ἑπτά ἱερά ζῶα τοῦ Κορανίου (κάμηλος τοῦ Ἡλίου, κριός τοῦ Ἀβραάμ, κῆτος τοῦ Ἰωνᾶ,

131. Μ. Βασιλείου, «Ἀρχή τῶν ἠθικῶν», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 31, στ. 877.

132. Μ. Βασιλείου, «Ἐπιτίμια» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 31, 1305.

φορβάς Μπορράκ, μυρμήγκι, ἔποψ τοῦ Σολομώντα καὶ τὸ σκυλὶ τῶν Μακκαβαίων¹³³.

3.19. Ἡ ἀλήθεια τῆς Ἀναστάσεως

Ὁ Μ. Βασίλειος ἐξηγεῖ τὴν ἀλήθεια τῆς Ἀναστάσεως, ὅπου τὸ σῶμα ποῦ σπείρεται ἀπὸ ψυχικὸ θά γίνει πνευματικὸ (Α' Κόρ 15, 42-44). Μαζὶ μὲ μᾶς θ' ἀλλάξει καὶ ὅλη ἡ ὑλικὴ δημιουργία.

Τότε καὶ ὁ ἥλιος θά γίνει ἑπτὰ φορές μεγαλύτερος ἀπ' ὅτι εἶναι ὅπως λέγει ὁ Ἡσαΐας καὶ ἡ σελήνη θά ἔχει τὸ μέγεθος ποῦ ἔχει τώρα ὁ ἥλιος (Ἡσ. 30,26). Ἐπειδὴ δὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ δὲν ἐγράφησαν γιὰ ὅλους, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους μόνον ποῦ ἔχουν αὐτιά στὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, ἔθεσε τὴν ἐπιγραφή γιὰ ἐκείνους ποῦ φροντίζουν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ πάντοτε προοδεύουν πρὸς τὸ καλύτερο, μὲ τὴν ἄσκηση τῆς εὐσεβείας¹³⁴.

3.20. Οἰκονομία στὴν ἡδονὴ καὶ φιλαργυρία

Θά πρέπει νὰ πολεμοῦμε τοὺς λογισμοὺς ποῦ μᾶς ὀδηγοῦν στὴ φιλαργυρία καὶ τὴν ἡδονή. Ὡς ὁ Ἰωσήφ θά πρέπει νὰ ἀπορρίπτουμε τὰ ἱμάτιά μας καὶ νὰ φεύγουμε. Νὰ φυλᾶμε καὶ οἰκονομοῦμε τὴν πίστη μας, ὥστε ὅπως τὴν

133. Ἰ. Μιχαήλ αὐτ., σ.37

134. Μ. Βασιλείου, «Ὁμιλίαι εἰς Ψαλμοὺς. Εἰς τὸν ΜΔ' Ψαλμὸν», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 29 στ. 387 καὶ Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τομ. 5 (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 258.

ἐποχή τοῦ Ἰωσήφ ὅταν ἔρθει ἡ ξηρασία νά εἴμαστε πάνοπλοι νά τήν ἀντιμετωπήσουμε¹³⁵.

3.21. Ὁ ἀριθμός ἐπτά στά Βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης

Τά βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι 49 (7Χ7) καί τῆς Καινῆς Διαθήκης 27. Ἀπό τά 27, ἐπισήμανε ὁ Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου, 7 εἶναι οἱ Καθολικές Ἐπιστολές καί 14 (2Χ7) εἶναι οἱ ἐπιστολές τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἐάν ἀπό τά 27 βιβλία ἀφαιρεθοῦν τά 21 (14+7) ἀπομένουν 6, πού συμβολίζουν τόν πρακτικό ἀριθμό τῆς δημιουργίας καί τοῦ ἀνθρώπου¹³⁶.

Ἔργο τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου, Cistina Christa chapel, Βατικανό, Ρώμη).

Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἔγινε τήν τελευταία ἡμέρα καί μετὰ ὁ Θεός ἐσαββάτισε (ἀναπαύθηκε). Τό ἔργο ὅμως τῆς Δημιουργίας του συνεχίζεται ἀενάως καί μετὰ τόν δεῦτερο Σαββατισμό τοῦ υἱοῦ του καί ἀναστάντα Χριστοῦ.

135. Μ. Βασιλείου, «Περί Νηστείας Λόγος», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 31, στ. 325.

136. Amphilochius Scr. Eccl. TLG. *Ἰαμβοὶ στόν Σέλευκο*. Καταχωροῦνται μετὰ τήν 1η ὁμιλία ἡ ὁποία ἀναφέρεται στήν γέννηση τοῦ Χριστοῦ (301,311). Τά ἐδάφια μποροῦν νά ἀντληθοῦν ὅταν τεθεῖ τὸ λήμμα ἐπτά στό συγκεκριμένο ἐκκλησιαστικό συγγραφέα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ ΣΤΟ ΕΠΤΑΔΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Τὸ ἐπταδικὸ σύστημα χρησιμοποιήθηκε γιὰ νὰ ἐκφράσει τὸ μέγα ὕψος τῆς φωτιᾶς ποὺ ἄναψαν οἱ ὑπηρέτες τοῦ Ναβουχοδονόσορα (49=7X7 πήχεις) γιὰ νὰ κάψουν τοὺς τρεῖς παῖδες (Τοιχογραφία, Ἁγία Νάπα, Κύπρος).

Ἰαμβικός Κανόνας τῆς ζ' ᾠδῆς
τὰ τροπάρια τῶν Χριστουγέννων

Ἵπηρετας μὲν ἐμμανῶς καταφλέγει.
Σώζει δὲ παφλάζουσα ῥοιζηδὸν νέους,
Ταῖς **ἐπταμέτροις** καύσεσι πυργουμένη,
Οὓς ἔστεφε φλόξ ἄφθονον τοῦ Κυρίου,
Νέμοντος εὐσεβείας ἔνεκα δρόσον

Ἀπόδοση στη νεοελληνικὴ γλῶσσα:

Οἱ ὑπηρετές (τοῦ βασιλιά Ναβουχοδονόσορα) ἀνάβουν φωτιά μὲ πολὺ πάθος ποὺ κατακαίει.

Αὐτὴ ὅμως σώζει τοὺς νέους, ἂν καὶ παφλάζει μὲ κρότο,
καὶ ὑψώνεται μὲ ἐπτάμετρες (ἰσχυρές καὶ πολλαπλές) καύσεις,
τοὺς ὁποίους στεφανώνει (ἢ φλόγα) ἐπειδὴ ὁ Κύριος παρέχει ἄφθονη
δροσιά λόγῳ τῆς εὐσεβείας τους.

4.1. Είσαγωγή

Οι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως ἀναφέραμε ἤδη, δὲν ἐπιδόθηκαν σὲ μία μυστικιστικὴ γραφὴ τῆς Βίβλου. Γνώριζαν τὴν ἱερότητα καὶ συμβολικότητα κάθε ἀριθμοῦ καὶ μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα προχώρησαν στὶς ἐξηγήσεις. Τέτοια συμβολικότητα καὶ ἀλληγορικότητα ἀνέπτυξαν ὄχι μόνο γιὰ τοὺς ἀριθμούς ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ἀντικείμενα, τὴν ὕλη γενικὰ καὶ γιὰ τὰ γεγονότα ποὺ συνοδεύουν τοὺς ἀριθμούς. Τέτοια ἀντιπροσωπευτικὰ παραδείγματα ἀλληγορικότητας ποὺ καλύπτουν ὅλες τὶς παραπάνω κατηγορίες μπορεῖ κάποιος νὰ βρεῖ στὶς ἀπαντήσεις τοῦ Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ στὸν ἱερομόναχο Θαλάσσιο. Παραδείγματα ἀποτελοῦν (α) γιατί οἱ Ἑβραῖοι χρησιμοποιοῦσαν πέντε εἶδη ζώων στὶς θυσίες¹³⁷, (β) γιατί ἔγινε χρῆση ἕξι στάμνων στὸν Γάμο τῆς Κανά¹³⁸ καὶ (γ) γιατί παρουσιάσθηκαν τρεῖς ἄγγελοι στὸν Ἀβραάμ, ἐνῶ μόνο δύο στὸν Λῶτ¹³⁹.

137. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφορῶν ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τομ. 90, στ. 851 καὶ *Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 30.

138. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφορῶν ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 395 καὶ *Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14B (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 251.

139. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καὶ Ἀποκρίσεις καὶ Ἐρωτήσεις καὶ Ἐκλογαί. Διαφορῶν κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 39», *Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 68.

Τόσο οί Καππαδόκες Πατέρες, ὅσο ἰδιαίτερα ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής προσπάθησαν νά ἐρμηνεύσουν κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τά ὁποῖα θεώρησαν ὅτι ἔχουν ἀλληγορική σημασία. Ὁ Ἅγιος Μάξιμος μάλιστα, ἔδωσε μία γενική ἐρμηνεία τῶν ἀριθμῶν στήν 48η ἐρώτηση τοῦ Θαλάσσιου, ὁ ὁποῖος ὅπως ἤδη ἀναφέραμε ὑπέβαλε διάφορες θεολογικές ἀπορίες. Διέκρινε ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὅτι οἱ ἀριθμοὶ μποροῦν νά ἔχουν συνάφεια, πρόσθεση καί σύνθεση. Συνάφεια ὀνομάζει τήν ἐκφώνηση τῶν ἀπλῶν ἀριθμῶν τῆς δεκάδας πού διακρίνεται μέ τὸ σύνδεσμο «καί». Λόγου χάρη, ἔξι καί πέντε, καί δηλώνει -εἴτε μέ κακὸ νόημα βρίσκεται στή Γραφή εἴτε μέ καλό- τήν ἰκανότητα πού ἔχουμε ἀπό τή φύση μας γιά τήν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας. Πρόσθεση ἀριθμοῦ εἶναι ἡ προσθήκη πού διακρίνεται ἀπό τὸ σύνδεσμο «καί» τοῦ ἀπλοῦ ἀριθμοῦ ἀπό μονάδες καί πού γίνεται στό πολλαπλάσιο ἑνός ἀριθμοῦ. Γιά παράδειγμα, ἐξήντα καί πέντε καί δηλώνει ὄχι μόνο τὰ αἰσθητὰ πού δημιουργεῖ ἡ φυσική ἰκανότητά μας, ἀλλά καί τήν ἔξι τῶν αἰσθήσεων γιά τήν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς καί τῆς κακίας. Σύνθεση ἀριθμοῦ εἶναι ἡ συνάθροιση πού γίνεται μεταξύ ἀριθμῶν πού πολλαπλασιάστηκαν οἱ ἴδιοι μέ τοὺς ἑαυτοὺς τους, διακρίνεται ἀπό τὸν σύνδεσμο «καί,» ὅπως οἱ ἀριθμοὶ ἐξήντα καί πενήντα, καί φανερώνει ὄχι μόνο τή σύμφωνη μέ τή δυνατότητα γιά πράξη ἐπιτηδειότητά μας καί ἔξι, ἀλλά καί τήν ἐνέργεια τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας ἀπό ἔξι μέσω τῶν αἰσθήσεων¹⁴⁰.

140. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τομ. 90, στ. 463 καὶ *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 352.

Ὅποιος κατά τόν Ἅγιο Μάξιμο γνωρίζει τή σημασία τοῦ κάθε ἀριθμοῦ τῆς δεκάδας, δηλαδή ὅτι ἡ μονάδα δηλώνει τὸ δίχως ἀνάμιξη, ἡ δυάδα τὸ διαφορετικό, ὁ ἀριθμὸς τρία εἶναι ἴσος καὶ νοητός, ὁ τέσσερα αἰσθητός, ὁ πέντε εἶναι αἰσθητικός καὶ κυκλικός, ὁ ἕξι δραστικός καὶ τέλειος, ὁ ἑπτὰ εἶναι περιφερῆς καὶ καθαρός, ὁ ὀκτώ ἐδραῖος καὶ ἀκίνητος, ὁ ἑννέα τὸ μεταίχμιο τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, δηλαδή τῶν αἰσθητῶν καὶ τῆς αἰσθήσεως, καὶ ὅτι ὁ δέκα εἶναι ὁ πληρέστατος, αὐτὸς λοιπὸν, θὰ μάθει τί σημαίνει κάθε ἀριθμὸς σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, εἴτε αὐτὸς εἶναι κατά συνάφεια εἴτε κατά πρόσθεση εἴτε κατά σύνθεση¹⁴¹.

141. «Ἀριθμοῦ συνάφειαν λέγει «τὴν τῶν ἀπλῶν ἀριθμῶν τῶν ἐντὸς δεκάδος ἐκφώνησιν τῷ «καί» συνδέσμῳ διακρινομένην, οἷον ἕξι καὶ πέντε, καὶ δηλοῖ εἰτ' ἐπὶ κακῷ κεῖται τῇ Γραφῇ εἴτ' ἐπὶ καλῷ, τὴν δυνάμει ποιητικὴν ἐπιτηδειότητα τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας.

Ἀριθμοῦ δὲ πρόσθεσιν λέγει «τὴν τῷ πολυπλασιασθέντι εἰς ἑαυτὸν ἀριθμῷ γενομένην τοῦ ἐκ μονάδων ἀπλοῦ ἀριθμοῦ προσθήκην τῷ «καί» συνδέσμῳ, διακρινομένην, οἷον ἐξήκοντα καὶ πέντε ἢ ἑκατὸν εἴκοσι καὶ πέντε ἢ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα καὶ πέντε, καθὼς ἔχει ὁ παρῶν ἀριθμὸς καὶ δηλοῖ οὐ μόνον τὴν ἐπ' αἰσθήσεσιν ἐπιτηδειότητι ποιήσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπ' αἰσθήσεσιν ποιητικὴν ἕξιν τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας.»

Ἀριθμοῦ δὲ σύνθεσιν λέγει «τὴν τῶν ἕξι αὐτῶν εἰς ἑαυτοὺς πολυπλασιασθέντων ἀριθμῶν εἰς ἀλλήλους σύνθετον, τῷ «καί» συνδέσμῳ διακρινομένην, οἷον ἐξήκοντα καὶ πενήκοντα ἢ ἑξακόσιοι καὶ πεντακόσιοι καὶ τοὺς τοιούτους, καὶ δηλοῖ οὐ μόνον τὴν κατ' ἐπιτηδειότητα δυνάμει ποιήσιν καὶ τὴν ἕξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπ' αἰσθήσεσιν κατά τὴν ἕξιν ἐνέργειαν τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας.

Ὅ τοίνυν γινώσκειν ἐκάστου τῶν ἐντὸς δεκάδος ἀριθμοῦ τὴν δύναμιν, ὡς ἡ μονάς δηλοῖ τὸ ἀμιγές, ἡ δὲ δυάς τὸ διάφορον, ὁ δὲ τρεῖς ἔστιν ἴσος τε καὶ νοητός, ὁ δὲ τέσσερα αἰσθητός, ὁ δὲ πέντε αἰσθητικός τε καὶ κυκλικός, ὁ δὲ ἕξι δραστικός τε καὶ

4.2. Παράγωγα ἢ πολλαπλάσια τοῦ 7

4.2.1. Τὸ Θαῦμα τῆς Τιβεριάδας:

Ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν Ἀνάστασή του φανερώθηκε γιὰ τρίτη φορά στὴ θάλασσα τῆς Τιβεριάδας σὲ 7 μαθητὲς του (Ἰω 21, 1-11), στοὺς Πέτρο, Θωμᾶ, Ναθαναήλ, τοὺς δυὸ υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου καὶ σὲ ἄλλους δυὸ. Οἱ μαθητὲς αὐτοὶ κατόπιν προτροπῆς τοῦ Πέτρου πῆγαν γιὰ ψάρεμα ἀλλὰ δὲν ἔπιασαν τίποτα. Τὸ πρωὶ στάθηκε στὴν παραλία ὁ Ἰησοῦς ἀλλὰ οἱ μαθητὲς του δὲν τὸν γνώρισαν. Ρώτησε ὁ Χριστὸς ἐὰν εἶχαν κάποιο προσφαί καὶ αὐτοὶ τοῦ ἀπάντησαν ἀρνητικὰ. Ὁ Χριστὸς τοὺς εἶπε νὰ βάλουν στὴ δεξιὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου τὸ δίχτυ καὶ πραγματικὰ ὅταν τὸ ἔριξαν δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ τραβήξουν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ψαριῶν. Ὁ Ἰωάννης ἀναγνωρίζει τὸν Χριστὸ καὶ τὸ λέει στὸν Πέτρο. Ἀφοῦ φόρεσε τὰ ρούχα του, γιὰτὶ ἦταν γυμνός, ἀμέσως ρίχτηκε στὴ θάλασσα. Ἦλθαν καὶ οἱ ἄλλοι μαθητὲς καὶ τραβοῦν τὸ δίχτυ στὴν ξηρὰ γεμάτο μὲ 153 ψάρια. Τόσα πολλὰ ψάρια ἦσαν σ' αὐτὸ καὶ παρόλα αὐτὰ τὸ δίχτυ δὲ σχίστηκε. Στὸ μεταξύ, καθὼς ἀποβιβάστηκαν στὴν ξηρὰ, εἶδαν ἔτοιμη ἀνθρακιά καὶ πάνω σ' αὐτὴ νὰ ὑπάρχει ψάρι καὶ ψωμί. Τοὺς εἶπε δὲ ὁ Χριστὸς νὰ φέρουν ἀπὸ τὰ ψάρια πού ἔπιασαν.

τέλειος, ὁ δὲ ἐπτὰ περιφερὴς τε καὶ ἀμιγής, ὁ δὲ ὀκτώ βάσιμος καὶ ἀκίνητος, ὁ δὲ ἐννέα μεταίχμιος ὕλης καὶ εἶδους, ἡγουν αἰσθητῶν καὶ αἰσθήσεως, ὁ δὲ δέκα πληρέστατος, εἴσεται τί σημαίνει κατὰ τὴν Γραφήν ἕκαστος ἀριθμὸς, εἴτε κατὰ συνάφειαν ἔστιν εἴτε κατὰ πρόθεσιν εἴτε κατὰ σύνθεσιν».

Ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος καί ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας ἔδωσαν ἐξηγήσεις γιά τόν ἀριθμό 153¹⁴². Ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος παρατήρησε ὅτι ὁ ἀριθμός 153 ἀποτελεῖ τὸ ἄθροισμα ἀπὸ τὸ 1 μέχρι τὸ 17, ὅπως ἐπίσης $50 \times 3 + 3$ καί ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας ὅτι $153 = (10 + 7) \times 3 \times 3$. Τὸ 153 ἐμφανίζεται κατὰ τὸ Γρηγόριο τὸν Μέγα ὡς ἀποτέλεσμα χρήσης τριῶν συμβολικῶν ἀριθμῶν (10, 7 καί 3). Ὅσο ἀφορᾷ τὸ 17, ἀναφέρουν ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ 10 πού ἀντιπροσωπεύει τὶς Δέκα Ἐντολές τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί τὸ 7 τῆς Νέας Διαθήκης πού ἀντιπροσωπεύει τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ἡσ. 11,2 καί Ἀπ. 1,4)¹⁴³. Τὸ 9 ἀντιπροσωπεύει τὸ 3×3 καί τὸ 3 ἀποτελεῖ τὸ

142. Ἁγίου Αὐγουστίνου, *Dogmatici. La vera religion. Ottantatre questioni diverse. I centocinquatratré pesci* 57, 1-3.

143. Α.Δ. Δελημπασης αὐτ., 84 ἀναφέρεται σὲ ἐδάφια τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ὅπου ἐκφράζεται ἡ συμβολικότητα τοῦ ἀριθμοῦ δεκαεπτὰ καὶ κάποιων ἄλλων ἀριθμῶν.

Ὁ ἡλικίας 17 ἐτῶν Ἰωσήφ προτυπώνει τὸν «ἕνα Χριστὸν καὶ Υἱόν», τὸν τέλειο ἄνθρωπο καὶ Θεό. Ὅπως οἱ ἀριθμοὶ δέκα καὶ ἑπτὰ τῆς ἡλικίας τοῦ ἐνὸς προσώπου τοῦ Ἰωσήφ λογιζοῦνται στὴ Γραφή «σύμβολα τελειότητος» ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι «τέλειος ἐν θεότητι καὶ ἐν ἀνθρωπότητι, πλὴν εἰς ἕνα συγκείμενος» πρόσωπον, ἀπορρήτως τε καὶ ὑπὲρ νοῦν» (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, «Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν, Βιβλίον ἕκτον», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 69, στ. 297.

Ὁ ἀριθμὸς δέκα στὴν Ἁγία Γραφή συμβολίζει τὸ τέλειο ὅπως καὶ ὁ ἑπτὰ. Γι' αὐτὸ ὅπως ἡ ἐβδομάδα ἔτσι καὶ ἡ δεκάδα ἀνακυκλώνεται ἀνατρέχουσα στὴ μονάδα. Ὁ ἀριθμὸς ἑκατὸ εἶναι «τελειότητος σύμβολο» (*ibid* Τόμ. 69, στ. 60). Τὸ μῆκος τῆς Κιβωτοῦ ἦταν τριακόσιοι πήχεις που συμβολίζει τῆς Τριάδας τὸ παντέλειον (αὐτ., 69,68). Τὸ πλάτος τῶν πενήντα τῆς πήχεων συμβολίζει ὅτι τελειότητα τελειοτήτων εἶναι ἡ μία τρισυπόστατος Θεότητα ($7 \times 7 = 49$ καὶ $50 - 49 = 1$).

συμβολισμό τῆς Ἁγίας Τριάδας. Ὁ ἀριθμὸς 153 εἶναι μεγάλος ἀριθμὸς γι' αὐτὸ τὸ 17 δὲν εἶναι ἀρκετὸς νὰ συμπεριλάβει τὴ Δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι τὸ 7 εἶναι ἐπαρκές καὶ ἐκφράζεται ὅπως στὴν Ἀποκάλυψη καὶ ἐδῶ μὲ τοὺς 7 μαθητές. Οἱ τρεῖς πιὸ γνωστοὶ καὶ ἡγετικοὶ θὰ λέγαμε Ἰάκωβος, Ἰωάννης καὶ Πέτρος ἐκφράζουν τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴ χάρη. Ὁ Ναθαναὴλ τὴν καθαρὴ καρδιά καὶ ὁ Θωμᾶς τὴν ἐπαινετὴ ἀμφιβολία. Ἐρώτημα παραμένει γιατί ὁ Ἰωάννης ἀφοῦ ἦταν παρὼν στὴ σκηνὴ δὲν θεώρησε ὀρθὸ νὰ ἀναφέρει καὶ τοὺς δυὸ ἄλλους μαθητές.

Ὁ Ἰωσήφ «δεκαεπτὰ ἐτῶν» ρίχνεται στο πηγάδι. Ὅμως σώζεται καὶ σώζει τὸν λαὸ του. Ὁ Ἰωσήφ προτυπώνει τὸν Χριστὸ γιατί κι αὐτὸς σταυρώνεται καὶ μπαίνει στο μνήμα. Ὅμως ἀνασταίνεται καὶ σώζει τὴν ἀνθρωπότητα.

Τὸ τρία συμβολίζει καὶ τίς τρεῖς διαιρέσεις τοῦ χρόνου: πρὶν τὸν νόμο (φυσικός), κατὰ τὸν νόμο (γραπτὸς) καὶ κατὰ τὴ χάρη (χάριτος). Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, πολλοὶ ἀριθμοὶ καὶ συνδυασμοὶ ἀριθμῶν χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ δώσουν ὁδηγίες κατὰ σχηματικὸ τρόπο. Ἡ ἀγνωσία τοῦ ἀριθμοῦ δὲν ἐπιτρέπει στὸν ἀναγνώστη νὰ κατανοήσει τίς ὁδηγίες.

Ὁ Χριστὸς εἶχε ἀκόμη ἓνα ψάρι γιὰ νὰ γίνουν 154 τὸ ὁποῖο εἶναι διαιρετὸ διὰ τοῦ 7 (22X7). Χρειάζεται ὁ Χριστὸς γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ τὸ τέλει ἐπταδικὸ σύστημα. Στούς συμβολισμοὺς δὲν θὰ πρέπει νὰ διαφύγει τὴν

προσοχή μας ότι τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν τρίτη ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν Ἀνάστασή του. Σύμφωνα μὲ τὸ Χ. Καράκολλη τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸ Θεολόγο ἔχουν σχέση μὲ τὸ Βάπτισμα καὶ τὴ Θεία Εὐχαριστία. Ὁ ἄρτος καὶ τὸ 154ο ψάρι, τὰ ἀνθρώπινα πάθη τοῦ ἀνθρώπου, θὰ μποῦν στὴν ἀνθρακιά (φλόγα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος) καὶ θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ πάθη (Θεία Εὐχαριστία).

Τὸ ἀλληγορικὸ νόημα τοῦ θαύματος ταιριάζει ἀπόλυτα μὲ τὴ διαπίστωση τοῦ Χ. Καράκολλη ὅτι τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ προτυπώνουν τὸ Βάπτισμα καὶ τῆ Θεία Εὐχαριστία¹⁴⁴. Συμφωνεῖ καὶ μὲ τὸ γεγονός ὅτι τὸ κρυπτογράφημα ΙΧΘΥΣ ἀποτελεῖ μᾶλλον τὸ πρῶτο σύμβολο τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως (=Ἰησοῦς Χριστός, Θεοῦ Υἱός Σωτήρ)¹⁴⁵.

Ἡ 56η ἐρώτηση τοῦ Θαλάσσιου περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὴ σημασία τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 153 ψαριῶν ποὺ ἀναφέρονται στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη (21,11). Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς κατὰ τὸν Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν πρῶτων δεκαεπτὰ ἀριθμῶν.

Πραγματικά, ὅπως ἔχει ἀναφερθεῖ καὶ ἀπὸ τὸν Ἅγιο Αὐγουστῖνο, $1+2+3+4+5+6+7+8+9+10+11+12+13+14+15+16+17=153$. Γι'αὐτὸ λέγει ὅτι μὲ τὸ 153 συμπληρώνονται οἱ δέκα ἐντολές καὶ οἱ ἑπτὰ ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ εἰσέρχονται οἱ σωζόμενοι στὴν βασιλεία τῶν

144. Χ. Καράκολλη, *Ἡ θεολογικὴ σημασία τῶν θαυμάτων στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρνάρα, 1997).

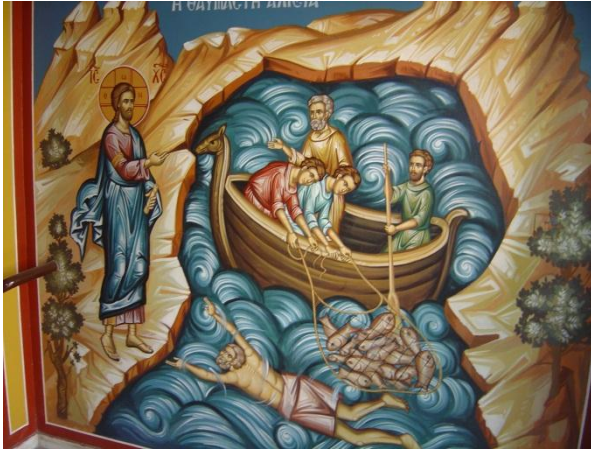
145. Γ.Β. Ἀντουράκη, *Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία καὶ Ἐπιγραφικὴ*. Τόμος Πρῶτος. Τεύχη Α' καὶ Β' Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ Ἐπιγραφικὴ. Κρυπτογραφήματα ψηφία καὶ ἰσοψηφία (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Γ. Β. Ἀντουράκη, 2004) 644.

ούρανων. Ὁ Ἅγιος Μάξιμος δίνει καί μία δεύτερη ἐξήγηση. Το 153 ἐκφράζει αὐτοὺς πού πιστεύουν στήν Ἁγία Τριάδα καί ἐλπίζουν τὰ μελλοντικά-γιατί ὁ ἀριθμός πενήντα εἶναι πολλαπλάσιος του ἑβδομαδιαίου χρόνου-καί ἐκτελοῦν τίς ἐντολές, πράγμα πού σημαίνεται μέ τόν ἀριθμό ἑκατό, αὐτοί εἶναι πού σώζονται καί ἀξιώνονται τή βασιλεία. Ἀναλύει, δηλαδή μέ τόν δεύτερο τρόπο, τὸ 153 ὡς ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν 100+50+3. Καί στίς δύο περιπτώσεις τὸ ἐπτὰ ἀποτελεῖ συνιστώσα στήν ἐξήγηση τοῦ ἀριθμοῦ. Ἡ 45^η ἐρωτήση ἀναφέρεται στή σημασία τῆς ἐπίδειξης ἀπό τόν Κύριο τοῦ ψαριοῦ τὸ ὁποῖο ἦταν πάνω στή θρακιά μετά τήν Ἀνάσταση (Ἰω 21,9). «Τὸ ψάρι -ἀπαντᾷ ὁ Ἅγιος Μάξιμος-δηλώνει τήν ἀνθρώπινη φύση που κολυμπᾷ μέσα στή σύγχυση τῶν παθῶν. Αὐτήν μέ τήν ἄφατη του φιλανθρωπία ὁ Κύριος κατεβαίνοντας στή θάλασσα τοῦ βίου, τήν ἀνέσυρε καί ἀφοῦ τήν ἔψησε στή φωτιά τοῦ ἁγίου Πνεύματος κι ἀφοῦ τήν ἔκανε νά λιώσει ἀπό πάνω της ἡ λιγδα κάθε πάθους, τήν ἔκανε τροφή δικήτου καί τῶν ἀποστόλων¹⁴⁶.

Στό περιστάτικό αὐτό ὅπως ἀναφέρθηκε πιό πάνω δόθηκαν ἐξηγήσεις ἀπό τοὺς ἱερό Αὐγουστῖνο καί Μέγα Γρηγόριο. Ἡ ἐπίδραση τοῦ Μάξιμου ἀπό τόν ἱερό Αὐγουστῖνο εἶναι ἐμφανής. Ἡ σύμπτωση αὐτὴ τῶν ἐξηγήσεων, ἰδιαίτερα ἡ παρατήρηση ὅτι τὸ 153 εἶναι ἄθροισμα τῶν πρώτων δεκαεπτὰ

146 Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρωτήσεις 45 καί 56», *Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) σσ.78,95.

ἀριθμῶν νομίζουμε ὅτι εἶναι θέμα ἄξιο πρὸς περαιτέρω μελέτη. Θὰ πρέπει δὲ νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Ἅγιος Μάξιμος, ὡς γνωστό, εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐμβαθύνει στὴ λατινικὴ θεολογία. Νὰ τονισθεῖ ἐπίσης, ὅτι ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὴν θεολογία τῶν ἀριθμῶν καὶ τὴ σχηματικὴ τους ἐρμηνεία.

Ἡ θαυμαστὴ ἀλεία (Ἅγιος Ἐλευθέριος, Ἀθήνα)

Ὁρθρος, Ἐξαποστειλάριον Ἀναστάσιμον

Κυριακὴ 318 Πατέρων

Τιβεριάδος θάλασσα, σὺν παισὶ Ζεβεδαίου, Ναθαναήλ, τῷ Πέτρῳ τε, σὺν δύοσιν ἄλλοις πάλαι, καὶ Θωμᾶν εἶχε πρὸς ἄγραν. οἱ, Χριστοῦ τῇ προστάξει, ἐν δεξιοῖς χαλάσαντες, πλήθος εἴλκον ἰχθύων. ὃν Πέτρος γνούς, πρὸς αὐτὸν ἐνήχητο. οἷς τὸ τρίτον, φανεῖς, καὶ ἄρτον ἔδειξε, καὶ ἰχθὺν ἐπ' ἀνθράκων.

4.2.2. Τὸ παράδειγμα τοῦ Κορέ

Ὁ ἰσραηλιτικὸς λαὸς κατακρίνεται ἀπὸ τοὺς προφῆτες ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἐκκλησιαστικὸς Πατέρες πού ἔζησαν μετὰ τὸ Χριστό ὡς «λαὸς ἀπειθείας». Τὰ ἔβαζε μὲ κάθε ἀπεσταλμένο ἀπὸ τὸ Θεό. Τρανὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ συμπεριφορὰ του στὸν ἀπελευθερωτὴ καὶ νομοθέτη τοῦ Ἰσραὴλ Μωυσῆ. Ὁ Κορέ μὲ τοὺς 250 (προσέξτε ὅτι ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι διαιρετὸς διὰ 7 ἀλλὰ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐπὶ μέρους ἀριθμῶν πού τὸν ἀπαρτίζει ἀθροίζεται σὲ ἐπτὰ 2+5+0) συντρόφους του παραπονέθηκαν γιὰ τὴν ἀρχιεροσύνη τοῦ Ἀαρῶν

καί τήν ἐξουσία πού εἶχαν ὁ Ἀαρών καί ὁ Μωυσῆς. Κι ὁ Θεός ὡς «πῦρ καταναλίσκον» τούς κατέφαγε. Τούς ἔκανε δηλαδή στάχτη καί δέν ἔμεινε τίποτα ἀπό τήν ἀπειθείά τους. Συνήθως, ἡ καύση στό ξύλο ἀφήνει κάρβουνο. Στήν περίπτωση αὐτή τίποτε δέν ἔμεινε γιά νά θυμίζει τήν ἀσέβειά τους.

Ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής ἐξηγεῖ τόν ἀριθμό 250 ὡς ἐξῆς: Ὁ ἀριθμός πενήντα χρησιμοποιεῖται γιά τὰ θεῖα ἐπειδή ὑπερβαίνει τὰ ὑποκείμενα στό χρόνο ($7 \times 7 + 1$), ἐνῶ ὁ ἀριθμός 200 ($4 \times 5 \times 10$) γιά τὰ αἰσθητά καί τίς αἰσθήσεις ἐξαιτίας τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τέσσερα μέ τό πέντε. Ὅσοι λοιπόν ἀντιλαμβάνονται τὰ αἰσθητά μέ τήν αἴσθηση καί ἀσκοῦν τίς θεῖες ἀρετές γιά χάρη τῶν αἰσθητῶν, αὐτοί ἐξεγείρονται κατά τοῦ θείου νόμου καί κατακαίεται ἀπό τή φωτιά τῶν ἐλέγχων ἢ συνειδησή τους¹⁴⁷.

Ὅμως ὁ λαός τοῦ Ἰσραήλ, ἀντί νά συνετισθεῖ τὰ ἔβαλε μέ τό Θεό, ὀνομάζοντάς τον σκληρό καί τιμωρό, καί ἀρχίζουν καί πάλι τὰ παράπονα. Ὁ Κύριος αὐτή τή φορά θανατώνει 14700 ἄνδρες. Ὁ ἀριθμός αὐτός εἶναι καί πάλι συμβολικός. Ἀποτελεῖται ἀπό τό 14000 πού εἶναι 2000×7 καί τό 700 πού εἶναι 100×7 . Ὅλος δέ ὁ ἀριθμός εἶναι διαιρετός διά τοῦ 7 (2100×7). Τό 2100 εἶναι ἐπίσης διαιρετό διά τοῦ 7 (7×300). Ὁ ἀριθμός αὐτός συμβολίζει μία τέλεια καταστροφή (Ἄρ 17ο κεφάλαιο).

Στήν Ἔξοδο ἀναφέρεται ὅτι ὁ Κύριος καλεῖ τό Μωυσῆ τήν ἕβδομη ἡμέρα γιά νά τόν πλησιάσει. Ὅπως γνωρίζουμε ὁ Μωυσῆς ἀνέβηκε μέ τόν Ἀαρών

147. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 155», *Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 220.

στό ὄρος Σινᾶ. Οἱ 70 πρεσβύτεροι ἔμειναν χαμηλά στό ὄρος (24,9). Ὁ ἀριθμός 70 (7X10) τῶν πρεσβυτέρων πού ἐπέλεξε ὁ Μωυσῆς εἶναι καί πάλι συμβολικός καί ἐκφράζει τόν ἰκανό ἀριθμό (τέλειο) πρὸς διοίκηση. Ἀργότερα, θά κληθοῦν 70 Ἀπόστολοι στό ἱεραποστολικό τους ἔργο. Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι στήν Αἰλείμ οἱ Ἰσραηλίτες κατά τήν ἔξοδο τους ἀπό τήν Αἴγυπτο, βρῆκαν 12 πηγές ὑδάτων καί 70 στελέχη φοινίκων (Ἔξ 15,27). Θυμίζουμε ὅτι καί τὸ 12 ἀποτελεῖ συμβολικό ἀριθμό (12 Ἀπόστολοι, 12 φυλές τοῦ Ἰσραήλ). Τοὺς βρίσκουμε στήν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη (4,4) ὡς «πρεσβυτέρους» να κάθονται γύρω ἀπὸ τὸ θρόνο τοῦ ἀρνίου. Ὁ κριτῆς Γεδεὼν εἶχε 70 παιδιά καί τὸν Ἰακώβ τὸν πενθοῦσε ἡ Αἴγυπτος γιά 70 ἡμέρες (Γέν 50,3)¹⁴⁸.

148. Α.Δ. Δελημπαση αὐτ., 191-194. Στό Δανιήλ 9,24 ἀναφέρεται ὅτι ἐβδομήντα ἐβδομάδες (ἐννοεῖται ἐτῶν σύμφωνα μὲ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο 48,898) ἐτῶν ἔχουν καθορισθεῖ γιά τὸ λαό σου καί τήν ἁγία πόλη σου, ὥστε να τεθεῖ τέλος στίς παραβάσεις σας, νά τερματιστοῦν οἱ ἁμαρτίες σας. Δεν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ προφητεία συμπλέκεται μὲ τοὺς ἀριθμούς 70 (10X7) καί 7. Οἱ ἐρμηνεῖες πού δόθηκαν ἀπὸ τοὺς πατέρες γιά τίς καθορισμένες ἡμερομηνίες πού ἐννοοῦνται ἀπὸ τὸν Δανιήλ δέν θά μᾶς ἀπασχολήσουν (πχ. Ἰωάννη Χρυσόστομο καί Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας). Ἀπλά ἐπισημαίνουμε ὅτι ἡ προφητεία αὐτὴ ἡ ὁποία συνεχίζει ὅτι οἱ παραβάσεις αὐτὲς θά τερματισθοῦν ἀπὸ χρισμένο καί ἅγιο τῶν ἁγίων δηλαδὴ τὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅπως γνωρίζουμε ἡ προφητεία αὐτὴ ἐκπληρώθηκε.

Για τήν ἱερότητα τοῦ ἀριθμοῦ 70 ἴδε Φίλωνα, Ἄπαντα, τόμος 6, «*Περὶ ὧν νήσας ὁ Νῶε Εὕχεται καὶ καταρᾶται καὶ Περὶ Ἀποικίας*» (Ἀθήνα: 2004, Ἐκδόσεις Κάκτος) 37-39 καὶ 327-329.

Ἄς θυμηθοῦμε ἐπίσης ὅτι τῆ διοίκηση ὁ Μωυσῆς τῆ χώρισε σέ δεκάρχους, ἑκατοντάρχους καί χιλιάρχους. Ὅλοι πάλι διοικοῦν ἀριθμὸ πολλαπλάσιο τοῦ δέκα (Ἔξ 19,21).

4.3 Ἀριθμοὶ μὴ πολλαπλάσιοι τοῦ ἑπτά

Ἐκτός ἀπὸ τὰ πολλαπλάσια τοῦ ἑπτά ὑπάρχουν καί ἄλλοι ἀριθμοὶ στή Βίβλο, ὅπου δέν εἶναι διαιρετοὶ διὰ ἑπτά. Στό βιβλίο τῶν Ἀριθμῶν(25,9) ἀναφέρεται ὅτι ὁ Μωυσῆς σκοτώνει 24000 (8X3X1000) Ἰσραηλίτες οἱ ὁποῖοι πόρνευαν μέ τούς Μωαβίτες. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς εἶναι ὑπερβολικὸς καί ἡ θανάτωση ἔγινε σέ λίγο χρόνο. Μάλιστα ἡ τιμωρία θά ἦταν ὀλοκληρωτική ἐάν ὁ Φινεές, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐλεάζαρ καί ἐγγονὸς τοῦ Ἀαρῶν, δέ σκότωνε τὸν Ἰσραηλίτη μέ τῆ Μαδιανίτιδα. Ἡ ἐρμηνεία ὅμως ὅλων αὐτῶν τῶν ἀριθμῶν ξεφεύγει τούς στόχους αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

Κατὰ τὴν ἔξοδο τοῦ Γεδεῶν στήν παράταξη γύρισαν δέκα χιλιάδες (Κρ 7,3). Εἶναι αὐτοὶ ποὺ σύμφωνα μέ τὸν Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ δραπέτευσαν ἀπὸ δειλία ἀπὸ τούς κόπους τῆς ἀρετῆς, προδίδοντας τίς αἰσθήσεις καί τίς ἐνέργειές τους. Οἱ εἴκοσι χιλιάδες ποὺ σκύβουν στήν κοιλιά τους καί πίνουν αὐτὸ τὸ νερό (Κριτ. 7,5-6) ἀποτελοῦν αὐτοὺς ποὺ πρόδωσαν τὰ αἰσθητὰ μαζί μέ τίς αἰσθήσεις, γιατί τὰ τέσσερα στοιχεῖα πολλαπλασιασμένα μέ τίς πέντε αἰσθήσεις δημιουργοῦν τὸν ἀριθμὸ εἴκοσι. Αὐτοὶ κυλιοῦνται στή γῆ καί νικῶμενοι ἀπὸ τὴν προσκόλλησή τους στὰ γῆινα, προσπαθοῦν νὰ πιοῦν τὸ νερό τῆς γνώσης. Αὐτοὺς, ὁ Λόγος, ἀφοῦ εἶναι ἀποδιωγμένοι ἀπὸ τὴν πνευματικὴ παράταξη, τούς ἀποβάλλει.

Ἐκλέγει τριακόσιους μόνο, ἐκείνους πού διέπρεψαν καί σταύρωσαν τὸν ἑαυτὸ τους καί τίς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τους (λογικό, θυμικό, ἐπιθυμητικό), φυλάγοντάς τες σῶες μέσα στήν ἑκατοντάδα τῆς τελειότητας. Ἡ ἑκατοντάδα, σύμφωνα μέ τὸν Ἅγιο Μάξιμο, εἶναι τὸ δεκαπλάσιο τῆς δεκάδας τῶν ἐντολῶν καί κάθε μία ἐντολή περιέχει τὴν ἄλλη, ἢ μία δηλαδή ἀντιστοιχεῖ μέ δέκα¹⁴⁹.

Στην 62η ἐρώτηση ὁ Θαλάσσιος ἀπορεῖ γιὰ τὰ λόγια τοῦ Προφήτη Ζαχαρία «σῆκωσα τὰ μάτια μου καί εἶδα ἓνα δρεπάνι μήκους εἴκοσι πήχεων καί πλάτους δέκα πήχεων να αἰωρεῖται» (Ζαχ 5, 1-3). Ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς ἐρμηνεύει τὸ δρεπάνι ὡς τὸν Χριστό. Τὸ πλάτος τῶν δέκα πήχεων ἀποτελοῦν τίς δέκα θεῖες ἐντολές που ἀφοροῦν τὴν πράξη. Μέ τὴ νομοθετήση τῶν δέκα ἐντολῶν ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει ὅσα πρέπει καί δέν πρέπει. Μέ τὸν τρόπο αὐτὸ παύει ἢ κίνηση τῆς αὐθαιρέτης γνώμης ὡς ὑπάρξης καί βρίσκεται ὑπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Δημιουργοῦ του. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός ἔγινε σάρκα καί τέλειος ἄνθρωπος. Ἐπομένως ἐπεκτείνεται σέ εἴκοσι πήχεις. Μάλιστα ὁ ἄνθρωπος ἔχει πέντε αἰσθήσεις καί ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα στοιχεῖα (γῆ, ὕδωρ, πῦρ, ἀήρ). Ὅταν αὐτὰ πολλαπλασιαστοῦν παράγουν τὸν ἀριθμὸ 20 (5X4). Μῆκος ἐννοεῖται ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας τόσο ἐξαιτίας τῆς ὕλης ὅσο καί γιὰ τὸ λόγο ὅτι βρίσκεται πάνω ἀπὸ κάθε φύση τὸ μυστήριον τῆς Θεῖας ἐνανθρωπήσεως.

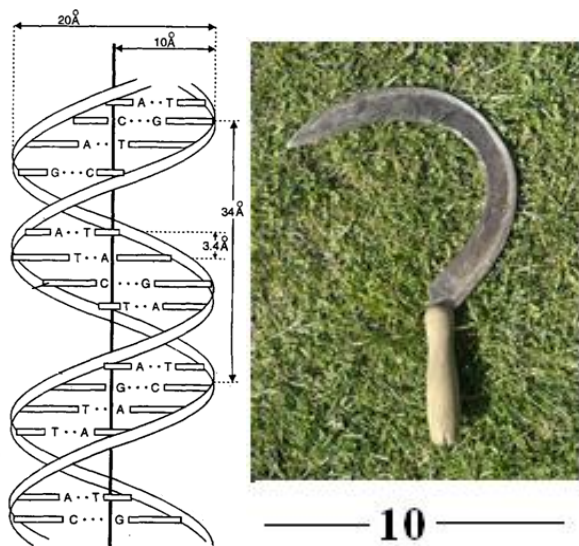
149. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 146», *Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 211.

Στον φορέα τῆς κληρονομικότητας DNA ἀπαντῶνται οἱ ἀριθμοὶ 10 καὶ 20. Τὸ 10 ἀποτελεῖ τὴν ἀκτῖνα τῆς δίκλωνου ἕλικας καὶ τὸ 20 τὴν διάμετρό της. Σὲ αὐτὸ ἐνσωματώνονται τὰ γονίδια τῆς ὑπάρξης μας ἀλλὰ ἐπεκτείνεται καὶ τὸ «καθ' ὁμοίωση», ἡ πύρινη φλόγα που μας ἐξομοιώνει μὲ τὸ δημιουργό, μας θεώνει ὄχι κατ' οὐσία ἀλλὰ κατὰ χάρη.

Τὸ βῆμα τῆς ἕλικας τοῦ DNA εἶναι 34 Å ($1 \text{ Å} = 10^{-8} \text{ cm}$). Τὸ ἄθροισμα τῶν δύο ἀριθμῶν εἶναι ἑπτὰ για να συμβολίζει ὅτι στο γήινο φορέα κληρονομικότητας ἐμφυτεύθηκαν τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀλλὰ καὶ τὸ 34 εἶναι $(10+7) \times 2$. Τὸ συμβολισμό τοῦ 17 τὸν ἐξηγήσαμε ἤδη ὡς ἄθροισμα τοῦ $10+7$ (Δεκάδα θείων ἐντολῶν+Ἑπτα Χαρίσματα Ἁγίου Πνεύματος). Τὸ δύο ὅπως ἐπίσης ἐπεξηγήσαμε ἀποτελεῖ τὸν ἐπιβεβαιωτικὸ ἀριθμό. Αὐτὸ γίνεται καὶ μὲ τὸ βῆμα τῆς ἕλικας, ἐπιβεβαιώνεται δηλαδὴ ἐπαναλαμβάνεται σὲ ὅλη τὴ δομὴ της^{150,151}.

150. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 645 καὶ Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τομ. 14Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 229.

151. J.D. Watson, F.H.C. Crick, «A Structure for Deoxyribose Nucleic Acid» *Nature* 171 (1953) 73.

20

(Άριστερά) Διπλή έλικα στην οποία έμφαίνονται οι διαστάσεις της. (Δεξιά) Οι διαστάσεις του δρεπανιού στο όραμα του προφήτη Ζαχαρία.

4.4. Συνδυασμός έπτά και όκτώ

Ό αριθμός 7 συμβολίζει την ολοκλήρωση τής δημιουργίας έντός του συγκεκριμένου αυτού χρόνου. Αύτη όμως ή διάσπαση του χρόνου μάς εισάγει στην τραγική διάστασή του, αύτην τής σχετικότητας τής ανθρώπινης ύπαρξης, έναντι τής σταδιακής και ολοκληρωτικής φθοράς τής ύλης. Όπου υπάρχει ο αριθμός έπτά, εκφράζει τόν κόσμο στην ολοκλήρωσή του, αλλά και στή θνησιμότητά του.

Ό Ώριγένης συγκρίνοντας τόν αριθμό έπτά μέ τόν αριθμό όκτώ, τονίζει ότι ο μέν πρώτος εκπροσωπεΐ την ύλη και την «ύλική παχύτητα», ο δέ δεύτερος είναι άρχή «τής άνωτέρας και μείζονος καταστάσεως».

Ό αριθμός 7 συμβολίζει την παρούσα ζωή και ο όκτώ την αίώνια ζωή σύμφωνα μέ τό Γρηγόριο τό Μέγα, τόν Ίερό Ίουστΐνο και Άγιο Γρηγόριο Νύσσης ¹⁵². Ό Άγιος Μάξιμος ο Όμολογητής καθορίζει την ανθρώπινη ζωή

152. Στους Λόγους είς τούς Μακαρισμούς και συγκεκριμένα στον όγδοο μακαρισμό, ο Άγιος Γρηγόριος Νύσσης αναφέρεται πολύ σύντομα στην «όγδόη ήμέρα». Πιστεύει

ὡς ἓνα σύνολο ἕξι ἡμερῶν, τίς ὁποῖες ὁ πιστός διέρχεται μέ ἀγώνα εὐποιίας καί πνευματικῆς κατάρτισης, συνεπικουρούμενος ἀπό τῆ θεϊκῆ εὐλογία. Ἐνας τέτοιος πιστός ὑπερβαίνει τῆ διάσταση τοῦ χρόνου καί τῆς φύσης καί «μετατάσσεται» στή «μυστική θεωρία» τῶν «αἰώνων καί τῶν αἰωνίων»- δηλαδή τήν εἴσοδο στήν ἕβδομη ἡμέρα- ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ σέ μία «ἀπόλειψη» καί «ὑπέρβαση» τῶν ὄντων, κατά τρόπο πού ὁ Μάξιμος ὀνομάζει «ἄγνωστο στό νοῦ». Ἡ «μυστική» αὐτή πορεία, ὅμως δέν τερματίζει στόν «σαββατισμό», ἀλλά ἐπεκτείνεται στήν ἐπόμενη ἡμέρα. Ἐδῶ ἀκριβῶς, ὁ Μάξιμος ἀναφέρεται σ' ἐκεῖνον πού «ἀξιώθηκε τῆς ὀγδῆς ἡμέρας» καί πού, γιά τὸ λόγο αὐτό, μετέχει στό γεγονός τῆς Ἀνάστασης τοῦ Κυρίου. Ἡ μετοχή στήν Ἀνάσταση ἀποτελεῖ μετοχή «στά αἰσθητά καί στά νοητά», «στούς λόγους καί τὰ νοήματα». Ἐπομένως, ἡ συνάφεια ὀγδῆς καί Ἀνάστασης νοεῖται ὑπό τὸ πρῖσμα τῆς θέωσης, δηλαδή τῆς μετοχῆς τοῦ ἀνθρώπου στή θεότητα, τῆς θέωσης. Τήν ἀνθρώπινη ζωή, ἡ ὁποία προηγήθηκε τῆς εἰσόδου στήν ὀγδῆ ἡμέρα, ὁ Μάξιμος ἀποκαλεῖ «μακαρία

πὺς ὅπως ὁ ὀγδοὸς μακαρισμὸς βρίσκεται στό ὑψηλότερο σημεῖο ἀνάβασης καί ὁδηγεῖ στήν ἀνάσταση τῆς ψυχῆς, ἔτσι καί ἡ νομοθεσία τῆς περιτομῆς ὁδηγεῖ στο καθαρισμό τοῦ μολυσμένου ἀνθρώπου καί στην φυσικότη τοῦ κατάστασης.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης διαπραγματεύεται ἐκτενέστερα τὸ θέμα «Εἰς τὸν Ἑκτον Ψαλμόν» (*Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 44, στ. 608). Σημαντικὰ σχόλια στο θέμα μπορεῖτε να βρεῖτε στό βιβλίο τοῦ Ἀρχιμ. Παγκρατίου Μουρούσαλη. Ἁγ. Γρηγορίου Νύσσης: Λόγοι εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς. Εἰσαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια, (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας, 2001).

ζωή», διότι έμφορεΐται από τή «μόνη άληθινή ζωή» και από τό «όντως όν», τό Θεό.

Περί τά τέλη τοῦ 4ου αΐωνα, ό Ίερώνυμος έκθέτει τά περί όγδόης ήμέρας ώς άναστάσιμης, έκκινώντας από τήν άλληγορική έρμηνεία κάποιων τμημάτων τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος. Σύμφωνα μέ τήν έρμηνεία αύτή, τά έπτά έπίπεδα πρίν από τήν εΐσαγωγική θύρα τοῦ ναοῦ σημαίνουν τό Νόμο, ένῶ τά όκτώ έπίπεδα τοῦ έσωτερικοῦ δαπέδου, σημαίνουν τήν Άνάσταση και τήν ήμέρα τοῦ Κυρίου (και οι δύο έννοιες άποκαλοῦνται από τόν Ίερώνυμο ώς «μυστήριο»). Εΐναι σαφές ότι τά έπίπεδα παραπέμπουν στίς ήμέρες, τήν τοῦ Σαββάτου έβδόμη και τήν τῆς Άνάστασης όγδόη¹⁵³.

4.5. Τό 12 σύνθετος άριθμός (7+5)

Στήν 64η έρώτηση από τόν Θαλάσιο αναφέρεται ότι ό άριθμός 12 εΐναι άποτέλεσμα τοῦ άριθμοῦ 7+5. Τό 5 συμβολίζει τήν πενταδική αΐσθηση και τό έπτά τόν έβδομαδικό χρόνο. Τόν ΐδιο συμβολισμό εΐδαμε και στήν 55η έρώτηση. Ό άριθμός δώδεκα δηλώνει φανερά φύση και χρόνο. Σέ άλλο έδάφιο τό δώδεκα θεωρεΐται ώς 3X4 ή 4X3 (τετράδα τῶν αΐσθητῶν Χ3 δυνάμεις τῆς ψυχῆς, δηλαδή τό λόγο τήν έπιθυμία και τό θυμό¹⁵⁴.

153. Γ. Φίλια, *Ή έννοια τῆς όγδοης ήμέρας στή λατρεία τῆς Όρθόδοξης Έκκλησίας* (Άθήνα: Έκδόσεις Γρηγόρη, 2003). Τό βιβλίο αύτό εΐναι έμπλουτισμένο μέ αναφορές για τή λήψη περισσοτέρων πληροφοριῶν όσον άφορᾷ τά παραδείγματα πού άντλήθησαν από αύτό.

154. Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν και Άσκητικῶν. Μάξιμου τοῦ Όμολογητοῦ, «Πρός Θαλάσιον. Περί διαφόρων άπορῶν τῆς Άγίας Γραφῆς», *Patrologiae Graeca*, J. Migne,

Ο Άγιος Αύγουστίνος μίλησε για τή συμβολικότητα τοῦ ἔδαφίου τοῦ Εὐαγγελιστῆ Ματθαίου (19,28) τὸ ὁποῖο ἀναφέρει ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ καθίσει σὲ θρόνο δόξας καὶ αὐτοὶ που θὰ τὸν ἀκολουθήσουν, σὲ δώδεκα θρόνους γιὰ νὰ κρίνουν τὶς δώδεκα φυλές τοῦ Ἰσραήλ.

Τὸ δώδεκα λέγει ὁ Ἅγιος Αὐγουστίνος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη τὸ 3 καὶ τὸ 4 ($3 \times 4 = 4 \times 3 = 12$), τὰ ὁποῖα ὅταν προστεθοῦν παρέχουν τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ ($4 + 3 = 7$) ὁ ὁποῖος παριστὰ συνήθως τὴν παγκοσμιότητα.

Ἐὰν τὸ δώδεκα δεν ἦταν συμβολικὸς ἀριθμὸς συνεχίζει, τότε στους 12 θρόνους δεν θὰ εἶχε θέση ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος ὑπερέβαλε τοὺς ἄλλους διὰ τῶν ἔργων του, δεδομένου ὅτι τὸν Ἰούδα ἀντικατέστησε ὁ Ματθίας. Ἐπίσης, δεν θὰ ὑπῆρχε λόγος ἢ ρῆση νὰ ἀναφερόταν μόνο στις 12 φυλές τοῦ Ἰσραήλ. Τότε οἱ ἐθνικοὶ καὶ ἡ δεκάτη τρίτη φυλὴ τοῦ Λευὶ θὰ ἔμεναν ἐκτὸς κρίσης¹⁵⁵.

4.6. Ἔξοδος ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα

Ἡ 55η ἐρώτηση τοῦ Θαλασσίου ἀφορᾷ ἀπορία στὸ ἔδαφιο τοῦ Ἔσδρα Α' 5,41, ὅπου περιγράφεται ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν, τῶν ζώων καὶ τῶν ὑποζυγίων τους, οἱ ὁποῖοι ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὴν ἐξορία τῆς Βαβυλώνας, στὴν ἐποχὴ τοῦ βασιλιᾶ Δαρείου. Διερωτᾶται εὐλόγα ὁ Θαλάσσιος γιατί ἀναφέρονται μὲ ἀκρίβεια ὅλα τὰ ζῶα τῆς ἐξορίας. Γιατί ὑπάρχει τόση

ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 693 καὶ Τομ. 14Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικὲς Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλαμᾶς, 1992) 323. .

155. Ἁγίου Αὐγουστίνου. *Ἡ Πολιτεία τοῦ Θεοῦ*. Μεταφρ. Σημειώσεις Ἄνδρ. Δαλεζίου. Βιβλίον εἰκοστὸν. Κεφάλαιό Ε', (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Καλοῦ Τύπου, 1955) 80.

ένασχόληση μέ τά ταπεινά καί έπιμονή τοῦ Πνεύματος σέ άνάξια πράγματα; Νά μνημονεύονται οί καμήλες, οί ίπποι καί οί ήμίονοι καί όνοι καί μάλιστα μέ τόν άκριβή άριθμό τους¹⁵⁶;

Στόν παρακάτω Πίνακα παραθέτονται οί άριθμοί τοῦ έδαφίου:

Άριθμός	Είδος
43360	Ίσραηλίτες άνω τών 12 χρονών χωρίς παιδιά καί τίς γυναίκες
7307	άγόρια καί κορίτσια
855	ψάλτες καί ψαλμωδοί
435	καμήλες
7736	ίπποι
845	ήμίονοι

156. Μαξίμου Όμολογητοῦ, «Πρός Θαλάσσιον τόν Όσιώτατον πρεσβύτερον καί ήγούμενον περι διαφόρων άπορών τής Θείας Γραφής» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, έπιμ. έκδ., Τομ. 90, στ. 535 καί Έλληνες Πατέρες τής Έκκλησίας, Τομ. 14Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικά Έκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 54.

5525	ὑποζύγια

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἁγίου Μαξίμου εἶναι καθοριστική. Μόνο αὐτοί ποὺ ἔχουν λάβει χάρη ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα μποροῦν νὰ κατανοήσουν τοὺς τύπους καὶ τὰ σύμβολα ποὺ ἐκφράζουν οἱ ἀριθμοί. Ἀνάλογα μὲ τὴ χάρη γίνεται καὶ ἡ κατανόηση. Γι' αὐτὸ καὶ ὑπάρχουν διάφορες ἐρμηνεῖες στὰ ἐδάφια τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀπόρροια τοῦ πόσο γίνονται καταληπτὰ τὰ ἐδάφια ποὺ περιλαμβάνουν σύμβολα καὶ τύπους. Ὁ Μάξιμος ἐπικαλεῖται τὸ Θεὸ νὰ τὸ βοηθήσει στὴν ἀπάντησή του, ἐπειδὴ βρίσκει μὲ κάθε τρόπο τὴ δύναμη τῆς διανοίας του νὰ μὴν μπορεῖ νὰ φτάσει τὸ ὕψος τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων. Ἡ ἐπιτυχία ἐπίλυσης τῶν αἰνιγμάτων αὐτῶν εἶναι κατόρθωμα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀποτυχία ἐπίλυσης ἀπὸ τὴν ἄλλη, εἶναι πάλι ἔργο ἀκαταληψίας τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐμποδίζει προνοητικὰ τὴν ἔπαρση, ποὺ ὅπως εἶναι φυσικὸ θὰ γεννηθεῖ ἀπὸ τὴ γνώση καὶ ἔτσι κάνει τὴν ἀδυναμία κατανόησης ἀφορμὴ μετριοφροσύνης¹⁵⁷.

157. «...Τοῖνυν κάγῳ, στοχαστικῶς ἐπιβάλλων τοῖς προκειμένοις, τὸν Θεὸν ἐπικαλοῦμαι γενέσθαι τῶν λεχθησομένων συλλήπτορα, κατὰ πάντα τρόπον πρὸς τὸ ὕψος τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων ἀσθενοῦσαν εὐρίσκων τῆς ἑμαυτοῦ διανοίας τὴν δύναμιν. Κἂν τε γὰρ ἐπιτύχω, τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν ὑπάρχει κατόρθωμα, διὰ τῆς καταλήψεως ἐνάγοντος μὲ πρὸς εὐχαριστίαν. κἂν τε γὰρ μὴ, καὶ οὕτω πάλιν τοῦ Θεοῦ τὸ τῆς ἀκαταληψίας ὑπάρχει καλόν, τὸν ὡς εἰκὸς ἐκ τῆς γνώσεως τεχθησόμενόν μοι κατὰ πρόνοιαν τῦφον προανακόπτοντος καὶ τὴν ἀκαταληψίαν ποιουμένου μοι μετριοφροσύνης ὑπόθεσιν».

Αίχμαλωσία τῆς Βαβυλώνας. Ἰουδαϊκὸ μουσεῖο, Φρανκφούρτης Γερμανίας.

Όλοι οἱ ἀριθμοὶ ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἐδάφιο αὐτὸ εἶναι συμβολικοὶ καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀναλύσουμε διεξοδικά. Στόχος τῆς ἐργασίας αὐτῆς δὲν εἶναι ἡ διεξοδικὴ Θεολογία τῆς ἀριθμολογίας τοῦ Ἁγίου Μάξιμου. Θὰ ἀρκεσθοῦμε λοιπὸν στὴν ἀνάλυση τῶν ἀριθμῶν ὅπου ἐμπλέκεται ὁ ἀριθμὸς ἐπτὰ.

43360

**Ἰσραηλίτες ἄνω τῶν 12 χρονῶν
χωρὶς παιδιὰ καὶ τίς γυναῖκες**

Κατ' ἀρχὴν νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ἡ ἐπιστροφή ἐδῶ ἐννοεῖται ὅτι γίνεται στὴν Ἄνω Ἱερουσαλήμ. Τὸ μεγαλύτερο τοῦ δώδεκα μπορεῖ νὰ ἀναλυθεῖ σὲ μεγαλύτερό τοῦ 5+7. Ὁ 5 ἀναφέρεται στὶς πέντε αἰσθήσεις (ὄσφρηση, ἀκοή, γεύση, ἀφή καὶ ὄραση) καὶ τὸ 7 στὸν χρόνον. Μόνο ὅσοι διέκοψαν τὴ σχέση τῆς ψυχῆς μ' αὐτὰ (εἶναι ἄνω τῶν 12 ἐτῶν) βγαίνουν ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα, τὴν πνευματικὴ σύγχυση. Οἱ γυναῖκες ἀποτελοῦν τίς ἐνθυμήσεις ἢ φυσικὲς ὀρέξεις καὶ ἡδονές. Δὲν συναριθμοῦνται, λοιπὸν, γιατί δὲν εἶναι φυσικὸ νὰ μεταβαίνουν μαζί μας πρὸς τὴν ἀθάνατη καὶ μακραίωνη ζωὴ, τὰ πάθη ποὺ συγκρατοῦν τὴ φύση μας δεμένη μὲ τὴν παρούσα ζωὴ.

Γιὰ τὸν ἀριθμὸ αὐτό, ὁ Μάξιμος δίνει δυὸ ἐξηγήσεις, οἱ ὁποῖες ἐμπλέκουν τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ. Στὰ σχόλια ἐπεξηγεῖ ἐκτενέστερα τὴ συμβολικότητα τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ.

Ὁ ἐβραϊκὸς νόμος καθόριζε τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια τῶν Ἑβραίων νὰ ἐργάζονται ὡς δοῦλοι ἕξι χρόνια καὶ τὸν ἕβδομο νὰ ἐλευθερώνονται, ἐνῶ τὰ ἀλλόφυλα κορίτσια καὶ ἀγόρια στὸν αἰῶνα, δηλαδή τὸ πεντηκοστὸ ἔτος (Δτ 15, 12-17). Τὰ παιδιὰ τῶν Ἑβραίων ἀφοῦ συμπληρώσουν τὰ ἕξι χρόνια ποὺ ὑποδηλώνεται ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία (συμβολισμὸς ἀριθμοῦ 6), ἀφήνονται ἐλεύθερα, ἐπανερχοῦνται δηλαδή στὴν πνευματικὴ θεωρία τῶν συγγενῶν λόγων μέσα στὰ ὄντα, καὶ ὁ λόγος καὶ ἡ διάνοια, ὅταν φτάσουν στὸ ἕβδομο ἔτος, δηλαδή στὴν ἕξη τῆς ἀπάθειας, μέσα στὴν ὁποία δαμασμένα ἀπὸ τὸν πολὺ κάματο τοῦ λόγου καὶ τῆς δεμένης μαζί του διάνοιας, τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ὑποχωροῦν καὶ διαφεύγουν.

Ἄλλοφυλο ἀγόρι καὶ κορίτσι ἀποτελεῖ τὸ θυμικὸ καὶ ἡ ἐπιθυμία. Αὐτὰ τὰ βάζει ὁ θεωρητικὸς νοῦς χωρὶς νὰ τοὺς δίνει καμμιά ἐλευθερία, γιὰ πάντα στὸ ζυγὸ καὶ στὴ δεσποτεία τοῦ λόγου γιὰ τὴν ὑπηρεσία τῶν ἀρετῶν μὲ ἀνδρεία καὶ σωφροσύνη. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νικιέται ὁ νόμος τῆς φύσης ἀπὸ τὸν νόμο τοῦ πνεύματος, ὅπως ὁ θάνατος τῆς δύστυχης σάρκας ἀπὸ τὴν ἄπειρη ζωὴ. Ἐπίσης φανερώνεται ὀλοκάθαρη ὅλη ἡ εἰκόνα τῆς ἀναρχῆς βασιλείας, ποὺ ἀπομιμείται κι ἔχει ὅλη τὴ μορφή τοῦ ἀρχέτυπου, ὅπου φτάνοντας ὁ θεωρητικὸς νοῦς, ἀπελευθερώνει τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, μεταποιώντας τὴν στὴν ἀθάνατη ἡδονὴ τοῦ θείου ἔρωτα καὶ τὴν ἄχραντη

θέληση, ενώ το θυμό το μετατρέπει σε πνευματική χαρά και διάπυρη άεικινήσια και μανία φρόνιμη.

Μία άλλη εξήγηση που δίνεται, είναι ότι ο αριθμός σημαίνει τη χρονικά έκδηλωση πρόνοιας του Λόγου. Με το λόγο και τη διάνοια, όπως στα Έβραιόπουλα και τις Έβραιοπούλες που ήταν δούλοι, έρχόμενος από πάνω τους ο νοῦς κατά την εργασία τους, όρίζει τους κανόνες της σύμφωνης με την άρετή ύπηρεσία τους. Τους μεταφέρει δέ στη θεωρία του θυμικού και της έπιθυμίας, σαν να φροντίζει αλλόφυλα άγόρια και κορίτσια, όπως ο Κύριος τους δούλους του. Τους όδηγεϊ κατά το τέλος σε ισότιμη έλευθερία, μεταβάλλοντας την έπιθυμία σε έφεση άπόλαυσης τών θείων και το θυμό σε έντονη δίχως λήξη έφεση για άπόλαυση και μετατρέποντας τους αλλόφυλους δούλους σε άληθινούς Έβραίους.

Στό σχόλια δηλώνει ότι ο αριθμός 7000, με το έπαινετό του νόημα, σημαίνει τη μέσα στο χρόνο παρούσα κοσμημένη ζωή με άρετή και λογικό. Ο αριθμός χίλια σύμφωνα με προηγούμενή του άνάλυση σημαίνει το φυσικό και το γραπτό νόμο του φιλόθεου, ο αριθμός έπτά χιλιάδες δηλώνει όλη τη χρονική ζωή του φιλόθεου, που οί νόμοι αύτοί φρουροῦν. Ο αριθμός 300 δηλώνει την πρόνοια για τη φυσική τους ύπαρξη και την κατά χάρη μακαριότητα τών δημιουργημάτων στα όποια έκδηλώνεται ή πρόνοια, ενώ το έπτά δηλώνει την άπάθεια στους τρόπους.

Τό συμπέρασμα της άνάλυσης είναι ότι «τό έχοντας 7307 άγόρια και κορίτσια» σημαίνει συμβολικά: όποιος με τις οίκεϊες φυσικές του δυνάμεις διατήρησε, όπως ή πρόνοια θέλει, άπαθή τη ζωή του, βγαίνει από τη σύγχυση τών παθών.

Ὁ ἴδιος ὁ ἀριθμὸς σημαίνει τὴ λογικὴ κίνηση γύρω ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὸν χρόνο. Στὰ σχόλια ἐξηγεῖ αὐτὴ τὴ δήλωσή του. Ὁ ἀριθμὸς 400 δηλώνει τὴ φύση τοῦ σωματικοῦ κόσμου, γιατί τὴν ἀποτελοῦν τέσσερα στοιχεῖα (φωτιά, χῶμα, ὕδωρ, ἀέρας). Τὸ 35 σημαίνει τὴν ἔλλογη κίνηση τῶν ἐνάρετων μέσα στοῦ χρόνο, γιατί τὸ $35=7 \times 5$. Τὸ 7 δηλώνει κίνηση χρονικὴ (οἱ περιπτοὶ ἀριθμοὶ ἔχουν αὐτὴ τὴν ιδιότητα κατὰ τὸ Μάξιμο) καὶ τὸ πέντε λογικὴ ἐπιστήμη. Τὸ 435 ($400+35$) δηλώνει τὴ λογικὴ ἐπιστήμη τὴ σύμφωνη μὲ τὴ φύση καὶ τὸ χρόνο τῶν θείων ἀνδρῶν, ποὺ ζοῦνε μέσα σ' αὐτά. Γενικά, κατὰ τὸν Ἅγιο Μάξιμο κάθε ἀριθμὸς ἄρτιος εἶναι ἀκίνητος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κέντρο, καὶ ὁ περιπτός κινεῖται ἐπειδὴ συνθέτεται μὲ τὸν προηγούμενο ἢ τὸν ἐπόμενο (π.χ. τὸ ἐπτὰ εἶναι τὸ κέντρο, τὸ μέσο τῶν ἀριθμῶν 6 καὶ 8). Κάθε δηλαδὴ περιπτός ἀριθμὸς εἶναι κινητός σύμφωνα μὲ τὴν ἴση ἀπόσταση τῶν ἄκρων πρὸς τὸ μέσο. Ὅ,τι κάνει τὸ ἐπτὰ κάτω ἀπὸ τὸ δέκα κάνει τὸ ἐβδομήντα κάτω ἀπὸ τὸ ἑκατὸ καὶ τὸ ἐπτακόσια κάτω ἀπὸ τὸ χίλια.

Ὁ ἵππος ἔχει ὅλο τὸ νεῦρο τοῦ θυμικοῦ του στοῦ δρόμο τῶν ἀρετῶν κατὰ τὸ βίο του. Γιατί, λένε ὅτι ἡ χολή τοῦ ἵππου βρίσκεται στὶς φυσικὲς οὐλές τῶν ποδιῶν του. Γι' αὐτὸ κι ἀπ' ὅλα τὰ ἡμέρα ζῶα ποὺ εἶναι ὑποταγμένα στὸν ἄνθρωπο, θεωρήθηκε ὁ πιὸ ἐπιδέξιος καὶ δυνατότερος γιὰ τὸ δρόμο. Γι'

αυτό και ο προφήτης Άββακούμ έμπνεόμενος από το Άγιο Πνεύμα, όνομάζει ίππους τούς Άποστόλους που προκαλούν μεγάλη ταραχή στα νερά (Άβ 3,15), υποδηλώνοντας ότι μετέφεραν το λόγο του Θεού σε όλα τα έθνη, που τα παρομοίασε με νερά που τα τάραξε ο σωτήριος λόγος του Θεού και από άπιστα τα έκανε πιστά.

Ο αριθμός των ίππων, υποτυπώνει την κατοχή της πρακτικής φιλοσοφίας της άρετης. Ο αριθμός 7700, δηλωτικός του χρόνου, σημαίνει τη σφοδρή κίνηση στις άρετές, ενώ ο αριθμός 36 την ενέργεια της φύσης μας που συμβαδίζει με τις άρετές.

Στα σχόλιά του ο Άγιος Μάξιμος προσθέτει: Ο ίππος είναι γρήγορος στο δρόμο επειδή έχει στα πόδια του την αδιάκοπη και άνωφερή κίνηση. Ο χρόνος είναι σφοδρός σχετικά με την κίνηση και έχει αδιάκοπη τη ροή του. Η πράξη είναι αυτή που ενεργεί τα αριθμούμενα, γιατί την κάνει όλοφάνερη ο κυκλικός αριθμός 36, που παράγεται από τον αριθμό 6 όταν πολλαπλασιασθεί επί τον έαυτό του (6x6).

4.7. Φαινομενική παρακοή του Άποστόλου Παύλου στο Άγιο Πνεύμα

Η 29η έρώτηση του Θαλασσίου αναφέρεται στη «φαινομενική παρακοή» του Άποστόλου Παύλου σ' αυτούς που του έλεγαν ότι το Άγιο Πνεύμα τους οδηγεί να το συμβουλευθούν να μην ανέβει στα Ίεροσόλυμα. Το γεγονός αυτό αναφέρεται στις Πράξεις των Άποστόλων. Ο Μάξιμος εξηγεί ότι δέν υπάρχουν διαφορετικά Πνεύματα του Θεού αλλά ένα, το όποιο ενεργεί ποικιλοτρόπως. Μιλήσαμε μάλιστα προηγουμένως, για τις έπτά ενέργειες του Αγίου Πνεύματος. Έτσι και στην περίπτωση αυτή, το Άγιο Πνεύμα

φώτισε τούς πιστούς νά φέρουν σέ ἐγρήγορση τόν Παῦλο γιά τούς κινδύνους πού θά διατρέξει ἀλλά ταυτόχρονα ὁδήγησε τόν Παῦλο στό ἀποστολικό του ἔργο. Οἱ διαφορετικά φαινομενικά ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εὐεργετοῦσαν τόν Ἀπόστολο Παῦλο¹⁵⁸!

4.8. Ἑρώτηση Σαδδουκαίων γιά τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν

Ἡ 38η ἐρώτηση τοῦ Θαλασσίου ἀναφέρεται στούς Σαδδουκαίους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐκφράσει ἀπορία στό Χριστό (Μθ 22, 25-28, Μκ. 12,19-27) σχετικά μέ τή μελλοντική κρίση. Σύμφωνα μέ τό Μωσαϊκό νόμο, ἐάν κάποιος πεθάνει καί δέν ἀφήσει σπέρμα στή γυναίκα του, τότε ὁ ἀδελφός του θά πρέπει νά τήν πάρει γυναίκα του καί νά γεννήσει ἀπόγονο στόν ἀδελφό του. Στό ἐδάφιο αὐτό, ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχαν ἑπτά ἀδελφοί οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ πῆραν τήν ἴδια γυναίκα δέν ἄφησαν ἀπόγονο. Ἡ ἀπορία του ἀφορᾷ στήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, ποίαν οὖν δηλαδή ἀπ' αὐτούς θά εἶναι γυναίκα; Ὁ Χριστός ἀπάντησε ὅτι στήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν δέν μνηστεύονται οὔτε παντρεύονται, ἀλλά εἶναι ὅπως οἱ ἄγγελοι πού βρίσκονται στόν οὐρανό. Ἡ 39η ἐρώτηση ἐκφράζει τήν ἀπορία, ἐάν ὁ ἀριθμός ἑπτά πού χρησιμοποιήθηκε εἶναι τυχαῖος ἢ σκόπιμος (ἔχει τινά λόγον βαθύτερον)¹⁵⁹.

158. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρός Θαλάσσιον τόν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καί ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 363 καί Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 176.

159. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρός Θαλάσσιον τόν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καί ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ. Τομ. 90, στ. 389Α καί Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τομ. 14Β (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 240.

Φυσικά, στην Άγια Γραφή τίποτα δέ γράφεται τυχαία. Κάθε αριθμός έχει τόν λόγο του ὅπως ἤδη ἔχουμε ἀναφέρει, ἀρκετές φορές. Τό ἴδιο συμβαίνει κι ἐδῶ. Ὁ Μάξιμος προτρέπει καί τονίζει ὅτι πρέπει νά ζητᾶμε σοφία ἀπό τόν Θεό καί νά φιλοπονοῦμε, ὥστε νά κατανοήσουμε πνευματικά τίς ρήσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὁ Ἅγιος Μάξιμος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ Σαδδουκαῖοι εἶναι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι εἰσάγουν τόν αὐτοματισμό, δαίμονες ἢ λογισμούς. Ἡ γυναίκα εἶναι ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἑπτὰ ἀδελφοί εἶναι οἱ κατά καιροῦς ἀπό τοῦ αἰῶνος δοθέντες σέ αὐτή, ἀπό τόν Θεό, πρὸς παιδαγωγία καί γένεση καρπῶν δικαιοσύνης νόμοι. Αὐτή ἔμεινε στεῖρα καί ἀπό τοὺς ἑπτὰ, δέν ἔκανε μέ κανένα παιδί. Οἱ ἑπτὰ νόμοι εἶναι:

(α) Ὁ δοθείς στὸν Ἀδάμ μέσα στὸν παράδεισο

(β) Ὁ μετὰ τὸν παράδεισο δοθείς μετὰ τὴν ἐπιτίμηση τοῦ θεοῦ γιὰ τὴν παρακοή τῶν πρωτοπλάστων

(γ) Ὁ κατὰ τὴν Κιβωτὸν δοθείς στό Νῶε

(δ) Ὁ τῆς περιτομῆς τοῦ Ἀβραάμ

(ε) Ὁ νόμος περὶ τῆς προσαγωγῆς τοῦ Ἰσαάκ.

(στ) Ὁ νόμος πού δόθηκε στό Μωυσή

(ζ) Ὁ προαγορευτικῆς χάριτος νόμος, δηλαδή «προφητικῆς ἐπιπνοίας»

4.9. Ἡ τυπολογία τῶν ἀνδρῶν τῆς Σαμαρείτιδας

Ἡ 41η ἐρώτηση ἀναφέρεται στό πῶς δικαιολογοῦνται οἱ πέντε ἄνδρες τῆς Σαμαρείτιδας καί ὁ ἕκτος πού δέν ἦταν ἄνδρας της. Στήν ἀπόκρισή του ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής βρίσκει τήν εὐκαιρία νά πεί ὅτι τόσο ἡ γυναίκα Σαμαρείτιδα ὅσο καί ἡ γυναίκα μέ τούς ἑπτά ἄνδρες (Μτ 22, 25-28, Μκ 12,19-27), ἡ αἱμορροῦσα (Μτ 9,20, Λκ 13,11), ἡ συγκύπτουσα, ἡ κόρη τοῦ Ἰαεῖρου (Μκ 5,22) καί ἡ Συροφοινίκισσα (Μκ 7,25) δηλώνουν τήν ἀνθρώπινη φύση στό σύνολό της καί τή ψυχή τοῦ κάθε ἐπί μέρους ἀνθρώπου, καθώς καί τή σημασία τῆς καθεμιᾶς, σύμφωνα μέ τή διάθεση του, ἀπέναντι στό πάθος, ἀναφορικά μέ τή φύση ὅσο καί τή ψυχή. Γιά παράδειγμα, ἡ γυναίκα τῶν ἑπτά ἀδελφῶν Σαδδουκαίων εἶναι ἡ φύση ἢ ἡ ψυχή πού «συνοίκησε ἄγωνα», συνέζησε δηλαδή χωρίς ἐπιτυχία, μέ ὅλους τους θεῖους νόμους πού δόθηκαν ἀνά τούς αἰῶνες καί δέν ἀποδέχεται τήν προσδοκία τῶν μελλοντικῶν. Οἱ νόμοι αὐτοί ἀναλύθησαν στήν προηγούμενη παράγραφο καί γι' αὐτό δέν ἐπαναλαμβάνονται. Στό ἐδάφιο, ἐπεξηγεῖται καί ἡ θεολογική σημασία τῶν ὑπολοίπων γυναικῶν, πού ὅμως ἡ περαιτέρω τους ἀνάλυση ἐκφεύγει ἀπό τούς στόχους τῆς ἐργασίας αὐτῆς¹⁶⁰.

4.10. Ἡ τυπολογία τοῦ Ζοροβάβελ

160. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 403 καὶ Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τομ. 14Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 263.

Στήν 54η ἐρώτηση γίνεται λόγος γιά τόν Ζοροβάβελ. Στήν ἀπάντησή του ὁ Μάξιμος, καταλήγει ὅτι ὁ νέος καί ἀληθινός Ζοροβάβελ, πού προμηνύεται τυπικά ἀπό τόν παλιό, εἶναι ὁ Κύριός μας καί Θεός Ἰησοῦς Χριστός, πού ἔχει συλληφθεῖ καί κυοφορηθεῖ καί γεννηθεῖ μέσα στή σύγχυση τῆς φύσης μας κι ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος κατά τή φύση, γιά νά ἐπαναφέρει στόν ἑαυτό του τή φύση μας, ἀφοῦ τήν ἀπομακρύνει ἀπό τή σύγχυση. Συνεχίζει τήν ἀνάλυση τοῦ νέου Ζοροβάβελ, τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἱστορικά ἐκπληρώνει τήν ἐτυμολογία τῆς λέξεως Ζοροβάβελ. Τήν ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἐκπληρώνει καί ὁ παλαιός Ζοροβάβελ καί γι' αὐτό ἀποτελεῖ προτύπωση τοῦ Χριστοῦ. Μέ αὐτά τά προκαταρκτικά ἄς ἐπεξηγήσουμε τό κείμενο στό ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ ἀριθμός ἐπτά¹⁶¹.

Αὐτός εἶναι ὁ ἀληθινός Ζοροβάβελ, ὁ λυτρωτής τῶν αἰχμαλώτων, πού κρατάει στό χέρι του «τήν πέτρα τοῦ κασσίτερου, πού τήν κοσμοῦν τά ἐπτά μάτια τοῦ Κυρίου, μέ τά ὁποῖα ὁ Θεός ἐπιβλέπει πάνω σέ ὅλη τη γῆ (Ζαχ 4,10)». Σύμφωνα μέ τήν ἱστορία, πουθενά δέ φαίνεται ὁ Ζοροβάβελ νά κρατάει στό χέρι του τήν πέτρα τοῦ κασσίτερου μέ τά ἐπτά μάτια, πού εἶναι τά μάτια τοῦ Κυρίου, πού ἐπιβλέπει πάνω σέ ὅλη τη γῆ. Ἐπομένως, ἐπειδή τό χωρίο εἶναι ἀδύνατο νά σταθεῖ λεκτικά, ἄς προχωρήσουμε στήν ἐπεξήγηση τοῦ νόηματός του.

161. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 507 καὶ Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τομ. 14Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 12.

Ὁ Ζοροβάβελ, ὅπως ἀναφέρθηκε καί πιό πάνω, εἶναι ὁ Κύριός μας καί Θεός Ἰησοῦς Χριστός. Ἡ πέτρα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ πίστη σέ αὐτόν. Αὐτή τήν πίστη τήν κρατάει στό χέρι, γιατί ἡ πίστη χωρίς ἔργα εἶναι νεκρή (Ἰακ 2,26). Σύμβολο τῆς πράξης εἶναι τὸ χέρι. Ὅταν κρατεῖ ὁ Κύριος τήν πέτρα στό χέρι μᾶς διδάσκει νά εἶναι ἔμπρακτη ἡ πίστη μας σέ αὐτόν καί κοσμεῖται μέ τὰ ἑπτὰ μάτια τοῦ Κυρίου, δηλαδή τίς ἑπτὰ ἐνέργειες τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τὰ ἑπτὰ πνεύματα πού θά ἀναπαυθοῦν ἔχουν τίς ἐξῆς ιδιότητες: Τὸ πνεῦμα φόβου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀποχή ἀπό τὰ ἐνεργούμενα κακά. Τὸ πνεῦμα τῆς δυνάμης εἶναι ἡ πρόθυμη ὁρμή καί κίνηση πρὸς ἐνέργεια καί ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν. Τὸ πνεῦμα τῆς βουλήs εἶναι ἡ ἔξη τῆς διάκρισης, σύμφωνα μέ τήν ὁποία, πράττουμε μέ λόγο τίς θεῖες ἐντολές καί χωρίζουμε τὰ χειρότερα ἀπό τὰ καλύτερα. Τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ ἄπταιστη γνώση τῶν τρόπων τῆς πράξης, πού εἶναι σύμφωνοι μέ τήν ἀρετή, μέ τοὺς ὁποίους δέν ἔκανε λάθος ποτέ στήν ὀρθή κρίση τοῦ λόγου. Τὸ πνεῦμα τῆς γνώσης εἶναι ἡ περίληψη τῶν λόγων τῶν ἐντολῶν, πού συνιστοῦν τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν. Τὸ πνεῦμα τῆς σύνεσης εἶναι ἡ συγκατάθεσή μας στοὺς τρόπους καί στοὺς λόγους τῶν ἐντολῶν ἢ γιὰ νά κυριολεκτήσουμε, ἢ μεταποίηση, μέ τήν ὁποία γίνεται ἀνάμιξη τῶν φυσικῶν δυνάμεων μέ τοὺς τρόπους καί τοὺς λόγους τῶν ἐντολῶν. Τὸ πνεῦμα τῆς σοφίας εἶναι ἡ ἀνάληψη καί ἡ ἔνωση μέ τήν αἰτία τῶν πνευματικότερων λόγων μέσα στίς ἐντολές, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες μέ τρόπο ἄγνωστο ὀδηγοῦμε στή μύηση ὅσο εἶναι δυνατό τοὺς ἀπλοῦς ἀνθρώπους μέσα στους λόγους τῶν ὄντων τοῦ Θεοῦ. Ἀπό τήν καρδιά μας, σάν ἀπό κάποια πηγὴ, ἀναβρῦζει προβάλλοντας στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους μέ ποικίλους τρόπους ἡ ἀλήθεια, πού βρίσκεται σέ ὅλα τὰ ὄντα. Αὐτὰ δηλαδή πού εἶναι πιό μακρινά στό Θεό καί πιό κοντινά σ'

ἐμᾶς ἢ στὰ μακρινότερα ἀπὸ ἐμᾶς καὶ κοντινὰ στὸ Θεό. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ που μοιάζει μὲ πηγὴ πού προχωρᾷ καθοδικὰ καὶ μὲ τάξη.

Τὸ ἐδάφιο συνεχίζει μὲ τὴ διαπίστωση ὅτι ὁ πιστὸς κάνει χρῆση αὐτῶν τῶν ὀφθαλμῶν, τοὺς φωτισμοὺς τῆς πίστεως, γιὰ νὰ συναχθεῖ στὴ θεία μονάδα τῆς σοφίας. Ἀντίθετα, αὐτὸς πού βγάζει ἀπὸ μέσα του τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως εἶναι καταδικασμένος, ἀφοῦ δὲν ἔχει τὸν Θεὸ νὰ ρίχνει τὸ βλέμμα του σ' αὐτόν. Ἡ πίστη εἶναι ἀπὸ κασσίτερο, κράμα μολύβδου καὶ ἀσημιοῦ. Τὸ μολύβι εἶναι σύμβολο τῆς παιδαγωγίας καὶ τῆς τιμωρίας τοῦ κολασμοῦ καὶ τοῦ βάρους τῆς καταδίκης, ἐνῶ τὸ ἀσήμι εἶναι ὁ τύπος τῆς λαμπρότητας, τῆς δόξας καὶ τῆς περηφάνειας. Μερικοὶ θεωροῦν ὡς πέτρα ἀπὸ κασσίτερο τὸ Χριστό, ἐπειδὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο φύσεις. Βαθύτερη ἐρμηνεία εἶναι ὅτι μολύβι εἶναι ἡ πίστη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς, ἐπειδὴ παιδαγωγεῖ τὴ ψυχὴ καὶ κολάζει τὴ σάρκα καὶ τιμωρεῖ τὰ πάθη καὶ καταδικάζει τοὺς δαίμονες, καὶ ἀσήμι πάλι εἶναι ἐπειδὴ λαμπρύνει τὸ νοῦ μὲ τίς ἀρετές καὶ τὸ δαμάζει μὲ τίς γνώσεις καὶ μὲ τὴ θέωση τὸν κάνει φῶς, ἀπεικόνισμα τοῦ πρώτου φωτός.

4.11. Τυπολογικὴ σημασία τῆς ἐπτάφωτης λυχνίας

Ἡ 63η ἐρώτηση ἀναφέρεται σὲ ἐδάφιο τοῦ προφήτη Ζαχαρία 4,2,5. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑποερωτημάτων ἐκφράζεται ἡ ἀπορία, γιὰ τὴ χρυσὴ λυχνία ὑπάρχουν ἐπτὰ λύχνοι καὶ γιὰ τοὺς λύχνους πού εἶναι πάνω σ' αὐτὴ ὑπάρχουν ἐπτὰ ἐλαιοδοχεῖα¹⁶².

162. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne,

Θά ἀρκεσθοῦμε, λοιπόν, νά δοῦμε τή θεολογική σημασία τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτά στό ἐδάφιο αὐτό. Οἱ ἑπτά λύχνοι χαρακτηρίζουν τίς ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδή τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τά ὁποία ἔχει στή φύση Του νά δωρίζει στήν Ἐκκλησία ὁ Λόγος ὡς κεφαλή ὄλου τοῦ σώματος. Γιατί λέει, «καί θά ἐπαναπαυθεῖ ἐπάνω του πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καί σύνεσης, πνεῦμα βουλήs καί δύναμης, πνεῦμα γνώσης καί εὐσέβειας, θά τό γεμίσει πνεῦμα φόβου Θεοῦ (Ἦσ 11,2,3). Τό Ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως ἀπό τή φύση του ἀνήκει κατ' οὐσία στόν Θεό καί Πατέρα, ἔτσι εἶναι ἀπό τή φύση του κατ' οὐσίαν καί τοῦ Υἱοῦ, ἐκπορεύεται ἀπό τόν Πατέρα μέ τρόπο ἄφραστο μέσω τοῦ Υἱοῦ, πού γεννήθηκε ἀπό Αὐτόν καί δωρίζει τίς ἐνέργειές Του στή λυχνία, δηλαδή στήν Ἐκκλησία, ὅπως τοὺς λύχνους. Ὅπως ὁ λύχνος διαλύει τό σκοτάδι ἔτσι καί τό Ἅγιο Πνεῦμα διαλύει τήν πολύτροπη γένεση τῆς ἁμαρτίας. Ἡ σοφία δηλαδή ἀφανίζει τήν ἀνοησία, ἡ σύνεση ἀφαιρεῖ τήν ἀφροσύνη, ἡ βουλή καταργεῖ τήν ἀδυναμία διάκρισης, ἡ ἰσχύς ἀφαιρεῖ τήν ἀσθένεια, ἡ γνώση ἐξαφανίζει τήν ἄγνοια, ἡ εὐσέβεια διώχνει τήν ἀσέβεια καί τίς φαῦλες ἐνέργειές της καί ὁ φόβος ἀπομακρύνει τήν ἀναισθησία τῆς καταφρόνησης. Φῶς δέν εἶναι μόνο τὰ προστάγματα (Πρμ 6,23) ἀλλά καί τὰ ἐνεργήματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 665 καί Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τομ. 14Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 259.

*Έπτάφωτη λυχνία. Ίουδαϊκό μουσεϊό,
Φρανκφούρτης Γερμανίας.*

Λύχνοι εἶναι ἀκόμη (Φιλ 2,15) αὐτοὶ ποὺ πυρσεύουν τὸ φῶς τῆς σωτηρίας σὲ ὅλο τὸ βίο τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ τάξεις ποὺ συμπληρῶνουν τὴν εὐκοσμία σὲ αὐτὴ. Ὁ σοφός, γιὰ παράδειγμα, δάσκαλος τῶν θείων καὶ ὑψηλῶν δογμάτων καὶ μυστηρίων, εἶναι λύχνος ποὺ ἀποκαλύπτει τὰ κρυμμένα στοὺς πολλούς. Ὅποιος μὲ σύνεση καὶ ἐπιστήμη ἀκούει τὴ λαλούμενη σοφία τῶν τελείων (Α' Κορ 2,6), εἶναι ἄλλος λύχνος, ὡς συνετός ἀκροατὴς ποὺ φυλάει γιὰ τὸν ἑαυτό του τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας τῶν λαλουμένων. Ἐνας ἄλλος λύχνος ποὺ ἀποδεικνύεται σύμβουλος θαυμαστός, εἶναι κι αὐτός ποὺ μὲ σκέψη διακρίνει τοὺς κατάλληλους γιὰ τὰ πράγματα καιροῦς καὶ ἐπινοεῖ τοὺς τρόπους ποὺ ἐπιβάλλεται γιὰ τοὺς λόγους καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ περιπλέκονται ἀπρόσφορα μεταξύ τους καὶ νὰ συγχέονται (Ἦσ 9,6). Ἐπίσης, καὶ αὐτός ποὺ ἀντέχει μὲ ἀπαρασάλευτο φρόνημα, ὅπως ὁ μακαριστὸς Ἰώβ καὶ οἱ γενναῖοι μάρτυρες, τίς ἐπιθέσεις τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν, αὐτός εἶναι λύχνος δυνατός, ποὺ φυλάει κι αὐτός ἄσβηστο τὸ φῶς τῆς σωτηρίας, φυλαγμένο στὸν τρόπο τῆς ἀνδρικῆς ὑπομονῆς του, ἐπειδὴ ἔχει τὸν Κύριο ἰσχύ καὶ ὕμνησὴ του (Ψλ 42,2, Ἔξ 4,2). Ἐνας ἄλλος λύχνος εἶναι καὶ αὐτός ποὺ γνωρίζει τὰ τεχνάσματα τοῦ ἐχθροῦ καὶ δὲν ἀγνοεῖ τίς συγκρούσεις τῶν ἀόρατων πολέμων (Β' Κορ 2,11). Ὁ εὐσεβὴς ποὺ κατευθύνει τὴ ζωὴ

του μέ ἀρετή εἶναι καί αὐτός λύχνος. Ὁ ἐγκρατής πού παρεμποδίζει τήν εἴσοδο τῶν παθῶν εἶναι ἀκόμη ἕνας λύχνος.

Ὅλους αὐτούς τούς λύχνους τούς καθαίρει τό Ἅγιο Πνεῦμα μέ τό φόβο, τήν εὐσέβεια καί τή γνώση, ἐνῶ τό φωτισμό γιά τή γνώση τῶν λόγων κατά τούς ὁποίους ὑπάρχουν τά ὄντα, τά δωρίζει στους ἄξιους τοῦ φωτός μέ δύναμη, βουλή καί σύνεση. Στους ἄξιους, χαρίζει τήν τελειότητα γιά θέωση μέ τήν ὀλόφωτη καί ἀπλή καί ὀλοσχερή σοφία καί τούς ἀνεβάζει μέ κάθε τρόπο κατ' εὐθείαν πρὸς τήν αἰτία τῶν ὄντων, ὅσο αὐτό εἶναι δυνατό στον ἄνθρωπο, καί ἀποκτοῦν τήν ἀναλλοίωτη θεία ἀτρεψία. Θά διαβοῦν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί ὅλα τά ἐνδιάμεσα στό σύνολό τους, στά ὁποῖα ἐμφώλευε ὁ κίνδυνος νά κάνουν λάθος σχετικά μέ τή γνώση. Αὐτό θά ἐπιτευχθεῖ κατά τρόπο ἄφθεγκτο καί ἀκατανόητο καί μέ τή βοήθεια τῆς θείας χάρις θά ἀναχθοῦν πρὸς αὐτή τήν ἴδια ἀκρότητα τήν ἄπειρη καί ἐπάπειρη καί ἄπειρες φορές ἀπείρως κατά τή φύση τους, ἐπέκεινα ὅλων, μέ ἀφασία καί ἄρρητη σιγή καί ἀγνωσία¹⁶³.

163. Ὁ Φίλωνας πίστευε ὅτι «τῆς κατ' οὐρανοῦ τῶν ἑπτὰ πλανητῶν χορείας μίμημά ἐστιν ἡ ἱερὰ λυχνία καί οἱ ἐπ' αὐτῆς ἑπτὰ λύχνοι (Περὶ τοῦ τις ὁ τῶν θείων ἐστὶν κληρονόμος καί περὶ τῆς εἰς τὰ ἴσα καί ἐναντία τομῆς, Περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου, σ. 218). Στό «Περὶ τοῦ Βίου Μωυσέως» περιγράφεται λεπτομερῶς ἡ Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς Σκηνῆς γίνεται ἀναφορὰ καί στον συμβολισμό τοῦ κάθε ἀντικειμένου μέ τὸ ὁποῖο ἀπαρτίζεται. Για τὴν ἐπτάφωτη λυχνία γράφει ὁ Φίλωνας τὰ ἐξῆς: « Στα νότια τοποθέτησε τὴ λυχνία, μέ τὴν ὁποῖα συμβολίζει τις κινήσεις τῶν φωτοδοτῶν ἀστέρων. γατὶ ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καί οἱ ὑπόλοιποι ἀστέρες, ἀπέχοντας πολὺ ἀπὸ τὰ βόρεια διαγράφουν πρὸς τὰ νότια τὶς τροχιὰς τοὺς. Γι' αὐτὸ ἕξι παρακλάδια, τρία σὲ κάθε πλευρὰ, ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὴ μεσαία λυχνία, δίνοντας τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ. Πάνω σὲ ὅλα τοὺς ὑπῆρχαν ἑπτὰ λαμπάδες

«Καί οί ἑπτὰ ἑπαρυστρίδες (ἐλαιοδοχεῖα) γιά τά ἑπτὰ λυχνάρια πού εἶναι ἐπάνω σ' αὐτή»: Ἡ θεωρητική ἐξήγηση γιά τούς λύχνους ἔγινε μέ δύο τρόπους. Τό ἐλαιοδοχεῖο (ἑπαρυστρίδα) εἶναι ἓνα δοχεῖο σάν σκύφος (εὐρύστομο μέ δύο λαβές), ὅπου οἱ ἄνθρωποι βάζουν συνήθως τό λάδι πού χύνουν στό λυχνάρι γιά νά δυναμώσουν καί νά διατηρήσουν τό φῶς. Στήν πρώτη ἐξήγηση τά ἐλαιοδοχεῖα τῶν ἑπτὰ λύχνων τῆς λυχνίας ἔχουν μεταφορική σημασία. Εἶναι οἱ ἰκανότητες, οἱ ἕξεις καί οἱ διαθέσεις πού δέχονται τούς διάφορους λόγους καί τρόπους καί ἤδη πού διατρέφουν καί συντηροῦν τά ἑπτὰ λυχνάρια, δηλαδή τίς ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος, τίς ἕξεις καί διαθέσεις ἐκείνων πού ἔχουν λάβει μέσα στήν Ἐκκλησία τή διανομή τῶν χαρισμάτων. Ὅπως χωρίς λάδι εἶναι ἀδύνατο νά διατηρηθεῖ ἀναμμένο τό λυχνάρι, ἔτσι καί χωρίς ἕξη καί ἰκανότητα πού μέ κατάλληλους λόγους καί

καί λυχνάρια, σύμβολο αὐτῶν που οἱ φυσικοὶ φιλόσοφοι ὀνομάζουν πλανῆτες. Γιατί ὁ ἥλιος, σάν τή λυχνία, εἶναι τοποθετημένος στή μέση τῶν ἕξι, στην τετάρτη σειρά, καί δίνει τό φῶς του στους ἀνώτερους ἕξι καί στους ἰσαριθμούς κάτω ἀπό αὐτόν, ρυθμίζοντας τό μουσικὸ καί ἀληθινὰ θεϊκὸ ὄργανο. (Ἄπαντα Φίλωνος 11 Περί τοῦ βίου Μωυσέως. Περί τῶν δέκα λόγων σ. 271. Ἐκδόσεις Κάκτος, Ἀθήνα 2004).

Στο βιβλίο τοῦ Mireia Eliade πού φέρει τίτλο «Τό ἱερό καί τό Βέβηλο» (Ἐκδόσεις Ἀρσενίδη, Ἀθήνα 2002) ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τόν Φλάβιο Ἰώσηπο (Ἄντ. Ἑβρ. III, 7,7) τά δώδεκα ψωμιά στο τραπέζι σημαίνουν τούς δώδεκα μῆνες τοῦ ἔτους καί ἡ ἑπτάφωτη λυχνία (ἐβδομήντα) τή Δεκάνα (τήν κατανομή στό ζωδιακὸ κύκλο τῶν ἑπτὰ πλανητῶν σὲ δεκάδα).

τρόπους και ἤθη και νοήματα και ἀρμόδιους λογισμούς τρέφει τὰ καλά, εἶναι ἀδύνατο νὰ διατηρηθεῖ ἀναμμένο τὸ φῶς τῶν χαρισμάτων. Γιατί κάθε χάρισμα πνευματικό, χρειάζεται τὴν κατάλληλη ἰκανότητα γιὰ νὰ χύνει ἀδιάκοπα σὲ αὐτό, σὰν λάδι τὴ νοερὴ ὕλη, γιὰ νὰ παραμείνει συγκρατούμενο ἀπὸ τὴν ἰκανότητα ἐκείνου ποὺ τὸ δέχτηκε.

Συμπερασματικά, ἐλαιοδοχεῖα τῶν ἑπτὰ λύχνων τῆς λυχνίας εἶναι οἱ ἰκανότητες τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ποὺ προσφέρονται γιὰ τὰ θεία χαρίσματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, σὰν ἀπὸ κάποια ἀγγεῖα, ὅμοια μὲ τίς φρόνιμες παρθένες τοῦ Εὐαγγελίου (Μτθ 25,4), χύνουν στίς λαμπάδες τῶν χαρισμάτων, τὸ λάδι τῆς ἀγαλλίασης, οἱ σοφοὶ και ἄγρυπνοι φύλακες τῶν καλῶν ποὺ μᾶς ἔχουν δοθεῖ.

Ὁ λόγος παρομοίασε τὸ ὄραμα ὡς πνευματικὴ θεωρία, τὴ λυχνία μὲ τὴν Ἐκκλησία, τὴ λαμπάδα μὲ τὸν Θεὸ ποὺ σαρκώθηκε και ντύθηκε γιὰ τὴν ὑπόστασή του τὴ δική μας φύση χωρὶς δική του μεταβολή, και τοὺς ἑπτὰ λύχνους μὲ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τίς ἐνέργειές του, ὅπως φανέρωσε μὲ σαφήνεια ὁ μέγας Ἡσαΐας. Τὰ ἐλαιοδοχεῖα τῶν λύχνων τὰ παρομοίασε μὲ τίς ἔξεις ποὺ δέχονταν τὰ θεία χαρίσματα.

Στὴν ἀνάλυση τοῦ ἴδιου ἐδαφίου ἐπαναλαμβάνει: Λύχνο ἴσως ὀνομάζει τὸν πνευματικὸ λόγο τῆς γνώσης ποὺ διέπει τὴν πράξη, δηλαδὴ τὸν νόμο τοῦ πνεύματος. Μόδιο ὀνομάζει τὸ χοϊκὸ φρόνημα τῆς σάρκας, δηλαδὴ τὸν ἐμπαθὴ νόμο τοῦ σώματος, ποὺ κάτω ἀπὸ αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ βάζουμε τὸ νόμο τῆς χάριτος. Τὸ νόμο τῆς χάριτος πρέπει νὰ τὸν ἐναποθέσουμε ἐπάνω στὴν ψυχὴ, τὴν ἀληθινὴ χρυσὴ λυχνία, γιὰ νὰ λάμπει μὲ τίς ἀστραπὲς τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης και τὰ σοφὰ νοήματα μέσα στὴν Ἐκκλησία. Οἱ ἑπτὰ

λύχνοι είναι ή διαίρεση τών διαφόρων χαρισμάτων του Πνεύματος, πού φωτίζουν μυστικά και έπαναπαύονται σέ όποιον γίνεται τέλειος μέ τήν άρετή και τή γνώση, όπως όρίζει ό Χριστός. Στην Άγία Γραφή θεωρείται Χριστός όποιος ζει σύμφωνα μέ τόν Χριστό και διακρίνεται από τούς ίδιους τρόπους και λόγους, όσο είναι δυνατόν στον άνθρωπο. Ο άνθρωπος αυτός έχει σοφία και σύνεση, βουλή και ίσχύ, γνώση κι εύσέβεια και φόβο, μέ τά όποια λέγεται ότι ό Θεός, σαν μέ νοητά μάτια, έπιβλέπει όλη τή γή τής καρδιάς του κάθε ανθρώπου. Σύμφωνα μέ τόν Προφήτη Ζαχαρία είναι «έπτά οί όφθαλμοί του Κυρίου πού έπιβλέπουν όλη τή γή (4,10)».

4.12. Δαβίδ και Γαβαωνίτες

Η 65η έρώτηση του Θαλασσίου αναφέρεται στη σημασία του έδαφίου του Β' Βιβλίου τών Βασιλειών. Η έρώτηση αυτή δίνει στον Μάξιμο τήν εύκαιρία όχι μόνο νά μιλήσει και έδω για τή σημασία του άριθμού έπτά αλλά και του Σαββάτου, τής περιτομής και τής Πεντηκοστής. Η έρώτηση αυτή καλύπτει άρκετές πτυχές τής έργασίας αυτής. Γι' αυτό αξίζει νά μελετήσουμε άναλυτικότερα τό κείμενο και νά δοῦμε όλους τους συμβολισμούς του.

Άς δοῦμε άρχικά τήν ιστορία ή όποία περιγράφεται στην έρώτηση. Στίς μέρες τής βασιλείας του Δαβίδ έπесе πείνα, πού κράτησε τρία συνεχή έτη. Για τόν λόγο αυτό ό Δαβίδ ζήτησε τό πρόσωπο του Κυρίου, για νά επικοινωνήσει μαζί του. Ο Κύριος του ειπτε ότι αυτή ή ταλαιπωρία όφείλεται στο γεγονός τής άδικίας του Σαούλ και του οίκου του, έπειδή θανάτωσε τούς Γαβαωνίτες. Ο Δαβίδ κάλεσε τότε τούς Γαβαωνίτες και τούς συμβουλευθηκε για τίς περαιτέρω ένέργειές του, ώστε νά έξιλεωθει. Οί

Γαβαωνίτες απάντησαν στον βασιλιά ότι θα πρέπει να αφανίσουν το Σαούλ που τους συνέτριψε και σκέφθηκε να τους έξολοθρεύσει. Πρότειναν δε στον Δαβίδ να τους δώσει επτά από τους υιούς του Σαούλ για να τους θανατώσουν στο όνομα του Κυρίου, στο βουνό του Σαούλ. Ο Δαβίδ πήρε τους δυο υιούς της Ρεσφά, κόρης του Αϊά, παλλακίδας του Σαούλ, και τους πέντε υιούς της κόρης του Μερών παρέδωσε στα χέρια των Γαβαωνιτών, οι οποίοι θανάτωσαν και τους επτά στο βουνό μπροστά στον Θεό. Θανατώθηκαν, όταν άρχισε ο θερισμός των κριθαριών και η Ρεσφά πήρε το σάκκο, τον έστρωσε πάνω στην πέτρα κι έπεσε, ώσπου έπεσαν οι βροχές του ουρανού. Κι έπειτα από αυτά, ο Θεός άκουσε την κραυγή της γης (Β' Βασ 21, 1-14).

Αυτή είναι η ιστορία και στο τέλος της ακολουθούν τα δυο ερωτήματα.

α. Γιατί μετά το θάνατο του Σαούλ, ζητήθηκε να τιμωρηθεί ο Δαβίδ, όταν έπεσε πείνα στη γη, ώσπου έδωσε την άδεια στους Γαβαωνίτες να θανατωθούν οι επτά άνδρες από τη γενιά του Σαούλ;

και

β. Τι σημασία έχουν αυτά τα λόγια και ποιό είναι το πνευματικό νόημα τους¹⁶⁴;

164. Μαξίμου Όμολογητού, «Πρός Θαλάσιον τόν Όσιώτατον πρεσβύτερον και ήγούμενον περι διαφόρων άπορών τής Θείας Γραφής» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, έπιμ. έκδ., Τομ. 90, στ. 735 και Έλληνες Πατέρες τής Έκκλησίας, Τομ. 14Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Έκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 364.

Ἡ ἀπόκριση τοῦ Ἁγίου Μαξίμου εἶναι μακροσκελής καί ἐνδελεχής. Ὅπως σέ κάθε ἐρώτηση, ἔτσι κι ἐδῶ δίνει διεξοδική ἀπάντηση γιά τή σημειολογία κάθε λέξης τοῦ ἐδαφίου. Ἡ μεγάλη του αὐτή συνεισφορά στή σημειολογία τῶν δυσνόητων κειμένων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἔχουμε τήν ταπεινή γνώμη ὅτι δέν ἔχουν ἀξιολογηθεῖ ἀκόμη. Ὁ Ἅγιος Μάξιμος εἶναι γνωστός γιά τίς μάχες του κατά τοῦ Μονοθελητισμοῦ καί γιά τήν ἐρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας, ἀλλά ὄχι γιά τή θεολογική ἐρμηνεία τῶν ἀριθμῶν, πού ἐμπεριέχονται στή Βίβλο.

Οἱ ἀποκρίσεις του συνηγοροῦν στό ὅτι ἔχει καθιερώσει μία σημειολογία στους ἀριθμούς πού ἀναφέρονται στήν Ἁγία Γραφή. Ἡ θεολογία του αὐτή δέν εἶναι καθόλου εὐκαταφρόνητη. Πιστεύουμε ὅτι τόν καθιερώνει ὡς ἕνα ὄχι μόνο βαθύ καί συστηματικό θεολόγο ἀλλά καί ὡς ἕνα «σημειολόγο τῶν ἀριθμῶν», ὅπου τά φαινομενικά «ὡς μῦθοι κείμενα τῶν Γραφῶν» ἀποκτοῦν μία θεολογικότατη σημασία, ἡ ὁποία προσφέρει ἄπειρα διδάγματα στους πιστούς.

Γί' αὐτό ὁ Ἅγιος Μάξιμος σέ τέτοια δυσνόητα κείμενα δέ διστάζει νά ἐπαναλαμβάνει ὅτι ἡ ἀκριβής κατανόηση τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος εἶναι φυσικό νά ἀποκαλύπτεται, μόνο στους ἄξιους τοῦ Πνεύματος. Αὐτούς πού μέ πολλή ἐπιμέλεια γιά τίς ἀρετές, ἔχοντας καθαίρει τό νοῦ τους ἀπό τήν αἰθάλη τῶν παθῶν. Σάν ἔσοπτρο καθαρό καί διάφανο, δέχονται τή γνώση τῶν θείων μέ τό πρῶτο ἐρέθισμα, ἔτσι ὅπως ἀντικρίζουμε ἕνα πρόσωπο καί μᾶς ἐντυπώνεται. Αὐτοί πού κηλιδώνουν τή ζωή τους μέ πάθη, μόλις καί μέ δυσκολία μποροῦν μέ κάποιους συλλογισμούς νά ἐννοήσουν τή θεία γνώση.

Ἄς δοῦμε τὴν ἐρμηνεία τῶν διαφόρων προσώπων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ πού ἐμπλέκονται στὸ ἐδάφιο.

Σαοὺλ εἶναι ὁ γραπτὸς νόμος πού βασιλεύει μὲ τὴ δύναμη τῆς σαρκικῆς ἐντολῆς στοὺς σαρκικούς Ἰουδαίους, δηλαδή ὁ σωματικὸς τρόπος ἢ λογισμὸς πού βασιλεύει σ' αὐτοὺς πού κυβερνιοῦνται μόνο μὲ τὸ γράμμα τοῦ νόμου. Ὁ Σαοὺλ ἐρμηνεύεται καὶ ὡς «Ἄδης πού ἀπαιτεῖται» ἢ καὶ «δανεισμένος ἢ δάνειο». Ἄντὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς βασιλείας, πού ἀσκοῦνται μὲ πνεῦμα Θεοῦ καὶ ἀρετῆ, ὁ ἰουδαϊκὸς λαὸς προτίμησε τὴ φιλήδονη ζωὴ, γι' αὐτὸ ἀπαίτησε τὸν ἄδην, δηλαδή νὰ βασιλεύει σ' αὐτὸν ἢ ἄγνοια ἀντὶ ἢ γνώση. Ὁ Θεὸς παραχώρησε τὴ βασιλεία στὸ Σαοὺλ ἀλλὰ δὲν τοῦ ὑποσχέθηκε τὴ βασιλεία τοῦ αἰῶνα. Γιατὶ κάθε δάνειο δὲ γίνεται γιὰ ὅποιον τὸ παίρνει στοιχεῖο περυσιακὸ ἀλλὰ ἀφορμὴ γιὰ κούραση καὶ κόπο, γιὰ δημιουργία ἄλλης περιουσίας.

Ρεσφά εἶναι ἡ παλλακίδα τοῦ Σαοὺλ, ἡ ὁποία ἐρμηνεύεται ὡς «δρόμος στόματος», μάθηση δηλαδή τοῦ νόμου μὲ προφορικὸ μόνο λόγο, πού τὴν παίρνει στὸ σπίτι του παράνομα, αὐτὸς πού ἀσχολεῖται μὲ τὴ σωματικὴ μόνο λατρεία τοῦ νόμου, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲ γεννιέται τίποτα τὸ εὐσεβές καὶ φιλόθεο. Γι' αὐτὸ τὰ παιδιά του ἀπὸ τὴ Ρεσφά, ὁ Ἑρμονθὶ (ἐρμηνεύεται ἀνάθεμα) καὶ ὁ Μεμφιβοσθέ (ἐρμηνεύεται ντροπὴ τοῦ στόματός μου) εἶναι μισερὰ καὶ ἀπόβλητα.

Μεμφιβοσθέ εἶναι ἡ παρά φύση κίνηση τοῦ νοῦ πρὸς τὴν κακία, δηλαδή ἡ ἐνθύμηση τοῦ νοῦ πού ἐπινοεῖ τὰ φαῦλα, ἡ ὁποία εἶναι καὶ λέγεται αἰσχύνη τοῦ νοῦ. Τὸ ἀνάθεμα γι' αὐτοὺς μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ καὶ ὁ τόπος τιμωρίας τῆς φύσης πού ἰσχύει τώρα. Δηλαδή, ὁ κόσμος αὐτὸς πού ἔγινε ἐξαιτίας τῆς

ἀμαρτίας, τῆς παρακοῆς τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ στόν παράδεισο, ὡς χῶρος θανάτου καί διαφθορᾶς. Αἰσχύνη τοῦ στόματός τους εἶναι ἡ φιλόκοσμη καί φιλοσώματη νοερή μελέτη τῶν λογισμῶν. Τό «ἀνάθεμά τους» εἶναι ἡ προσκολλημένη στήν ὕλη καί ἄσχημη καί ἀδιαμόρφωτη κίνηση τῶν παθῶν. «Αἰσχύνη τοῦ στόματός τους» εἶναι ἡ κίνηση πού δίνει μορφή στά πάθη, διαμορφώνοντας τήν ὁμορφιά τῆς ἡδονῆς γιά τήν αἴσθηση.

Μερώβ ἐρμηνεύεται «πλησμονή τοῦ φάρυγγα» πού εἶναι ἡ γαστριμαργία. Γιατί αὐτή μόνο, ἀφοῦ ἔλαβε τήν ἄδεια ἀπό τήν ἐντολή τοῦ ἰουδαϊκοῦ νόμου, γεννᾷ τήν κατάχρηση τῶν τρόπων τῶν αἰσθήσεων στόν Ἐσδριήλ, δηλαδή στό θεωρητικό μέρος τῆς ψυχῆς. Γιατί Ἐσδριήλ ἐρμηνεύεται ὡς «θεία δύναμη» ἢ «βοηθός ἰσχυρός» ἢ «κοίταγμα δυνατό», πράγμα πού εἶναι ὁ νοῦς πού ἔγινε σύμφωνα μέ τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἅγιος Μάξιμος θά θεολογήσει στά ὀνόματα αὐτά. Ἀναφέρει ὅτι αὐτός πού πιστεύει ὅτι ὁ Θεός ὄρισε στόν νόμο γιά σωματική τρυφή καί ἀνάπαυση, τόσο τίς θυσίες καί τίς ἐορτές, ὅσο καί τά Σάββατα καί τίς πρωτομηνιές, αὐτός ἀσφαλῶς παντοῦ καί μέ κάθε τρόπο θά γίνει ἔνοχος γιά τήν ἐνέργεια τῶν παθῶν. Θά εἶναι ἄξιος γιά τήν αἰσχύνη τῆς ρυπαρότητας τῶν αἰσchrῶν λογισμῶν πού προκαλοῦν. Θά τόν βαρύνει ὁ φθειρόμενος κόσμος καί ἡ μελέτη τοῦ φιλοσώματος νοῦ του, καί θά τόν καταπλακώσει ἡ ὕλη καί τό εἶδος τῶν παθῶν, μή μπορώντας νά ἔχει τίποτα ἄλλο πολῦτιμο, ἐκτός ἀπό ὅσα φθείρονται. Γ' αὐτό ἴσως γεννᾷ κακῶς τή Μερώβ, ἡ ὁποία γεννᾷ πέντε υἱούς γιά τόν Ἐσδραήλ.

Γαβαωνίτες ἐρμηνεύονται οἱ «ὄρεινοί» ἢ «μετέωροι», καί ἀποτελοῦν τοὺς ὑψηλότερους λόγους τῆς φυσικῆς θεωρίας ἢ τοὺς φυσικοὺς λογισμοὺς τῶν

άνθρώπων, πού φονεύει ό Σαούλ κι όποιος άλλος Σαούλ, κατά τή διάθεση ύπάρχει τώρα, πού μόνο από πλάνη στό νομικό γράμμα δέν παύει νά αποπέμπει ή νά παραχαράζει τούς σύμφωνους μέ τή φύση λόγους. Μία άλλη έρμηνεία είναι ότι οί Γαβαωνίτες σημαίνουν και τμήμα έθνικό πού προσχωρεί στον κληροδότη των θείων υποσχέσεων, τον Ίησοϋ γι' αυτό σώζεται. Αυτό διδάσκεται νά μεταφέρει όμοια μέ ξύλα και νερό, δηλαδή νά περιφέρει πάνω στους ώμους των άρετών μέ τις πράξεις του τό μυστικό και σωτήριο λόγο, μέ τό σταυρό και τό νερό του βαπτίσματος τής θείας αναγέννησης και νά προσφέρει στη Θεία Κιβωτό τής εύσεβοϋς πίστης. Επίσης διδάσκεται μέ τις πράξεις του, τή νέκρωση των γήινων μελών, και μέ τή θεωρία (Κολ 3,5), όπως μέ νερό, τήν κατάρδευση τής πνευματικής γνώσης. Οί Γαβαωνίτες είτε προτυπώνουν τούς λόγους τής φυσικής θεωρίας είτε τή μερίδα των έθνικών πού σώζονται μέ τήν πίστη τους, αποτελούν έχθρους αυτών πού επέλεξαν νά ζοϋν μέ τον Ίουδαϊκό τρόπο, μόνο κατά τό νόμο του γράμματος.

Η πείνα των τριών χρόνων δηλώνει τήν ένδεια τής γνώσης πού έχει αναλόγως ό καθένας από τούς πιστούς στους τρεις νόμους, στό φυσικό, στό γραπτό και στον τής χάριτος και οί όποιοι άνυψώνουν στη θεωρία. Όταν επικρατήσει μόνο ή ιστορική αφήγηση των Γραφών, δέν καταλύεται ή δυναστεία τής διάνοιας για τά πρόσκαιρα και παροδικά, αλλά ζοϋν ακόμα τά έπτά παιδιά¹⁶⁵ του πεθαμένου Σαούλ. Γι' αυτό ό Άγιος Μάξιμος νομίζει

165. Μία μητέρα γεννοϋσε κάθε 3-4 χρόνια. Έάν παντρευόταν στα 18 χρόνια τότε ό μεγαλύτερος αριθμός τέκνων πού θά μπορούσε να γεννήσει έθεωρείτο έπτά ($18+(3-4) \times 7=39-46$ ετών). R.H. Kennett, «Ancient Hebrew social life and custom as indicated in law narrative metaphor», The schewich lectures of the British Academy 1931. Humphrey Milford, Oxford University Press Amen House, E.C. 1933.

ὅτι ἡ πείνα δὲν ἔγινε στὸν καιρὸ τοῦ Σαούλ ὅπου ἴσχυε ἡ νομικὴ σωματικὴ λατρεία γιὰ νὰ μὴ διαπιστωθεῖ ἡ ἔνδεια τῆς πνευματικῆς γνώσης. Ἐγινε τὸν καιρὸ τοῦ Δαβίδ, τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος. Σὲ αὐτὴ τὴν περίοδο ὅμως κατὰ τὸν Ἅγιο Μάξιμο δὲν ἀποδεχόμεστε πνευματικὰ ὅλη τὴ Γραφή καὶ ἔτσι πέφτει πείνα καὶ δὲν ἀπολαμβάνουμε τὴν μυστικὴ πνευματικὴ λατρεία ποὺ ἀρμόζει στοὺς Χριστιανούς. Ἡ πείνα μᾶς κάνει νὰ συναισθανθοῦμε, ὅπως τὸ Δαβίδ καὶ νὰ ζητήσουμε ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεό. Αὐτὸς μᾶς ἐξηγεῖ μὲ σαφήνεια ὅτι μᾶς ἀφαιρέθηκε ἡ χάρη, ἐπειδὴ δὲν παραδεχτήκαμε τοὺς φυσικοὺς λόγους γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε τὴ μυστικὴ πνευματικὴ θεωρία, ἀλλὰ ἐπιμένουμε ἀκόμη στοὺς σωματικοὺς λογισμοὺς τοῦ νομικοῦ γράμματος.

Ἀλλὰ ἂς δώσουμε ἀκόμη περισσότερα στοιχεῖα γιὰ τὸν Δαβίδ.

Δαβίδ εἶναι κάθε νοῦς διορατικὸς κατὰ Χριστὸν, ποὺ πάντοτε ἀναζητᾷ τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου. Πρόσωπο τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ σύμφωνη μὲ τὴν ἀρετὴ ἀληθινὴ θεωρία καὶ γνώση τῶν θείων, ποὺ ἀναζητώντας αὐτὲς διδάσκεται τὴν αἰτία τῆς ἔνδειας καὶ τῆς στέρησής τους.

Οἱ Γαβαωνῖτες ὅπως ἀναφέραμε, ζήτησαν ἀπὸ τὸ Δαβίδ νὰ τοὺς δώσει ἑπτὰ υἱοὺς τοῦ Σαούλ. Ὁ Δαβίδ τοὺς ἔδωσε τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Σαούλ ἀπὸ τὴν Ρεσφά καὶ τοὺς πέντε υἱοὺς τῆς κόρης τοῦ Μερῶβ πρὸς θανάτωση. Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Σαούλ ἀντιπροσωπεύουν τὴν ὕλη καὶ τὸ εἶδος καὶ οἱ πέντε ἐγγονοὶ του τὰ πέντε εἶδη τῶν αἰσθήσεων, μὲ κατάχρηση ὡς πρὸς τὴν ὕλη καὶ τὸ εἶδος. Ἐννοεῖ ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς τὴν παρά φύση ἐμπαθὴ συμπλοκὴ τῶν αἰσθήσεων μὲ τὰ αἰσθητὰ, δηλαδὴ τὰ χρονικὰ καὶ παροδικὰ μετὰ τὸ

θάνατο τοῦ Σαούλ, μετά τήν παρέλευση τῆς νομικῆς κατά τό γράμμα σωματικῆς λατρείας καί τήν πάροδο τῆς ἄγνοιας. Οἱ Γαβαωνίτες, ὁ πνευματικός νόμος ἢ νοῦς, στούς ὑψηλότερους λόγους καί λογισμούς τῆς φυσικῆς θεωρίας, θά θανατώσουν καί ἀφανίσουν τήν καθολικότατη σχέση μέσα στά σύμβολα ὅσων διέπονται ἀπό τό χρόνο πρὸς τήν αἴσθηση, ἀφοῦ ἀνεβοῦν τό βουνό τοῦ Σαούλ, τό νόμο τῆς πνευματικῆς θεωρίας.

Συμπεραίνει ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὅτι τῆ σωματικῆ καί χρονικῆ ἐρμηνεία τοῦ νόμου πρέπει ὡς ὑποχείρια στό χρόνο καί ρέουσα νά τῆ θανατώσουμε μέ τῆ φυσικῆ θεωρία, ὅπως ἔκαναν στό ὄρος, στό ὕψος τῆς γνώσης, οἱ ἐπιμελητές τῶν θείων θεαμάτων. Οἱ Γαβαωνίτες κρέμασαν τοὺς ἐπτά ἐκτεθειμένους στόν ἥλιο ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καί ἔπεσαν ἐκεῖ ὅλοι μαζί καί θανατώθηκαν στήν ἐποχὴ τοῦ θερισμοῦ, ὅταν ἄρχισαν νά θερίζουν τὰ κριθάρια (Β' Βάσ. 21, 2-9).

Αὐτό εἶναι τό συμβολικό νόημα τῆς Γραφῆς. Δέν πρέπει νά συγχέεται μέ τό ἱστορικό γιατί ὅπως δηλώνει ὁ Ἅγιος Μάξιμος ἀπό τό Βιβλίο τῶν Παραλειπομένων, μαθαίνουμε ὅτι ὁ Δαβίδ διέσωσε τόν Μαριβάλ, υἱό τοῦ Ἰωνάθαν καί ἐγγονό τοῦ Δαβίδ. Ἡ ἀνάμιξη τοῦ παραλόγου ἔγινε, κατά τόν Ἅγιο Μάξιμο, γιά νά ἀναζητηθεῖ τό ἀληθινό νόημα τῆς ἱστορίας. Μέ τόν τρόπο αὐτό, ἐρμηνεύεται καί ὁ λόγος ὅτι «θά τοὺς κρεμάσουμε ἐκτεθειμένους στόν ἥλιο μπροστά στόν Κύριο» ὅσους εἶναι φιλομαθεῖς. Αὐτό σημαίνει ὅτι θά φέρουμε στό φῶς, μέ τῆ γνώση δηλαδή, τήν πεπλανημένη ἰδέα τοῦ νόμου κατά τό γράμμα. Ὁ κάθε ἕνας πού σκοτώνει τό σωματικό νόημα τοῦ νόμου, σκότωσε σαφῶς κι ἀφάνισε τό γράμμα τοῦ νόμου, ὥστε «νά μὴ σταθεῖ σέ κανένα σημεῖο τῆς περιοχῆς τοῦ Ἰσραήλ», δηλαδή σέ κανένα λόγο τῆς πνευματικῆς θεωρίας. Ἄν δηλαδή Ἰσραήλ

έρμηνεύεται νοῦς πού βλέπει, εἶναι φανερό ὅτι τό σωματικό στοιχεῖο τοῦ νόμου δέν ὑπάρχει συνολικά σέ κανένα τρόπο πνευματικῆς θεωρίας γιά ὅσους προτιμοῦν τό πνεῦμα ἀπό τό γράμμα, ἀφοῦ ὁ «Θεός εἶναι πνεῦμα», Τό «γράμμα σκοτώνει, ἐνῶ τό πνεῦμα δίνει ζωή» (Β' Κορ 3,7).

Μέσω τῆς φυσικῆς θεωρίας στό ὕψος τῆς γνώσης, ἀπωθεῖται τελείως ὁ γραπτός νόμος, δηλαδή ὁ σωματικός θεσμός τῆς λατρείας μέ σύμβολα. Ποῦ δηλαδή θά σταθεῖ ἀκόμα ἡ περιτομή τῆς σάρκας, ἂν κατανοήσουμε τόν νόμο πνευματικά; Ποῦ θά σταθοῦν τά Σάββατα καί οἱ πρωτομηνιές, ποῦ οἱ ἑορταστικές συγκεντρώσεις τοῦ λαοῦ, ποῦ ἡ παράδοση τῶν θυσιῶν, τῆς ἀνάπαυσης τῆς γῆς κι ὅλα τά ὑπόλοιπα τῆς σωματικῆς λατρείας;

Περιτομή εἶναι ἡ τέλεια ἀφαίρεση τῆς ἐμπαθοῦς σχέσεως τοῦ νοῦ μέ τήν ἐπίσακτη γένεση. Σάββατο εἶναι ἡ τέλεια ἀπραξία, ἀπάθεια καί καθολική διακοπή τῆς κίνησης τοῦ νοῦ σχετικά μέ ὅσα ἔχουν γίνει καί ἡ τέλεια μετάβαση πρὸς τό θεῖο. Σ' αὐτό ὅταν φτάσει κατά τό θεμιτό ὅποιος ἀσκεῖ τήν ἀρετή καί τή γνώση, δέν πρέπει νά βάζει στόν νοῦ του καθόλου τήν ὁποιαδήποτε ὕλη πού συντελεῖ, ὅπως τά ξύλα (Ἀρ. 15,32), στό ἄναμμα τῶν παθῶν. Δέν πρέπει ἐπίσης βέβαια νά κάνει ἀπολύτως ἀναλογισμό τῶν λόγων τῆς φύσης, γιά νά μή δογματίζουμε, σύμφωνα μέ τοὺς Ἕλληνες, ὅτι ὁ Θεός εὐχαριστεῖται μέ τά πάθη ἢ μετριέται μέ τοὺς ὅρους τῆς φύσης, αὐτόν πού μόνο ἡ τέλεια σιγή τόν καλεῖ καί τόν παριστάνει ἡ πλήρης καθ' ὑπεροχή ἀγνωσία¹⁶⁶.

166. «Περιτομή γάρ ἔστι μυστική τῆς ἐμπαθοῦς κατά νοῦν περί τήν ἐπίσακτον γένεσιν σχέσεως παντελῆς περιαιρέσεως. Τό δέ σάββατον τελεία παθῶν ἔστιν ἀπραξία καί τῆς

Ὁ Θεός δέν πρόσταξε νά τιμηθεῖ τὸ Σάββατο καί οἱ πρωτομηνιές καί οἱ ἑορτές θεσπίστηκαν ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἤθελαν νά τιμοῦν τίς ἡμέρες. Γιατί ἔτσι θά μᾶς εἶχε διδάξει νά λατρεύουμε τὴν κτίση κι ὄχι τὸ δημιουργό (Ρωμ 1,25), σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολή τοῦ νόμου, νομίζοντας πὼς οἱ ἡμέρες εἶναι σεβαστές ἀπὸ τὴ φύση τους καί γι' αὐτὸ πρέπει νά τίς προσκυνοῦμε. Ὁ Θεός δήλωσε συμβολικά νά τιμοῦμε Ἐκεῖνον, μέσω τῶν ἡμερῶν, γιατί αὐτὸς εἶναι Σάββατο. Εἶναι ἡ ἀνάπαυση τῶν σαρκικῶν μόχθων τῆς ψυχῆς καί τὸ σταμάτημα τῶν κόπων γιά δικαιοσύνη. Εἶναι Πάσχα ὡς ἐλευθερωτῆς ὄσων κρατοῦνται στὴν πικρὴ δουλεία τῆς ἁμαρτίας. Εἶναι Πεντηκοστή, ὡς ἀρχὴ καί τέλος τῶν ὄντων καί Λόγος μὲ τὸν ὁποῖο τὰ πάντα ἔλαβαν φυσικῶς τὴν ὑπαρξὴ τους. Ἡ Πεντηκοστή εἶναι μετὰ τὸ διάστημα τῆς ἑβδομῆς ἑβδομάδας, ἡ Πέμπτη δεκάδα. Εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερο ὅτι ἡ φύση τῶν ὄντων μὲ τὸ νά εἶναι κατὰ τὸ ὄνομά της πενταδική, ἐξαίτιας τῶν αἰσθήσεων ἔπειτα ἀπὸ τὸ φυσικὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καί τῶν αἰώνων, θά εἶναι χωρὶς νά ἐπιδέχεται πέρασ μέσα στὸν Θεό, πού εἶναι κατὰ τὴ φύση του ἕνας, καί δέν ὑπάρχει σ' αὐτὸν καμμιά ἀπολύτως διάσταση.

Τὸ μυστήριον τῆς Πεντηκοστῆς εἶναι ἡ ἄμεση ἔνωση μὲ τὴν πρόνοια ὄσων διευθετεῖ ἡ πρόνοια. Δηλαδή εἶναι ἡ ἔνωση τῆς φύσης μὲ τὸν Λόγο, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπινόηση τῆς πρόνοιας, στὴν ὁποία ἔνωση δέν ὑπάρχει ἀπολύτως τίποτα πού νά φανερῶνει χρόνο καί γένεση. Σάλπιγγα πάλι εἶναι ὁ λόγος μας, ἐπειδὴ μεταφέρει στὴν ἀκοή μας τίς θεῖες καί ἀνείπωτες

περὶ τὰ πεπονημένα καθολικὴ τοῦ νοῦ παύλα κινήσεως καί πρὸς τὸ θεῖον τελεία διάβασις».

γνώσεις. Ίλασμός εἶναι, ἐπειδὴ διαλύει τὰ ἀμαρτήματα μας μέ τόν ἑαυτό του παίρνοντας τή δική μας φύση καί μέ τήν πνευματική δωρεά τῆς χάριτος θεοποιεῖ τή φύση μας πού ἀμάρτησε. Εἶναι ἀκόμη Σκηνοπηγία, ἐπειδὴ εἶναι παγίωση τῆς ἀτρεψίας μας στό καλό κατά μίμηση τοῦ Θεοῦ καί δεσμός πού μας συγκρατεῖ στή μεταποίησή μας πρός τήν ἀθανασία.

Παρατηρεῖται στο ἐδάφιο αὐτό να δίνεται τό θεολογικό νόημα τοῦ Σαββάτου καί τῆς Πεντηκοστῆς. Στο ἐπόμενο κεφάλαιο θά μιλήσουμε ἐκτενέστερα για τή σημασία τους στά πλαίσια ἀνάπτυξης τοῦ νοήματος τῶν ἑορτῶν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καί τῆς Πεντηκοστῆς.

Μέ τήν ἐντολή τοῦ βασιλιᾶ Δαβίδ, (δηλαδή τοῦ πνευματικοῦ νόμου ἢ τοῦ ἰσχυροῦ στήν ὄραση νοῦ) διαμέσου τῆς μετάνοιας, (πού συμβολίζει ὁ σάκκος καί μεταφέρεται κατά τήν ἐκτέλεση τῶν ἀρετῶν πάνω στήν πέτρα, δηλαδή τό Χριστό) γίνεται ἔκκληση στή θεία βροχή τῆς γνώσης. Συνήθως παρακαλεῖ τόν Θεό νά ἐπακούσει στήν κραυγή τῆς γῆς-καρδιάς καί νά δώσει θεῖες βροχές χαρισμάτων. Ἐπίσης παρακαλεῖ νά χορηγήσει τήν ἀφθονία τῶν καρπῶν τῆς δικαιοσύνης. Νά διαλύσει τήν προηγούμενη ἀγνωσία τῶν θείων, πού εἶχε πέσει σάν πείνα. Νά ξεχειλίσει τή χώρα ἀπό πνευματικά ἀγαθά, ὥστε ἡ ψυχὴ νά γίνει κατάμεστη ἀπό σιτάρι καί κρασί καί λάδι (Ψαλ 103,15). Μέ τό σιτάρι, ἡ ψυχὴ θά μοιάζει ὡς στηριζόμενη μέ τόν λόγο τῆς πρακτικῆς γνώσης. Μέ τό κρασί, θά μοιάζει ὡς εὐφραινόμενη μέ τόν θεῖο καί ἀνανεωτικό πόθο τῆς ἐκούσιας θέρμης πρός τόν Θεό. Μέ τό λάδι, πού εἶναι ἀπαλό καί μαλακό καί διαυγές καί φωτιστικό κι ἐλεύθερο ἀπό κάθε γήινη κίνηση, θά ἔχει ἰλαρό τό πρόσωπο τῶν ἀρετῶν καί τόν τρόπο καί τόν λόγο τῆς ἀπάθειας.

4.13. Τά καθαρισμένα έπτά φορές λόγια του Κυρίου

Ή 148η έρώτηση τοῦ Θαλάσσιου εἶναι παρμένη από τό Ψαλτήρι (Ψλ 11,7), ὅπου γράφεται ὅτι «τά λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι λόγια άγνά, άσήμι πού άναχωνεύτηκε μέ τή φωτιά, δοκιμασμένο στή γῆ, καθαρισμένο έπτά φορές».

Ὁ Άγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής άπαντᾷ ὅτι τά λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι άγνά, έπειδή μάς έξαγνίζουν από κάθε κηλίδα άμαρτίας. Εἶναι από άσήμι πυρακτωμένο, έπειδή εἶναι διαφανή καί φωτίζουν καί έπειδή εἶναι θεϊκά καί δοκιμάζουν τίς καρδιές μας, γιατί ἡ καρδιά ὀνομάζεται στό Εὐαγγέλιο γῆ (Μτ 13,19). Λέγοντας καθαρισμένο έπτά φορές έννοεῖ ὅτι κάθε έντολή τήν καθαρίζουμε έπτά φορές (Ψλ 1,7). Για παράδειγμα, ἡ έντολή «ού φονεύσεις» μπορεῖ νά καθαρισθεῖ μέ τίς άκόλουθες έπτά πράξεις: (α) άποχή από τό φόνο, (β) θρέψη τοῦ πεινασμένου, (γ) ξεδίψασμα τοῦ διψασμένου, (δ) ντύσιμο τοῦ γυμνοῦ, (ε) φιλοξενία τοῦ ξένου, (στ) περίθαλψη τοῦ άσθενῆ καί (ζ) έπίσκεψη τοῦ φυλακισμένου¹⁶⁷.

4.14. Ἡ πτώση καί ἡ άνάσταση τοῦ δικαίου έπτά φορές

Ή 59η έρώτηση άναφέρεται στίς Παροιμίες. Τί σημαίνει ὅτι έπτά φορές θά πέσει ὁ δίκαιος καί έπτά φορές θά σηκωθεῖ (Παρ 24,16); Ἡ άπόκριση τοῦ Μάξιμου εἶναι ὅτι ὡς δίκαιος θά πρέπει νά έννοηθεῖ ὁ μόνος άληθινός καί δίκαιος Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Αὐτός λοιπόν λέγεται ὅτι πέφτει καί

167. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Άποκρίσεις καί Έρωτήσεις καί Έκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων άπορουμένων, Έρώτησις 148», *Έλληνες Πατέρες τῆς Έκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Έκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992)212.

σηκώνεται μέσα μας, ἀφοῦ δέχτηκε ἀπό φιλανθρωπία ὅλες τίς ἰδιότητές μας καί ἡ δική μας φύση ἔπεσε ἑπτὰ φορές. Ἡ πρώτη φορά ἦταν κατά τήν παράβαση τοῦ προπάτορά μας (Παρ. 24,16). Ἡ δεύτερη ἦταν ὁ μιαιρός φόνος τοῦ Κάιν (Γέν. 3,6), πού γιά πρώτη φορά εἰσήγαγε στή φύση τὸ φόνος. Ἡ τρίτη συνέβηκε στή γενιά τοῦ Νῶε, στήν ὁποία δέν ἔμεινε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, «γιατί ἦταν σάρκες» (Γέν. 4,8). Τέταρτη φορά ἦταν σὸ χτίσιμο τοῦ πύργου (Γέν. 6,3). Πέμπτη ἦταν στή γενιά τοῦ Ἀβραάμ, ἀπὸ τήν ὁποία ἐκεῖνος μόνο εἶχε εὐαρεστήσει τὸν Θεό. Ἑκτη ἦταν στίς μέρες τοῦ Μωυσῆ, πού τόσο εἶχε ἐξοκείλει ἡ γενιά του στήν ἀθεΐα, ὥστε νὰ σταλεῖ ἐκεῖνος ἀπὸ τὸ Θεό γιά τήν ἀντιμετώπιση τὴν ἀσέβειας. Ἡ ἑβδόμη συνέβηκε στή γενιά τῶν προφητῶν, πού ὑπερέβαλε ὅλες τίς προηγούμενες γενιές σὸ μέτρο τῆς κακίας. Ἐπειδὴ λοιπόν, ὅπως λέχθηκε, ἡ φύση μας ἔπεσε ἑπτὰ φορές, αὐτὴν κινούμενος ἀπὸ ἀνέκφραστη φιλανθρωπία, τὴ σήκωσε ὁ Κύριος, ἐνώνοντας στήν ὑπόστασή του τὴν ἴδια τὴ φύση μας¹⁶⁸.

4.15. Θυσίαι καὶ οἱ ἑπτὰ μόσχοι

Στὴν 154^η ἐρώτηση, ὁ Μάξιμος καλεῖται νὰ ἀπαντήσῃ γιὰ τὸν ἑβδομο μῆνα στίς δεκαπέντε, ὅταν γιόρταζαν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἑπτὰ ἡμέρες, πρόσφεραν τὴν πρώτη ἡμέρα δεκατέσσερα μοσχάρια καὶ κάθε μέρα ἀφαιροῦσαν ἓνα μοσχάρι ὥσπου ἔφταναν στὰ ἑπτὰ (Ἄρ 29, 12-32);

168. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 536 καὶ *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 96.

Ἡ ἀπόκριση του εἶναι ὅτι ἐπειδὴ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου «πρέπει νὰ ἀλλάξουμε καὶ νὰ γίνουμε σάν τὰ παιδιὰ (Μτ 18,3). Τὸ παιδί στερεῖται τελείως ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ ὀρμὴν. Ὅταν γίνῃ δεκατεσσάρων ἐτῶν ἀρχίζει ἀμέσως νὰ διεγείρεται σ' αὐτὸ ἡ ἐμπαθὴς ὀρμὴ. Αὐτὸ λοιπὸν, νομίζει ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὅτι δηλώνει τὸ μυστικὸ τοῦ νόμου. Ὅτι δηλαδὴ πρέπει καὶ τὴ μείωση τῆς φυσικῆς ὀρμῆς νὰ προσφέρουμε ἱερὴ θυσία στὸν Θεό, ὥσπου νὰ φτάσουμε στὴν τέλεια ἀπάθεια¹⁶⁹.

4.16. Ἡ Σωβὰ ἐρμηνεύεται ὡς ἑπτὰ

Σωβὰ ἐρμηνεύεται ἑπτὰ καὶ τοῦτο δηλώνει σαφῶς τὴ χρονικὴ ιδιότητα. Γιατί ὁ χρόνος εἶναι ἐβδοματικὸς. Διότι ὁ διάβολος, ὁ χρόνος καὶ ἡ φύση κινοῦν μαζὶ κατὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, συγκροτώντας τοὺς ἀόρατους πολέμους, ὅπως ἔστρεψε κατὰ τοῦ Δαβὶδ ὁ Ἀδρααζάρ τίς δυὸ Συρίες (Α' Βασ. 10,19). Γιατί ὁ Ἀδρααζάρ, μεταφραζόμενος στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, θὰ πεῖ «αὐτὸς ποὺ διαλύει τὴν ἰσχύ» ἢ «ποὺ κατασκάπτει δύναμη», κι αὐτὸς εἶναι ὁ διάβολος ποὺ στὴν ἀρχὴ μὲ τὴν παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς διέλυσε μὲ ἀπάτη τὴν πνευματικὴ ἰσχύ τῆς φύσης μας καὶ ὑποδούλωσε τὸν ἄνθρωπο στὸ χρόνο καὶ στὴ φύση. Γιατί τὸ νὰ μάχεται τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς τοὺς παράγοντες «φύση» καὶ «χρόνος» τοῦ εἶναι τελείως ἀδύνατον¹⁷⁰.

169. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καὶ Ἀποκρίσεις καὶ Ἐρωτήσεις καὶ Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 154», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992)218.

170. Μάξιμου Ὁμολογητοῦ, « Ἐρμηνεία εἰς τὸν ΝΘ' Ψαλμὸν» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τομ. 90, στ. 857 καὶ *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 367.

4.17. Ἡ σημασία τῆς Ἱεριχοῦς καὶ Ἀχάρ

Ἡ πιό κάτω ἐρώτηση εἶναι: Τί σημαίνει ἡ Ἱεριχώ καὶ ποίος εἶναι ὁ Ἀχάρ ποὺ ἔκλεψε τὸ ἀνάθεμα καὶ γιατί, ἐνῶ ὁ Θεὸς διέταξε νὰ καεῖ (Ἰησ. Ναυῆ 2,11, 7, 20-21), ὁ Ἰησοῦς τὸν λιθοβόλησε; Αὐτὸ ποὺ συγκαταλέχθηκε στὴ θεία παράταξη καὶ περικυκλώνει τὴν Ἱεριχώ (Ἰησ. Ναυῆ 6,13-16,4) σαλπίζοντας σὲ ἑπτὰ διαστήματα, περνώντας δηλαδὴ τὸν ἑβδοματικὸ χρόνο τοῦ αἰῶνα τούτου μὲ τὴ σάλπιγγα τοῦ Εὐαγγελίου, διδάσκεται νὰ ἀναθέτει ὅλα ὅσα εἶναι τοῦ αἰῶνα τούτου στὸν Θεό. Ἔστω ὅτι κάποιος ἰδιοποιηθεῖ πλάκα χρυσοῦ καὶ τὴν κρύψει μέσα στὴ γῆ. Κρύβει δηλαδὴ τὸν λόγο στὴ γήινη σοφία τοῦ κόσμου ἢ ἰδιοποιεῖται κέρματα, πρᾶγμα ποὺ εἶναι τὸ φόρεμα. Ἐκδηλώνει δηλαδὴ συμπεριφορὰ γιὰ νὰ ἀρέσει σὲ αὐτοὺς ποὺ τὸν βλέπουν ἢ καὶ διακόσια χρυσά (Ἰησ. Ναυῆ 7,21), ὅλα τὰ αἰσθητὰ δηλαδὴ μὲ τίς αἰσθήσεις, καὶ τὰ κρύβει μέσα στὴ γῆ τῶν ἴδιων του σαρκικῶν ἀπολαύσεων. Αὐτὸς θὰ φονευθεῖ ἀπὸ τὸν λόγο ποὺ εἶναι ὁ στρατηγός, κατακαίοντάς τον πρῶτα σὰν νὰ τοῦ ρίχνει φωτιά κι ἔπειτα χτυπώντας τον μὲ τοὺς θείους λόγους σὰν νὰ εἶναι πέτρες¹⁷¹.

4.18. Τὰ ὄνειρα τοῦ Ναβουχοδονόσορα

Ἡ 26η ἐρώτηση ἀπὸ τίς ἀπορίες τοῦ Θαλάσσιου στὸν Μάξιμο ἀναφέρεται στὸ ὄνειρο τοῦ Ναβουχοδονόσορα, τὸ ὁποῖο ἐξήγησε ὁ προφήτης Δανιήλ. Στὸ ὄνειρο τὰ θηρία συμβολικὰ ἀπεικονίζουν τοὺς δαίμονες ποὺ ὁ καθένας τους ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ἐνδιάθετη ἰκανότητα, ποὺ ἔχει νὰ προκαλεῖ

171. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καὶ Ἀποκρίσεις καὶ Ἐρωτήσεις καὶ Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρωτήσεις 82», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992)132.

αυτή ή εκείνη τήν προσβολή τών πειρασμών. Ο Ναβουχοδονόσορας έκλαμβάνεται συχνά μέ τή σημασία τοῦ φυσικοῦ νόμου. Μέ αυτή τήν ἀλληγορική ἐρμηνεία συμφωνεῖ καί ή ἐρμηνεία τοῦ Δανιήλ πού ἐπεξήγησε τό ὄνειρο. Νά θυμήσουμε ὅτι σύμφωνα μέ τό ὄνειρο πού εἶδε ὁ Ναβουχοδονόσορας θά διωχθεῖ μακριά ἀπό τούς ἀνθρώπους καί θά στήσει κατοικία ἀνάμεσα στά ἄγρια θηρία καί θά φάγει μέ χόρτα, ὅπως τά βόδια. Θά κατοικήσει μακριά ἀπό τή δροσιά τοῦ οὐρανοῦ καί θά περάσουν ἐπτά περίοδοι ὥσπου νά καταλάβει, ὅτι ὁ Ὑψιστος εἶναι ὁ Κύριος τῆς Βασιλείας τών ἀνθρώπων. Ὅταν τό κατανοήσει θά τήν προσφέρει σέ ὅποιον ἐκεῖνος θέλει ἐπειδή εἶπε, «ἀφῆστε νά ἀπλωθοῦν οἱ ρίζες τοῦ δέντρου στή γῆ, ή βασιλεία σου μένει σ' ἐσένα, ἀφότου γνωρίσεις τήν ἐπουράνια βασιλεία» (Δν. 4, 25-26). Ἡ ἐκδίωξη ἴσως ἐννοεῖται γιά τόν Ἅγιο Μάξιμο ὡς ή ἔξοδος του ἀπό τόν παράδεισο, λόγω τῆς παράβασής του στόν κόσμο τοῦτο καί στήν ἀποξένωσή του ἀπό τήν συναναστροφή του μέ τούς ἀγίους ἀγγέλους, δηλαδή τή σχέση του ἀπό τά νοητά θεάματα πρὸς τήν αἴσθησι τοῦ νόμου τῆς φύσης. Ἡ συγκατοίκησή του μαζί μέ τά θηρία σημαίνει τή διαμονή του ἀνάμεσα στά πάθη καί τούς δαίμονες πού τά ἀνακινοῦν, δηλαδή τήν κατοικία καί τίς συναναστροφές. Τό χόρτο πάλι, πού τοῦ ἔδωσαν νά φάει εἶναι οἱ ἄνθρωποι βέβαια καί ὄχι τά θηρία, πού μαζί τους κατοίκησε -γιατί τά θηρία δέν δίνουν σέ κάποιον νά φάει, ἀλλά κατασπαράζουν-. Εἶναι ή φυσική κατανόηση τών φαινομένων μέ τήν αἴσθησι καί ή ἐπίπονη πράξι τῆς ἀρετῆς, πού σάν χόρτο χορηγοῦν οἱ ἄγγελοι στούς ἀνθρώπους. Ὁ καταυλισμός μακριά ἀπό τή «δροσό τοῦ οὐρανοῦ» σημαίνει τό ὅτι πραγματοποίησαν τή διαμονή σέ αὐτά μέσω της θείας πρόνοιας. Αὐτό συμβαίνει γιατί ὁ λόγος κάλεσε τήν πρόνοια δρόσο τοῦ οὐρανοῦ-μέ τήν

ὅποια μέσα στόν αἰῶνα τοῦτον εἶχε τή συντήρησή του ὁ ἄνθρωπος μέ ὅσα ἀπαριθμήσαμε. Δηλαδή ὁ φυσικός νόμος, πού καθόλου δέν διαφθείρεται καί ἴσως ἡ σύμμετρη γνώση σχετικά μέ τά νοητά πού πραγματοποιεῖται μέσω τῶν φαινομένων μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ, γνώση πού χάρη σ' αὐτήν ὁ ἄνθρωπος συγκρατεῖται ἐδῶ μέ τήν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν. Τό «θά περάσουν γιά σένα ἐπτά περίοδοι» δηλώνει τήν ἐβδοματική διάρκεια τοῦ χρόνου κατά τόν αἰῶνα τοῦτον, στήν ὅποια ὑποτάχθηκε, ἐγκαταλείποντας τή φύλαξη τῆς ἕξης καί τῆς ἐνέργειάς του ὁ φυσικός νόμος. Μετά ἀπό αὐτήν, ὅταν ὀλοκληρωθεῖ κατά τήν προσδοκώμενη ἀνάσταση καί μέ τήν ἀποβολή τῶν ἄλογων ἰδιωμάτων του, θά ἐπανέλθει στόν ἑαυτό του, ἀπολαμβάνοντας τήν ἀρχική εὐτυχία τῆς βασιλείας. Τότε θά ἔχει συνειδητοποιήσει μέ τήν οἰκονομία τῆς πρόνοιας κατά τόν αἰῶνα τοῦτον τό κράτος τῆς ἀληθινῆς βασιλείας. Γιατί λέγοντας, «ἀφῆστε νά βλαστήσουν οἱ ρίζες τοῦ δέντρου μέσα στή γῆ» δηλώνει τό ὅτι μέ τήν παράβαση δέν ἔχει καταστραφεῖ ἐντελῶς τό σπέρμα τῆς φύσης καί οἱ δυνάμεις τῆς ἀγαθότητος. Αὐτές ξαναπαίρνουν αὐξηση καί ἐπαναφέρονται μέ τήν ἀνάσταση στό προηγούμενο φυσικό μέγεθος καί κάλλος¹⁷².

172. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 339 καὶ *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14B (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 152.

Ὁ Βασιλιάς Ναβουχοδονόσορας σέ ὄνειρό του εἶδε να συγκατοικᾷ μέ ἄγρια ζῶα.

4.19. Ἡ τύφλωση τοῦ Σαμψών

Ἡ 67η ἐρώτηση εἶναι: Τί σημαίνει θεωρητικά ἡ τύφλωση τοῦ Σαμψών;

Σαμψών ἐρμηνεύεται «ἥλιος», ἐνῶ Δαλιδᾶ «αὐτή πού εἶναι φτωχή». Ἐπεσε λοιπόν ὁ Σαμψών πάνω στό μηρό τῆς Δαλιδᾶς (Κρ 16,19), δηλαδή στό πάθος τῆς ἡδονῆς, κι ἔγινε φτωχός ἀπό τήν ἀρετή πού τόν φώτιζε. Τότε ἔφερε κουρέα καί ξυράφι καί «κούρεψε τίς ἑπτά πλεξοῦδες του» (Κρ 16,19). Κουρέας εἶναι ὁ διάβολος καί ξυράφι ἡ ἀπάτη, σύμφωνα μέ τό λόγο τῆς Γραφῆς «ἔκανες σάν ξυράφι ἀκονισμένο τόν δόλο» (Ψάλ 51,4). Οἱ ἑπτά πλεξοῦδες εἶναι οἱ ἑπτά ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος, σύμφωνα μέ τόν προφήτη Ἡσαΐα (Ἡσ 11,2). Ὅταν λοιπόν ἄρχισαν νά φυτρώνουν τά μαλλιά του (Κριτ 16,22), ὅταν δηλαδή μετάνιωσε γιά ὅ,τι εἶχε κάνει, τότε τόν ὀδηγεῖ ἀπό τό χέρι ὁ μικρός (Κριτ 16,26), δηλαδή ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, καί τόν φέρει στούς στύλους «πού στήριζαν τό σπίτι τῶν ἀλλοφύλων» (Κριτ 16,26), πού εἶναι ὁ ἀλλόφυλος νοῦς. Ὁ κοινός τέλος θάνατος τοῦ Σαμψών

μέ τους άλλοφύλους (Ρωμ 8,6) σημαίνει τή συντέλεια, δηλαδή τή νέκρωση τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος¹⁷³.

4.20. Τυπολογία τοῦ Σαμψών

Ἐδῶ ὁ Σαμψών εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἀληθινοῦ Ναζιραίου τοῦ Χριστοῦ. Γιατί ὁ Χριστός, ἀφοῦ ἔλαβε τή δική μας σάρκα χωρίς ἰκμάδα ἀμαρτίας, σκότωσε τοὺς ἀλλόφυλους δαίμονες. Τό ὅτι ὁ Σαμψών δέθηκε ἀπό τοὺς δικούς του καί παραδόθηκε στοὺς άλλοφύλους (Κριτ 15,13) πραγματοποιήθηκε σαφῶς ὅπως στόν Κύριο. Γιατί ἀφοῦ τόν ἔδεσαν οἱ Ἑβραῖοι, πού θεωροῦνταν δικοί του, τόν παρέδωσαν στά ἔθνη (Κριτ 15,19). Ταυτόχρονα, ὅμως πήγασε ἀπό τό σῶμα τοῦ Κυρίου, ὅπως ἀπό τή σιαγόνα, τό νερό της γνώσης γιά τό ὁποῖο διψοῦσε (ὁ κόσμος) λέγοντας «γιά νά σέ γνωρίζουν ἐσένα τόν ἀληθινό Θεό καί τόν Ἰησοῦ Χριστό πού ἀπέστειλες» (Ἰω 17,3). Ἀλλά καί καθένας Σαμψών, δηλαδή Ναζιραῖος, μέ τή σιαγόνα, δηλαδή μέ τήν ἐγκράτεια τοῦ σώματος, εἶναι στοιχεῖο ἄλλου γένους ἀπό τήν ψυχή, ὅπως καί ὁ ὄνος τῆς μερίδας τῶν ἐθνῶν ἀπό τό νόμο, φονεύει τά πάθη μέ τήν ἄσκηση τῶν ἔργων. Ἐπειτα, νιώθει καί τή δίψα τῆς θείας γνώσης καί μέ τήν ἐπίκληση ἀπό τήν ἴδια τήν ἐνάρετη πράξη στέλλεται σ' αὐτόν ἡ θεία γνώση, ποτίζοντας καί δροσίζοντάς τον (Κριτ 15, 18-19). Κι ἂν συμβεῖ νά κλειστεῖ μέσα στά τείχη τῆς Γάζας (Κριτ 16,2) δηλαδή μέσα στά αἰσθητά, παίρνει

173. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 67», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992)106.

πάνω στους ώμους τῆς πρακτικῆς ἐνεργητικότητάς του τίς πύλες, δηλαδή τίς αἰσθήσεις, καί τίς ὑψώνει στό ὄρος τῆς ὑψηλῆς γνώσης (Κριτ 16,3) 174.

4.21. Ὁ προφήτης Ἐλισσαῖος ἐμπαίζεται ἀπό 42 (7X6) παιδιά

Ἡ ἐρώτηση 68 ἀφορᾷ στήν κατανόηση τοῦ λόγου πού ὅταν σαράντα δύο παιδιά περιγελοῦσαν τόν Προφήτη Ἐλισσαῖο αὐτός προσευχήθηκε στόν Θεό πού εἰσάκουσε τήν προσευχήτου καί ἐπέτρεψε σέ δύο ἀρκοῦδες νά τά κατασπαράξουν. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Μαξίμου ἔχει ὡς ἀκολούθως. Λένε ὅτι τά παιδιά δέν ἦταν ἰσραηλιτόπαιδα, ἀλλά παιδιά ἀλλοφύλων καί μάλιστα ὄχι παιδιά στήν ἡλικία, ἀλλά στή γνώση. Τά παιδιά ἄκουγαν ὅτι ὁ προφήτης ἔκανε πολλά θαύματα καί δέν τόν πίστευαν ἀλλά τόν περιγελοῦσαν. Ὑπῆρχαν μερικοί πού δέ συμμερίζονταν τήν ἄδικη γνώμη τους, γιά νά μή βλάπτονται αὐτοί καί ἡ βλασφημία ἀνατρέχει στό Θεό, ἐπέφερε ἐναντίον τους τιμωρία. Ἡ περικοπή θά πρέπει νά νοηθεῖ μεταφορικά. Κάθε νοῦς, ὅπως αὐτός τοῦ Ἐλισσαίου (Δ' Βασ 2,23), φαλακρός, καθαρός δηλαδή ἀπό ὑλικά νοήματα, κατά τήν πρόοδο τῆς γνώσης δέχεται πολλά περιπαίγματα ἀπό τοὺς λογισμούς γύρω ἀπό τά αἰσθητά, τήν ὕλη καί τή μορφή. Ὁ ἀριθμός σαράντα δηλώνει τά αἰσθητά (7X5+5) καί ὅταν προστεθοῦν ἡ ὕλη καί ἡ μορφή γίνεται ὁ ἀριθμός σαράντα δύο. Δέχεται, λοιπόν, ὁ νοῦς περιπαίγματα ἀπό αὐτοῦ τοῦ εἴδους τοὺς λογισμούς γιά νά τόν ρίξουν στήν ἀδιαφορία γιά τήν ἀρετή. Αὐτούς λοιπόν μέ προσευχή τοὺς

174. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 68», *Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992)108.

σκοτώνει μέ τις δυό άρκοϋδες. Τήν ήδονή δηλαδή και τήν έπιθυμία. Τά πάθη αυτά, χρησιμοποιούμενα κατ' άντιστροφή για τό καλύτερο, σκοτώνουν τούς περιπαικτικούς λογισμούς¹⁷⁵.

(αριστερά) Άγιος Μάξιμος ό
Όμολογητής (δεξιά) Προφήτης
Έλισσαΐος

4.22. Έξαφάνιση τών παρά φύσιν παθών

Ό Μάξιμος έρωτᾶται για ποιό λόγο ό Θεός προτρέπει τούς υιούς Ίσραήλ να έξολοθρεύσουν και άφανίσουν τά έπτά έθνη (Χετταίους, Γεργεσαίους, Άμορραίους, Χαναναίους, Φερεζαίους, Εύαίους και Ίεβουσαίους (Δτ 7, 1-2), τά όποία ήταν ίσχυρότερα και μεγαλύτερα, αλλά όχι τις πέντε σατραπείες τών Φιλισταιών (Κρ 3, 1-3).

Ή άπαντησή του εΐναι ότι ό Θεός μισεί όλα τά παρά φύσιν πάθη και προστάζει νά άφανιστοϋν (προσέξτε τήν άρνητική συμβολική σημασία έδῶ τοϋ άριθμοϋ έπτά). Δέ θέλει όμως να χαθοϋν οι φυσικές δυνάμεις τών

175. Μάξιμου τοϋ Όμολογητοϋ, «Πεύσεις και Άποκρίσεις και Έρωτήσεις και Έκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων άπορουμένων, Έρώτησις 164», *Έλληνες Πατέρες τής Έκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Έκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992)230.

πέντε αισθήσεων. Ἄν ὅμως κάποτε λειτουργήσουν παρά φύσιν, οἱ ἐνέργειές τους νά ἐξοντώνονται. Γι' αὐτό, οἱ πέντε σατραπεῖες παρέμεναν κοντά στόν ἰσραηλιτικό λαό, ὅπως γράφεται στή Βίβλο, γιά νά τό δοκιμάζουν¹⁷⁶.

4.23 Ἑρμηνεία Σύντομος εἰς τήν Προσευχήν τοῦ «Πάτερ Ἡμῶν» πρὸς ἓνα Φιλόχριστον

Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ἔγραψε μία σύντομο ἐρμηνεία στήν Προσευχή «Πάτερ Ἡμῶν» γιά τό φιλόχριστο πλήρωμα¹⁷⁷. Ἡ προσευχή, κατά τόν Ἅγιο Μάξιμο, περιέχει τήν αἴτηση τῶν δώρων πού κατά χάρη δίνει ὁ Θεός στους ἀνθρώπους. Αὐτά εἶναι τόσα πολλά πού ὁ λόγος δέν μπορεῖ νά περιλάβει σ' ἓνα ἀριθμό τό πλῆθος καί τό μέγεθός τους. Ἀπ' αὐτά, ὁ Ἅγιος Μάξιμος ξεχωρίζει ἕξαιτίας τῆς ἐξαιρετικῆς τους λαμπρότητας ἑπτά, τό νόημα τῶν ὁποίων περιέχει μέ τρόπο μυστικό ὁ σκοπός τῆς προσευχῆς. Κατανοεῖται ὅτι καί ὁ ἀριθμός ἐπιλογῆς ἐδῶ ἀπό τό Μάξιμο δέν εἶναι τυχαῖος. Εἶναι ἰκανός ἀριθμός γιά νά κατανοηθοῦν ὅλα τὰ δωρήματά πού προσφέρει ὁ Θεός στόν ἄνθρωπο. Αὐτά τὰ ἑπτά εἶναι: (α) Θεολογία (β) υἰοθεσία καί χάρη (γ) ἰσοτιμία μέ τοὺς ἀγγέλους (δ) ἡ μετοχή τῆς αἰωνίας ζωῆς (ε) ἡ

176. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 69», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 108

177. Μάξιμου Ὁμολογητοῦ, «Εἰς τήν προσευχήν τοῦ Πάτερ ἡμῶν, πρὸς ἓνα φιλόχριστον, ἐρμηνεία σύντομος» *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 15Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 218.

ἀποκατάσταση τῆς φύσης συμφιλιωμένης μέ τόν ἑαυτό της χωρίς τά πάθη (στ) ἢ κατάργηση τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καί (ζ) ἢ καθαίρεση τῆς τυρρανικῆς ἐξουσίας τοῦ πονηροῦ. Τά ἑπτά αὐτά δωρήματα ἀναλύονται πολύ συνοπτικά πρὶν μᾶς εἰσαγάγει στή μεθοδικότερη ἐξήγηση τοῦ περιεχομένου τοῦ Πάτερ Ἡμῶν. Στήν ἐρμηνεία τῆς Προσευχῆς αὐτά γίνονται ἀκόμη περισσότερο κατανοητά. Πολύ περιληπτικά περιγράφονται πιό κάτω.

Στήν Κυριακή Προσευχή κατά τό Μάξιμο τόν Ὁμολογητῆ διδάσκεται ἡ Θεολογία τῆς σάρκωσης καί Τριαδικότητος τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης διδάσκεται ὅτι παραχωρεῖται υἱοθεσία «ἄνωθεν» μέ τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἔτσι, ἐπιτυγχάνεται ἡ ὑπερφυῆς γέννηση πού διαφύλαξη καί διατήρησή της μέ τή θεία δύναμη εἶναι ἡ προαίρεση αὐτῶν πού γεννούνται. Ὁ Χριστός μέ τήν ἀναλήψή του στούς οὐρανοῦς ἀφοῦ προσέλαβε τό σῶμα του ἔνωσε τόν οὐρανό καί τή γῆ. Ὁ ἄνθρωπος μέ τόν τρόπο αὐτό μπορεί να ἐνώνεται ὄχι μόνο μέ τούς ἀγγέλους μέσω τῆς ἀρετῆς, ἀλλά γνωστικά καί μέ τόν Θεό. Ὡς ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ Χριστός, μεταδίδει τή θεία ζωή. Εἶναι ὅλος καλωσύνη καί ὁδηγεῖ σ' αὐτούς πού τρώγουν τήν θεία ποιότητα στή θέωσή τους. Μέ τό πάθος του ὁ Χριστός μᾶς συμφιλίωσε μέ τόν Πατέρα καί μεταξύ μας. Κατέστησε ἐπίσης τή φύση μας καθαρῆ ἀπό τό νόμο τῆς ἀμαρτίας, μή ἐπιτρέποντας να προηγηθεῖ ἡδονή στή γιά χάρη μας σάρκωσή του. Ἡ σάρκα τοῦ Χριστοῦ γίνεται ὄπλο ἐνάντια στον διάβολο. Ὁ διάβολος νίκησε καί αἰχμαλώτισε τή σάρκα τοῦ Ἀδάμ, ἀλλά αἰχμαλωτίσθηκε ἀπό τό Χριστό.

Ὁ Χριστός ἔκανε δύο θαύματα μέ τούς ἄρτους. Στά ἀριστερά πολλαπλασιάζονται οἱ ἑπτά ἄρτοι καί δεξιά οἱ πέντε ἄρτοι καί οἱ δύο ἰχθεῖς (σύνολο καί πάλι 7).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΠΤΑ ΣΤΟ

ΑΓΙΟ ΕΥΧΕΛΑΙΟ: ΠΡΟΤΑΣΗ

ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ ΜΕ ΝΕΑ

ΠΑΛΑΙΟΔΙΑΘΗΚΙΚΑ ΚΑΙ

ΚΑΙΝΟΔΙΑΘΗΚΙΚΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Έπτά καμπάνες μπροστά από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του Καΐρου στην Αίγυπτο, που δωρήθηκαν από την Έκκλησία της Ρωσίας.

Ἡ σημειολογία τοῦ ἑπτά καί τοῦ ἑπταδικοῦ συστήματος ἐκφράζεται στό μυστήριον τοῦ Ἁγίου Εὐχελαίου. Λεπτομέρειες γιά τήν ἱστορική ἐξέλιξη τῆς ἀκολουθίας τοῦ Εὐχελαίου καί πλούσια βιβλιογραφία, μπορεῖ κάποιος νά βρεῖ στό βιβλίο τοῦ καθ. Π.Ι. Σκαλτσῆ¹⁷⁸.

Σύμφωνα μέ τήν πληροφορία πού δίνεται στό παραπάνω βιβλίο, τό λεγόμενο «ἑπταπάπαιδο», ἡ συμμετοχή, δηλαδή, ἑπτά ἱερέων σ' αὐτό, μαρτυρεῖται γιά πρώτη φορά στό χειρόγραφο Coislin 213. Ἀναφέρεται ἐπίσης στό βιβλίο αὐτό, ὅτι ἡ ἐμφάνιση τῶν ἑπτά ἱερέων ὀφείλεται στήν ἐπίδραση τῶν λόγων τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου (5,10) ἀλλά καί γιά συμβολικούς λόγους. Θά ἀναλύσουμε τούς δύο αὐτούς λόγους ἐκτενέστερα. Νά ἀναφέρουμε ἐπίσης, τήν πληροφορία πού παρέχει καί ἡ ὁποία εἶναι σημαντική στήν κατανόηση τῆς ἱστορικῆς πραγμάτωσης τοῦ μυστηρίου τό ὁποῖο συνοδεύει ὁ συμβολικός ἀριθμός ἑπτά.

Ἡ Ἀκολουθία λοιπόν τοῦ Εὐχελαίου^{179,180} γνωρίζει τή μεγαλύτερη ἀνάπτυξή της τόν 13ο αἰώνα. Σ' αὐτόν τόν αἰώνα ὀλοκληρώνεται καί σταθεροποιεῖται

178. Π.Ι. Σκαλτσῆ, «Λειτουργικές Μελέτες ΙΙ» (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, 2009) 459

179. Γ.Ν. Φίλια, «Ἡ ἀπαλλαγὴ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. Πτυχές τῆς σχέσεως τῶν μυστηρίων εὐχελαίου καὶ μετανοίας», Θεολογία ΞΕ 1 (1994) 171.

180. Γ.Ν. Φίλια, «Ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἀπλή ἐπάλειψη τῶν ἀσθενῶν μὲ ἔλαιον στήν εὐλογία τοῦ ἐλαίου πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλειψη (Συμβολὴ στήν μελέτη τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχελαίου)», Ἀνάτυπον ἀπὸ τὸ Β' Τόμο τοῦ ἔργου «ΟΙΚΟΔΟΜΗ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑ»-

τό έπταδικό σύστημα μέ καθοριστική συμβολή τοῦ Πατριάρχη Ἀρσενίου Ἀντωρειανοῦ, ὁ ὁποῖος καί επέβαλε τήν παρουσία τῶν έπτά ιερέων. Τούς έπτά ιερεῖς ἀκολουθοῦν τά έπτά ἀναγνώσματα (έπτά Ἀπόστολοι καί έπτά Εὐαγγέλια) καί ἡ έπταδική αὐτή μορφή διατηρεῖται μέχρι σήμερα.

Φυσικά ἀνάγκες λειτουργικές (ἔλλειψη ιερέων) ὁδήγησαν ἡ Ἀκολουθία νά γίνεται ἀπό τρεῖς καί ἀκόμη καί ἕναν ιερέα. Αὐτό πού ἐνδιαφέρει ἐδῶ, εἶναι νά κατανοηθεῖ γιατί ἡ ἀρχαία παράδοση μιλά γιά έπτά ιερεῖς καί ἡ αὐστηρότητα τοῦ Πατριάρχη Ἀρσενίου, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριζε τή συμμετοχή τῶν έπτά ιερέων.

Κατ' ἀρχήν ἡ ρήση τοῦ Ἰακώβου μιλά γιά πρεσβυτέρους καί ὄχι γιά πρεσβύτερο. Ἐπομένως ἀπό τό ἐδάφιο αὐτό συνάγεται ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν πρεσβυτέρων πρέπει νά εἶναι περισσότερος ἀπό ἕνα. Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε στά προηγούμενα καί ὅπως συμφωνοῦν οἱ Ἅγιοι Πατέρες (π.χ. Κύριλλος Ἱεροσολύμων), ὁ ἀριθμός πού ἐκφράζει τό «πολύ» εἶναι ὁ έπτά. Χρειαζόταν λοιπόν, γιά τήν τέλεση τοῦ Εὐχελαίου πολλοί ιερεῖς, δηλαδή έπτά. Μάλιστα, ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης ἐξηγεῖ γιά τή σημειολογία τοῦ ἀριθμοῦ έπτά, ἀναφέροντας παραδείγματα ἀπό τήν Ἁγία Γραφή, ὅπως : Ἐπτά εἶναι τά δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί έπτά εἶναι οἱ ιερεῖς οἱ ὁποῖοι κύκλωναν τήν πονηρή πόλη τῆς Ἱεριχοῦς καί πού λόγω τῆς πίστεως ἔπεσαν τά σκληρά τείχη. Ἐπίσης, ἀναφέρει τήν περίπτωση τοῦ Ἡλία, ὅπου έπτά φορές προσευχήθηκε γιά νά λύσει τῆς «ἀμαρτίας τόν αὐχμό». Αὐτά εἶναι συμβολικά παραδείγματα, πού δηλώνουν ὅτι τό «έπτά» ἀποτελεῖ συμβολικό

Ἔκφρασις ἀγάπης καί τιμῆς εἰς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Σερβίων καί Κοζάνης Διονύσιον, Κοζάνη 1991, σ. 436.

ἀριθμό ἐπαρκή γιά νά καταστρέψει τήν ἀμαρτία καί νά προσφέρει πνευματική εὐωχία, τὰ ἐπαρκή δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹⁸¹.

Τά λόγια αὐτά τοῦ Συμεών Θεσσαλονίκης ἀλλά καί ἡ ὅλη ἀνάλυση πού ἔγινε γιά τόν ἀριθμό ἐπτά δικαιολογοῦν εὐκόλα τή χρήση ἐπτά ἱερέων καί ἐπτά ἀναγνωσμάτων στήν Ἀκολουθία τοῦ Εὐχελαιίου. Ὁ ἀριθμός ἐπτά, ὅπως ἀναφέραμε, μέ τίς πολλαπλές «μυστηριακές» καί «συμβολικές» χρήσεις του, δέν θά μπορούσε νά μή συμμετέχει καί σ' ἓνα ἀπό τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποία μάλιστα ἀπαριθμοῦνται καί σέ ἐπτά. Τά ἴδια, δηλαδή, τὰ μυστήρια ἀκολουθοῦν τό ἐπταδικό σύστημα.

Δύο εἶναι τὰ χαρακτηριστικά τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Εὐχελαιίου.

ΕΠΤΑ ἱερεῖς γιά τήν πάταξη τοῦ πονηροῦ καί ΕΠΤΑ ἀναγνώσματα γιά τήν πρόσδεση στόν πιστό τῶν ἐπτά εὐλογιῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τόσο τό κακό ὅσο καί τό καλό, συνοδεύονται ἀπό ἓναν ἀριθμό πού ἐκφράζει τό «πολλαπλό». Τό ἀκάθαρτο γιά νά φύγει ἀπό τόν πιστό, χρειάζεται πολλαπλή καί συντονισμένη ἐνέργεια, μέσω τῶν ἀναγνωσμάτων καί τῶν εὐχῶν τῶν ἐπτά ἱερέων ὅπου θά προσφερθοῦν οἱ ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ ἀριθμός ἐπτά εἶναι ἰκανός καί ἀναγκαῖος γιά νά διώξει τό μίasma καί νά προσφέρει εὐλογία.

Ἄτυχῶς ὅμως, τόσο τὰ εὐαγγελικά ὅσο καί τὰ ἀποστολικά ἀναγνώσματα δέν παρέχουν ἄμεσο συσχετισμό αὐτοῦ τοῦ γεγονότος. Δέν ὑπάρχουν καθόλου

181. Συμεών Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, «Τῆς ἱερᾶς τελετῆς τοῦ Ἁγίου Ἐλαιίου ἤτοι τοῦ Εὐχελαιίου. ΚΕΦ. ΣΠΓ'», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 155, στ. 516.

Παλαιοδιαθηκικά ἀναγνώσματα, τὰ ὁποῖα νὰ προτυπῶνουν τὴ σχέση, ὅπως γίνεται σὲ κάθε Ἀκολουθία καὶ ἰδιαίτερα σὲ ἑορτές. Μία Ἀκολουθία θὰ πρέπει νὰ δηλώνει ἀπαραίτητα τὴν ἄρρηκτη αὐτὴ σχέση ἀκολουθίας καὶ καθιέρωσής της. Τὰ ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά ἀναγνώσματα τροφοδοτοῦν τὴν ἔννοια τοῦ «ἐλέους», τὴ χρήση τοῦ ἐλαίου, τοῦ πλησίον (Λκ. 3,25), τῆς ἀγάπης (Α΄ Κορ. 12,27) καὶ ἄλλων παρεμφερῶν ἐννοιῶν, οἱ ὁποῖες συνιστοῦν τὴ βοήθεια στὸν συνάνθρωπο, τὴ συγχωρητικότητα καὶ τὴν ἀληλεγγύη. Αὐτές ὅμως οἱ ἔννοιες μποροῦν νὰ δηλωθοῦν ἀπὸ ἀγιογραφικά κείμενα, τὰ ὁποῖα συγχρόνως ἀναφέρουν καὶ ἐνδιατρίβουν στὴν ἀγιότητα τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ¹⁸².

Ἔχουμε καταδείξει τὴν παραλληλία τῆς «ἀριθμολογίας» καὶ θεολογίας τῶν κειμένων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἰδιαίτερα, ἡ συμβολὴ τοῦ Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ εἶναι καθοριστικὴ σὲ αὐτό. Τέτοια ὅμως παραλληλία δὲν συνεπάγεται ἀπὸ τὰ ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά ἀναγνώσματα. Οὔτε τὸ

182. Στὸ βιβλίο τοῦ Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Π. Ἀβαγιάνου, ποὺ φέρει τίτλο «Τὸ Ἱερὸ Εὐχέλαιο, Φάρμακο ζωῆς καὶ σωτηρίας» (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀποστολικὴ Διακονία, 1994) 9 ἐπιχειρεῖται μία σύντομη ἀνάλυση τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Εὐχελαίου. Εἶναι σαφές ὅτι ἰδιαίτερη ἔμφαση στὰ τμήματά ποὺ δομοῦν τὴν ἀκολουθία (εὐχές, ψαλμοί, ἑπτὰ Ἀπόστολοι καὶ Εὐαγγέλια) δίνεται στὴν ψυχοσωματικὴ θεραπεία ποὺ προσφέρει τὸ μυστήριον καὶ ὄχι στὴν ἀνάπτυξη τῆς συμβολικότητος τοῦ μυστηρίου. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει ὅμως μὲ τὶς μεγάλες ἑορτές ὅπου ἡ συμβολικότης καὶ οἱ τύποι ἀναφέρονται τόσο στὴν ὑμνωδία ὅσο καὶ στὰ ἀναγνώσματα. Ἐπίσης ἐνδιαφέρουσες πρὸς ἀνάγνωση εἶναι οἱ σελίδες 21 καὶ 22 ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρεται στὶς «ἑπτὰ ἀφέσεις ἀμαρτιῶν» ποὺ ὑπενθυμίζει ὁ Ὁριγένης σὲ μία ὁμιλία του στο Λευϊτικόν.

ιεράτευμα οὔτε τὸ πλήρωμα τοῦ λαοῦ ποὺ παρακολουθεῖ τὴν Ἀκολουθία δισυστάσεται αὐτὴ τὴ σχέση. Ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν εὐαγγελίων καὶ ἀποστολικῶν ἀναγνωσμάτων ὅπως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερωμένων ποὺ συγκροτοῦν τὴν ἀκολουθία σὲ τοῦτο ἀποσκοπεῖ.

Θὰ μπορούσαν νὰ παρατεθοῦν πάμπολλα παραδείγματα κατ' ἀρχὴν Παλαιοδιαθηκικῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα συνίστανται στὴν ἀντίληψη τῆς καθιέρωσης τῆς Ἀκολουθίας. Τὰ κείμενα αὐτὰ θὰ εἶχαν βοηθητικὸ χαρακτήρα. Θὰ ἀναφερθοῦν ἐνδεικτικὰ γιὰ νὰ τεθεῖ προβληματισμὸς πρὸς τοὺς ταγοὺς τῆς Ἐκκλησίας.

Σὲ καμία περίπτωση αὐτὴ ἡ πρόταση δὲ στοχεύει νὰ ἀντιπαρατεθεῖ πρὸς τὴν παράδοση. Ἀντίθετα, ἡ πρόταση αὐτὴ στοχεύει νὰ βοηθήσει τοὺς πιστοὺς καὶ τὸν κλῆρο νὰ ἀντιληφθοῦν μία νέα διάσταση τῆς Θεολογίας. Νὰ γνωρίσουν τὴ Θεολογία τῆς Βίβλου, μέσα ἀπὸ τίς ἀλληγορίες της καὶ νὰ καταδείξουν ὅτι μεγάλοι Πατέρες ἀσχολήθηκαν ἐνδελεχῶς στὴν κατανόηση αὐτῶν τῶν ἀλληγοριῶν.

Ἀπὸ τὴ Γένεση, τὰ ἐδάφια 4,15 καὶ 4,24 ποὺ ἀναφέρονται στὸν Κάιν καὶ τὸ Λάμεχ καὶ ποὺ τὴν ἀλληγορικὴ τους σημασία εἶδαμε στοὺς Καππαδόκες Πατέρες καὶ στὸ Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ.

Τὸ περιστατικὸ τῆς Κιβωτοῦ, εἶναι γεμάτο μὲ συμβολισμοὺς καὶ θεολογικὲς ἀλληγορίες τοῦ ἐπτά (Γένεση 7ο καὶ 8ο κεφάλαια).

Ἡ ἀναφορά ὅτι ἡ ἑβδομὴ ἡμέρα εἶναι κλητὴ καὶ ἅγια ἡμέρα (Ἀριθ. 28,25).

Ψαλμοί τοῦ Δαβίδ (11ος καί 118ος), πού γίνεται λόγος γιά τόν ἐπταπλάσιο καθαρισμό καί τήν καθ' ὅλην τήν ἡμέρα (ἐπτάκις) αἴνεση τοῦ Κυρίου. Τό ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἀναφέρεται καί στό Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ (17,4).

-Στό Βιβλίο τῶν Κριτῶν, τήν περιγραφή τῆς ἱστορίας τοῦ Σαμψῶν μέ τούς ἐπτά βοστρύχους (χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος) (16,13,19).

-Στό Βιβλίο τοῦ Ἡσαΐα ἡ ἀναφορά τῶν ἐπτά δώρων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (11,2).

-Ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ μέ τίς ἐπταετεῖς ξηρασίες.

-Οἱ ἐπταετίες καί τό Ἰωβηλαῖο καί ἀντίστοιχα ἡ Πεντηκοστή.

- Ὁ ἀπαγχονισμός τῶν ἐπτά ἀνθρώπων ἀπό τούς υἱούς τοῦ Σαούλ (Β' Βάσ. 21,6).

Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν Καινή Διαθήκη. Τά ἀκόλουθα ἐνδεικτικά ἐδάφια σίγουρα θά ἔδιναν τό στίγμα παραλληλίας τῆς ἱερότητας τοῦ ἐπτά καί τῶν θεολογικῶν του ἀλληγοριῶν.

-Ἡ ἐρώτηση τοῦ Πέτρου γιά τήν πολλαπλότητα τῆς συγχωρητικότητας (Μτ. 18, 21).

-Ἡ ἐρώτηση τῶν Σαδδουκαίων γιά τούς ἐπτά θανόντες ἀδελφούς (Μτ. 22,25).

-Τά ἐπτά δαιμόνια τῆς Μαγδαληνῆς (Μκ. 16,9).

-Τό θαῦμα τῶν ἐπτά ἄρτων (Μκ. 8,6).

-Τό ἐδάφιο ἀπό τήν «Πρός Ἑβραίους Ἐπιστολή» τοῦ Παύλου, ὅπου ἀναφέρει τήν πτώση τῆς Ἱεριχοῦς (11,30).

-Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη παραθέτει πληθώρα ἐδαφίων, ὅπου ἡ θεολογική σημασία τοῦ ἐπτά εἶναι ἐμφανής (4,5, 12,3 κλπ). Τά ἐπτά πνεύματα ἀναφέρονται καί στό Εὐαγγέλιο τοῦ Ματθαίου (12,45).

-Ἡ ἐπιλογή ἐπτά διακόνων ἀπό τίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (6,3).

-Τό γενεαλογικό δέντρο τοῦ Χριστοῦ σχετιζόμενο μέ τό ἐπτά (2x7 ἢ 11x7), ὅπως ἤδη ἔχει ἀναλυθεῖ.

- Τό θαῦμα τῆς Τιβεριάδας καί ἡ συλλογή τῶν 153 ψαριῶν.

Εἶναι σημαντικότερο νά κατανοηθεῖ ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα ἀποτελεῖ «ἔλαιον στό διηνεκές», πού μᾶς συγχωρεῖ κατά «ἐπταδικό τρόπο (πολλαπλό δηλαδή)» στούς «αἰῶνας τῶν αἰώνων», ἄχρι τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Κυρίου. Τό θεολογικό αὐτό μήνυμα τό βρίσκουμε σέ ἄρκετά ἐδάφια καί θά πρέπει νά καταδειχθεῖ. Τό ἐπταδικό σύστημα δέν ἐφαρμόζεται μόνο στή συγχωρητικότητα καί στό μαλάκωμα καί τήν ἀπάλειψη τῶν ἁμαρτιῶν ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού συμβολίζεται ὡς τό συστατικό ἔλαιον πού ἔχει τέτοιες ιδιότητες στίς πληγές. Τά παραδείγματα τῶν ἐπτά ἀνδρῶν τῆς Σαδδουκαίας καί τῶν ἐπτά δαιμονίων τῆς Μαγδαληνῆς, φέρουν στό φῶς τήν ἐπταδικότητα ἐπίσης τῆς ἁμαρτίας. Εἶναι καί αὕτη πληθωρική, γι' αὐτό χρειάζεται συνεχῶς ὁ πιστός νά βρίσκεται σέ ἐγρήγορση γιά νά ἀντεπεξέλθει. Ἐπτά φορές τήν ἡμέρα, δηλαδή πολλές φορές καί συνεχῶς, θά πρέπει νά αἰνεῖ τόν Κύριο καί νά προσεύχεται, ὥστε νά ἀποφύγει τά

δεινά πού προκαλεῖ ἡ «ἐπταδική ἢ μέ ἐπτά κακά πνεύματα» συνοδευόμενη ἁμαρτία. Ὅπως τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ἐπτάδωρο, ἔτσι καί ἡ ἁμαρτία εἶναι ἐπτακέφαλη. Γί' αὐτό ὁ ἀριθμός ἐπτά, συνοδεύει ὅλες τίς διηγήσεις καί ἐκφάνσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὅπου ἐμπλέκεται ἡ ἁμαρτία καί ἡ χάρις βρίσκεται ὁ συμβολικός ἀριθμός νά συνοδεύει τό ἐδάφιο. Γί' αὐτό καί ὁ Θαλάσσιος ρώτησε τόν Μάξιμο τόν Ὁμολογητή γιά νά κατανοήσει τή βαθύτερη θεολογική σημασία τῶν ἀριθμῶν. Ἀπό τήν ἀριθμολογία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀναδείχθηκε ὁ «ἐβδομαδιαῖος νόμος». Ὁ νόμος πού καθορίζει ἐπτά φορές μεγαλύτερη προσπάθεια ἀπό αὐτόν πού καταβάλλει ἡ ἁμαρτία, γιά νά μᾶς διασύρει στόν κατήφορο καί στόν ὄλεθρο τῆς ψυχῆς. Ἐπτάκις νηστεύει ὁ Χριστιανός κατά τήν Πεντηκοστή (ἐπτά ἐβδομάδες δηλαδή), γιά νά προετοιμασθεῖ γιά τήν Ἀνάσταση. Χρειάζεται τόσο καιρό γιά νά διατηρήσει τοὺς ἐπτά βοστρύχους πού παρέχει τό Ἅγιο Πνεῦμα σ' αὐτόν.

Ἐτοῦτο τό μήνυμα θά πρέπει νά μεταφερθεῖ λειτουργικά. Ὁ λαός μπορεῖ νά συλλάβει τὰ μηνύματα αὐτά πού εἶναι κρυμμένα στά ἐδάφια τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὁ φωτισμένος κλῆρος πρέπει νά συμβάλει ἀποφασιστικά σέ αὐτή τήν προσπάθεια. Ἐάν ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός καί Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής ἐπέλεγαν στά κηρύγματά τους νά προσφέρουν αὐτά τὰ μηνύματα γιατί νά μήν ἀκολουθήσει τὰ παραδείγματα αὐτά καί ὁ σημερινός κλῆρος μέσω τῶν Ἀκολουθιῶν;

*Εικόνα στην είσοδο
τῆς ἐκκλησίας τοῦ
Ἁγίου Γεωργίου,
τοῦ Καΐρου στήν
Αἴγυπτο, ὅπου
παριστάνονται τὰ
ἐπτὰ μυστήρια τῆς
Ἐκκλησίας μας.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

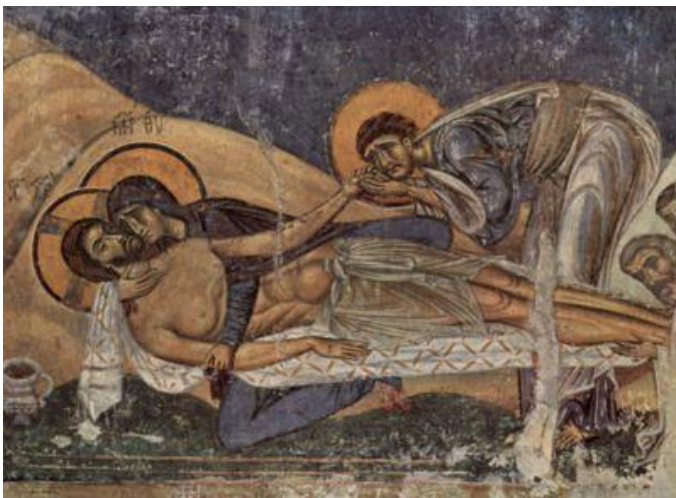
ΕΟΡΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ
ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΕΠΤΑ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ:

ΜΕΓΑΛΟ ΣΑΒΒΑΤΟ,

ΜΕΣΟΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ ΚΑΙ

ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ

*Ἐπιτάφιος Θρῆνος (Νερεζί
Μακεδονίας)*

6.1. Είσαγωγή

Θά μελετηθοῦν τρεῖς μεγάλες ἐορτές καί συγκεκριμένα αὐτές τοῦ Μ. Σαββάτου, τῆς Μεσοπεντηκοστῆς καί Πεντηκοστῆς, ὅπως ἐπίσης θά ἐξαχθοῦν μέσα ἀπό αὐτές ἡ Θεολογική καί «συμβολική» σημασία τοῦ «Σαββάτου» καί τῆς «ἐπτάδας», γιατί τό Σάββατο καί ἡ «ἐπτάς» σχετίζονται, ὅπως ἔχει ἤδη ἐπισημανθεῖ καί ἀπό τήν κοινή ρίζα ἀλλά καί ἀπό προηγούμενες διδακτορικές διατριβές^{183,184}.

Τό ὑλικό πού προέκυψε εἶναι ἄφθονο καί γι' αὐτό ἔπρεπε νά ἐπιλεγοῦν ἐδάφια τῶν ὁμιλιῶν πού θά ἔπρεπε νά δοθεῖ περισσότερη ἔμφαση. Αὐτά τὰ ἐδάφια ἀποτελοῦν πραγματικά διαμάντια στήν Πατερική μας θεολογία καί ἀξίζει κάθε πιστός νά τὰ γνωρίζει καί νά βιώνει τίς ἀλήθειες πού πραγματεύονται.

Οἱ ὁμιλίες ἔχουν ἀνιχνευθεῖ ἀπό τήν κλείδα τοῦ Σχολαρίου. Ἐπίσης, ἔγινε χρήση τοῦ TLG (Thesaurus Lexicon Greece), ὅπου θέτοντας λέξεις-κλειδιά κατορθώθηκε νά ἀντληθεῖ ἐπιπρόσθετο ὑλικό, τό ὁποῖο δύσκολα θά ἀνιχνευόταν μέ τή χρήση τῆς κλείδας τοῦ Σχολαρίου.

183. Κ.Σ. Βλάχου, «*Τό Σάββατον ὡς ἔκφρασις τῶν ἀνθρωπιστικῶν κατευθύνσεων τῆς Π. Διαθήκης*». Διατριβή ἐπί διδακτορία ὑποβληθεῖσα εἰς τήν Θεολογικήν Σχολήν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1981.

184. Γ.Σ. Γρατσέα, «*Τό Σάββατον ἐν Κουμραν καί στή Καινή Διαθήκη*». Διατριβή ἐπί ὑψηγεία. Ἀθῆναι 1971. (Ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρουσες εἶναι οἱ σελίδες 23-31 ὅπου συζητᾶται ἡ σχέση τοῦ Σαββάτου καί τοῦ ἀριθμοῦ ἐπτά).

Άναπόφευκτα, κάποια έδάφια δέν θά σχετίζονται άμεσα μέ τή θεολογική σημασία τοῦ άριθμοῦ έπτά ἢ του σχετιζόμενου Σαββάτου. Ό λόγος πού ένσωματώθηκαν εἶναι γιά νά κατανοηθεῖ τό πλήρες νόημα τῶν έορτῶν πού μελετῶνται.

6.2. Γενικά γιά τίς έορτές

Οἱ Έορτές καθιερώθηκαν πρὸς άπαλλαγή τῶν παθῶν καί γιά τήν πνευματική μας άνάπλαση. Ό Ίωάννης ὁ Χρυσόστομος όνομάζει τήν έορτή «μεγίστη συνειδός άγαθόν»¹⁸⁵ καί «ψυχῶν σωτηρία»¹⁸⁶, ὁ Θεόδωρος Έδέσσης «άνακαίνιση νοός καί ψυχῆς καθαρότητι»¹⁸⁷ καί ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

185. Ίωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Άρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Όμιλίες εἰς πρόσωπα καί ρητά τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Περί Άννης λόγοι Ε΄. Εἰς τό δεῖν καί έν τῇ Πεντηκοστῇ καί άει τῆς νηστείας μεμνήσθαι, καί ὅτι οὐ παρουσία μόνον, άλλά καί μνήμη νηστείας ὠφελεῖ. Καί περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας καί ὅτι μετά τῶν άλλων οὐ μικρὸν μέρος αὐτῆς ἡ φυσική τῶν γονέων περὶ τὰ ἔκγονα φιλία. καί ὅτι οὐ πατράσι μόνον, άλλά καί μητράσιν, έπιτέτακται τὰ παιδιά ρυθμίζειν», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, έπιμ. ἔκδ., Τομ. 54, στ. 670.

186. Ίωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Άρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Όμιλίες εἰς τήν Γένεσιν (Α΄-ΚΓ΄). Εἰς τήν Γένεσιν Α΄, Λόγος Παραινετικός εἰς τήν εἴσοδον τῆς άγίας Τεσσαρακοστῆς. Όμιλία α΄», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, έπιμ. ἔκδ., Τομ. 53, στ. 21.

187. ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ, Τόμ. Α΄ Θεόδωρου Έδέσσης Κεφάλαια πάνυ Ψυχωφελῆ Ρ΄, Λγ΄, (Άθήνα: Έκδόσεις Παπαδημητρίου, 1957) 309.

«κεφάλαιον έορτῆς μνήμη Θεοῦ»¹⁸⁸. Σέ ἄλλον λόγο του στα Θεοφάνεια ὁ ἴδιος λέγει: « Τοιγαροῦν έορτάζωμεν μή πανηγυρικῶς, ἀλλά θεϊκῶς. μή κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκοσμίως. μή τὰ ἡμέτερα, ἀλλά τὰ τοῦ ἡμετέρου. Μᾶλλον δέ τὰ τοῦ Δεσπότου. μή τὰ τῆς ἀσθενείας, ἀλλά τὰ τῆς ἰατρείας. Μή τὰ τῆς πλάσεως, ἀλλά τὰ τῆς ἀναπλάσεως»¹⁸⁹. Τέλος, ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής στό 46ο Κεφάλαιο τῆς 7ης Ἑκατοντάδος τῶν Θεολογικῶν Κεφαλαίων δίνει μίαν ἄλλη ἐρμηνεία γιά τίς έορτές. Λόγος καί ένδελέχεια τῶν έορτῶν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός καί αὐτός τιμᾶται συμβολικά καί ὄχι τὰ Σάββατα, οἱ νεομηνίες καί οἱ έορτές¹⁹⁰ .

Ἀξίζει ἐπίσης νά ἀναφερθεῖ ἡ ὁμιλία τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γιά τήν Πεντηκοστή, ὅπου έκφράζει τήν ἐπιθυμία νά τῆ γιορτάσουν «πνευματικά»

188. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως «Λόγοι:Λόγος ΛΘ' Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 36, στ. 356.

189. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως «Λόγοι:Λόγος ΛΗ' , Εἰς τὰ Θεοφάνεια εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος, *Patrologiae Graeca*», J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 36, στ. 312.

190. *ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ*, Τόμ. Β', Μ. Ὁμολογητοῦ, Περὶ Θεολογίας Κεφαλαίων Ἑκατοντὰς Ἐβδόμη μς' (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Παπαδημητρίου, 1984) 176.

«Οὐ τὰς ἡμέρας τιμᾶσθαι θέλων ὁ Θεός ὑπό τῶν ἀνθρώπων, προσέταξε τιμηθῆναι τό τε Σάββατον καί τὰς νεομηνίας καί τὰς έορτάς, ἀλλ' ἑαυτὸν τιμᾶσθαι συμβολικῶς διά τῶν ἡμερῶν παρεδήλωσεν. Αὐτὸς γάρ ἔστι σάββατον μέν, ὡς τῶν έν σαρκί τῆς ψυχῆς μόχθων ἀνάπαυσις καί τῶν κατά δικαιοσύνην πόνων κατάπαυσις. Πάσχα δέ, ὡς ἐλευθερωτής τῶν τῆ μεγάλη πικρᾶ δουλεία κεκραμμένων τῆς ἀμαρτίας. Πεντηκοστή δέ, ὡς ἀπαρχή καί τέλος τῶν ὄντων καί λόγος, ὃ τὰ πάντα φύσει συνέστηκε».

καί όρίζει τό νόημα τής έορτής¹⁹¹.

«Πρέπει νά γιορτάζουμε», λέγει ό Άγιος Γρηγόριος ό Θεολόγος, «όχι όπως τούς Ίουδαίους πού γιορτάζουν σύμφωνα μέ τό γράμμα. Προσπαθοϋν, δηλαδή, νά έφαρμόσουν τό σωματικό νόμο καί δέν μποροϋν νά φτάσουν στόν πνευματικό. Οϋτε όπως τούς Έλληνες, πού γιορτάζουν έπίσης σωματικά. Αϋτοί έχουν τούς θεούς καί δαίμονές τους, οί όποίοι έχουν τά δικά τους πάθη καί άλλοι δέχονται τιμή άπό τά πάθη. Η γιορτή τών Έλλήνων είναι γεμάτη άπό πάθη καί ή άμαρτία άποτελεΐ τιμή πρός τόν Θεό, πρός τόν όποίο άπευθύνεται τό πάθος. Γιορτάζουν, δηλαδή, μέ πάθος ως νά κάνουν μία σεμνή πράξη. Έμεΐς οί Χριστιανοί γιορτάζουμε ό,τι φαίνεται καλό πρός τό Άγιο Πνεϋμα, τό πρέπον δηλαδή. «Γιορτή γιά μάς», λέγει, ό Άγιος Γρηγόριος ό Θεολόγος, «είναι νά άποθησαυρίσουμε στην ψυχή μας κάτι άπό τά σταθερά καί διατηρούμενα καί όχι άπό εκείνα πού άπομακρύνονται καί διαλύονται καί εύχαριστοϋν γιά λίγο τίς αίσθήσεις». Αϋτά κατά τήν άποψη τοϋ Άγίου Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου πιό πολύ καταστρέφουν καί βλάπτουν. Γιατί είναι άρκετή ή κακία τοϋ σώματος (Μτ 6,34) καί δέν πρέπει νά τό τροφοδοτοϋμε μέ καύσιμη υΐλη γιά νά γίνεται πιό όρμητικό καί πιό βίαιο άπό τόν λογισμό». Είναι θαυμάσιος ό όρισμός πού δίνει ό Άγιος Γρηγόριος ό Θεολόγος. Θέτει άκριβώς τά πνευματικά πλαίσια πού πρέπει νά χαρακτηρίζουν τήν έορτή.

Τελειώνοντας, κάνει άναφορά όταν θά γίνει άπόλυση νά μή σταματήσουν τήν πανήγυρη. «Τώρα γιορτάσαμε σωματικά», λέγει, «μετά άς έορτάσουμε πνευματικά». Προσδιορίζει καί πάλι τήν έορτή ως εύφροσύνη πνευματική

191. Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου Άρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως «Λόγοι: ΜΑ' Λόγος, Εΐς τήν Πεντηκοστήν», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, έπιμ. έκδ., Τομ. 36, στ. 428.

καί συνειδητή πράξη ἀγαθῶν. Γι' αὐτό, ὅποιος συνειδητά ἐπιτελεῖ ἀγαθές πράξεις μπορεῖ νά γιορτάζει γιά πάντα.

Ὁ Ἰ. Φουντούλης ἀναφέρει ὅτι «ἡ διαρκῆς ἀλληλοδιαδοχή τῶν ἐορτῶν στοχεύει νά μετατρέψει τὸ κοσμικὸ ἡμερολόγιο σέ ἐορτολόγιο καί ἀντίστοιχα νά μετατρέψει τὸ βίο τοῦ πιστοῦ σέ μία διαρκῆ ἐορτῆ». Ὡς παράδειγμα, ἀναφέρει τὴν Πεντηκοστή, ὅτι «γιορτάζεται ὄχι μόνο κατὰ τὴν ἐτήσια ἀνάμνηση τῶν πενήντα ἡμερῶν μετὰ τὸ Πάσχα, ἀλλὰ καί τὴν Γ' ὥρα κάθε ἡμέρας καί στὸν καθαγιασμό τῶν τιμίων δώρων κατὰ τὴ θεία λειτουργία καί σέ κάθε χρίσμα καί χειροτονία καί σέ κάθε ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν τέλεση τῶν ἱερῶν μυστηρίων, ὅποιαδήποτε ἡμέρα καί ὥρα κι ἂν τελεσθοῦν. Ἡ ἴδια ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μία διαρκῆς Πεντηκοστή, «ἀδιάλειπτη τροπικὴ προσκαρτέρηση στό ὑπερῶο τῆς ἁγίας Σιών». Ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι «ὅπως οἱ εἰκόνες εἶναι τὸ βιβλίον τῶν ἀγραμμάτων, ἔτσι καί τὸ ἐορτολόγιο εἶναι τὸ σχολεῖο τῶν πιστῶν, γραμματισμένων καί ἀγραμμάτων»¹⁹².

Οἱ χριστιανικὲς ἐορτές ἤρθαν νά ἀντικαταστήσουν τίς μὴ πνευματικοῦ χαρακτήρα ἰουδαϊκὲς. Ἄς θυμηθοῦμε τὰ λόγια τοῦ Ἡσαΐα «Τὰς νομηνίας ὑμῶν καί τὰ Σάββατα καί ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι. Νηστείαν καί ἀργίαν καί τὰς νομηνίας ὑμῶν καί τὰς ἐορτάς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου. Ἐγεννήθητέ μοί εἰς πλησμονήν, οὐκέτι ἀνήσω τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν» (Ἠσ 1,14-15). Πρῶτα ἐγκαθιδρύεται ἡ Κυριακὴ τὸ ἑβδομαδιαῖο Πάσχα τῆς

192. 15-Σειρά: *Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη*. Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Εἰδικὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως. Τὸ Χριστιανικὸν Ἑορτολόγιον. Πρακτικά Η' Πανελληνίου 11.Λειτουργικὸν Συμπόσιον Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων.

Ἐκκλησίας πού ἀντικαθιστᾷ τὸ Σάββατο, τὴ θεοσύστατη μέρα τῆς καταπαύσεως^{193, 194,195,170,171}. Θὰ ἀναφέρουμε μόνο κάποιες χρήσιμες πληροφορίες πού ἐπιβεβαιώνουν τὰ γραφόμενα τῶν περασμένων κεφαλαίων ὅσον ἀφορᾷ τὸ Σάββατο.

Ἡ ἔννοια τοῦ ὀμνύειν δύναται νὰ συσχετισθεῖ μὲ τίς ἔννοιες ἐπτάζειν ἢ ἐβδοματίζειν, διότι ὅπως εὖστοχα παρατηρήθηκε, τὸ ὀρκίζεσθαι μπορεῖ νὰ σημαίνει ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους

«ἐμπίπτειν εἰς τὴν δύναμιν ἐπτά πραγμάτων». Αὐτὸ εἶχε κατανοηθεῖ ἀπὸ τὸν Ὠριγένη, ὁ ὁποῖος λέει ὅτι ἡ λέξη Ἑλισάβετ (Ἑλί+Σάβετ) σημαίνει «Θεοῦ ὄρκος» ἢ Θεοῦ μου ἐβδομάς¹⁹⁶.

Ὁ Γ. Γρατσέας στὸ Δ' κεφάλαιο τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς μιλᾷ γιὰ τὴν

193. Βόλος, 18-20 Σεπτεμβρίου 2006. Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιανῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 2007, σσ. 50-51.

194. Ἀρχ. Κύριλλου Κωστόπουλου ἱεροκήρυκας Ι.Μ. Πατρῶν. *Ἡ Ἱερά Παράδοση γιὰ τὸ γόνυ κλίνειν. Θεολογικὴ ἀναφορὰ στὸ Ἰουδαϊκὸ Σάββατο καὶ στὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου*. Πάτρα 2000.

195 *Ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴν ἑορτὴ εἶναι ὅσα παραθέτει ὁ Φίλωνας («Περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι», Τομ. 15, σσ. 149-171, Ἐκδόσεις Κάκτος, Ἀθῆνα 2004)*. Στὸν ἴδιο τόμο σσ. 77-79 μιλᾷ γιὰ τοὺς Ἑσσαιούς που θεωροῦσαν τὴν ἐβδόμη ἡμέρα ἱερὴ καὶ πού τιμοῦσαν τις ἐπτά ἐβδομάδες τῆς Πεντηκοστῆς. Τὸν Τόμο 11, σσ. 357-361 ἐξηγεῖ γιατί ὁ Θεὸς τὴν ἕκτη ἡμέρα δίνει διπλάσια τροφή στοὺς Ἰσραηλιῆτες στὴν ἔρημο. Τὸ κάνει αὐτὸ γιὰ νὰ ἔχουν καὶ γιὰ τὴν ἐβδόμη, νὰ μὴ χρειάζονται δηλαδὴ τὴν ἄγια αὐτὴ ἡμέρα νὰ ἔχουν βιωτικὴ μέριμνα.

196. Γ.Σ. Γρατσέα, Διατριβὴ ἐπὶ ὑψηγεία. σ.34. Ἴδε ἐπίσης ἀναφορὲς στὴ σ. 34.

τιμή τοῦ Σαββάτου ἀπό τούς θεραπευτές καί τούς Ἑσσαιούς. Αναφέρει ὅτι ἀπό τούς θεραπευτές ὑπῆρχε ὄχι μόνο σεβασμός στό Σάββατο καί τῆς ἀπλῆς ἐβδομάδας ἀλλά καί τῆς δύναμης αὐτῆς, δηλαδή τοῦ 49 καί ὅτι ἐγνώριζε ὁ Φίλων ὅτι ὁ τιμώμενος ἀριθμός 7 χαρακτηρίζεται ὡς παρθένος καί ἡ δύναμή του ἐπτά ἀειπάρθενος. Γράφει ἐπίσης ὅτι ὁ ἀριθμός αὐτός τυγχάνει «προεόρτιος μεγίστης ἐορτῆς τήν Πεντηκοστήν ἔλαχεν». Τό ἀρχαϊκόν ἔτος διατάσσετο σέ ἡμέρες καί περιόδους, ὡς ἐξῆς: $1 + (7 \times 7 + 1) + (7 \times 7 + 1) + (7 \times 7 + 1) + 7 + (7 \times 7 + 1) + (7 \times 7 + 1) + (7 \times 7 + 1) + 7 = 1 + 50 + 50 + 50 + 50 + 7 + 50 + 50 + 50 + 7 = 365$ ὅπου, ὅπως κατανοεῖται ὁ ἀριθμός 50 παίζει σημαντικό ρόλο¹⁹⁷.

Ἡ ἡμέρα τῆς καταπαύσεως ἐκπληρώνεται στό θάνατο τοῦ Κυρίου, πού σαββατίζει στόν τάφο παρέχοντάς μας καινούργιο «σαββατισμό». Τό Σάββατο γίνεται προφητικός τύπος τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου, πού ὀδηγεῖ στήν ἐκ νεκρῶν ἀνάσταση, τήν ὄγδοη ἡμέρα, «τῆ μίαν τῶν σαββάτων». Τό Σάββατο μετατίθεται καί συνοδεύεται ἀπό νόμου μετάθεση (Ἑβρ. 7,12) καί ἄνοιγμα πρὸς τὸ νέο κόσμο τῆς Χάριτος καί τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Κι ἄλλες γιορτές προσλαμβάνουν χριστιανικό χαρακτήρα. Ἡ ἐορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐορτὴ μνήμης παραδόσεως τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου καί ἡμέρα προσφορᾶς τῶν πρωτογεννημάτων, μεταμορφώθηκε σέ γενέθλιο ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας καί ἐπιφοίτησης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στοὺς

197. αὐτ., σσ. 90-91 καί Βιβλ. Παραπ. 1-3 τοῦ Φίλωνος.

Ἀποστόλους, στό ὑπερῶο τῆς ἁγίας Σιών¹⁹⁸.

Ἡ γιορτή αὐτή ἀποτελοῦσε τή δεύτερη μεγάλη ἐτήσια ἐορτή στίς γιορτές τοῦ Ἰσραήλ καί συνδεόταν μέ θερισμό τοῦ σιταριοῦ (Ἐξ. 34,22). Ὄνομαζόταν καί γιορτή τῶν ἐβδομάδων, γιατί γιορταζόταν ἐπτά ἐβδομάδες μετά τή γιορτή τῶν Ἀζύμων, ὅπως περιγράφεται στό Λευϊτικό ἡ γιορτή αὐτή (23, 15-21). Ὅπως θά ἀναφέρουμε, εἶναι καί γιορτή στήν ὁποία οἱ πιστοί θυμοῦνταν τή διαθήκη πού ἔκλεισε ὁ Θεός μαζί τους στό Σινᾶ.

Στίς ἐορτές οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί μοιάζουν μέ μέλισσες ὅπου μέσα στήν κυψέλη (ἐκκλησία) φτιάχνουν τὸ μέλι τῆς ψυχῆς (κηρύθρα).

(Ἐκκλησία Ἁγίου Ἐλευθερίου,

6.3. Ἡ ἐορτή τοῦ Μεγάλου Σαββάτου

Ἐπιτάφιος θρήνος. Βυζαντινὸ μουσεῖο Ἀθηνῶν.

Ἄλλ' ἡ ἐβδόμη μέρα δέ βραδιάζει, δε δῦει, γιατί Ἐσύ τήν ἐξαγίασες, γιά νά εἶναι αἰώνια. Καί ἡ ἀνάπαυση τῆς ἐβδόμης μέρας, μετά τόν τερματισμό τῶν

198. 15-Σειρά Ποιμαντική Βιβλιοθήκη. Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας. Εἰδική Συνοδική Ἐπιτροπή Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως, σ.65.

ἔργων Σου, «καλῶν λίαν», ἂν καὶ τὰ δημιούργησες μὲ πλήρη ἡρεμία, εἶναι σημεῖο, ποῦ μας δίνει ἐκ τῶν προτέρων ἢ φωνὴ τῆς Βίβλου Σου. Κι ἐμεῖς ὅταν τερματίσουμε τὰ ἔργα μας, ποῦ θὰ εἶναι «καλὰ λίαν», μόνον ἐφόσον τὸ ἐπιτρέπεις Ἐσὺ, θ' ἀναπαυθεῖς στους κόλπους Σου «ἐν τῷ Σαββάτῳ» τῆς αἰωνίας ζωῆς.

Καὶ τότε θ' ἀναπαυθεῖς σ' ἐμᾶς, ἀκριβῶς ὅπως τώρα ἐνεργεῖς σ' ἐμᾶς. Ἡ ἀνάπαυσή Σου θὰ εἶναι ἀνάπαυση δική Σου σ' ἐμᾶς, ὅπως τὰ ἔργα μας εἶναι διὰ μέσου ἡμῶν, δικά Σου. Ἀλλά, Κύριε, σέ Σένα κίνηση καὶ ἡρεμία εἶναι μόνιμες. Ἐσὺ δὲν βλέπεις μέσα στὸν χρόνο, δὲν ἐνεργεῖς μέσα στό χρόνο, δὲν ἀναπαύεσαι μέσα στό χρόνο. Ἐσὺ ποῦ δημιουργεῖς καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν χρόνο καὶ τὴν ἀνάπαυση κατὰ τὸ τέρμα τοῦ χρόνου. (Ἱεροῦ Αὐγουστίνου Ἐξομολογήσεις. Μετάφραση Ἀνδρέα Δαλεξίου καὶ μεταφορὰ στὴ δημοτικὴ γλῶσσα π. Εὐτυχίου Ρούσου. Γραφεῖον καλοῦ τύπου σ. 480-481).

Ἐβδόμην σήμερον ἡγίασας, ἣν εὐλόγησας πρὶν, καταπαύσει τῶν ἔργων· παράγεις γάρ τὰ σύμπαντα καὶ καινοποιεῖς, σαββατίζων, Σωτήρ μου, καὶ ἀνακτώμενος (Ὡδὴ Δ', Ὁ Εἰρμός. Μ. Παρασκευὴ ἑσπέρας).

Τὴν σήμερον μυστικῶς ὁ μέγας Μωυσῆς προδιετυποῦτο, λέγων· καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ εὐλογημένον Σάββατον· αὕτη ἐστὶν ἡ τῆς καταπαύσεως ἡμέρα, ἐν ἣ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς κατὰ τὸν θάνατον οἰκονομίας τῆ σαρκὶ σαββατίσας· Αἴνοι, Μ. Παρασκευὴ ἑσπέρας).

6.3.1. Θεολογική σημασία τῆς ἐορτῆς τοῦ Μεγάλου Σαββάτου

Θεωρεῖται σκόπιμο πρὶν προχωρήσουμε στὴ σημειολογικὴ σημασία τῆς ἐορτῆς πού σχετίζεται μὲ τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ¹⁹⁹, νὰ δοθεῖ πολὺ σύντομα ἡ θεολογικὴ τῆς σπουδαιότητα.

Λόγος Ἀμφιλόχιου Ἰκονίου: Ὁ Πέμπτος Λόγος τοῦ Ἀμφιλόχιου Ἰκονίου εἶναι ἀφιερωμένος στὸ Ἅγιο Σάββατο. Σ' αὐτὸν ἀναφέρει ὅτι «ἐορτάζεται ἡ ἐπιτάφιος ἐορτὴ τοῦ Σωτήρα μας, ὁ ὁποῖος διέλυσε τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου καὶ γέμισε τὸν ἄδη μὲ φῶς, ἀφυπνίζοντας τοὺς κεκοιμημένους». Ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, πού χαίρονται γιὰ τὸ θάνατος τοῦ Χριστοῦ συνοδεύτηκε ἀπὸ τὴν Ἀνάσταση, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ «χορεύουν στὰ οὐράνια», οἱ Ἰουδαῖοι περιγελοῦν, γιὰ τὸ πιστεύουν σὲ ἄλλο Χριστὸ καὶ οἱ Ἕλληνες στεροῦνται τῆς ἐλπίδας τῆς ἀνάστασης καὶ πιστεύουν ὅτι οἱ «τάφοι τους εἶναι τὰ σπίτια τους πού θὰ παραμείνουν γιὰ πάντα».

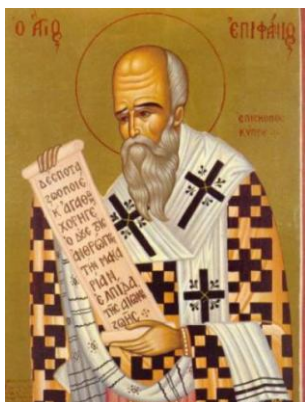
Κατὰ τὴ Σταύρωση καὶ τὴν πορεία πρὸς τὸ θάνατος συμβαίνουν συνταρακτικὰ γεγονότα. Ἡ γῆ δονεῖται καὶ ἀπειλεῖ τοὺς κατοίκους τῆς μέθης θάνατος, τὰ ὄρη σχίζονται καὶ οἱ πέτρες σπάζουν, ὁ ναὸς μένει γυμνός γιὰ τὸ μοιάζει νὰ ἔχει ψυχὴ καὶ «διαρρηγνύει τὰ ἱμάτιά του ἀπὸ τὴ βεβήλωση πού ἔπαθε ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες του Ἰουδαίους. Συντελεῖται ἓνα θαῦμα, ὅπου τὰ ἄψυχα αἰσθάνονται καὶ τὰ ἔμψυχα ἔχουν ἀναίσθητες ψυχές! Πῶς νὰ μὴν

199. Φίλωνος, Ἄπαντα 11, Περὶ τοῦ βίου Μωυσέως. Περὶ τῶν δέκα λόγων. Ἐκδόσεις Κάκτος, Ἀθήνα 2004. Στις σελίδες 229, 435-441 καὶ 467-471 ὁ Φίλωνας ἀναφέρεται στὴν τετάρτη ἐντολὴ ἢ ὁποῖα ἀφορᾷ τὸ Σάββατο, τὴν ἐβδόμη ἡμέρα. Σὲ αὐτὲς τονίζεται ἡ σημασία τῆς ἡμέρας αὐτῆς καὶ γίνεται μνεῖα τῆς συμβολικότητος τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ .

ἀγανακτήσει ἢ φύση καί νά βυθιστεῖ σέ ἀταξία, ἀφοῦ ὁ δημιουργός της ὑβρίζεται²⁰⁰!

Λόγος Ἁγίου Ἐπιφάνιου Κύπρου: Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος Κύπρου συνέγραψε λόγο «Εἰς τὴν Θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος, καὶ εἰς τὸν Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ἀριμαθαίας», καὶ «εἰς τὴν ἐν τῷ ἄδῃ τοῦ Κυρίου κατάβασιν μετὰ τὸ σωτήριον πάθος παραδόξως γεγενημένην», μολονότι ἡ πατρολογικὴ ἔρευνα, ὁμόφωνα τὸν ἐντάσσει στὰ ἀμφιβαλλόμενα ἢ νόθα ἔργα του. Δὲν ἐνδιαφέρουν ὅμως, τὴν παροῦσα ἐργασία αὐτές οἱ διαπιστώσεις ἀλλὰ τὸ περιεχόμενο τῆς ὁμιλίας.

Ὁ λόγος, εἴτε αὐτὸς εἶναι τοῦ Ἁγίου Ἐπιφάνιου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντίας καὶ ἀργότερα ὀνομαζόμενης Σαλαμίνας τῆς Κύπρου ἢ κάποιου ἄλλου Ἁγίου Πατέρα, εἶναι ἐκπληκτικὸς σέ ποιητικότητα καὶ παραστατικότητα. Τὸ ἴδιο θὰ ἰσχύσει γιὰ ὅλες τις ὁμιλίες πού ἀναλύεται²⁰¹.

Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος Κύπρου συνέγραψε ἐκπληκτικὸ σέ ποιητικότητα λόγο γιὰ τὸ Μεγάλο Σάββατο.

200. Ἀμφιλόχιου Ἐπισκόπου Ἰκονίου, «Λόγοι καὶ Ὁμιλίες. Λόγος Ε΄. Εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Σαββάτου», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 39, στ. 89.

201. Ἁγίου Ἐπιφάνιου Κύπρου, Λόγος εἰς τὴν Θεόσωμον Ταφὴν τοῦ Κυρίου (Ὠρωπὸς Ἀττικῆς, Γ΄ Ἔκδοσις, Ἱερά Μονὴ Παρακλήτου, 2007).

Ὁ ἀναγνώστης μέσω τῶν ἀντιθέσεων ζεῖ ἔντονα τὰ γεγονότα καί συνεπαίρνεται ἀπό τήν ἐκφραστικότητα καί ὀμορφιά τοῦ λόγου. Τά χαρίσματα καί ἡ εὐστροφία τοῦ συγγραφέα ἀναδιπλώνονται μέσα στίς παράλληλες καί ἀντιθετικές εἰκόνες καί τή γλυκύτητα καί δογματικότητα τοῦ λόγου²⁰².

«Γιατί», διερωτᾶται ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος, «εἶναι μεγάλη σιγή σήμερα»; «Εἶναι μεγάλη σιγή», ἀπαντᾷ, «γιατί ἡ γῆ φοβήθηκε καί ἡσύχασε ἐπειδή ὁ Θεός κατά σάρκα ὑπνώσε καί ἀνέστησε τοὺς αἰῶνια βρισκόμενους σέ ὕπνο. Ὑπνώσε δέ ὁ Θεός γιά σύντομο χρονικό διάστημα ἀλλά καί ὁ ἄδης τρόμαξε

202. Ἐπιφανίου Ἐπισκόπου Κωνσταντίας Κύπρου, «Λόγος Β'». Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἐπιφανίου Ἐπισκόπου Κύπρου λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφήν τοῦ Κυρίου καί Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὸν Ἴωσήφ ἀπὸ Ἀριμαθαίας καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ ἄδῃ τοῦ Κυρίου κατάβασιν, μετὰ τὸ σωτήριο πάθος παραδόξως γεγενημένην. Τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 43, στ. 440.

γιατί ἐξήγειρε τούς ἐκεῖ νεκρούς»²⁰³.

«Τί τοῦτο; Σήμερον σιγή πολλή, λοιπόν, σιγή πολλή ὅτι γῆ ἐφοβήθη καί ἠσύχασεν, ὅτι ὁ Θεός σαρκί ὑπνωσε, καί τούς ἀπ' αἰῶνος ὑπνοῦντας ἀνέστησεν. Ὁ Θεός ἐν σαρκί τέθνηκε, καί ὁ ἄδης ἐτρόμαξεν. Ὁ Θεός ἐν βραχὺ ὑπνωσε, καί τούς ἐν τῷ ἄδῃ ἐξήγειρε».

Μέ τήν ἐρωτοαπάντησή του αὐτή ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνειος θέτει τά δύο μεγάλα γεγονότα πού χαρακτηρίζουν τήν ἡμέρα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ὁ Χριστός σαββατίζει μόνο γιά λίγο διάστημα καί σ' αὐτό ἐπιτελεῖ σωτήριο ἔργο στόν Ἄδῃ. Γί' αὐτό εἶναι τρανό τό μήνυμα τῆς ἐορτῆς τοῦ Μ. Σαββάτου. Αὐτοί πού μελέτησαν τή σύλληψη καί σταύρωσή του, οἱ γραμματεῖς καί οἱ φαρισαῖοι πρόσκοψαν σ' αὐτόν πού ἀποτελεῖ τόν ἀκρογωνιαῖο λίθο. Ἔτσι, ἐπιτελέσθηκε σωτηρία στή γῆ, ἀλλά καί σ' αὐτούς πού βρίσκονται ἀπ' αἰῶνος ὑποκάτω τῆς γῆς. Ὁ ὁρατός καί ἀόρατος κόσμος ἀγάλλεται γιά τή σωτηρία του. Αὐτοί πού ἐκάθονταν στό σκοτάδι καί στή σκιά τοῦ θανάτου ὑποδέχονται τό μέγα φῶς.

Ὁ λόγος τοῦ Ἁγ. Ἐπιφανίου Κύπρου συνεχίζεται μέ ωραιότατες ἀντιθέσεις πού τίς δημιουργοῦν οἱ λέξεις χθές καί σήμερα. «Χθές τά τῆς οἰκονομίας, σήμερα τά τῆς ἐξουσίας. Χθές τά τῆς ἀσθενείας, σήμερα τά τῆς αὐθεντίας. Χθές τά τῆς ἀνθρωπότητας, σήμερα τά τῆς θεότητος

203. «Τί τοῦτο; Σήμερον σιγή πολλή, λοιπόν, σιγή πολλή ὅτι γῆ ἐφοβήθη καί ἠσύχασεν, ὅτι ὁ Θεός σαρκί ὑπνωσε, καί τούς ἀπ' αἰῶνος ὑπνοῦντας ἀνέστησεν. Ὁ Θεός ἐν σαρκί τέθνηκε, καί ὁ ἄδης ἐτρόμαξεν. Ὁ Θεός ἐν βραχὺ ὑπνωσε, καί τούς ἐν τῷ ἄδῃ ἐξήγειρε».

ένδεικνυται. Χθές έρραπίζετο, σήμεραν τῆ άστραπῆ τῆς θεότητος τό τοῦ ἄδου ραπίζει οίκτηήριον. Χθές έδεσμείτο, σήμεραν άλύτοις δεσμοίς καταδεσμεί τόν τύραννον. Χθές κατεδικάζετο, σήμεραν τοίς καταδίκοις έλευθερίαν χαρίζεται: Χθές ύπουργοί τοῦ Πιλάτου αύτῶ ένέπαιζαν, σήμεραν οί πυλωροί τοῦ Ἄδου ίδόντες αύτόν ἔφριξαν».

Ἡ όμιλία συνεχίζεται μέ άναφορά στόν Ἰωσήφ καί τόν Νικόδημο, τοῦς δυό κρυφοῦς μαθητές τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἰωσήφ ἔχει τήν τόλμη νά ζητήσει τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί ὁ Νικόδημος φέρει σμύρνη καί άλόη. Ὁ Ἄγιος Ἐπιφάνιος παραστατικοποιεῖ τά λόγια του Ἰωσήφ πρὸς τόν Πιλᾶτο. Ὁ Ρωμανός ὁ Μελωδός άργότερα θά έφαρμόσει συχνότερα αύτή τή μορφή προσέγγισης καί εικόνοποίησης τῶν γεγονότων. Ὁ Ἰωσήφ γνωρίζει ὅτι μεγάλα καί θαυμαστά γεγονότα συνόδευσαν τή Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἡλίου τῆς Δικαιοσύνης, ὁ ἡλιος έσκοτίσθηκε, ἡ γῆ έσειστήκε, τά μνημεῖα άνοιχθησαν καί ὁ ναός έσχίσθηκε. Ὅμως, σύμφωνα μέ τόν Ἄγ. Ἐπιφάνιο Κύπρου εἶναι πολύ προσεκτικός καί τή γνώση αύτή τήν κρατεῖ γιά τόν έαυτό του, «μή δίνοντας τά ἅγια τοίς κυσί». Σκοπός εἶναι νά πάρει τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί πρέπει νά βάλει ὅλη τήν τέχνη του στό λόγο γιά νά τό έπιτύχει.

Ὁ Ἰωσήφ λαμβάνει τήν ἄδεια άπό τόν Πιλᾶτο καί διενεργεῖ τήν άποκαθήλωση τοῦ Χριστοῦ καί στή συνέχεια τόν ένταφιάζει. Κι έδῶ οί άντιθέσεις πού χρησιμοποιεῖ ὁ Ἄγιος Ἐπιφάνιος εἶναι θαυμάσιες καί έκφράζουν τή θεολογική του έμβρίθεια (Μτ 27, 59-60, Μκ 15,4, Λκ 23,53, Ἰω 19, 38-42, Ἰω 12,32, Πράξ 17,25, Ἰω 11,25). Δέν εἶναι δέ τυχαῖο πού πολλά άπό τά παραπάνω λόγια του Ἄγιου Ἐπιφανίου ἔχουν στολίσει τόν λειτουργικό μας πλοῦτο. Βλέπει ὁ Ἰωσήφ νά ξαπλώνει χωρίς πνοή ὁ Χριστός

στή γῆ, αὐτός πού εἶναι ἡ ζωή. Βλέπει νά σφραλίζουν τα μάτια αὐτοῦ πού ἔκτισε τὰ «πολυόμματα». Νά ξαπλώνει ὕπτιος, ἡ πάντων ἀνάσταση. Νά νεκρώνεται μέ σάρκα, ὁ Θεός πού ἀνασταίνει τούς νεκρούς. Σιωπᾶ γιά σύντομο διάστημα ἡ βροντή τοῦ Θεοῦ Λόγου, καί σηκώνεται μέ παλάμες αὐτός πού κατέχει ὅλη τη γῆ. «Καί ὁρᾶται κείμενος κάτω, ὁ πάντας ἐλκύσας ἄνω: Καί γίνεται πρὸς βραχὺ ἄπνους, ἡ πάντων ζωή καί πνοή. Καί ὁρᾶται ἀόμματος, ὁ κτίσας τὰ πολυόμματα. Καί κεῖται ὕπτιος, ἡ πάντων ἀνάστασις. Καί νεκροῦται σαρκί Θεός, ὁ τούς νεκρούς ἀνιστῶν. Καί σιγά πρὸς βραχὺ ἡ τοῦ Θεοῦ λόγου βροντή. Καί αἶρεται παλάμαις, ὁ τὴν γῆν κατέχων δρακί».

Γι' αὐτά τὰ θαυμάσια καί μεγάλα πού ὁ Ἰωσήφ ἐπιτελεῖ, ὁ Ἅγ. Ἐπιφάνιος μακαρίζει ὅλα του τὰ μέλη. Ὅπως τοῦ Θεανθρώπου ὅλα τὰ μέλη ἐδόθησαν πρὸς σωτηρία, ἔτσι τὰ ἴδια μέλη τοῦ Ἰωσήφ εὐεργέτησαν τὸ Δεσπότη Χριστό.

Λόγος Ἁγίου Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ: Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἔγραψε ἐπίσης Λόγο γιά τὸ Μεγάλο Σάββατο²⁰⁴, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ αὐτὸν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς²⁰⁵. Ἡ ὁμιλία του γιά τὴ σημασία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, εἶναι οὐσιαστικά μία συνέχεια αὐτῆς πού ἀναφέρεται στήν

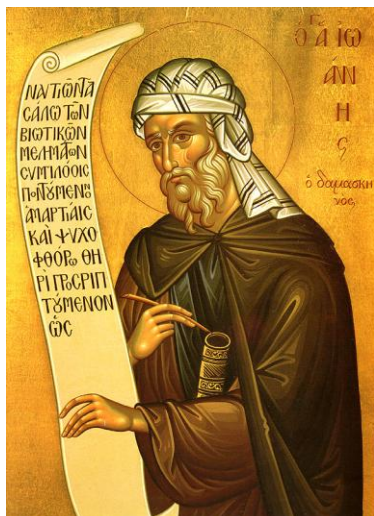
204. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ καί πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, Ὁμιλίες, Ὁμιλία Δ'. Ἰωάννου ταπεινοῦ μοναχοῦ καί πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, λόγος εἰς τὸ ἅγιον Σάββατον, *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 96, στ. 601.

205. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ καί πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, αὐτ., Τομ. 96, στ. 589.

Μεγάλη Παρασκευή.

Γράφει ο Άγιος Ίωάννης ο Δαμασκηνός: Ὁ Πιλάτος ἀπορεῖ γιατί πέθανε τόσο γρήγορα ὁ Θεός. «Εἶναι γιατί καί τόν θάνατό του τόν ἐλέγχει», λέγει ὁ Άγιος Δαμασκηνός. Τό σῶμα δωρίζεται στόν γενναῖο Ίωσήφ πού καί στήν ὁμιλία αὐτή ὑμνεῖται γιά τό θάρρος καί τήν τόλμη του καί τήν εὐκαιρία πού εἶχε νά πάρει στίς παλάμες τοῦ τό θεῖο ἄνθρακα, πού οὔτε τά Σεραφεῖμ μποροῦν νά ἀγγίξουν. Ὁ Χριστός τίθεται σέ καινό μνημεῖο καί σφραγίζεται σέ αὐτό. Ὁ Άγιος Ίωάννης ο Δαμασκηνός διερωτᾶται, γιατί τοποθετεῖται ὁ Χριστός σέ καινούργιο μνημεῖο. «Νομίζει», ἀπαντᾷ «ὅτι συμβαίνει αὐτό γιά νά μή θεωρηθεῖ ὅτι πρόκειται γιά τήν ἀνάσταση κάποιου ἀπό τούς παλαιούς νεκρούς». Τό θεῖο πάθος γίνεται τήν Παρασκευή γιά τήν κατάπαυση ἀπό τήν ἁμαρτία καί τήν πονηρία τῶν ἔργων. Τό Σάββατο ὁ Χριστός ἀναπαύεται, ὅπως ἀναπαύθηκε κατά τή Δημιουργία. Συνεχίζει μέ ωραιότατες ἀντιθέσεις, παρόμοιες μέ αὐτές πού εἶδαμε στήν προηγούμενη ὁμιλία, καί πού προσδιορίζουν τήν ἀντίθεση τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ πού ταπεινῶνεται σέ ἕνα τάφο νεκρός.

Οἱ Ἰουδαῖοι, ἀφοῦ ἔκαναν συμβούλιο τήν ἐπόμενη μέρα, ἀποφάσισαν νά ποῦν στό Πιλάτο ὅτι θυμήθηκαν τά λόγια του πλάνου πού εἶπε ὅτι σέ τρεῖς μέρες θά ἐγερθεῖ. Τόν Σωτήρα τῶν ὅλων καί Κύριο, τήν ὄντως ἀλήθεια, τή σοφία καί δύναμη τοῦ Πατρός, τό φῶς τό ἀληθινό πού φωτίζει κάθε ἄνθρωπο πού ἔρχεται στόν κόσμο, προσαγορεύουν οἱ Ἰουδαῖοι πλάνο (Ἰω 19,15, Μκ 15,44, Ἰω 10,13)!

*Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός
ἔγραψε λόγο γιά τή θεολογική σημασία
τοῦ Μεγάλου Σαββάτου.*

Διερωτᾶται ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός γιά τήν ἐπιμονή τῶν Ἰουδαίων, ἀφοῦ τότε δέν ὑπῆρχε ἔθιμο νά κλέπουν τοὺς νεκρούς. Οἱ τυμβωρύχοι ἐνδεχομένως, μόνο τὰ ρούχα θά ἔκλεβαν. Ὁ Χριστός ἂν ἦταν ἀπατεώνας θά ξεχνιόταν. Πῶς θά ἀνάσταναν οἱ μαθητές ἕναν ἀπατεώνα;

Φοβόμαστε, λένε οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι θά ἔρθουν οἱ μαθητές του καί θά τόν κλέψουν, γι' αὐτό θέλουμε φρουρά νά τόν φρουρήσουμε καί σφραγίδα νά τόν σφραγίσουμε. Ὁ Πιλάτος τοὺς δίνει τήν ἄδεια. Οἱ Μυροφόρες θά προστρέξουν γιά νά μυρώσουν τόν τάφο, ἐνῶ οἱ μαθητές φυλάγονταν ἀπό τοὺς Ἰουδαίους. Κί' ἐμεῖς θά πρέπει νά γίνουμε σοφοί οἰκέτες πού θά προσδεχθοῦμε τήν ἄφιξη τοῦ οἰκοδεσπότη καί θά πολλαπλασιάσουμε τὰ τάλαντα πού μας ἔδωσε. Τό τάλαντο, εἶναι δηλαδή, τὸ χάρισμα πού προσφέρεται ἀπό τὸν Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους.

Τοποθετεῖται στὸν τάφο νεκρὸς καί φυλάσσεται μὲ σφραγίδες αὐτὸς πού ἔκτισε καί ἐσφράγισε τήν ἄβυσσο. Ὁ Θεὸς ἔβαλε τήν ἄμμο ὄριο στὴν θάλασσα καί ἀναπαύθηκε σάν λιοντάρι καί κοιμήθηκε σάν λιονταρόπουλο, σάν βασιλιάς πού τὸν φυλάγουν ὅταν κοιμᾶται. Ποιὸς θά τὸν σηκώσει;

«Τώρα θ' ἀναστηθῶ», λέει ὁ Κύριος, «τώρα θ' ὑψωθῶ, τώρα θά δοξαστῶ, τώρα θά δεῖτε καί θά αἰσθανθεῖτε» (Γέν. 49,6).

Συνεχίζοντας τή διήγηση, ἀναφέρει τίς φλογισμένες Μυροφόρες πού θέλουν νά διακονήσουν ὄχι μόνο τήν ταφή ἀλλά καί τήν Ἀνάσταση. Αὐτές νίκησαν τόν φόβο τῶν Ἀποστόλων, πού κρύβονταν. Διερωτᾶται ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός καί δίνει τήν ἀπάντηση γιατί ἐκρύβονταν οἱ Ἀπόστολοι. «Ἔπρεπε νά προφυλαχτοῦν οἱ μόνοι μάρτυρες τῆς Θείας Οἰκονομίας, γιατί αὐτοί θά ἀποτελέσουν τοὺς κήρυκες τῶν Ἐθνῶν, ἐπειδὴ αὐτοί ὑπῆρξαν μάρτυρες καί ὑπηρέτες τῶν θείων μυστηρίων». Ὁ Πέτρος ἀρνεῖται τόν Χριστό, ἄν καί ζηλωτής καί ἀκριβέστατος φύλακας τῶν ἀγαθῶν, γιατί ἔμελλε νά ἀναλάβει τὰ πηδάλια τῆς Ἐκκλησίας. Τό δικό του ὀλισθημα θά τόν ἔκανε συγχωρητικό γιά κάθε ἄλλο ὀλισθημα ἀπό αὐτοὺς πού θά δίδασκε. Οἱ γυναῖκες μυροφόρες, πλημμυρισμένες ἀπό τό μύρο τῆς θείας χάριτος καί ἐμφορούμενες ἀπό τόν πόθο τοῦ Χριστοῦ, βιάζονται νά πᾶνε στόν τάφο καί βιώνουν πρῶτες τήν Ἀνάσταση. Ἄς βιαστοῦμε λοιπόν καί ἐμεῖς καί ἄς πολλαπλασιάσουμε τὰ τάλαντά μας, πού, ὅπως ἀναφέραμε πιό πάνω, ἀποτελοῦν κάθε χάρισμα πού παραχωρεῖται στοὺς ἄνθρωπους ἀπό τή θεία ἀγαθότητα».

Λόγος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ: Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Γερμανός ὁ Α' ἔγραψε ὁμιλία γιά τό Μεγάλο Σάββατο²⁰⁶. Τήν ὁμιλία του ἀρχίζει ὀνομάζοντας τό Σάββατο «κράτιστον» γιατί ἐγκαινιάζεται

206. Γερμανοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγος εἰς τήν θεόσωμον ταφήν τοῦ Κυρίου καί σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ῥηθὲν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μεγάλου Σαββάτου. Δέσποτα εὐλόγησον», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 98, στ. 243.

τό πνευματικό καί ἀπολύεται ὁ ἄνθρωπος ἀπό τό νομικό πού τοῦ προκαλεῖ βαριά λύπη. Ὄνομάζει τό Μεγάλο Σάββατο «σεβαστό», γιατί ὁδηγεῖ στήν ἀνάπλαση, στή νηστεία, ὅπως τή νομοθέτησαν οἱ ἅγιοι Πατέρες καί σέ πνευματικό πότισμα, ὅπως ἀπό αὐτό πού βγαίνει ἀπό τίς ἐντάφιος πέτρες. Τό Σάββατο αὐτό ἀποτελεῖ τήν ἀπαρχή τῆς σωτηρίας τῶν ἐθνῶν καί τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ παλαιοῦ κόσμου καί καταλύονται τά Ἰουδαϊκά.

Ἡ ἱστορία τοῦ Χριστοῦ παρομοιάζεται μέ αὐτή τῆς παραβολῆς τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτη. Ὁ Χριστός εἶναι αὐτός πού παθαίνει καί σταυρώνεται ἀπό τό ληστρικό γένος τῶν Ἰουδαίων καί ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπό Ἀριμαθαίας εἶναι αὐτός πού τόν περιθάλλει. Ἡ Παρθένος Μαρία αἰσθάνεται βαθιά ὀδύνη γιά τόν Υἱό της, τόν ἀναπесόντα λέοντα, βλαστό ἀπό τή γενιά τοῦ Ἰούδα καί κοιμώμενο στό σπήλαιο (Γέν 64,9). Τῆς θεότητος τό «πρόσλημμα» δέν διαιρέθηκε μέ τό θάνατο. Γιατί ἡ «καθάπαξ ἐνυπέστη καί ἤνωνται».

Λόγος Λέοντος φιλοσόφου: Σέ ὁμιλία του ὁ Λέοντας ὁ φιλόσοφος²⁰⁷ μέ τίτλο «Εἰς τήν ἀποκαθήλωσιν τῶν τιμίων καί ἀγίων ἤλων, τῶν ἐμπαρέντων ἐν τῷ Δεσποτικῷ σώματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί εἰς τήν θεόσωμον αὐτοῦ ταφήν τήν ἀγίαν καί Μεγάλην Παρασκευήν» ἀναφέρονται κάποια ἐπιπρόσθετα θεολογικά στοιχεῖα, τά ὁποῖα προσδιορίζουν τό Μεγάλο Σάββατο. Τό πρῶτο στοιχεῖο τῆς ὁμιλίας ἀποτελεῖ τήν ἀπαγγελία τῆς ἀπαθανάτωσης τοῦ ἀνθρώπου μέ τή γεύση τοῦ θανάτου ἀπό τόν Θεό. Τό

207. Σοφώτατου Βασιλέως Λέοντος, «Ὅμιλιες καί πανηγυρικοί. Λόγος Η΄. Εἰς τήν ἀποκαθήλωσιν τῶν τιμίων καί ἀγίων ἤλων, τῶν ἐμπαρέντων ἐν τῷ Δεσποτικῷ σώματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί εἰς τήν θεόσωμον αὐτοῦ ταφήν. Τῆ ἀγία καί μεγάλη Παρασκευή», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 107, στ. 75.

δεύτερο στοιχείο είναι ότι αυτή η άπαθανάτωση προτυπώνεται από τον Μωυσή. Μέ ράβδο και μέ χρήση του χάλκινου φιδιού άπελευθερώνει ό Μωυσής τούς Ίσραηλίτες, διά του ξύλου του Σταυρού ό Χριστός. Τό τρίτο στοιχείο, άποτελεί την άναισθησία του ίουδαϊκού λαού και την πλανεμένη τους γνώμη για μελλοντικό κλέψιμο του σώματος του Χριστού από τούς φοβουμένους και άτολμους μαθητές του Χριστού. Η ύπνωση του Χριστού, τό Σάββατο τής άναπαύσεως, πού όδηγεί τούς ύπνωθέντες από τά τραύματά μας σέ άνάσταση, είναι ένα άλλο σημαντικό στοιχείο τής όμιλίας. Η άπειρη φιλευσπλαχνία του Θεού έκδηλώνεται μέ τό θάνατό του. Μπορούσε και άλλιώς ό Θεός νά έλέγξει τή σωτηρία του άνθρώπου. Γεύεται όμως τό θάνατο για νά διώξει τό θάνατο μακριά από τον άνθρωπο. Κι ένώ ό Θεός δείχνει άπειρη εύσπλαχνία στον άνθρωπο, αυτός τον έγκαταλείπει στο πάθος. Άκόμη και η μητέρα του δέν κατανόησε τά λόγια του για την τριήμερη άνάστασή του. Μόνο ό Ίωσηφ μετά του Νικοδήμου, θα προστρέξουν για την ταφή του, ό δε τάφος θα τον ύποδεχτεί προσωρινά.

Λόγος Μάξιμου Πλανούδου: Στην όμιλία μέ τίτλο «Είς τον θεόσωμον τάφον του Κυρίου ήμών Ίησοϋ Χριστού και είς τον Θρηνον τής Ύπεραγίας Θεοτόκου», του Μάξιμου Πλανούδου, αναπτύσσονται τά παράδοξα και θαυμάσια πού συνέβησαν στο πάθος του Κυρίου, στην κάθοδό του στον Άδη πού επέφερε θάνατο του θανάτου, έλευθερία των ψυχών και άνοιξε τό δρόμο προς τούς ούρανοϋς, για όσους θέλουν να τον άκολουθήσουν²⁰⁸.

208. Μαξιμου Πλανούδου, «Είς τον Θεόσωμον τάφον του Κυρίου Ημών Ίησοϋ Χριστού και είς τον θρηνον τής Ύπεραγίας Θεοτόκου τής Δεσποίνης Ημών», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, έπιμ. έκδ., Τομ. 147, στ. 985.

Ἡ ὁμιλία συνεχίζεται μέ ἐκτενή περιγραφή τοῦ θρήνου τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία συμπάσχει μέ τά Πάθη τοῦ Υἱοῦ της. Παρακαλεῖ τίς γυναῖκες νά ἔλθουν γιά νά τήν παρηγορήσουν. «Ἐάν δέν υπῆρχε ὁ Ἰωσήφ καί ὁ Νικόδημος», λέγει ἡ Παναγία, «θά ἔμενες ἄταφος». Ἡ Μάνα Παναγία συμπάσχει καί παραλληλίζει τά πάθη τοῦ Υἱοῦ της μέ τά δικά της συναισθηματικά πάθη. Δέχεται καί αὐτή τό ἀκάνθινο στεφάνι, βαδίζει τό δικό της Γολγοθά καί σταυρώνεται ἀπό τό φθόνο καί τήν ἐγκατάλειψη τῶν εὐεργετηθέντων ἀπό τόν Υἱό της ἀνθρώπων. Δέν ξέρω ἂν μπορεῖ νά φανταστεῖ τραγικότερη στιγμή ὁ ἄνθρωπος, ἀλλά ἡ πένα τοῦ Πλανοῦδη τήν ἀποθανατίζει θαυμάσια.

6.3.2. Συμβολική σημασία τοῦ Μ. Σαββάτου σύμφωνα μέ τό Μάξιμο τόν Ὁμολογητή καί τό Γρηγόριο Νύσσης

Ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής καί ὁ Γρηγόριος Νύσσης στά ἔργα τους περιγράφουν τή συμβολική σημασία τοῦ Σαββάτου. Στήν πρώτη ἑκατοντάδα, στά κεφάλαια περί θεολογίας, ὁ Μάξιμος ὁμιλεῖ γιά τό Σάββατο²⁰⁹. Ὅπως χαρακτηριστικά ἀναφέρει λαμπρύνεται μέ τήν ἐργασία τῶν καλῶν ἔργων, κι ἄς ἀγανακτοῦν ὅσοι δέν κατάλαβαν ἀκόμα ὅτι τό Σάββατο ἔγινε γιά τόν ἄνθρωπο καί ὄχι ὁ ἄνθρωπος γιά τό Σάββατο καί ὅτι ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐξουσιαστής τοῦ Σαββάτου (Μκ 10, 27-28).

209. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καί Ἀσκητικῶν. Κεφάλαια περί Θεολογίας. Ἐκατοντάδα Α'» *Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τόμ. 14 (Θεσσαλονίκη: Πατερικές ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1985) 464.

Συνεχίζει ο Άγιος Μάξιμος ο Όμολογητής, παρατηρώντας ή σημειώνοντας στο νόμο και στους προφήτες άπαντοῦν οί έκφράσεις «Σάββατο» και «Σάββατα» (Έξ 1,13-15) και «Σάββατα Σαββάτων» ὅπως και «περιτομή» και «περιτομή περιτομής» και «θέρος» και «θέρος θέρους» κατά τή φράση «ὅταν θερίσετε τό θέρισμά σας» (Λευ 23,10). Ἡ πρώτη εἶναι ἡ άποπεράτωση τῆς πρακτικῆς και τῆς φυσικῆς και τῆς θεολογικῆς φιλοσοφίας. Ἡ δεύτερη εἶναι ἡ άπόλυση άπό τήν ὕπαρξη και τούς δεσμούς τῆς ὕπαρξης. Ἡ τρίτη εἶναι ἡ προσφορά και ἡ άπόλαυση τῶν πνευματικότερων λόγων τῆς αἴσθησης και τοῦ νοῦ. Τοῦτο, τό τελευταῖο δηλαδή, συμβαίνει τριπλά σέ καθένα άπό ὅσα εἶπαμε, για νά καταλάβει ὁ γνωστικός τούς λόγους για τούς ὁποίους ὁ Μωυσῆς σαββατίζει πεθαίνοντας ἔξω άπό τήν άγια γῆ. Ὁ δέ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἐφαρμόζει τήν περιτομή, άφοῦ πέρασε τόν Ἰορδάνη ποταμό κι αὐτοί κληρονομοῦν τήν άγαθή γῆ προσφέροντας στο Θεό τούς καρπούς του δύο φορές ἐπαναλαμβανόμενου θέρους (τοῦ καθ' ὑπέρθεσιν διπλοῦ θέρους).

Στή συνέχεια τοῦ κεφαλαίου, ὀρίζονται οί πιό πάνω ὄροι. «Σάββατο» σημαίνει άπάθεια λογικῆς ψυχῆς, πού άποβάλλει μέ τήν άσκηση ἐνάρετων πράξεων ὀλότελα τά στίγματα τῆς άμαρτίας. «Σάββατα» εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς λογικῆς ψυχῆς, πού μέ τήν πνευματική θεωρία τῆς φύσης παραμερίζει κι αὐτή τή φυσική ἐνέργεια τῆς αἴσθησης. «Σάββατα Σαββάτων» εἶναι ἡ πνευματική ἡρεμία τῆς λογικῆς ψυχῆς πού μαζεύει τό νοῦ κι άπό αὐτούς ὄλους τους θεϊκότερους λόγους τῶν ὄντων και τό συνδέει ὀλόκληρο μέ μόνο τό Θεό μέ μία ἐρωτική ἔκσταση και πού μέ τήν μυστική θεολογία τόν κρατεῖ ὀλότελα άμετακίνητο άπό τόν Θεό.

«Περιτομή» εἶναι ἡ άπόρριψη τῆς ἐμπαθοῦς ψυχικῆς διάθεσης για τή

δημιουργία απογόνων. «Περιτομή τῆς περιτομῆς» εἶναι ἡ τέλεια ἀποβολή και ἀφαίρεση κι αὐτῶν τῶν ἀπλῶν φυσικῶν κινήματων τῆς ψυχῆς σχετικά μέ τή δημιουργία απογόνων.

«Θέρος» εἶναι ἡ συλλογή μέ ἐπιστήμη και ἡ ἐπίγνωση τῶν πνευματικότερων λόγων τῶν ὄντων, οἱ ὁποῖοι εἶναι σύμφωνοι μέ τήν ἀρετή και τή φύση. «Θέρος θέρους» εἶναι ἡ ἀπροσέγγιστη ἀπό ὅλους κατανόηση τοῦ Θεοῦ, πού ἀκατανόητα συντελεῖται στό νοῦ μετά τή μυστική θεωρία τῶν νοητῶν, κατανόηση πού, ὅπως πρέπει, προσφέρει ὅποιος δοξολογεῖ ἐπάξια τόν Δημιουργό ἀπό τά ὁρατά και ἀόρατα δημιουργήματα.

Εἶναι κι ἕνα ἄλλο πιό πνευματικό θέρος, πού λέγεται ὅτι εἶναι τοῦ ἴδιου του Θεοῦ, κι ἄλλη περιτομή πιό μυστική, κι ἄλλο πιό κρυφό Σάββατο. Κατά τό Σάββατο αὐτό σαββατίζοντας ὁ Θεός ἀναπαύεται ἀπό τά ἔργα του, σύμφωνα μέ τούς λόγους «ὁ θερισμός πολὺς και οἱ ἐργάτες λίγοι» (Ρωμ 2,29) και «εὐλόγησε ὁ Θεός τήν ἑβδομη ἡμέρα και τήν ἀγίασε, ἐπειδή τήν ἡμέρα αὐτή τελείωσε κάθε ἔργο του πού ἄρχισε νά κάνει ὁ Θεός (Γέν. 2,2)».

«Θέρος τοῦ Θεοῦ» εἶναι ἡ σταθερή παραμονή σ' αὐτόν τῶν ἀξιῶν, πού πραγματοποιεῖται κατά τήν ἀποπεράτωση τῶν αἰῶνων. «Πνευματική περιτομή τῆς καρδιάς» εἶναι ἡ πραγματοποιούμενη τέλεια ἀφαίρεση τῶν ἐνεργειῶν τῆς αἴσθησης και τοῦ νοῦ, σχετικά μέ τά αἰσθητά και τά νοητά, μέ τήν παρουσία τοῦ Πνεύματος, πού προκαλεῖ τήν ἄμεση ὀλική μεταμόρφωση στό σῶμα και στήν ψυχή. «Σαββατισμός τοῦ Θεοῦ» εἶναι ἡ

συνολική κατάληξη σ' αὐτόν τῶν δημιουργημάτων²¹⁰.

Στό ἴδιο κεφάλαιο (σσ. 472-475) μιλά γιά τήν ἕκτη, ἐβδόμη καί ὄγδοη ἡμέρα. Ἐκτη μέρα εἶναι ἡ τέλεια ὀλοκλήρωση τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, ὅσων ἐργάζονται ἔμπρακτα σχετικά μέ τήν ἀρετή. Ἐβδομη ἡμέρα εἶναι ὁ τερματισμός καί τὸ σταμάτημα τῶν θεωρητικῶν νά σκέφτονται φυσικά, σχετικά μέ τήν ἄρρητη γνώση. Ὁγδοη ἡμέρα εἶναι ἡ μετάθεση καί μετάβαση τῶν ἀξίων στή θέωση. Ἴσως τήν ἔβδομη αὐτή καί ὄγδοη ἡμέρα εἶναι ποῦ ὑποδηλώνει ὁ Κύριος μυστικά ὀνομάζοντας τήν ἡμέρα καί ὦρα

210. Α.Δ. Δελημπαση αὐτ., σσ. 167,168 Ἀναφέρονται τὰ λόγια τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Ἡ ὁμοιότητα εἶναι ἐμφανής μέ αὐτὰ τοῦ Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητή.

Σαββατίζει δὲ πνευματικῶς ὁ προσκαρτερῶν τῷ Θεῷ καί σχολήν ἄγων (ἀργῶν) ἀπὸ τῶν βιωτικῶν ἔργων καί τοῖς πνευματικαῖς ἐνασχολούμενους. Μάλιστα δὲ ὁ ζῶν μυστικῶς τὸ σάββατον «Σάββατόν ἐστι μυστικὸν ἀπραξία παθῶν τελεία, διὰ τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας κατορθωθεῖσα. Σάββατόν ἐστὶν ἐλευθερία ψυχῆς λογικῆς καί αὐτὴν ἀποβαλοῦσης τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ φυσικὴν ἐνέργειαν, διὰ τῆς ἐν πνεύματι φυσικῆς θεωρίας. Σάββατα σαββάτων ἐστὶν ἡρεμία πνευματικῆ ψυχῆς, τὸν νοῦν συστειλάσης (συγκεντρωσάσης) καί ἀπ' αὐτῶν πάντων τῶν ἐν τοῖς οὖσι (ὑπάρχουσι) θειοτέρων λόγων, καί μόνῳ τῷ Θεῷ, κατ' ἐρωτικὴν ἕκστασιν, ὀλικῶς αὐτὸν ἐνδησάσης (ἀφοῦ συνέδεσε) καί τοῦτον ἀπ' ἐκείνου, διὰ τῆς μυστικῆς θεολογίας, ποιησάσης (*Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 77 στ. 1200,1204).

Θέρος δὲ μυστικὸν ἐστὶν οἱ γεωργοῦμενοι διὰ τῆς του Σωτῆρος ἐνανθρωπήσεως, ὧν ἀπαρχὴ αὐτὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον προσηνέχθη (προσεφέρθη), διὰ τοῦ ζωοποιοῦ θανάτου αὐτοῦ (*Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 77 στ. 77,1209).

τῆς συντέλειας (Ίω 19,30), ἐπειδὴ περικλείουν τὰ μυστήρια καὶ τοὺς λόγους ὄλων. Αὐτές δέ θά μπορέσει ἀπολύτως καὶ μέ κανένα τρόπο ἀπό τίς ἐπουράνιες καὶ ἐπίγειες δυνάμεις νά τίς γνωρίσει προτοῦ τίς ζήσει, ἐκτός ἀπό τῆ μακάρια θεότητα πού τὰ πραγματοποιεῖ αὐτά. Ἡ ἕκτη ἡμέρα ὑποδηλώνει τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεως τῶν ὄντων. Ἡ ἑβδομη σημαίνει τὸν τρόπο τῆς μακαριότητος τῶν ὄντων. Καὶ ἡ ὄγδοη φανερώνει τὸ ἄρρητο μυστήριο τῆς αἰώνιας μακαριότητος τῶν ὄντων. Ξέροντας ὅτι ἡ ἕκτη ἡμέρα εἶναι σύμβολο τῆς πρακτικῆς ἐνέργειας, ἃς ξεπληρώσουμε μέσα σ' αὐτὴν τὴν ὀφειλὴ μας ἀπὸ ἔργα ἀρετῆς, γιὰ νά λεχθεῖ καὶ σ' ἐμᾶς ὁ λόγος «καὶ ὁ Θεὸς κοίταξε ὅλα ὅσα ἔκανε, καὶ νά, ἦταν πολὺ καλὰ (Γέν 1,31)».

Ξεπληρώνει τὴν ὀφειλὴ του, σέ καλεῖ σέ ἐργασία πού ἐπαινεῖται ἀπὸ τὸ Θεό, ὁποῖος μέ τὸ σῶμα του ἐργάζεται φιλόπονα γιὰ χάρη τῆς ψυχῆς, τὴν ἀρμονικὴ ποικιλία τῶν ἀρετῶν. Ὅποῖος ὀλοκλήρωσε τὴν προετοιμασία τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης, πέρασε στὴν ἀνάπαυση πού παραχωρεῖ γνωστικὴ θεωρία. Ἐκεῖ περιλαμβάνοντας θεϊκὰ τοὺς λόγους τῶν ὄντων ἀναπαύεται ἀπὸ τῆ διανοητικὴ σχετικὰ μέ αὐτὴ κίνηση.

Ὅποῖος κοινώνησε τὴ γιὰ χάρη μας ἀνάπαυση τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἑβδομη ἡμέρα, αὐτὸς θά κοινωνήσει καὶ τὴ δικὴ του γιὰ χάρη μας ἐνέργεια τῆς ὄγδοης ἡμέρας κατὰ τὴ θέωση, δηλαδὴ τὴ μυστικὴ ἀνάσταση, ἀφήνοντας κι αὐτὸς νά κείτονται μέσα στὸ μνήμα τὰ ἐντάφια καὶ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του πού ἀντικρίζοντάς τα ὅποιοι εἶναι, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ Πέτρος καὶ Ἰωάννης, πιστεύουν ὅτι ὁ Κύριος ἔχει ἀναστηθεῖ.

Τό Σάββατο δόθηκε στους Ἰουδαίους, σύμφωνα μέ τόν Γρηγόριο Νύσσης «τοῦ καταπαῦσαι τήν φιλοχρήματον αὐτῶν ἐπιθυμίαν»²¹¹. Ὅταν ὁ λαός ἔφυγε ἀπό τήν Αἴγυπτο προσπαθοῦσε ὁ καθένας νά πλουτίσει. Γί αὐτό τοὺς προτρέπει τήν ἐβδόμη νά μὴν ἀσχολοῦνται μέ τήν ἀπόκτηση χρημάτων. Στήν περίπτωση τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ πού δέ συνέτρεχε τέτοιος λόγος, ἡ πολιορκία διεξαγόταν καί τίς ἐπτά μέρες. Ἡ γυναίκα δέ σταματᾷ τήν ἐγκυμοσύνη της καί ὁ ἥλιος καί ἡ σελήνη συνεχίζουν τήν πορεία τους, οἱ ἱερεῖς κάνουν θυσίες καί τήν ὄγδοη μέρα ἄσχετα ἂν εἶναι Σάββατο ἢ ὄχι γίνεται περιτομή.

Τό δέ Μεγάλο Σάββατο εἶναι ἡ μέρα τῆς καταπαύσεως. Ὁ Μονογενῆς Υἱός τοῦ Θεοῦ σαββατίζει, ἀναπαύεται ἀπό τὰ ἔργα του χωρίς νά διακόπτονται, ἀντίθετα ἀπό τήν προτύπωση τῆς οὐσίας τοῦ Ἰσαάκ, ὅπου τό θυσιαζόμενο πρόβατο προτυπώνει τό μυστήριο τοῦ θανάτου²¹².

Σέ μία ὁμιλία του ὁ Γρ. Νύσσης ἀναφέρει γιά τό περιστατικό αὐτοῦ πού πῆγε γιά νά μαζέψει ξύλα καί τιμωρήθηκε ἀπό τόν Θεό. Λέγει ὁ Γρ. Νύσσης: «Ἐπομένως, ἂν τό νά μαζεῦει κάποιος φρύγανα πρὶν ἀπό τό Σάββατο καί νά ἀνάβει φωτιά εἶναι ἔξω ἀπό ἀδικία καί τιμωρία πῶς αὐτό γίνεται τήν ἄλλη μέρα παράπτωμα; Ἐγὼ γνωρίζω, βέβαια, τό Σάββατο τῆς ἀνάπαυσης (Ἔξ. 20,8), γνωρίζω τό νόμο τῆς ἀργίας, πού δέν ἔδεσε μέ

211. Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νύσσης, «Ἐκλογαὶ Μαρτυριῶν πρὸς Ἰουδαίους. ΙΓ' Περὶ τὸ Σαββατίζειν», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 46, στ. 221.

212. Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νύσσης, «Εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα. Λόγος Δ' . Εἰς τὸ Ἅγιον καὶ σωτήριον Πάσχα», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 46 στ. 682.

δεσμά τόν άνθρωπο δεσμεύοντάς τον νά μήν κάνει τή φυσική του ενέργεια. Καί μήπως θά μάς πρόσταζε αδύνατα πράγματα, δίνοντάς μας έντολή νά άπρακτοῦμε, άφοῦ καί πέρα από τά λοιπά έργα αύτή ή ίδια ή ζωή εἶναι έργο; Ποιός δέ γνωρίζει ότι ή όψη εἶναι έργο τῶν ματιῶν, καί έργο τῆς άκοῆς ή φυσική λειτουργία της, έργο τῆς μύτης ή όσφρηση, τοῦ στόματος ή είσπνοή τοῦ άέρα, τῆς γλώσσας ό λόγος, τῶν δοντιῶν ή μάσηση τῆς τροφῆς, τῶν σπλάχνων ή πέψη, τῶν ποδιῶν καί τῶν χεριῶν ή κίνηση ότι εἶναι στή φύση τους νά ένεργοῦν τά μέλη μας αύτά; Πῶς εἶναι, λοιπόν, δυνατόν νά έχει κῦρος ό νόμος τῆς άπραξίας, άφοῦ ή φύση δέν παραδέχεται τήν άργία; Πῶς θά πείσω τά μάτια μου νά μή βλέπουν τό Σάββατο, άφοῦ ή φύση τους εἶναι νά βλέπουν; Πῶς θά άναστειλω τή λειτουργία τῆς άκοῆς; Πῶς θά πειστεῖ ή όσφρηση νά σταματήσει τήν ήμέρα τοῦ Σαββάτου τήν αἴσθηση τῶν όσμῶν; Πῶς τά σπλάχνα θά παύσουν τη λειτουργία τους, ὥστε νά μή γίνει ή πέψη τῆς τροφῆς μέσα στό σῶμα; Άν λοιπόν τά άλλα μέλη τοῦ σώματος εἶναι αδύνατο νά δεχτοῦν τό νόμο τῆς άργίας, γιατί αν δέν λειτουργοῦν δέν θά βρίσκονται στή ζωή, τότε δέ θά γίνει δυνατό μέ κανένα τρόπο νά άποφευχθεῖ ή παρανομία τοῦ Σαββάτου».

Ό νόμος ὅπως, μάς δόθηκε από τόν Θεό δέν εἶναι αντίθετος μέ τή φύση ή έξω από τή λογική τῆς άρετῆς. Η άλογη ὅμως άργία δέν εἶναι άρετή. Πρέπει έπομένως, νά άναζητήσουμε τί σημαίνει τό παράγγελμα τῆς άργίας τοῦ Σαββάτου. Λέω, λοιπόν, έγώ ότι κάθε νομοθεσία πού έγινε από τόν Θεό έχει σκοπό, ὅποιοι δέχτηκαν τόν νόμο νά εἶναι καθαροί από έργα κακίας καί κάθε νόμος πού έμποδίζει τά άπαγορευμένα, δίνει έντολή νά άργοῦμε τό Σάββατο από τά κακά έργα. Αυτό κάνουν οἱ πλάκες, αυτό ή λευιτική εύσέβεια, αυτό ή αύστηρότητα τοῦ Δευτερονόμιου (Άρ 1,47). Πρέπει νά

είμαστε άργοι και νά μήν πράττουμε εκείνα που είναι έργα κακίας. Συμφωνώ κι έγώ ότι ό σοφός Έκκλησιαστής όρίζει έναντίον εκείνου που μαζεύει ξύλα για τον έαυτό του κατάλληλο καιρό για νά πετάει πέτρες, που έμποδίζουν τή συλλογή τών φρυγάνων τής κακίας, που μαζεύονται ως ύλικό φωτιάς. Όποιος, όμως έπιμένει στο φιλό γράμμα, δέν ξέρω πώς θ' άντιληφθεϊ μέσα στο νόμο ό,τι άρμόζει στο Θεό.

Άς σκεφτοϋμε, λοιπόν, τί είναι οί πέτρες που ρίχνουν σ' αυτόν, για νά μήν τελειώσει το μάζεμα τών φρυγάνων και τά ξύλα που θ' ανάψουν τή φωτιά γι' αυτόν που τά μάζεψε. Αύτά δέν είναι άγνωστα σ'αυτόν που γνωρίζει έστω και λίγο τους μυστικούς λόγους. Ό Απόστολος όνομάζει όρθά (Α' Κορ 3,12) τήν οίκοδομή τής κακίας ξύλα και καλάμια και χόρτα, γιατί τά οίκοδομήματα του εΐδους αυτού στον καιρό τής κρίσης γίνονται φωτιά, και τά άχυρα, όπως λέει τό Εύαγγέλιο, έτοιμάζονται για τή φωτιά (Μτ 3,12, Λκ 3,17). Μέ τή δήλωσή του ότι και τό άκαρπο κλήμα είναι κατάλληλο μόνο για τή φωτιά (Μτ 3,10, Λκ 3,9), είναι φανερό ότι έννοεί ότι τά ξύλα που τά μαζεύουν για τό άναμμα είναι οί πονηρές πράξεις τής ζωής. Πρέπει όπωςδηποτε, νά έχουμε στο νοϋ ότι οί λογισμοί που έξοντώνουν τήν κακία είναι αυτές οί πέτρες που έκσφενδονίζονται εϋστοχα από τον Έκκλησιαστή, που πρέπει νά τις ρίχνουμε πάντα και νά τις μαζεύουμε. Θα πρέπει νά τις ρίχνουμε για νά γκρεμίσουμε αυτόν που όρθώνεται κατά τής ζωής μας και νά τις μαζεύουμε για νά είναι πάντα ό κόρφος μας γεμάτος από τά έφόδια αυτά, ώστε νά έχουμε πρόχειρες βολές κατά του έχθρου, αν έξυφαινει έναντίον μας καμιά άλλη έπιβουλή. Από ποϋ, λοιπόν, θα μαζέψουμε τά λιθάρια μέ τά όποια θα λιθοβολήσουμε τον έχθρό; Άκουσε δε τήν προφητεία που λέει «κυλιοϋνται πάνω στη γή πέτρες ιερές» (Ζαχ 9,16).

Πρέπει νά μαζεύουμε τίς πέτρες στόν κόρφο τῆς ψυχῆς μας, γιά νά τίς χρησιμοποιήσουμε στόν κατάλληλο καιρό, ἐναντίον ἐκείνων πού μάς λυποῦν. Αὐτές ὅταν τίς ρίχνουμε καί τόν ἐχθρό μας ἐξοντώνουν καί τό χέρι μας πού τίς ρίχνει δέν τό ἀποχωρίζονται. Μέ τήν πέτρα τῆς σωφροσύνης νικιέται ὁ ἀκόλαστος αὐτός λογισμός πού μαζεύει μέ τίς ἡδονές τά φρύγανα γιά τή φωτιά.

Ἡ δικαιοσύνη γίνεται πέτρα κατά τῆς ἀδικίας καί τή φονεύει. Μέ τόν ἴδιο τρόπο, ὅλα ὅσα τά βάζουμε ἀπό τήν πλευρά τοῦ καλοῦ, γίνονται ὄπλα πού ἀναιροῦν τά χειρότερα ἀλλά καί δέν ἀποχωρίζονται αὐτόν πού κατορθώνει τήν ἀρετή. Ἔτσι, εἶναι δυνατό σύμφωνα μέ ὅ,τι λέω, «στόν κατάλληλο καιρό νά ρίξει κάποιος πέτρες καί τόν κατάλληλο καιρό νά μαζέψει πέτρες. Μέ τόν τρόπο αὐτό καί τίς ἀγαθές βολές ρίχνει πάντοτε γιά τό λιθοβολισμό τῶν χειρότερων καί δέν τοῦ λείπει ποτέ ἡ ἀφθονία τῶν ὄπλων αὐτῶν»²¹³.

6.3.3. Ἀριθμολογία στίς ὁμιλίες πού ἀναφέρονται στήν ἑορτή τοῦ Μεγάλου Σαββάτου

Θά πρέπει νά ἀναφερθεῖ ὅτι ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος ἀναφέρεται σέ εἰδική ὁμιλία του στό συμβολισμό τῶν ἀριθμῶν τρία (Ἁγία Τριάς), ἕξι (διπλή τριάς) καί ἑπτά (τέλειος ἀριθμός). Δέν προσθέτει, ὅμως, κάποια ἐπιπρόσθετα στοιχεῖα

213. Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νύσσης, «Ερμηνευτικά Β'. Στόν ἐκκλησιαστή. Ὁμιλία Ζ' , Καιρός τοῦ βαλεῖν καί συνάγειν λίθους». *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 44, στ. 711. Ἡ ὁμιλία κάνει μνεῖα σημαντικῶν πτυχῶν τοῦ νοήματος τοῦ Σαββάτου.

για να την αναπτύξουμε έκτενέστερα²¹⁴. Στην ομιλία που μελετάται και αναφέρεται στο Μ. Σάββατο, παραθέτει σειρά γεγονότων, όπου το «δύο» εμφανίζεται να συνοδεύει καθοριστικές στιγμές του βίου του Χριστού. Θα λέγαμε, ότι καταγράφει το «άλφάβητο του δύο», καθώς αυτό καθορίζεται από 24 αναφορές όπου εμπλέκονται δυο γεγονότα ή δυο συντελεστές.

Α. Η Παλαιά Διαθήκη γερνάει και η Καινή επισφραγίζεται. «Τά ἀρχαῖα παρῆλθε καὶ τὰ νέα ἐπήνηθησε» (Β' Κορ. 5,17).

Β. Δύο λαοί έλαβαν μέρος στο πάθος του Χριστού (προφανώς έννοώντας τους Ίουδαίους και τους Ρωμαίους). Δύο βασιλείς εμπλέκονταν έμμεσα στη Σταύρωσή του, ο αντιπρόσωπος του Αύγουστου Καίσαρα Πόντιος Πιλάτος και ο Ηρώδης.

Γ. Δύο άρχιερείς έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην καταδίκη του, ο Άννας και ο Καϊάφας.

Δ. Συνοδεύουν την ταφή του το Ίουδαϊκό Πάσχα που τελειώνει και το Χριστιανικό Πάσχα που ανατέλλει (δύο δηλαδή).

Ε. Δύο θυσίες σωτήριες γίνονταν το ίδιο δειλινό και δύο σωτηρίες συντελοΰνταν την έσπερα του Σαββάτου, τών νεκρών (Ίουδαϊκό Πάσχα) και τών ζώντων (άναδυόμενο Χριστιανικό Πάσχα). Οί Ίουδαίοι, δηλαδή, έδεναν για να σφάξουν το Θεΐο Άμνό και οί είδωλολάτρες γνώριζαν το σαρκωμένο Θεό.

ΣΤ. Οί Ίουδαίοι τόν αποπέμπουν και οί έξ έθνών τό δέχονται μέ προθυμία.

Ζ. Οί Ίουδαίοι εκείνη την ήμέρα έμνημόνευαν τή διάβαση από την Αίγυπτο

214. Επιφανίου Έπισκόπου Κωνσταντίας της Κύπρου, « Περὶ τών Άριθμών Μυστηρίων», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, έπιμ. έκδ., Τομ. 43, 508.

καί τήν ἐλευθερία ἀπό τόν Αἰγύπτιο Φαραώ (τυπούμενο ὡς διάβολο) καί οἱ ἕξ ἔθνῶν λαοί λυτρώνονται ἀπό τήν πλάνη.

Η. Ὁ Ἰησοῦς ὁ Θεόπτης γνωρίζεται μέσω Πατρός καί Πνεύματος ὅπως προφήτευσε ὁ Ἡσαΐας (Ἠσ 8,14, 28,16, Ψλ 117,22 Ρωμ 9, 32-33, Α' Πέτρ 2,6 Λκ 20, 17-18).

Θ. Ὁ Χριστός γεννήθηκε στή φάτνη μεταξύ ἀγγέλων καί ἀνθρώπων καί ἐν μέσῳ δύο ζώων τοῦ βοδιοῦ καί τοῦ γαῖδουριοῦ.

Ι. Στό μέσο δύο λαῶν κεῖται ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος.

Κ. Ὁ Χριστός εἶναι κηρυττόμενος μεταξύ νόμου καί προφητῶν.

Λ. Ὁ Χριστός μεταμορφώνεται στό ὄρος Θαβώρ ἐν μέσῳ Μωυσῆ καί Ἡλία (Μτ 17,3, Μκ 9,4, Λκ 9,30).

Μ. Ὁ Ἰησοῦς σταυρώνεται μεταξύ δύο ληστῶν καί ἀναγνωρίζεται ὡς Θεός ἀπό τόν εὐγνώμονα ληστή (Μκ 15,27, Λκ 23, 31-33, 39,43, Μτ 27,38 Ἰω 19,18).

Ν. Ὁ Χριστός θά ἀποτελέσει κριτή αἰώνιο ἐν μέσῳ τῆς παρούσας καί τῆς μέλλουσας ζωῆς.

Ξ. Ἐν μέσῳ σήμερα ζώντων καί νεκρῶν, ὑφίσταται διπτή ζωή καί σωτηρία, γέννηση δηλαδή καί ἀναγέννηση ἐποίησε ὁ Χριστός.

Ο. Δύο Μαρίες συνοδεύουν τή γέννηση καί τήν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἄγγελος εὐαγγελίζεται στή Μαρία γιά τή γέννησή του καί στή Μαρία τή Μαγδαληνή γιά τήν ἀναγέννησή του ἀπό τόν τάφο (ἀνάστασή του) (Λκ 1,26-28, Μτ 28,1-7, Μκ 16, 1-8, Λκ 24, 1-10, Ἰω 20, 1-18).

Π. Τή νύχτα γεννᾶται ὁ Χριστός στή Βηθλεέμ καί τή νύχτα πάλι ἀναγεννᾶται στή Σιών (Μτ 2,1, Λκ 2,1-7, Μκ 15,46 Μτ 27,60).

Ρ. Ὁ Χριστός σπαργανώνεται στή γέννηση ἀλλά καί στόν ἐνταφιασμό του (Λκ. 2,7, Μτ 27,59, Μκ 15,46, Λκ 25,53, Ἰω 19,40).

Σ. Δέχτηκε σμύρνη στή γέννηση, σμύρνη καί άλόη στόν τάφο (Μθ 2,11, Ίω 19,39).

Τ. Στή γέννηση ύπάρχει ό Ίωσήφ ό μνηστήρας τῆς Μαρίας καί στήν ταφή ό κηδευτής ό Ίωσήφ ό άπό Άριμαθαίας (Μτ 1,16, Ίω 19,38, Μτ 27,57-58, Μκ 15, 42-45, Λκ 23,50-53).

Υ. Στή Βηθλεέμ γεννήθηκε σέ φάτνη, άλλά καί έτάφηκε σέ τόπο πού έμοιαζε μέ φάτνη (Λκ 2,7, 12,16).

Φ. Πρῶτοι οί ποιμένες εύαγγελίσθησαν τή γέννηση καί πρῶτοι οί ποιμένες τοῦ Χριστοῦ εύαγγελίσθησαν τήν Άνάσταση (Λκ 2, 8-11, Μτ 28, 16-20, Μκ 16, 12-14, 24, 12-53, Ίω 20, 19-29).

Χ. Χαίρε εἶπε ό Άγγελος γιά τή σύλληψη τοῦ Χριστοῦ, χαιρετε εἶπε στίς γυναῖκες πού ἦρθαν στόν τάφο τοῦ Χριστοῦ, τῆς μεγάλης βουλής Άγγελος.

Ψ. Μετά άπό 40 μέρες ἦλθε στό ναό καί προσφέρθηκε στό Θεό, ώς πρωτότοκος, ζευγος τρυγόνων. Σέ 40 μέρες μετά τήν Άνάστασή του, ἦλθε στήν Άνω Ίερουσαλήμ στα πραγματικά Άγια τῶν Αγίων καί ώς πρωτότοκος, άφθαρτος έκ νεκρῶν, πρόσφερε στόν Θεό Πατέρα ένα ζευγάρι άπό δύο άμωμα τρυγόνια, τή ψυχή μας καί τή σάρκα μας. Έκεῖ τόν υποδέχθηκε ό Παλαιός τῶν ἡμερῶν Θεός Πατέρας, ὅπως ό Συμεών (Λκ 2,22-39, Πράξ 1,3 Ήξ 26, 31-34, Έβρ 9,3 Κολ 1,18, Δν 7,9).

Ω. Όπως άπό παρθενική μήτρα γεννήθηκε ό Χριστός, έτσι άπό τό σφραγισμένο τάφο άναστήθηκε (Μτ 27,66).

Ό Άγιος Ίωάννης ό Δαμασκηνός ὅπως άναφέραμε, έγραψε Λόγο γιά τό Μεγάλο Σάββατο πού εἶναι ούσιαστικά μία συνέχεια αὐτοῦ πού άναφέρεται στή Μεγάλη Παρασκευή. Τό θεῖο πάθος γίνεται τήν Παρασκευή γιά τήν

κατάπαυση από τήν ἀμαρτία καί τήν πονηρία τῶν ἔργων. Τό Σάββατο ὁ Χριστός ἀναπαύεται, ὅπως ἀναπαύθηκε κατά τή Δημιουργία. Στο τέλος τῆς ὁμιλίας του, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός μάς προσκαλεῖ «νά στολισθοῦμε μέ λαμπρό φόρεμα γάμου καί νά γίνουμε κοινωνοί στοῦ θεῖο γάμο. Ἀφοῦ δέ θεωρηθοῦμε ἄξιοι στήν πρόσκληση, ἄς μεταλάβουμε ἀπό τό μόσχο τόν σιτευτό καί ἄς φᾶμε ἀπό τόν ἀμνό τοῦ Πάσχα. Ἄς κοινωνήσουμε μέ σάρκα Θεοῦ ἀπό τό σιτάρι καί αἷμα Θεοῦ ἀπό τόν οἶνο πού μέ τήν ἐπίκληση τοῦ ἱερέα μεταβάλλεται ἀληθινά καί μέ τρόπο ἄρρητο. Δέ ψεύδεται ὁ Θεός στίς ἐπαγγελίες του. Ἄς φᾶμε καί ἄς πιοῦμε μέ καθαρή τή συνείδηση καί ἄς καθαρισθοῦμε ἐπταπλασίως (βλέπουμε καί ἐδῶ τή χρήση ἀπό τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό τοῦ παραγώγου τοῦ ἐπτά ὡς πολλαπλασιαστικό πού ἐκφράζει τό τέλειο καί ἄπειρο) ἀπό τό χρυσάφι, ξεπλένοντας τήν κίβδηλη ἀμαρτία καί κληροδοτούμενοι τήν ἀφθαρσία. Ἄς ἐνωθοῦμε μέ τό Θεό κι ἄς ἐτοιμαστοῦμε κατάλληλα γιά τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, ζώντας μέ εὐσέβεια, ἄνεση, ταπεινότητα καί χαλιναγώγηση τῶν παθῶν»¹⁸⁸.

6.3.4. Τό ἀληθινό καί Μέγα Σάββατο

Στο τελευταῖο κεφάλαιο τῆς Πολιτείας τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος ὁμιλεῖ γιά τήν αἰώνιο εὐδαιμονία στήν Πολιτεία τοῦ Θεοῦ, τό αἰώνιο Σάββατο. Ἀξίζει νά τό παραθέσουμε αὐτούσιο γιατί πραγματικά εἶναι ἕνας διαμαντένιος λόγος γεμάτος θεολογικές ἀλήθειες καί συμβολισμῶν τοῦ ἀριθμοῦ ἐπτά²¹⁵.

215. Ἁγίου Αὐγουστίνου, Ἡ Πολιτεία τοῦ Θεοῦ. Μεταφρ. Βιβλίο XXII, Κεφ. Λ' σσ. αὐτ., 314.

«Θά εἶναι τότε τό ἀληθινόν, τό μέγα Σάββατον, τό ἀνέσπερον, τό ὁποῖον ὁ Κύριος μᾶς κατέστησε γνωστόν κατὰ τάς πρώτας ἡμέρας τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐκεῖ, ὅπου λέγεται: "καὶ ἔπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπό πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε, καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεός τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν. Ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπό πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ὁ Θεός ποιῆσαι» (Γεν Β' 2,3). Ἀλλά θά εἴμεθα ἡμεῖς ἡ ἑβδόμη αὕτη ἡμέρα, ὅταν θά εἴμεθα κατάμεστοι τῆς εὐλογίας Του καὶ τῆς καθαγιάσεως Του. Ἐκεῖ ἐν τῇ ἀναπαύσει θά ἴδωμεν, ὅτι εἶναι ὁ Θεός, θά ἴδωμεν ὅ,τι ἠθελήσαμεν νὰ γίνωμεν, ὅτε κατεπέσαμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ἀποσπασθεντες ἀπό τὸν Θεόν καὶ τείνοντες τό οὖς εἰς τὸν διαφθορέα, ὅστις μᾶς ἔλεγε «ἔσεσθε ὡς θεοί» (Γεν 3, 5) καὶ μᾶς ἐχώρισε ἀπό τὸν Ὑψιστον, ὅστις θά ἐδημιούργει ἐξ ἡμῶν θεοὺς οὐχὶ διὰ τῆς ἀποστασίας, ἀλλὰ διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν Του. Ἐπράξαμεν ἄλλο τί ἄνευ αὐτοῦ ἀπό τό νὰ περιπίπτωμεν εἰς τὴν ὀργὴν Του (Ψλ 89,9); Πλὴν ὅμως, ἀναπλασθέντες καὶ τελειότεροι γενόμενοι διὰ χάριτος μεγαλυτέρας, θ' ἀπολαύσωμεν αἰωνίου ἀναπαύσεως βλέποντες ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Θεός, Αὐτός τοῦ ὁποίου θά εἴμεθα πλήρεις, ὅταν θά εἶναι ἐν πᾶσι τό πᾶν. Διότι τὰ καλά μας ἔργα, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν ὅτι εἶναι ὀλιγώτερον ἰδικὰ μας παρά ἰδικὰ Του, θά καταλογισθοῦν εἰς ἡμᾶς, διὰ ν' ἀποκτήσωμεν τό ἀναμενόμενον Σάββατον δεδομένου ὅτι, ἐάν τ' ἀποδώσωμεν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, θά εἶναι δουλικά ἔργα. Ἀλλά, προκειμένου περὶ τοῦ Σαββάτου, ἐλέχθη: "οὐ ποιήσει ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργο» (Δτ 5,14), ὅπερ παρῶτρυνε τὸν προφήτην Ἰεζεκιήλ νὰ εἴπῃ: "καὶ τὰ σάββατά μου ἔδωκα αὐτοῖς τοῦ εἶναι εἰς σημεῖον ἀνά μέσον ἐμοῦ καὶ ἀνά μέσον αὐτῶν τοῦ γνῶναι αὐτοὺς διότι ἐγώ

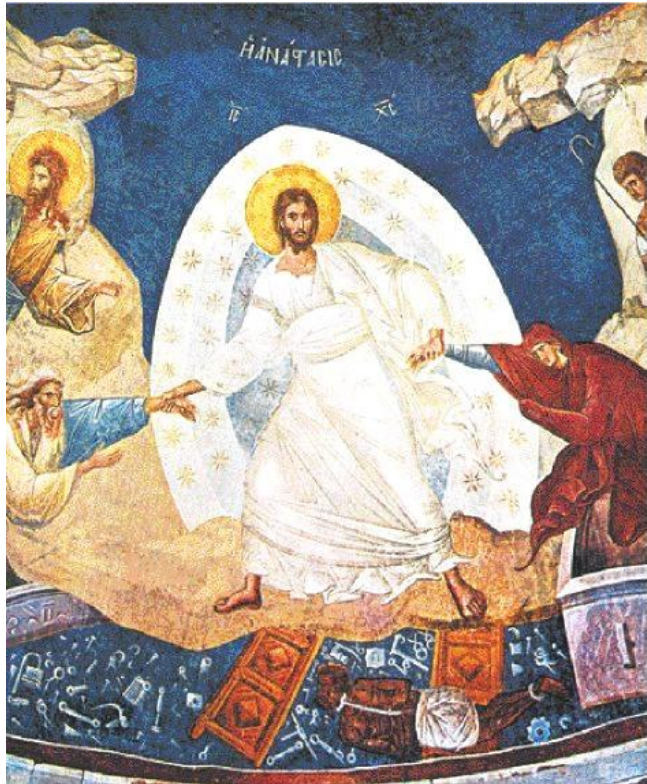
Κύριος ὁ ἀγιάζων αὐτούς» (Ἰεζ 20,12). Τοῦτο θὰ ἔχωμεν ἀσφαλῶς, ὅταν ἀπολαύσωμεν τελείας ἀναπαύσεως καὶ ἴδωμεν ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Θεός²¹⁶.

Ἐάν μετρήσωμεν, ὡς ἡμέρας, τοὺς αἰῶνας, διατυπουμένους διὰ διακεκριμένων ἐποχῶν εἰς τὰς Γραφάς, θ' ἀντιληφθῶμεν ἀκόμη καλύτερα, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Σαββάτου, δεδομένου, ὅτι εἶναι ἡ ἐβδόμη ἡμέρα τὸ

216. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ λόγια τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν μὲ αὐτὰ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου στήν ὁμιλία του «Περὶ Σαββάτων καὶ Περιτομῆς, ἐκ τῆς ἐξόδου», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 28, στ. 133. Παραθέτουμε περιληπτικὰ τὰ τέσσερα κύρια σημεῖα τῆς ὁμιλίας του τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴ θεολογικὴ σημασία τοῦ Σαββάτου: (1) Οὐ διὰ τὴν ἀργίαν οὖν τὸ Σάββατον δέδωκεν (ὁ Θεός), ἀλλὰ πρὸς τὸ γινώσκειν αὐτοὺς τὴν κατάπαυσιν τῆς κτίσεως. (2) Οὐκοῦν οὐκ ἀργίαν σημαίνει τὸ Σάββατον, ἀλλὰ γινώσκοντες μὲν τοῦ Ποιητοῦ, παῦσαν δὲ τοῦ σχήματος τῆς κτίσεως ταύτης, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἰεζεχιήλ διαμαρτύρεται λέγων ὁ Θεός (Ἰεζ 20,12) «Καὶ τὰ Σάββατά μου ἔδωκα αὐτοῖς τοῦ εἶναι εἰς σημεῖον ἀνά μέσον ἐμοῦ καὶ ἀνά μέσον αὐτῶν τοῦ γινῶναι αὐτούς, ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ ἀγιάζων αὐτούς». Γνώσεως ἄρα καὶ οὐκ ἀργίας ἕνεκεν ἐδόθη τὸ Σάββατον, ὡς εἶναι μᾶλλον τὴν γινώσκον ἀναγκαιοτέραν τῆς ἀργίας. (3) Ἀργοῦντας γὰρ αὐτούς ἐν τῷ Σαββάτῳ ἠτιάτο, ὅτι τὸ ἴδιον τοῦ Σαββάτου οὐκ ἔχετε, ὅπερ ἐστὶν ἡ πρὸς τὴν ἀλήθειαν γινώσκον. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ τὴν Ἱεριχὼν κελεύονται σαλπίζειν οἱ τὸν νόμον τοῦ Σαββάτου λαβόντες ἐπτὰ ἡμέραις, ἐν αἷς ἐπτὰ καὶ τὸ Σάββατον ἐπιπίπτει. Εἰ τοίνυν ἕνεκα τοῦ ἀργεῖν ἐδόθη τὸ Σάββατον, διὰ τί ἐργαζεσθαι προστάττοντα σαλπίζοντες; (4) Ὅθεν οὐδὲ σαββατίζομεν ἡμέραν ὡς ἐπὶ τῇ πρώτῃ, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα ἐλπίζομεν Σάββατα σαββάτων, ἃ οὐ τέλος λαμβάνει ἡ καινὴ κτίσις, ἀλλὰ φανεροῦται καὶ διόλου ἐορτάζει. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐδόθη τὸ Σάββατον τῷ προτέρῳ λαῷ, ἵνα γινώσκῃ καὶ τὸ τέλος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς κτίσεως. Τῇ δὲ καινῇ κτίσει οὐκ ἐνετείλατο φυλάττειν Σάββατον. Ἴνα τὴν μὲν ἀρχὴν ἐν τῇ Κυριακῇ γινώσκῃ, ἀτελεύτητον δὲ ἐπίσταται τὴν ταύτης χάριν.

Σάββατον. Πράγματι ὁ πρῶτος αἰὼν, ὅστις θὰ εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα, ὑπολογίζεται ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τοῦ κατακλισμοῦ. Ὁ δεύτερος ἀπὸ τοῦ κατακλισμοῦ μέχρι τοῦ Ἀβραάμ, εἶναι οἱ δύο οὗτοι αἰῶνες ἴσοι ὄχι ὡς πρὸς τὸ διαρεύσαν χρονικὸν διάστημα, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν γενεῶν, ὅστις ἀνέρχεται εἰς δέκα. Συμφώνως πρὸς τὸν ὑπολογισμὸν αὐτοῦ τούτου τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἀγίου Ματθαίου ὑπάρχουν τρεῖς ἐποχαὶ μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἐκάστη τῶν ὁποίων περιλαμβάνει δέκα τέσσερας γενεάς. Ἡ πρώτη διήκει ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ μέχρι τοῦ Δαυὶδ, ἡ δευτέρα ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Βαβυλῶνος καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Βαβυλῶνος μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἐν σαρκί, ἥτοι ἔχομεν ἐν ὅλῳ πέντε ἐποχάς. Ἡ ἕκτη εὐρίσκεται ἐν πορείᾳ καὶ δεν πρόκειται νὰ περιορισθῆ εἰς ὠρισμένον ἀριθμὸν γενεῶν, διότι ἐλέχθη: «οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ (Πραξ 1,7)». Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Θεὸς θ' ἀναπαυθῆ κατὰ τὴν ἑβδόμη ἡμέραν, ὅταν κάμη ν' ἀναπαυθῆ ἐν ἑαυτῷ ἡ ἑβδόμη αὐτῆ ἡμέρα, ἥτις δεν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Θὰ ἦτο μακρηγορία νὰ ὀμιλήσωμεν τὴν στιγμὴν ταύτην περὶ τῶν διαφόρων αὐτῶν αἰώνων, ἐν τούτοις ἡ ἑβδόμη αὐτῆ ἐποχὴ θὰ εἶναι τὸ Σάββατό μας, τὸ ὁποῖον δὲ θὰ ἔχη ἐσπέραν, ἀλλὰ θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν Κυριακὴν. Λέγω τὴν Κυριακὴν. καθαγιασθεῖσαν διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ προφητικῶς ἀπεικονίζουσαν, ὄχι μόνον τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος. Τότε θὰ εὐρισκώμεθα ἐν ἀναπαύσει καὶ θὰ βλέπωμεν, θὰ βλέπωμεν καὶ θ' ἀγαπῶμεν, θ' ἀγαπῶμεν καὶ θὰ ὑμνῶμεν. Ἴδοῦ τί θὰ ὑπάρχη κατὰ τὸ τέλος ἄνευ τέλους, διότι τί ἄλλο τέλος δύναται νὰ ὑπάρξη

δί' ἡμᾶς παρά να φθάσωμεν εἰς τὸ βασιλεῖον, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε θά ἔχη τέλος;

Τὸ Μεγάλο Σάββατο ἐορτάζεται ἡ Κάθοδος τοῦ Χριστοῦ στὸν Ἄδη, ὅπου τοὺς ἑπτὰ φορές πεσόντες καὶ ἀναστάντες ἐδίδαξε ὅπως τὸν Ἀδάμ καὶ τὴν Εὐά, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς Παλαιοδιαθηκικοὺς καὶ Καινοδιαθηκικοὺς ἄνδρες καὶ γυναῖκες πού δέν εἶχαν τὴν εὐκαιρία νά ἀκούσουν τὸν λόγο του.

6.4. Ἑορτὴ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς. Θεολογικὴ καὶ συμβολικὴ τῆς σημασία

Ἰώμενος παραλυτικός (ἐκκλησία Ἁγίου Ἐλευθερίου, Ἀθήνα)

Λόγος Ἀμφιλόχιου: Ὅπως ἡ σελήνη προσφέρει τὸ φῶς της στοὺς ὀδοιπόρους καὶ θαλασσοπόρους, χωρὶς νὰ τὴν ἐμποδίζει κάποιος, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος τὸ Σάββατο ἔλεγε στὸν Παραλυτικό νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ κρεβάτι του καὶ νὰ πάει στὸ σπίτι του. Ἔτσι, ἀρχίζει τὸν ἕκτο του λόγο ὁ Ἀμφιλόχιος καὶ συνεχίζει νὰ ὁμιλεῖ γιὰ τὸ Σάββατο, ὑπὸ ἄλλη ὀπτική γωνία, παρόλο πού ὁ τίτλος τῆς ὁμιλίας του εἶναι «Εἰς τὸν Παράλυτον τὴν ἡμέρα τῆς Μεσοπεντηκοστῆς καὶ εἰς τὸ Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν». Στὴν πέμπτη ὁμιλία γιὰ τὸ Ἅγιο Σάββατο τὸ θεωρεῖ ὡς προμετάβαση στὴν ὀγδὴ ἡμέρα, τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ στὴν ἕκτη ὁμιλία του ὁμιλεῖ γιὰ τὴ σημασία τοῦ Σαββάτου, ἡμέρα πού ἐγίνε τὸ θαῦμα στὸν Παραλυτικό²¹⁷.

Αὐτὸ τὸ ἔκανε ὁ Χριστός, κατὰ τὸν Ἀμφιλόχιο, γιὰ νὰ τοὺς διδάξει ὅτι ἡ πράξη αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν πατέρα του. Δὲν κάνει κάτι ὁ Χριστός χωρὶς τὴ συγκατάθεση τοῦ Πατέρα. Ἀλλιῶς, ἡ Ἁγία Τριάδα θὰ εἶχε διαφορετικὴ οὐσία, καὶ δὲν θὰ εἶχε ἐνιαῖο λόγο. Ἐπίσης, ὁ Χριστός ἤθελε νὰ τοὺς διδάξει ὅτι ἐὰν περιτέμνουν τὸ Σάββατο γιὰ νὰ μὴν καταλύσουν τὸ Νόμο τοῦ Μωυσέως, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν κατακρίνουν γιατί ἐθεράπευσε τὸ Σάββατο. Ὁ Ἀμφιλόχιος ἀναφέρει τὸ παράδειγμα τῆς περιτομῆς, γιατί τὸ ὀρίζει ὁ «ὀκταήμερος νόμος της». Ἐπομένως, ἐὰν ἡ ὀγδὴ ἡμέρα τύγχανε νὰ συμπέσει τὸ Σάββατο, «μέρα ἀργίας καὶ ἀνάπαυσης», τότε ὁ νόμος τοῦ Σαββάτου ἀντιπαρέρχονταν, καὶ ἴσχυε ὁ νόμος τῆς ὀγδοῆς ἡμέρας. Ὁ ἕνας νόμος ἀνέτρεπε τὸν ἄλλο νόμο. Παρόλ' αὐτὰ, ὁ Νόμος τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου δὲν μπορούσε νὰ σταματήσει φυσικὰ γεγονότα, ὅπως ἡ γέννα

217. Ἀμφιλόχιου Ἐπισκόπου Ἰκονίου, «Λόγοι καὶ Ὁμιλίες: Λόγος Δ' . Εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Σαββάτου. PG 39, 89-94 καὶ Εἰς τὴν Μεσοπεντηκοστήν» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 39, στ. 120.

καί ἡ γαλακτοτροφία στά βρέφη. “Πῶς μπορεί”, διερωτᾶται, ὁ Ἀμφιλόχιος, ἡ γυναίκα νά γεννᾷ καί ὁ Θεός νά μή θαυματουργεῖ”; Νά παύουν τό νόμο τοῦ Σαββάτου γιά χάρη τῆς περιτομῆς καί νά μήν τό παύουν γιά χάρη τῆς υἰγείας τοῦ ἀνθρώπου; Νά μήν κρίνετε κατ’ ὄψη ἀλλά νά ἔχετε δίκαιη κρίση, τοὺς λέγει (Ἰω 7, 22-24).

«Δέν κορεσθήκατε γιά 38 ἔτη²¹⁸ νά βλέπετε τόν παράλυτο νά κεῖται στήν κλίνη του, δέν ἀγανακτήσατε», ἐρωτᾷ ὁ Χριστός. Κι ἀπαντᾷ. «Ἀλλά δέν

²¹⁸ Ὁ ἀριθμός «38» πού δηλώνει τὰ ἔτη ἀσθένειας τοῦ τυφλοῦ δέν εἶναι τυχαῖος. Ὁ ἀριθμός αὐτός σύμφωνα μέ τόν Ἅγιο Αὐγουστῖνο υπολείπεται δύο ἀπό τόν ἀριθμό 40 (40-2=38) που σηματοδοτεῖ τήν τελειότητα τῆς δικαιοσύνης μέσα ἀπό τόν νόμο. Ὁ νόμος δόθηκε με τίς 10 ἐντολές που ἐπρεπε νά κηρυχθοῦν στίς τέσσερις γωνίες τῆς γῆς ἢ με τή συμπλήρωση τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων σύμφωνα με τή ρῆση ὅτι «το τέλος τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστός, Ρωμ. 10,4). Ἀφοῦ 10x4=40, τό 40 σηματοδοτεῖ τήν τέλεια δικαιοσύνη. Τό 38 ὅπως ἤδη αναφέρεται υπολείπεται δύο, ἐπομένως σηματοδοτεῖ τήν ἀτελή δικαιοσύνη. Του λείπουν οἱ δύο ἐντολές τῆς χάριτος. Ἡ ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον καί τόν Θεό. Σέ αὐτές τίς δύο ἐντολές κρέμεται ὅλος ὁ νόμος καί ἐξαρτῶνται οἱ προφῆτες (Μτ 22,40). Αὐτή εἶναι μία ἐξήγηση γιά τόν χρονικό διάστημα τῆς ἀσθένειας τοῦ τυφλοῦ. Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος γράφει ἐπίσης ὅτι ὁ Χριστός δίνει δύο ἐντολές γιά νά τελειοποιήσει τίς δύο χάρες που του λείπουν. Τόν παραγγέλλει νά λάβει τόν κρεβάτι του (πρώτη ἐντολή) καί νά περπατήσῃ (δεύτερη ἐντολή). Ἡ πρώτη ἐντολή αναφέρεται στήν ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον καί ἡ δεύτερη τήν ἀγάπη πρὸς τόν Θεό. Στήν πρώτη ἐντολή ὁ Χριστός ὡς νά του λέγει ὅταν εἶσαι ἀσθενής ὁ πλησίον ἐρχεται ἀρωγός σου ὅπως τόν στρώμα σε

ἀγανακτεῖτε γιατί θεραπεύθηκε ὁ παράλυτος. Ἀγανακτεῖτε γιατί δέ μπορέσατε νά κρύψετε τήν κλίνη καί νά κλέψετε τό θαῦμα. Γί' αὐτό παράγγειλα νά πάρει τό κρεβάτι του καί νά σηκωθεῖ ὡς σημάδι τοῦ θαύματος. Ὁ παράλυτος αὐτός δέ μοιάζει μέ τόν τυφλό πού τόν πήρατε γιά ἀνάκριση. Ὁ παράλυτος αὐτός γιά 38 χρόνια βρισκόταν στόν χῶρο τῆς κολυμβήθρας καί ἐπομένως τό γνωρίζατε ὅλοι».

Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι στή θεραπεία τοῦ τυφλοῦ κάποιοι ἀπό τοὺς Φαρισαίους ἔλεγαν ὅτι ὁ Χριστός δέν εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, γιατί δέν τηρεῖ τό Σάββατο. Ἄλλοι, φυσικά, ἀμφισβητοῦσαν αὐτή τή θεώρηση, μέ τό σκεπτικό ὅτι δέν μπορεῖ ἀμαρτωλός ἄνθρωπος νά κάνει τέτοια θαύματα.

στηρίζει υπομονετικά. Αὐτοί που εἶναι ἰσχυροί πρέπει νά στηρίζουν τοὺς ἀδύνατους καί ὄχι νά ευχαριστοῦν τοὺς εαυτοὺς τοὺς (Ρωμ. 15,1). Επομένως μετὰ που θεραπεύτηκες «ἄρον τὸν κράββατο σου» δηλαδή στήριξε τὸ γείτονά σου που σε μετέφερε ὅταν ἦσουν ἀσθενής (Ἀλλήλοις τὰ βάρη βαστάζετε, Γαλ 6,2). Στὴ δεύτερη ἐντολή του λέει περπάτησε πρὸς τὸ Θεό. Διαβάζουμε. Πηγαίνουν ἀπὸ ἰσχύ σὲ ἰσχύ (Ψαλμοὶ 83,8). Περπάτησε ὅσο ἔχεις τὸ φῶς (Ἰω 12,35). St Thomas Aquinas, *Commentary on the Gospel of John. Chapters 1-5*. Translated by Fabian Larcher, James Weishpeif with introduction and notes by Daniel Keating and Mathew Levering. (The Catholic University of America Press, Washington, D.C).

Γιά τό λόγο αυτό, οί Φαρισαῖοι ἀμφισβητοῦν τό θαῦμα τοῦ Χριστοῦ καί ὁ τυφλός ὑπόκειται σέ ἀνάκριση. Κατά τούς Φαρισαίους, μόνο ὁ ἄνθρωπος τοῦ διαβόλου εἶναι δυνατόν νά θεραπεύει, μάλιστα μέ ἐνέργειες πού ἀπαγορεύονται ἀπό τό νόμο, ὅπως ἡ κατασκευή πηλοῦ, καί τό Σάββατο. Εἶναι, λοιπόν, αὐτός παραβάτης τοῦ νόμου καί τό θαῦμα του δέν μπορεῖ νά γίνει πιστευτό.

Ὁ Ἀμφιλόχιος δίνει ἐπίσης τή θεολογική σημασία τῆς ἐορτῆς. Ὅπως μεσίτης εἶναι ὁ Κύριος, εἶναι καί αὕτη μία μέση ἐορτή, μεσολαβούμενη ἀπό τήν Ἀνάσταση καί Πεντηκοστή. Ὑποδεικνύει, λοιπόν, τήν Ἀνάσταση, δακτυλοδείχνει τήν Πεντηκοστή καί σαλπίζει τήν Ἀνάληψη.

Ὁ Ἀμφιλόχιος συνεχίζει διηγούμενος τό γνωστό περιστατικό τῆς θεραπείας τοῦ παραλύτου. Εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ ἀλληγορική σημασία πού ἐπισημαίνει γιά τίς πέντε στοές, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη (5,1-6). Συμβολίζουν τίς ἀρρωστημένες πέντε αἰσθήσεις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ (ὄραση, ὄσφρηση, γεύση, ἀκοή, ἀφή). Δέν εἶχαν καθαρὰ μάτια ὅταν ἔβλεπαν τὰ θαύματα καί τὰ παράβλεπαν. Δέν εἶχαν γεύση εὐχάριστη ὅταν ἔτρωγαν τό μάννα καί ζητοῦσαν σύκα (Ἄρ 11,5). Δέν εἶχαν ὄσφρηση εἰλικρινή τοῦ δεσπότη καί πρόκριναν τή διαβολική δυσωδία. Δέν εἶχαν καθαρή ἀκοή τῶν δρακοντιαίων συρισμάτων καί δέν ἐπείθονταν στίς προφητικές κατηχήσεις. Δέν εἶχαν συνεργό τήν ἀφή, ἀφοῦ θεολογοῦσαν τὰ εἶδωλα καί καταφρονοῦσαν τό ζωντανό Θεό. Τόν ἴδιο συμβολισμό γιά τόν ἀριθμό πέντε εἶδαμε νά χρησιμοποιεῖ καί ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής.

Ὁ Χριστός θεραπεύει τόν λεπρό στό σῶμα καί στή ψυχή. Γί' αὐτό τόν ἐρωτᾷ, ἐάν θέλει νά γίνει ὑγιής. Γιατί ἡ ἀρρώστια του δέν εἶναι μόνο

σωματική αλλά και ψυχική. Για τή σωματική άσθένεια ό Χριστός δέν έρωτᾶ. Έτσι, ούτε τήν αίμορροοῦσα, ούτε τό λεπρό, ούτε τούς δυό τυφλούς έρωτᾶ, πού πάσχουν από σωματική άσθένεια. Άλλά για τά ψυχικά πάθη ζητᾶ τήν έθελούσιο συνέναιση τοῦ άνθρώπου. Θαυμάσια ή παρατήρηση τοῦ Άμφιλοχίου. Επίσης, σημαντική εἶναι ή παρατήρησή του ότι στήν περίπτωση τῶν δυό τυφλῶν ό Χριστός άνέμενε νά πιστεύσουν πριν τούς θεραπεύσει. Στήν αρχή, όταν τόν έκάλεσαν «υιό Δαβίδ» δέν τούς άποκρίθηκε. Όταν φωτίσθηκαν και άντελήφθησαν ότι ό Χριστός εἶναι Θεός, τούς ρωτᾶ έάν πιστεύουν ότι μπορεί νά τούς θεραπεύσει. Μόνο όταν πρόκοψαν στήν πίστη εἶδαν θεραπεία. Γι' αυτό ό Χριστός, άφοῦ λαμβάνει τή συναίνεση τοῦ παραλυτικοῦ «τῆς πηγῆς του τήν όγδοάδα ἔχει» και «λύει τήν άργία τοῦ Σαββάτου». Ό δέ παραλυτικός στους Ἰουδαίους πού τόν παρεμπόδιζαν ισχυριζόμενοι ότι « δέν τοῦ έπιτρέπεται νά σηκώσει τό κρεβάτι γιατί εἶναι Σάββατο», τούς άπαντοῦσε ότι ἔκανε όπως τόν πρόσταξε ό Χριστός.

Ό παραλυτικός πιστεύει στον Χριστό και άντιστέκεται στίς κατακρίσεις τῶν Γραμματέων και Φαρισαίων, έπειδή θεραπεύθηκε τό Σάββατο. Όταν ό Χριστός τόν ξαναβλέπει, τοῦ υπενθυμίζει ότι ἔγινε υγιής και νά μήν ξαναμαρτήσει, για νά μή γίνει χειρότερα. Κι έμεῖς τῆς πρόσκαιρης κόλασης πρέπει νά άπαλλαγοῦμε, συνεχίζει ό Άμφιλόχιος, για νά «έκφυγωμεν τῆς αἰωνίου γεέννης».

Εἶναι σαφές άπ' όλους τούς Εύαγγελιστές ότι ό Χριστός θαυματουργεῖ κυρίως κατά τήν ήμέρα τοῦ Σαββάτου. Ίσως για νά δείξει ότι τό Σάββατο δέν μπορεί νά εἶναι άνάπαυση από τά θεάρεστα ἔργα. Η δημιουργία σταματᾶ τό Σάββατο αλλά τό θαῦμα τῆς δημιουργίας συνεχίζεται.

Μέ αναφορά τήν όμιλία τοῦ Ἀμφιλοχίου ἄς δοῦμε κάποιες ἄλλες όμιλίες σχετικά μέ τήν Μεσοπεντηκοστή, οί όποῖες δίνουν έπιπρόσθετα θεολογικά στοιχεῖα.

Λόγος Λεόντιου Ἐπισκόπου Νεαπόλεως τῆς Κύπρου: Θά ἀναφερθοῦμε στό Β' Λόγο τοῦ Λεόντιου, Ἐπισκόπου Νεαπόλεως τῆς Κύπρου²¹⁹. Ἡ όμιλία αὐτή έκτός ἀπό τά έπιπρόσθετα θεολογικά στοιχεῖα θά λέγαμε προσφέρει καί κάποια ἱστορική ἀξιολόγηση τῆς έορτῆς. Ὁ Λεόντιος ἀναλύει έκτενέστερα τόν ὄρο «μεσότητα» καί ἀναφέρει πολλά παραδειγματα ἀπό τήν Παλαιά καί ΚαινήΔιαθήκη γιά νά τόν έπεξηγήσει. Τονίζει ὅτι ἕνας εἶναι ὁ Θεός καί ἕνας ὁ μεσίτης μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων, ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός. Γι' αὐτό εἶναι Μεσίτης ὁ Χριστός λέει ὁ Λεόντιος, έπειδή εἶναι καί Θεός καί ἄνθρωπος καί μᾶλλον Θεός πού ἔνανθρώπησε. Μετέχει δηλαδή καί στίς δυό φύσεις τῶν όποιων εἶναι Μεσίτης. Μέ τό Θεό έπειδή εἶναι Θεός κατά τήν φύση τῆς Θεότητας καί μέ τούς ἀνθρώπους έπειδή εἶναι ἄνθρωπος κατά τήν φύση τῆς ἀνθρωπότητας.

Ὁ Λεόντιος μέ τά παραδειγματα, ἀποδεικνύει ὅτι ὑπάρχει Θεία Παράδοση γιά τή γιορτή. Δέν εἶναι, δηλαδή, τυχαία τελετή χωρίς λόγο. Εἶναι μεθεόρτια έορτή μετά τό Πάσχα, καί προεόρτια τῆς Ἀνάληψης καί τῆς Πεντηκοστῆς. Γι' αὐτό ἀξίζει νά τιμοῦμε τήν Μεσοπεντηκοστή γιατί παραπέμπει στήν Ἀνάσταση ἀλλά καί στήν Ἀνάληψη καί Πεντηκοστή. Μετέχει, δηλαδή, τῆς Παλαιᾶς ἀλλά καί τῆς Καινῆς Διαθήκης.

219. Λεόντιου Ἐπισκόπου Κύπρου, «Sermons B'. Εἰς τήν ἡμέραν τῆς ἁγίας Μεσοπεντηκοστῆς», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, έπιμ. έκδ., Τομ. 93, στ. 1583.

Λόγος Κυρίλλου Ἱεροσολύμων: Μία ἄλλη ὁμιλία πού ἀφορᾷ τό θαῦμα πού ἔγινε στόν Παραλύτο εἶναι ἐκείνη τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, ἡ ὁποία φέρει τίτλο «Εἰς τόν Παραλυτικόν τόν ἐπὶ τήν κολυμβήθραν»²²⁰. Ἡ ὁμιλία ἀρχίζει μέ ἀναφορά στή διαπίστωση ὅτι, ὅπου ἐμφανίζεται ὁ Χριστός ἐκεῖ ἐπιτελοῦνται σωτηριώδη γεγονότα. Ἐνα τέτοιο γεγονός ἀποτελεῖ τό θαῦμα στόν Παραλυτικό, τό ὁποῖο ἔγινε σέ μία δεξαμενή γιά τά πρόβατα καί ἡ ὁποία εἶχε πέντε στοές (Ἰω 5,2). Οἱ τέσσερις τήν περικύκλωναν καί ἡ πέμπτη ἦταν στή μέση καί σ' αὐτή ἐξάπλωνε μέγας ἀριθμός ἀρρώστων (Ἰω 5,3) καί πολλοί ἄπιστοι Ἰουδαῖοι. Σ' αὐτή τή δεξαμενή ἐπιτελεῖ τό θαῦμα τοῦ ὁ Χριστός. Ἡ διήγηση εἶναι γνωστή καί περιγράφεται στό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη. Ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων δέν προσθέτει κάτι στή διήγηση αὐτή. Θά περιγράψουμε ὁμως τά θεολογικά της σημεία. Ἄς δοῦμε πρῶτα τή θεολογική σημασία τῆς ἀμαρτίας. Ὁ Χριστός χαρίζεται ἀμισθί, σέ αὐτούς πού ἐπιθυμοῦν καί θέλουν νά οἰκοδομοῦν πίστη.

Ἐκτός ἀπό τό θαῦμα τοῦ Παραλύτου, ἀναφέρει καί τό θαῦμα τῶν δύο τυφλῶν γιά νά ἐξαχθεῖ ἀργότερα τό συμπέρασμα, ὅτι οἱ θεραπείες γίνονταν μέ διαφορετικό τρόπο, ἀνάλογα δηλαδή μέ τήν περίπτωση ἐφαρμοζόταν καί ἡ κατάλληλη θεραπευτική μέθοδος. Ὅπως ὁ Παραλυτικός χωρίς νά ἔχει καμία ἄλλη ἀνθρώπινη βοήθεια θεραπεύθηκε, ἔτσι κι ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι πρέπει νά μή λιγοψυχοῦμε γιὰτί ἔχουμε παρόντα τό Θεάνθρωπο Χριστό.

220. Κυρίλλου Ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων, «Ὁμιλία εἰς τόν Παραλυτικόν τόν ἐπὶ τήν κολυμβήθραν», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 33, στ. 1131.

Ένδιαφέρουσα είναι η ανάλυση που κάνει για την επίταγή του Χριστού στον Παραλύτο, να σηκώσει επάνω το κρεβάτι του και να περπατήσει (Ίω 5,8). Έδω ο Άγιος Κύριλλος, δράπτεται της ευκαιρίας να αναφέρει ότι τα λεγόμενα στο Άσμα Ασμάτων και στις Παροιμίες, αποτελούν συμβολικά λόγια. Το φορείο του Παραλύτου συμβολίζει το Σταυρό του Μαρτυρίου που έφερε. Έγινε όμως δυνατός, ενισχύθηκε με πίστη και σηκωσε το κρεβάτι του, για να δείξει στους Ιουδαίους ότι έχει θεραπευθεί. Άλλα αυτοί δυστυχώς έμεναν αθεράπευτοι. Γράφεται, λοιπόν, στο Άσμα Ασμάτων (3, 9-10) ότι «ο βασιλιάς έφτιαξε για τον εαυτό του φορείο από ξύλα του Λιβάνου. Τους στύλους του φορείου τους έκανε άσημένιους και το ανάκλιτρό του από πορφύρα, ενώ το έσωτερικό του μέσα ήταν στρωμένο με κεντημένο ψηφιδωτό». Τα λόγια αυτά εκφράζουν το Πάθος του Χριστού φέροντας στους ώμους το ξύλο του Σταυρού. Οι στύλοι του ήταν από άσημι, δηλώνοντας τα τριάντα άργύρια που ώθησαν στην προδοσία τον Ίούδα με αποτέλεσμα τη Σταύρωση του Χριστού. Ο Χριστός ντύθηκε με πορφύρα. Οι Ιουδαίοι το έκαναν για να χλευάσουν το Χριστό. Η πράξη τους όμως απόδίδει βασιλική τιμή σ' αυτόν. Το στεφάνι που του φόρεσαν ήταν άκάνθινο, ήταν όμως φορεμένο από στρατιώτες, όπως κάνουν στον πραγματικό βασιλιά. Κι όπως λέει το Άσμα Ασμάτων (3,10), μέσα υπήρχε λιθόστρωτο, που όπως ξέρουμε βρισκόταν στα ανάκτορα του Πιλάτου (Ίω 19,13).

Οι Ιουδαίοι δεν θαυμάζουν τον γιατρό των ψυχών και των σωμάτων. Αντίθετα, γογγύζουν, αυτοί οι απόγονοι γογγυστών που διαστρέφουν τα καλά σε κακά και που λένε το πικρό γλυκό (Ήσ 5,20). Ο Χριστός εργαζόταν το Σάββατο, φροντίζοντας ώστε η εργασία να γίνεται με ιδιαίτερη

φροντίδα, ώστε να τους πείσει για την αξία της. Ό κάθε λόγος έχει τον αντίλογό του, λέει ο Άγιος Κύριλλος, αλλά το έργο είναι ακαταμάχητο. Γι' αυτό ο Χριστός θεράπευσε το Σάββατο διδάσκοντας με αυτό τον τρόπο, δηλαδή, τη μη μεταβολή του λόγου σε αντίλογο. Μέσω της θεραπευτικής εργασίας προσπάθησε να πείσει τους καλοπροαίρετους, αυτούς, δηλαδή, που έχουν τα μάτια για να βλέπουν!

Άγιος Κύριλλος Αρχιεπίσκοπος Ιεροσολύμων

Οι Ίουδαίοι έλεγαν στον παράλυτο ότι δεν του επιτρέπεται να σηκώσει το κρεβάτι του. Διερωτᾶται ο Κύριλλος, γιατί ισχυρίζονται ότι ο νομοθέτης τους δεν επιτρέπει στον παράλυτο να σηκώσει το κρεβάτι του. Ο παράλυτος, που έλαβε σοφία από τον εύεργέτη του, άπαντᾶ σύντομα και ὄχι με νομικό τρόπο στους Ίουδαίους που τον κατακρίνουν. Τους λέει ότι αυτοί δεν ενδιαφέρθηκαν για την ταλαιπωρία του, στά τόσα πολλά χρόνια που ἦταν κατάκοιτος. Γι' αυτό να μην παριστάνουν τώρα το νομοθέτη και να του λένε ότι δεν επιτρέπεται να σηκώσει το κρεβάτι του. Αὐτός με θεράπευσε, συνέχισε (Ίω 5, 11). Έάν με περιφρονεῖτε, έμένα τον παράλυτο, ὅμως να θαυμάσετε το γεγονός. Αὐτός που με θεράπευσε δεν μου έβαλε έμπλαστρο, οὔτε χρησιμοποίησε ιατρικά μηχανήματα ἢ βοηθήματα. Εῖπε ένα λόγο και άκολούθησε το έργο. Με πρόσταξε και εγώ

έκτέλεσα τὸ πρόσταγμά του. Ὑπάκουσα σὲ αὐτὸν ποὺ μὲ θεράπευσε μὲ τὰ προστάγματα. Γι' αὐτὸ δικαιοτάτα ἀκούω αὐτὸν στὸν ὁποῖο καί ἡ ἀσθένεια ὑπάκουσε καὶ ἐξαφανίσθηκε.

Τελειώνοντας τὴν ὁμιλία του, ἀναφέρει ὅτι ὁ Χριστὸς χρησιμοποιεῖ ποικίλους τρόπους στὴ θεραπεία. Ἄλλοτε θεραπεύει πρῶτα τὴ ψυχὴ καὶ μετὰ τὸ σῶμα, καὶ ἄλλοτε ἀντίστροφα. Τὰ λόγια τὰ θεραπευτικά, ποὺ ἀνέφερε στὸν παραλυτικὸ, ἀπευθύνονται σὲ κάθε ἄνθρωπο. Νὰ παύσει νὰ ζεῖ ἄσωτη ζωὴ ἀλλὰ νὰ ζεῖ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐνα τέλος ποὺ εἶδαμε καὶ στὶς ἄλλες ὁμιλίες.

Λόγος Ἰωάννη Ξιφιλίνου: Σὲ μία ὁμιλία του ὁ Ἰωάννης ὁ Ξιφιλίνος²²¹ καλεῖ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ προσέλθουν ὅπως οἱ μέλισσες, γιὰ νὰ μαζέψουν τοὺς ἀνθούς τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ νὰ γεωργήσουν μέλι, τὸ ὁποῖο νὰ εἶναι γλυκύτερο ἀπὸ τὸ μέλι ποὺ φτιάχνει ἡ μέλισσα. Ἡ ὁμιλία συνεχίζεται μὲ μία σύγκριση τοῦ παραλυτικοῦ τῆς Καπερναοῦμ καὶ αὐτοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι αὐτοὶ οἱ δύο εἶναι διαφορετικοί. Οἱ Εὐαγγελιστὲς Ματθαῖος καὶ Μάρκος ποὺ ἀναφέρουν τὸ θαῦμα τοῦ παραλυτικοῦ τῆς Καπερναοῦμ δὲν ἔχουν διαφορετικὴ ἄποψη ἀπὸ αὐτὴν τοῦ Εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη ποὺ ἀναφέρει τὸ θαῦμα τοῦ παραλυτικοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ. Οἱ Εὐαγγελιστὲς δὲν ἔχουν ἀντιφάσεις μεταξὺ τους γιατί ἡ Γραφή εἶναι θεόπνευστος, εἶναι ἀπόρροια δηλαδὴ τῆς Θείας Χάρης ποὺ μετέδωσε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στοὺς Εὐαγγελιστὲς.

221. Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ξιφιλίνου, «Λόγοι τινές, Κυριακῆς' τοῦ Ματθαίου. Ἦχος α'. Ἐωθινός», *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 120, στ. 1245.

Ὁ Χριστός ἔκανε τὰ θαύματα ὄχι κατ' ἐπίδειξη καί ἀνθρωποαρέσκεια. Γι' αὐτό στόν τυφλό τῆς Καπερναοῦμ πρῶτα θεράπευσε τή ψυχή. Ἐπίσης καί στόν παράλυτο τῶν Ἱεροσολύμων εἶπε «νά, ἔγινες ὑγιής, νά μήν ἀμαρτάνεις πιά». Τήν αἰτία καί ρίζα καί πηγὴ τοῦ κακοῦ θεράπευε ὁ Χριστός, πού εἶναι ἡ ἀμαρτία. Γι' αὐτό καί στούς δυό παραλυτικούς ὁ Χριστός ἔδωσε ἄφεση ἀμαρτιῶν καί ἐντολή νά μήν ἀμαρτήσουν ξανά. Ἀπό τήν ἀρχή τῆς κτίσεως, ἡ νόσος προῆλθε ἀπό τήν ἀμαρτία. Ὁ Κάϊν μετὰ τήν ἀδελφοκτονία παρέλυσε (ἔτρεμε) στό σῶμα καί στέναζε στή γῆ.

Ἡ ὁμιλία συνεχίζεται μέ τή θεολογική σημασία τῆς ἀμαρτίας καί τόν παιδαγωγικό ρόλο πού ἐξασκεῖ στόν ἄνθρωπο ἡ ὑπαρξή της. Ὁ Χριστός, εἶναι ὁ μόνος πού μπορεῖ νά θεραπεύσει τὰ ἀμαρτήματα. Ὁ ἄνθρωπος «ὄψεται στό πρόσωπο, ὁ δέ Θεός στήν καρδιά». Στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐρχόμαστε ἐμεῖς οἱ παραλυτικοί, βασανισμένοι ἀπό τὰ πάθη μας γιά νά θεραπευτοῦμε. Ὁ δέ Χριστός ὄχι μόνο μάς θεραπεύει ὅπως τόν παραλυτικό της Ἱερουσαλήμ, ἀλλά μάς διατάσσει νά κρατᾶμε στή συνέχεια τό κρεβάτι μας. Νά κινηθοῦμε πρὸς τήν ἀρετή καί τήν ἐργασία τῶν ἐντολῶν του.

Λόγος Θεοφάνη Κεραμέως: Ὁ Θεοφάνης ὁ Κεραμεύς σέ μία ὁμιλία του γιά τόν παραλυτικό τῆς Καπερναοῦμ²²² κάνει μνεία τοῦ θαύματος τῆς θεραπείας τοῦ Παραλυτικοῦ στίς πέντε πύλες τοῦ Σολομώντα. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐπεξήγηση πού δίνει γιά ὅσους γεννήθηκαν ἀσθενεῖς. Ὁ Θεός βλέπει μέ τὰ μάτια τοῦ μέλλοντος καί ὄχι τοῦ παρόντος.

222. Θεοφάνους ὁμιλίες, «Ὁμιλία ΚΑ. Περὶ τόν ἐν Καπερναοῦμ παραλυτικοῦ», *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 132, στ. 443.

Λόγοι Ἰωάννη Χρυσοστόμου: Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔγραψε δύο ὁμιλίες οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται σέ παραλυτικούς. Ἡ πρώτη φέρει τίτλο «Εἰς τὸν παραλυτικόν, τὸν τὰ τριάκοντα-ὀκτώ ἔτη ἔχοντα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ ὅτι ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κάγώ ἐργάζομαι»²²³ καὶ ἡ δευτέρα «Εἰς τὸν παραλυτικόν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννη κείμενος»²²⁴.

Στὴν ἀρχὴ τῆς δευτέρας ὁμιλίας, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει ὅτι ὁ αἰσθητὸς πλοῦτος εἶναι εὐάλωτος ἐνῶ ὁ πνευματικὸς δὲν μπορεῖ νὰ συληθεῖ ἀπὸ κλέφτες. Ὁ παραλυτικὸς δὲν ἀπέκαμε νὰ παλεύει παλεύοντας τὴν ἀσθενείᾳ του γιὰ 38 χρόνια. Δὲν ἔβγαλε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λόγο βλάσφημο, μιμούμενος τὸν Ἰώβ. Γι' αὐτὸ ἀπάντησε ἀμέσως καταφατικά, ὅταν ὁ Κύριος τὸν ρώτησε ἂν θέλει νὰ γίνῃ υἱγιής.

Τὸ παράδειγμα τοῦ παραλυτικοῦ εἶναι γιὰ μᾶς ὑπόδειγμα ὑπομονῆς. Ὅπως τὸ χρυσάφι πυρώνεται στὸ χωνευτήριον γιὰ νὰ καθαρῇ, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τίς ψυχές μας. Πρέπει νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ μπαίνομε στὸ χωνευτήρι τῶν πειρασμῶν. Γι' αὐτὸ νὰ μὴ γογγύζουμε γιὰ τὸ εἶδος τῆς θεραπείας ποῦ ἐπιλέγει, ὅπως δὲ γογγύζουμε γιὰ τὸν γιατρό ποῦ πολλές

223. Ἰωάννου Χρυσοστόμου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγος εἰς τὸν Παράλυτον, τὴν ἡμέρα τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, καὶ εἰς τὸ «Μὴ κρίνητε κατ' ὄψιν», *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 61, στ. 777.

224. Ἰωάννου Χρυσοστόμου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Ὁμιλία. Εἰς τὸν παραλυτικόν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτός ἐστιν. ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννη κείμενος. καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότητος», *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 51, στ. 47.

φορές εφαρμόζει επώδυνους τρόπους θεραπείας. Γι' αυτό πρέπει να προετοιμάζουμε την ψυχή μας για τους πειρασμούς και να είμαστε εύχαριστημένοι για όποιεσδήποτε δοκιμασίες επιτρέψει ο Θεός προς την πνευματική μας εύεργεσία. Γιατί και ο γιατρός δέ χαρακτηρίζεται εύεργετικός μόνο όταν ανακουφίζει τον άρρωστο αλλά και όταν τον καίει και τον έγχειρίζει για να τον θεραπεύσει. Όμοια και ο πατέρας, δέ λογίζεται εύεργετικός όταν φροντίζει τον υιό του αλλά και όταν τον τιμωρεί ή επιτιμᾷ, ή τον διώχνει ή και τον μαστιγώνει από αγάπη και ενδιαφέρον. Ο Θεός είναι ο πιο φιλόστοργος ιατρός, επιβάλλει δέ τις τιμωρίες προς το συμφέρον μας.

Ο Θεός γνωρίζει και δέν αφήνει να υπερβαίνουν τις δυνάμεις μας οι πειρασμοί, ιδιαίτερα αν επικαλούμαστε τη βοήθειά Του.

Ο Χριστός αποτελεί ιατρό που μᾶς ασφαλίζει μελλοντικά, όπως ασφαλίζει τον παραλυτικό. Δέν φτάνει μόνο να μᾶς χαρίζει την υγεία. Μᾶς εξασφαλίζει και τη μελλοντική πορεία τῆς μᾶς ζωῆς χωρίς ἁμαρτίες, ἐάν ἐμεῖς ζοῦμε σύμφωνα μέ τό θέλημά Του. Ο Θεός μᾶς προειδοποιεῖ, πολλές φορές μᾶς υπενθυμίζει, ἐλέγχει καί ἀπειλεῖ γιά τή σωτηρία μας. Όπως τούς Νινευίτες, πρῶτα τους ἀπειλεῖ καί μετά τούς σώζει. Ἐπίσης, προκαταρκτικά μας ἀσφαλίζει ἀπό μελλοντικά ἁμαρτήματα, προσφέροντας πνευματική δωρεά μέ τό βάπτισμα.

Ο Χριστός θεραπεύει ὅλους ἐμᾶς τούς παραλυτικούς μέ διαφορετικό τρόπο. Θέλει να σωθοῦμε ἐμεῖς που ποικίλουμε σέ πίστη. Τά θαύματα ἔγιναν σέ ἄνθρώπους μέ διαφορετικό βαθμό πίστης. Δέ ζυγίζει ο Χριστός τήν πίστη τοῦ ἀρρώστου γιά να κάνει θαῦμα. Τό θαῦμα εἶναι γιά ὅλους, καί ο σκοπός

τῆς σωτηρίας μᾶς ἀγκαλιάζει ὅλους. Σέ μᾶς ἔγκειται νά κρούουμε τίς πόρτες, νά χαλοῦμε τίς στέγες, νά ἔχουμε ζέουσα πίστη καί τότε ἡ θεραπεία θά ἔρθει.

Ὁ Χριστός δέ θεράπευε μόνο ὅσους ἔρχονταν σέ Αὐτόν ἀλλά καί ὅσους ἔρχονταν κοντά του γιά νά εὐχηθοῦν γιά ἄλλους ὅπως ἡ Χαναναία γιά τήν κόρη της. Ἐπίσης, οἱ θεραπείες ἐπειδή ἀπέβλεπαν στή σωτηρία ἀπό τήν ἀμαρτωλότητα δέ γίνονταν σέ κάποια συγκεκριμένη ἡμέρα. Δέ θεραπεύονταν οἱ ἀσθενεῖς γιά νά καταργηθεῖ ὁ νόμος, τόν ὁποῖο, ὅπως εἶπε καί ὁ Χριστός δέν ἤλθε γιά νά καταργήσει ἀλλά νά συμπληρώσει.

Ὁ Χριστός θεραπεύει ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἡμέρα, ὅσους εἶχαν θερμή πίστη. Κι ὁ Ἰωάννης ἐκφράζει τήν ἄποψη ὅτι ἡ ἀμαρτία ἀνάγεται στήν ἀρχή τῆς Δημιουργίας καί εἶναι ἡ αἰτία τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν. Παράδειγμα ἀποτελεῖ, ὅπως ἔχει ἤδη ἀναφερθεῖ, ἡ παραλυσία τοῦ Κάϊν, πού ἐπῆλθε μετά τό φόνο τοῦ ἀδελφοῦ του Ἄβελ. Ὁ Χριστός ὡς γιατρός, θεραπεύει πρῶτα τήν ἀμαρτία καί μετά τή σωματική ἀσθένεια, ὅπως ὁ ὀφθαλμίατρος θεραπεύει τήν κεφαλή πρὶν ἀπό τό μάτι, ὅταν ἀποτελεῖ τό αἷτιο τῆς ὀφθαλμικῆς ἀσθένειας.

Πηγή, λοιπόν καί ρίζα τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ ἀμαρτία. Αὕτη παραλύει τά σώματα καί ἐπάγει τίς ἀσθένειες. Γι' αὐτό πρέπει μέ θάρρος νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπ' αὕτη γιά νά γίνουμε ὑγιεῖς.

6.4.1. Ἀριθμολογία ἐορτῆς τῆς Μεσοπεντηκοστῆς

Μετά τό Μ.Σάββατο, τό ὁποῖο χαρακτηρίζεται ἡ ἐορτή τοῦ «δευτέρου σαββατισμοῦ» τοῦ Θεοῦ, ἔρχεται ἡ ἐορτή τῆς Μεσοπεντηκοστῆς. Να ἀναφέρουμε παρενθετικά, ὅτι γενικά καί οἱ σαββατισμοὶ τῶν ἀνθρώπων

έορτάζονται τὰ ψυχοσάββατα. Τὸ Σάββατο, ὅπως εἶδαμε, ἔχει τὴν ἴδια ρίζα μὲ τὸ ἐπτὰ καὶ τὴν ἐβδομάδα. Καθορίζει τὴν ἀγιότητα τῆς ἀνάπαυσης ἀπὸ τῆ δημιουργία, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποτρέπει καὶ τὴ συνέχεια τοῦ δημιουργικοῦ ἔργου. Ὁ πρῶτος σαββατισμὸς δὲ σταμάτησε τὴ δημιουργία τῶν ψυχῶν καὶ ὁ δεῦτερος ἔγινε κυρίως γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν. Ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, ὅπως ἀναφέρθηκε, ὡς φιλέορτος εἶχε τὴ συνήθεια μεταξύ δύο μεγάλων ἑορτῶν νὰ προσθέτει μία ἀκόμη. Μεταξὺ τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Πεντηκοστῆς παρεμβάλλει τὴ Μεσοπεντηκοστή. Ὁ Χριστὸς, ὅταν ἀναπαύεται (σαββατίζει) κατεβαίνει στὸν Ἄδη καὶ ἀρχίζει τὸν ἀγῶνα του κατὰ τῆς ἀμαρτίας. Στὴ Μεσοπεντηκοστή, 1/2 τῶν 50 ἡμερῶν μετὰ τὴν Ἀνάσταση, 25 ἡμέρες, (προσέξτε ὅτι καὶ τὸ ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν ποὺ ἀπαρτίζουν τὸ 25 εἶναι ἐπτὰ) ἑορτάζεται τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας τοῦ παραλυτικοῦ²²⁵. Τὸ θαῦμα ὄχι τυχαίᾳ γίνεται ἡμέρα Σάββατο, ὅταν οἱ ἄνθρωποι σὲ ἀντιστοιχία μὲ τὸν Θεὸ σαββατίζουν. Ἀλλὰ, ὅπως ὁ Θεὸς δὲ σταμάτησε τὸ δημιουργικὸ τοῦ ἔργο καὶ ὁ Χριστὸς δὲ σταματᾷ τὸ

225. Ἰδε Φίλωνα, Ἄπαντα, τόμος 3, «Περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι» (Ἀθήνα: 2004, Ἐκδόσεις Κάκτος) 191-193. Στα ἐδάφια αὐτὰ μιᾶ γιὰ τοὺς Λευίτες οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται μεταξύ 25 μέχρι 50 ἐτῶν γιὰ τὴν τελείωση τους στὴν ὑπηρεσία τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου. Ὅταν φτάσει στὸ 50^ο ἔτος ἀναπαύεται καὶ φυλᾷ αὐτὰ που κατέκτησε μὲ φροντίδα καὶ μόχθο. Ὁ ἀριθμὸς 50 κατὰ τὸ Φίλωνα εἶναι τέλειος καὶ τὸ 25 εἶναι τὸ μισό του. Μήπως θυμίζουν οἱ ἀριθμοὶ τὴ Μεσοπεντηκοστή καὶ Πεντηκοστή; Ἀπὸ τὴ Μεσοπεντηκοστή δὲν ἀρχίζουμε τὸ σοβαρὸ ἀγῶνα γιὰ νὰ λάβουμε τὴν Πεντηκοστή τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στο διηνεκές;

θεραπευτικό του έργου. Τό ήμιτελές αυτό έργο τής θεραπείας τοῦ ἁμαρτωλοῦ συμπληρώνεται τήν Πεντηκοστή. Ἡ σκυτάλη λαμβάνεται ἀπό τό Χριστό στό Ἅγιο Πνεῦμα. Αυτό θά τελειώσει τό θεραπευτικό του έργο. Γι' αυτό έρχεται ἀκριβῶς μετά ἀπό έπτά έβδομάδες. Θυμηθεῖτε ὅτι στήν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη, τό 31/2 ἢ τό μισό τοῦ έπτά συμβολίζει ἀκριβῶς τό ήμιτελές. Αυτό συμβολίζει καί τό 1/2 τῶν έπτά εβδομάδων. Ὁ Χριστός ἀρχίζει τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου μέ τό σαββατισμό του (τήν έβδόμη ήμέρα). Συνεχίζει νά κρατάει τή σκυτάλη (αὐτό συμβολίζει τό θαῦμα τοῦ παραλυτικοῦ στό μέσο τῶν έπτά εβδομάδων) καί τό Ἅγιο Πνεῦμα ιδρύει τήν ἐκκλησία ὅπου τό θαῦμα τής σωτηρίας θά συνεχίζεται στό διηνεκές. Ὁ Χριστός θεραπεύει μέ τό θαῦμα τοῦ παραλυτικοῦ τίς πέντε αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου (θυμηθεῖτέ τίς πέντε στοές καί τό συμβολισμό που δίνει ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων) καί τή ψυχή του (σύνολο 5+1=6, (θυμηθεῖτε ὅτι τό ἕξι συμβολίζει τόν ἄνθρωπο)²²⁶. Ἡ τελείωση τής σωτηρίας θά ἐπέλθει τήν έβδόμη εβδομάδα, που συμβολίζει τόν αἰώνιο παροντικό χρόνο. Ἡ Πεντηκοστή προσλαμβάνει μία έπιπρόσθετη ήμέρα γιά νά καλυφθεῖ καί ὁ μελλοντικός αἰώνας. Οἱ τρεῖς δηλαδή έορτές που ἐπιλέχθηκαν, ὄχι τυχαία, εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένες μέ τό έπτά (που συμβολίζει τό βαθμό σωτηρίας καί τελειότητας τοῦ ἀνθρώπου). Χρονικά ὁδηγοῦν στήν τελειωτική σωτηρία καί στη μελλοντική ἐγκόλπωση τοῦ ἀνθρώπου στην ἀγκάλη τοῦ Θεοῦ.

226.<http://users.hol.gr/~pbklukas/EikonesNaou/NMProvatikiKolumvithra.jpg>

Ὁ Χριστός θεραπεύει τὸν παραλυτικό. Στὸ βάθος φαίνονται οἱ πέντε στοές, οἱ ὁποῖες συμβολίζουν τὶς πέντε αἰσθήσεις. Σ' αὐτὸ τὸ θαῦμα ὁ Ἰσραηλιτικός λαὸς φέρθηκε πολὺ περιφρονητικὰ πρὸς τὸν Θεό.

6.5. Ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς

6.5.1. Θεολογικὴ σημασία τῆς Πεντηκοστῆς

Ὁμιλία Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: Ἡ ὁμιλία Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς τιμὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἀρχίζει μὲ τὸν ὀρισμὸ τῆς ἑορτῆς καὶ συνεχίζει μὲ τὴν ἀριθμολογία της ποὺ θὰ συζητήσουμε ἐκτενῶς στὴν ἐπόμενη παράγραφο¹⁸⁹.

Τό υπόλοιπο τμήμα τῆς Ὁμιλίας ἀναφέρεται στόν ἐρχομό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τῆς ἐκπλήρωσης τῆς ὑποσχέσεώς Του, συμπληρώνοντας ἔτσι τήν ἱστορική ἐλπίδα τῶν Χριστιανῶν, ἀφοῦ πρῶτα κάνει μία ἱστορική ἀναδρομή στή ζωή τοῦ Χριστοῦ. Ζητᾷ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος τή συμπαράσταση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέ τρόπο δεσποτικό, χωρίς νά περιμένει διαταγή, ὅπως νομίζουν μερικοί. Τό Ἅγιο Πνεῦμα πνέει ὅπου θέλει (Ἰω 3,8) καί σέ ὅσους θέλει καί ὅταν καί ὅσο θέλει. Μέ αὐτό τόν τρόπο μᾶς παρέχει ἔμπνευση νά ἐννοοῦμε καί νά μιλοῦμε γιά τό Ἅγιο Πνεῦμα.

«Πεντηκοστήν ἐορτάζομεν, καί Πνεύματος ἐπιδημίαν, καί προθεσμίαν ἐπαγγελίας, καί ἐλπίδος συμπλήρωσιν. Καί τό μυστήριον ὅσον! Ὡς μέγα τε καί σεβάσμιον»!

Θά μιλήσει ἰδιαίτερα σ' αὐτούς πού ὁμολογοῦν τό Πνεῦμα ὡς κτίσμα, τοὺς ἀσύνετους. Τοὺς προτρέπει νά ὁμολογήσουν ὅτι ἡ Ἁγία Τριάδα εἶναι μία θεότητα, μία φύση καί τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Θεός. Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ἐμφανίζεται νά μιλᾷ σέ Χριστιανούς πού ὁμως ἔχουν διαφορετική ἀντίληψη γιά τό Ἅγιο Πνεῦμα. Γί' αὐτό τοὺς λέει νά τοὺς δοθεῖ μισθός γιά τό βίο τους, νά δεχτοῦν ὡς τέλειο Θεό τό Ἅγιο Πνεῦμα καί νά τό κηρύξουν μαζί μέ ἄλλους Χριστιανούς, πού πιστεύουν στή Θεότητά του καί πρὶν ἀπό αὐτούς, ὅσο ἀξίζει.

Τόσο τοὺς ἀγαπᾷ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, πού λέγει ὅτι καί τόν Χριστό ἀκόμη ἀποχωρίζεται (Ρώμ 9,3) καί κατάδικος γίνεται, ἀρκεῖ νά εἶναι μαζί Του καί νά δοξάζουν τήν Ἁγία Τριάδα. Ἡ προσπάθεια τοῦ Ἅγ. Γρηγορίου νά τοὺς πείσει ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι ὁμιλεῖ σέ Χριστιανούς μέ παρθενικό βίο καί μέ

ζωή που διάγεται από έγκράτεια. Στους άλλους λέει, που έχουν σίγουρα πεθάνει, είναι μόνο έργο του Χριστού να τους ζωοποιήσει (Ρωμ 4,17).

Συνεχίζει με μία θεολογικότατη περιγραφή για το Άγιο Πνεύμα. Ύπῆρχε, υπάρχει και θα υπάρχει. Αγιάζε και δέν αγιαζόταν, θεοποιοῦσε και δέν θεοποιόταν, ἄχρονο, ἀπεριόριστο, ἀμετάβλητο, χωρίς ποιότητα και ποσότητα, χωρίς μορφή, ἀψηλάφητο, κινούμενο από τον ἑαυτό του, ἀεικίνητο, αὐτεξούσιο, αὐτοδύναμο. Εἶναι ζωή και προσφέρει ζωή, εἶναι φῶς και φωτοδότης, εἶναι από μόνο Του ἀγαθό και πηγὴ ἀγαθότητας. Εἶναι πνεῦμα εὐθές, κύριο, που ἀποστέλλει, ξεχωρίζει, δημιουργεῖ ναό για τον ἑαυτό Του, που ὁδηγεῖ στην ἀλήθεια, σοφία, γνώση, σύνεση, εὐσέβεια, θέληση, δύναμη και ἐνεργεῖ ὅπως θέλει, που μοιράζει χαρίσματα και υἰοθετεῖ (Ἦσ 11,2-3). Μέσω του Ἁγίου Πνεύματος γνωρίζεται ὁ Πατέρας και δοξάζεται ὁ Υἱός και μέσω τῆς Ἁγίας αὐτῆς Τριάδας γίνεται γνωστή μία πίστη, μία λατρεία, μία προσκύνηση, μία δύναμη, μία τελειότητα, ἕνας ἀγιασμός.

Συνεχίζει, προσδιορίζοντας τίς σχέσεις τῶν τριῶν ὑποστάσεων (ιδιωμάτων ὅπως τίς ὀνομάζει), που συναρτοῦν τὴν Ἁγία Τριάδα. Ὁ Πατέρας διαφέρει μόνο στην ἀγεννησία από τον Υἱό. Ὁ Υἱός διαφέρει από τὸ Πνεῦμα, ἐπίσης μόνο στη γέννηση. Εἶναι και οἱ τρεῖς από μία οὐσία και ἀποτελοῦν ιδιώματα γύρω από μίαν οὐσία.

Ἄφοῦ κάνει αὐτὴ τὴν ἀξιόλογη ἀναφορά στη θεότητα του Ἁγίου Πνεύματος, προχωρεῖ και μᾶς λέει ὅτι ἦλθε ὡς Παράκλητος (Παρηγορητής) μετά τὸ Χριστό για να θυμίζει τὴν ἰσοτιμία τους. Κατέβηκε σὲ πύρινες γλῶσσες (Πράξ 2,3) για να φέρει κάθαρση. Ὁ Θεός εἶναι φωτιά, και μάλιστα

φωτιά που κατακαίει (Δτ 4,24) τή μοχθηρία, ἔστω καί πάλι ἐάν ἀγανακτεῖς, ἐπειδή στενοχωριέσαι μέ τό ὁμοούσιο. Ἦλθε τό Ἅγιο Πνεῦμα μέ μορφή πυρίνων γλωσσῶν που διαιροῦνται (Πράξ 2,3), γιατί δίνει στόν καθένα διαφορετικό χάρισμα. Οἱ γλώσσες αὐτές ἔχουν βασιλική προέλευση καί ἀναπαύονται πάνω στούς Ἁγίους, ἐπειδή καί ὁ Θρόνος τοῦ Θεοῦ εἶναι τά χερουβείμ (Ἠσ 37,16). Ἦλθε στό ὑπερῶο (Πράξ 2,13) ὅπως στό Μυστικό Δεῖπνο (Λκ 22,17), γιά νά τους ἀνυψώσει ἀκόμη πιό ψηλά, ὥστε νά δεχτοῦν οἱ μαθητές τά μυστήρια του Θεοῦ. Ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ Θεοῦ ἔχει ὡς συνέπεια τήν ἐνέργεια τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ.

Συνεχίζει, μέ ἐδάφια ἀπό τήν Ἁγία Γραφή, ὅπου προτυπώνεται τό Ἅγιο Πνεῦμα. Πολλά γεγονότα που ἱστοροῦνται στήν Παλαιά Διαθήκη προτυπώνουν τά μελλοντικά τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οἱ «ἐν σκιᾷ» προτυπώσεις ἀποσαφηνίζονται ἀπό τούς Πατέρες καί ἔτσι προσδιορίζεται ἡ σωτηριολογική τους σημασία.

Τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι πράο, ἀλλά παροργίζεται μέ ὅσους τό βλασφημοῦν καί δέν συγχωρεῖ (Μτ 12,31). Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος γνωρίζει ὅτι αὐτά που λέγει εἶναι τολμήματα καί μπορεῖ νά πάθει μαρτύριο. Ὅμως εἴτε ἀγιασθεῖ στό μαρτύριο, εἴτε ὄχι, δοξάζει τό Θεό.

Ἡ ὁμιλία στή συνέχεια περιστρέφεται στήν ἐπεξήγηση τῶν ξένων γλωσσῶν που μιλοῦσαν οἱ Ἀπόστολοι στούς παρευρισκομένους ἀπό ξένες χῶρες στό ὑπερῶο. Ἐξηγεῖ δέ ὅτι αὐτοί οἱ ξένοι ἴσως ἐξορίσθηκαν τό πιό πιθανό ἀπό τόν Ἄντιοχο ἢ καί ἀπό ἄλλους. Εἶναι ἐπομένως φυσικό, κάποιοι ἀπό αὐτούς που εἶχαν διασκορπισθεῖ σέ περισσότερα ἔθνη, νά παρεβρεθοῦν τή στιγμή ἐκείνη καί νά μετέχουν στό θαῦμα.

Ἐπίσης, ἐπισημαίνεται ὅτι ἡ πολυγλωσσία στή Βαβέλ ὠφέλησε (Γέν 11,1), γιατί ἡ ὁμογνωμία σταμάτησε καί δέν κτίστηκε ὁ Πύργος τῆς Βαβέλ. Συμβολικά τὸ ἀναφέρει καί ὁ Δαβίδ: «Κύριε σύγχισε καί διαίρεσε τίς γλῶσσες τους» (Ψλ 60,10) γιατί ἀγάπησαν τοὺς καταστροφικούς λόγους καί τὴν δόλια γλῶσσα (Ψλ 51,6)».

Τελειώνοντας, κάνει ἀναφορά ὅταν θά διαλυθοῦν νά μὴ σταματήσουν τὴν πανήγυρη, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε. Τώρα γιορτάσαμε σωματικά, μετὰ ἅς ἐορτάσουμε πνευματικά.

Λόγοι Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου: Ἀνακεφαλαιώνονται παρακάτω τὰ σημαντικότερα σημεῖα τῆς Α' ὁμιλίας τοῦ Ἁγίου Ἰ. Χρυσοστόμου, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στήν Πεντηκοστή²²⁷:

Τὸ πρῶτο ἐνδιαφέρον σημεῖο ἀναφέρεται στήν ἔννοια τῆς ἐορτῆς. Ὁ Θεός ἔδωσε ἐντολή στοὺς Ἰουδαίους νά παρουσιάζονται τρεῖς φορές τὸν χρόνο στίς γιορτές, γιατί χρειαζόνταν κοπιώδη προσπάθεια γιά νά τὸ πετύχουν αὐτό. Πρέπει νά φροντίζουν τὴ μητέρα τους ἐκκλησία τώρα πού εἶναι κοντὰ στὸν κάθε χριστιανό. Καθημερινά εἶναι γιορτὴ καί ἡ Πεντηκοστή ἐορτάζεται κάθε μέρα. Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχουν καί τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πού προτρέπει νά μὴν ἐορτάζουμε μὲ ζύμη παλαιά, οὔτε μὲ κακία καί πονηρία ἀλλὰ νά ζοῦμε μὲ εἰλικρίνεια καί ἀλήθεια (Α' Κορ. 5,8). Βλέπεις, λέγει ὁ Ἅγ. Ἰ. ὁ Χρυσόστομος, δέ σέ δέσμευσε σέ ὀρισμένο χρόνο, ἀλλὰ σέ προέτρεψε νά ἔχεις καθαρὴ συνείδηση. Ἀναφέρει μάλιστα ὁ Ἅγ.

227. Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Ὁμιλία Α' εἰς τὴν Πεντηκοστήν. *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 50, στ. 454.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τὸ ἱστορικό στοιχεῖο, ὅτι στήν ἐποχή τοῦ Ἀποστόλου Παύλου δέν εἶχε υἰοθετηθεῖ ἡ Πεντηκοστή. Τὴν ἑορτὴ λοιπὸν τὴν κάνει ἡ καθαρὴ συνείδηση καὶ ὄχι ἡ χρονικὴ περίοδος.

Τὸ δεύτερο σημεῖο ἀναφέρεται στὰ δῶρα ποὺ πρόσφερε ὁ Θεὸς στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ συμφιλίωση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ἔγιναν μεγάλα καὶ θαυμαστά συνεχίζει ὁ Ἰ. ὁ Χρυσόστομος-ποὺ δράττεται τῆς εὐκαιρίας ὅπου βρῆκε πλῆθος κόσμου νὰ μιλήσει γιὰ τὸ νόημα τῆς ἑορτῆς. Ὁ Πέτρος ἐθεράπευσε τὸν χωλὸ (Πρ 3,6). Οἱ Ἀπόστολοι μὲ τοὺς λόγους τους, γέμιζαν μὲ πνευματικὸ πλοῦτο τίς καρδιές των ἀκροατῶν. Ἔγιναν δηλαδὴ ἰατροί, γεωργοὶ καὶ κυβερνηῖτες. Γιατροὶ γιατί θεράπευαν ἀρρώστιες, γεωργοὶ γιατί ἔσπερναν τὸν λόγὸ τῆς εὐσεβείας καὶ κυβερνηῖτες γιατί σταμάτησαν τίς τρικυμίες τῆς πλάνης.

Ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν Ἀνάληψη ἔστειλε τὰ δῶρα τῆς συμφιλίωσης. Στείλαμε οἱ ἄνθρωποι πίστη καὶ πήραμε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ δῶρα, στείλαμε ὑπακοὴ καὶ πήραμε δικαιοσύνη. Ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει παραδείγματα Παλαιοδιαθηκικά, ὅπου ὅταν ὁ Θεὸς εἶναι ὀργισμένος δέν προσφέρει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Στὴν ἐρώτηση, γιατί τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δέ δόθηκε πρὶν ἀπὸ τὴ Σταύρωση, ἡ ἀπάντηση εἶναι «ἐπειδὴ δέν ὑπῆρχε συμφιλίωση». Τώρα τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κοντὰ μας καὶ μὲ τὸ βάπτισμά μας ξαναγεννᾶ καὶ ἀνακαινίζει. Συνεχίζει γιὰ τίς δωρεές τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τίς ἀπτές ἀποδείξεις ὑπαρξῆς του στήν ἐκκλησία. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα βρίσκεται στὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν, στήν ἀπάντησή μας πρὸς τὸν ἱερέα, στὸν λόγὸ μας γιὰ τὴ σοφία καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, στίς χειροτονίες καὶ στὴ μυστικὴ θυσία.

Τό τρίτο σημείο τῆς ὁμιλίας εἶναι τό νόημα τῶν πύρινων γλωσσῶν. Αὐτές δέν ἦταν ἀπό φλόγα, λέγει, ἀλλά παρόμοιες μέ φλόγα, γιά νά μήν νομίζουμε ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κάτι τό αἰσθητό. Ὅπως στό βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ κατέβηκε μέ μορφή περιστεριοῦ καί ὄχι ὡς περιστέρι. Ὅπως ἐπίσης, λέει, σάν νά φύσηξε δυνατός ἀέρας καί ὄχι φύσηξε δυνατός ἀέρας κατά τήν παρουσία του τήν Πεντηκοστή. Στόν Ἰεζεκιήλ παρουσιάσθηκε ὡς βιβλίο μέ γράμματα, γιατί θά ἐπέκρινε τίς ἀμαρτίες καί θά θρηνοῦσε τίς συμφορές τῶν Ἰουδαίων. Στούς Ἀποστόλους δόθηκε ὡς πύρινες γλώσσες, γιατί αὐτοί διασκορπίσθηκαν γιά νά συγχωρέσουν τίς ἀμαρτίες τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ἰεζεκιήλ πῆρε βιβλίο πού ἔγραφε τίς μέλλουσες συμφορές, οἱ Ἀπόστολοι ὅμως πῆραν τή φλόγα, γιά νά κατακάψουν τίς ἀμαρτίες τῶν ἀνθρώπων καί νά τίς ἐξαφανίσουν ὅλες.

Στή Β' ὁμιλία του ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος²²⁸ ἀναφέρει ὅτι ἡ Πεντηκοστή ἀποτελεῖ μητρόπολη τῶν ἑορτῶν, γιατί πραγματοποιεῖται ἡ ὑπόσχεση τοῦ Κυρίου «Γιατί ἂν φύγω», λέγει ὁ Κύριος, «θά σᾶς στείλω ἄλλο Παράκλητο καί δέ θά σᾶς ἀφήσω ὀρφανούς (Ἰω 16,77)». Συνεχίζει τήν ὁμιλία του γιά τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως ἀναπτύχθηκαν καί ἀπό τόν Γρηγόριο τόν Θεολόγο. Ὡραιότατη εἶναι ἡ εἰκόνα πού δίνει γιά τή δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: Ὅπως ἡ φωτιά, αὐτή πού βλέπουμε, ὅταν παραλάβει τό μαλακό πηλό, τόν κάνει σκληρό κεραμίδι, ἔτσι ἀκριβῶς καί ἡ φωτιά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅταν παραλάβει μία συνετή ψυχή, κι ἂν ἀκόμη εἶναι πιό μαλακή ἀπό τόν πηλό, θά τήν κάνει σκληρότερη ἀπό τό σίδηρο.

228. Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Ὁμιλία Β'. Εἰς τήν Πεντηκοστήν», *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 50, στ. 454.

Αυτόν δέ που ήταν πριν από λίγο μολυσμένος από την άκαρθαρία τών αμαρτιών, τον κάνει άμέσως λαμπρότερο από τον ήλιο. Γι' αυτό όσοι παραγνωρίζουν την άξία του Άγιου Πνεύματος, όδηγούν σε άυτοκτονία ή σωτηρία τους.

Ό Άγιος Ίωάννης ό Χρυσόστομος λέει ότι ή δωρεά του Άγιου Πνεύματος άργησε, για να καταλάβουν οι άνθρωποι την άξία αυτού που έχασαν. Όπως άκριβώς ό άνθρωπος κατανοεί ή σημασία ής υγείας, όταν άρρωστήσει και του φωτός, όταν επέλθει ή νύχτα. Γιατί πραγματικά-λέει- ή πείρα που έχουμε για τά αντίθετα γίνεται πάντοτε σαφής διδάσκαλος για εκείνα, που έτυχε να άπολαύσουμε προηγουμένως.

Ό Χριστός είχε όρίσει στους μαθητές Του να κηρύξουν σε όλα τά έθνη. Άγνοώντας οι μαθητές που να κατευθυνθούν, όδηγήθηκαν από τό Άγιο Πνεύμα, που έμφανίσθηκε ως πύρινες γλωσσες. Ένας δεύτερος λόγος που έμφανίσθηκε τό Άγιο Πνεύμα με μορφή πυρίνων γλωσσών, ήταν για να θυμίσει τον παραλογισμό τών ανθρώπων με τό κτίσιμο του Πύργου ής Βαβέλ. Ό Θεός επέφερε σύγχυση γλωσσών και διέλυσε την έγωιστική τους άπόφαση. Τώρα τους χαρίζει τό Άγιο Πνεύμα με μορφή πυρίνων γλωσσών, για να ένώσει με αυτό την οίκουμένη, που ήταν χωρισμένη. Τό χωράφι που γέμισε με άγκάθια τό καθάρισε ό Θεός μέσω του Άγιου Πνεύματος. Η εικόνα που παραθέτει ό Άγιος Ίωάννης ό Χρυσόστομος είναι παραστατικότατη.

Γι' αυτό ό Άγιος Ίωάννης ό Χρυσόστομος προσκαλεί, όπως ό Γρηγόριος ό Θεολόγος, σε καλλώπισμα τών ψυχών, για να λάβουμε τους καρπούς του Άγιου Πνεύματος «άγάπη, χαρά, ειρήνη». Μάλιστα αυτές είναι σε σειρά,

ὅπως πρῶτα φυτεύεται τὸ δένδρο καὶ ὕστερα λαμβάνεται ὁ καρπός (Γάλ 5,22). Μπαίνουν τὰ θεμέλια καὶ μετὰ προστίθεται ἡ οἰκοδομή. Ἄρχισε ἀπὸ τὴν πηγὴ καὶ ὕστερα ἔφθασε στοὺς ποταμούς. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ ρίζα, ἡ πηγὴ καὶ ἡ μητέρα ὅλων τῶν ἀρετῶν. Γιατί πράγματι σάν ρίζα κάνει νὰ βλαστήσουν ἄπειρα κλαδιά ἀρετῆς, σάν πηγὴ βγάζει πολλὰ νερά καὶ σάν μητέρα σφίγγει μέσα στὴν ἀγκαλιά της ἐκείνους ποὺ καταφεύγουν σ' αὐτήν. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔγραψε τρεῖς ἐπιπρόσθετους ἐξαιρετικούς ποιητικούς λόγους γιὰ τὴν Πεντηκοστή^{229,230,231}.

«Σήμερα ἡ γῆ ἔγινε οὐρανός. Αὐτὸ συμβαίνει γιατί διορθώθηκε ἡ προαίρεση. Οἱ Ἀπόστολοι ἔγιναν ἀστέρες ὑπὲρ τὸν οὐρανό. Γιατί ὅπως οἱ ἀστέρες φωτίζουν ἀπὸ πῦρ αἰσθητὸ μόνο τὴ νύχτα, ἔτσι καὶ οἱ Ἀπόστολοι φωτίζουν ἀπὸ πῦρ πνευματικὸ ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα. Οἱ ἀστέρες ὅταν βγεῖ ὁ ἥλιος δὲ φωτίζουν, οἱ Ἀπόστολοι, λάμποντας τοῦ Ἡλίου τῆς Δικαιοσύνης ἀπαστράπτουν μὲ τίς δικές τους λαμπηδόνες. Οἱ ἀστέρες πέφτουν ὡς φύλλα τὴν Ἀνάσταση, οἱ Ἀπόστολοι ἀρπάζονται σὲ νεφέλες. Στὰ ἄστρα ὑπάρχει ὁ «ἔσπερος καὶ φώσφορος». Στούς Ἀποστόλους ὑπάρχει μόνο «φώσφορος». Αὐτὸ τὸ φῶς μένει στοὺς αἰῶνες καὶ μᾶς καθοδηγεῖ. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἀποτελοῦν τὰ παντοτινὰ ἀστέρια τῆς πίστεως

229. Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Ὁμιλία Β' . Εἰς τὴν Πεντηκοστήν», *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 50, στ. 464.

230. Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγοι. Λόγος Α' . Εἰς τὴν Πεντηκοστήν» *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 52, στ. 803.

231. Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγοι. Λόγος Β' . Εἰς τὴν Πεντηκοστήν», *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 52, στ. 807.

μας. Εἶναι λιμένες ὅπου καταστέλλονται τὰ κύματα τῆς ἀσεβείας, εἶναι κυβερνήτες γιατί χειραγωγοῦν τὴν οἰκουμένη ἀπὸ τῆ γῆ στὸν οὐρανὸ, ἀμπελουργοὶ γιατί ἀπομακρύνουν τὰ ἀγκάθια καὶ σπέρνουν τὴν εὐσέβεια, ἰατροὶ γιατί μᾶς θεραπεύουν τὰ τραύματά μας».

Ὁ Χριστὸς ἀποτελεῖ τὸ ἱμάτιό μας, εἶναι ὁ ποιμένας μας, ἡ ὁδὸς, τὸ ποτήριον καὶ ὁ ἄρτος, εἶναι ὁ Νυμφίος ὁ Ὅποιος ἀπὸ πνευματικὲς πόρνες μᾶς κάνει παρθέτους. Αὐτὸ δὲ ἐπιτυγχάνεται μέσω τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἦρθε ὡς πῦρ ποὺ δὲν ἔκαιγε ὅπως τὴ φλεγόμενη καὶ μὴ καιομένη βᾶτο, ὅπως τὴ φλόγα ποὺ δὲν ἔκαιγε τοὺς τρεῖς παῖδες. «Γιατί», ρωτᾷ ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος, «τὸ Πνεῦμα παρουσιάσθηκε ὡς πῦρ»; Καὶ ἀπαντᾷ: Διὰ τὸ γοργὸ τῆς διανοίας τῶν δεχομένων. Ὅχι δὲ μόνο γι' αὐτὸ, ἀλλὰ ὅπως τὸ πῦρ ἐξολοθρεύει τὰ ἀγκάθια, ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα τὰ ἀμαρτήματα. Ὁ Χριστὸς ἔστειλε τοὺς Ἀποστόλους «ἐν μέσῳ λύκων» καὶ τοὺς ἠρέμησε, ὅπως τὸν προφήτη Δανιὴλ «ἐν μέσῳ τῶν λεόντων» καὶ δὲν τὸν πείραξαν».

Στέλλει δὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς παραγγέλει νὰ εἶναι φρόνιμοι σὰν τὰ φίδια καὶ ἀκέραιοι σὰν τὰ περιστέρια. Γιατί λέγει φρόνιμοι σὰν τὰ φίδια; Τὰ φίδια ὅσα τραύματα καὶ ἂν ὑποστοῦν διασώζουν τὴν κεφαλὴ καὶ μένουν ὑγιῆ. Κι ἐσύ δώρησε χρήματα καὶ κτήματα ἅμα χρειασθεῖ, ἀλλὰ διατήρησε τὴν πίστη. Μόνο ἔτσι στερεώνεται ἡ Ἐκκλησία. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνανθρώπισε, ἔπαθε καὶ πέθανε γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Τὸ αἷμα Του ἀρδεύει αὐτὴν καὶ γι' αὐτὸ τὰ φυτὰ τῆς δὲ μαραίνονται καὶ δὲ φυλορροοῦν. Ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν γεωργεῖ, διὰ τοῦτο δὲν ἀνασπᾶται ὅσο καὶ νὰ πολεμᾶται. Χειμάζεται ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ δὲν καταποντίζεται, κλυδωνίζεται ἀλλὰ δὲν γίνεται ὑποβρύχιος, δέχεται βέλη ἀλλὰ δὲν δέχεται τραύματα, δέχεται κτυπήματα μέ

πολιορκητικές μηχανές αλλά ο πύργος δέ σαλεύει. Όσοι βασιλείς και έχθροί κι αν την πολέμησαν υπέπεσαν σέ λήθη. Οί λαοί αντίθετα γίνονται πιστοί και αποκτούν έναρετο βίο. Η Έκκλησία μεγαλώνει.

Τελειώνοντας τόν πρώτο του λόγο, θαυμάσιο και μεγαλειώδη ύμνος για τήν Έκκλησία, προτρέπει νά εύχαριστήσουμε τό Θεό στον όποίο πρέπει δόξα και δύναμη στους αιώνες. Τό τελικό απόσταγμα τής όμιλίας είναι νά μάθει ό πιστός ότι «και ούρανοϋ και άγγέλων και πάσης τής κτίσεως ή Έκκλησία τιμιωτέρα».

Στό δεύτερο και τρίτο λόγο, λόγους μικρότερους σέ έκταση, έπαναλαμβάνονται και πάλι τά στοιχειά τής έπιφοίτησης. Φωτίστηκαν οί Απόστολοι, για νά διδάξουν σ' όλη τή γή τόν φθόγγο αύτοϋ. Γίνονται δώδεκα λαμπάδες πού θα μεταλαμπαδεύσουν τό πϋρ τής πίστεως. Μεθοϋν από τή μέθη τής εύσεβείας και όχι από αύτήν πού καταστρέφει, όπως κατηγοροϋσαν οί Ιουδαίοι. Ο Άγιος Χρυσόστομος μιλά για τό Άγιο Πνεϋμα. Η παρουσία τοϋ Άγίου Πνεύματος στή ζωή κάθε Χριστιανοϋ άδυνατίζει, καταστέλλει κάθε πειρασμό πού τείνει νά απομακρύνει τόν άνθρωπο από τήν άγκαλιά τοϋ Θεοϋ και νά τόν όδηγήσει στον πνευματικό θάνατο. Ο άνθρωπος μέ τή χάρη τοϋ Άγίου Πνεύματος, αποκτά έξουσία πάνω σέ κάθε δαιμονική ενέργεια και δέν άπατάται από τή διαβολή, όπως οί πρωτόπλαστοι (Λκ 10,19). Τό Άγιο Πνεϋμα όδηγεϊ στήν αλήθεια τής Βασιλείας τοϋ Θεοϋ. Τά πάντα συντελοϋνται από τήν Άγία Τριάδα.

Ἀρχόμενοι ἀπό τόν Πατέρα, προάγονται ἀπό τόν Υἱό καί τελειώνονται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα²³².

Σέ μία ἄλλη ὁμιλία²³³ ἀρχίζει λέγοντας ὅτι τήν ἴδια ἡμέρα στήν Παλαιά Διαθήκη δόθηκε ὁ νόμος, ἐνῶ στήν Καινή Διαθήκη ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τά θεία δόγματα ἀπό τίς λίθινες πλάκες γράφονται στίς σάρκινες πλάκες τῆς καρδιάς.

Συνεχίζει γιά τά δρώμενα τῆς Πεντηκοστῆς καί τή φύση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μιλᾷ γιά τήν τρισυπόστατη καί ὁμότιμο Ἁγία Τριάδα. Πιστεύει ὅτι ὅπου ὑπάρχουν ἴσα ἀξιώματα δέν ὑπάρχει διαμάχη. Τό ἄνισο διεγείρει τή διαμάχη καί τό ἴσο βραβεύει τήν εἰρήνη. Ὁ Πατέρας νομοθετεῖ, ὁ Υἱός κελεύει καί τό Πνεῦμα αὐθεντεῖ. Ὁ Σωτήρας Χριστός λέγει γιά τό Ἅγιο Πνεῦμα ὅτι κάθε βλασφημία συγχωρεῖται στούς ἀνθρώπους ἐκτός ἀπ' αὐτήν πού ἀναφέρεται στό Ἅγιο Πνεῦμα. Αὐτή δέν συγχωρεῖται οὔτε στόν τωρινό αἰῶνα ἀλλά οὔτε καί στό μελλοντικό.

Λόγος Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης: Στόν Λόγο του, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης «εἰς τό Ἅγιον Πνεῦμα ἢ εἰς τήν Πεντηκοστήν» πού ἐκφωνήθηκε τό

232. Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγοι. Λόγος Γ' . Εἰς τήν Πεντηκοστήν», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 52, στ. 809.

233. Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγοι. Εἰς τήν Ἁγίαν Πεντηκοστήν», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 63, στ. 933.

Μάϊο τοῦ 388 μ.Χ.²³⁴, ἐπικαλεῖται τὸν προφήτη Δαβίδ νὰ ἀνακρούσει μὲ τὸ πληκτρο τοῦ Πνεύματος στὶς χορδές του, τὴ μελωδία τῆς σοφίας καὶ νὰ μᾶς πεῖ ἀπὸ τὴν ἔνθεη ἐκείνη μελωδία, τὸ κατάλληλο σὴ χάρις τῆς ἑορτῆς «ἐλάτε νὰ ὑψώσουμε στὸν Κύριο φωνές ἀγαλλιάσεως (Ψλ 94,1)».

Ὁ ἄνθρωπος ἔπαθε ἀσιτία, γιατί ξέφυγε ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς γιὰ νὰ τὸ θεραπεύσει ἔδωσε πρῶτα τοὺς νόμους καὶ τοὺς προφήτες γιὰ νὰ γνωρίσουν τὸν ἕνα Θεό. Ὁ ἰατρός δίνει στὸν ἀσθενή ἀπὸ ἀσιτία τὴν τροφή σταδιακά, μέχρι νὰ ἀναρρώσει καὶ μετὰ τὸν ἀφήνει νὰ τρώγει τὴν τέλεια τροφή. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς στὸν ἄσιτο ἄνθρωπο ποὺ πίστευε σὴν πολυθεΐα, ἔδωσε τοὺς προφήτες καὶ τὸ νόμο καὶ μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ μονογενοῦς του Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ μας, ἡ τέλεια δηλαδὴ τροφή. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς ἑορτῆς.

Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατέβηκε καὶ κατεβαίνει σ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται σὸ ὑπερῶο. Ἀνέβηκαν δηλαδὴ σὲ ἕνα ὕψος καὶ ἐπιζητοῦν ἀπὸ ἐκεῖ μετάθεση ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό. Τότε οἱ Ἀπόστολοι μὲ τὴ φώτιση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μίλησαν σὴ γλώσσα τῶν παρευρισκομένων. Τώρα ὅμως, ποὺ ὑπάρχει συμφωνία σὴ γλώσσα (μὲ τὸ ἀκροατήριον) πρέπει νὰ ἐπιδιώκουμε τὴν πύρινη γλώσσα τοῦ Πνεύματος, γιὰ νὰ φωτιστοῦν ὅσοι εἶναι σκοτισμένοι ἀπὸ τὴν ἀπάτη.

Ὁ προφήτης Δαβίδ ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἰσραηλίτες ὑπέβαλαν σὲ πειρασμό τὸ Θεὸ τοῦ Ὑψίστου σὴν ἔρημο καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα

234. Γρ. Ἐπισκόπου Νύσσης, «Μέρος Δ' . Λόγοι καὶ Ἐπιστολαί. Λόγος εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 46, στ. 695.

πειράζεται. Από αυτό συμπεραίνει ο Άγιος Γρηγόριος Νύσσης ότι το Άγιο Πνεῦμα είναι Θεός και θα πρέπει να κλείσουν τα στόματα τῶν Πνευματομάχων.

Τελειώνοντας τήν ὁμιλία του ὁ Άγιος Γρηγόριος Νύσσης προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ μὴ φοβοῦνται τοὺς λόγους τῶν ἐχθρῶν της δόξας τοῦ Πνεύματος καὶ ποὺ μας περιγελοῦν ὅτι ζαλιζόμαστε μὲ μοῦστο. Μακάρι, νὰ ἔπιναν κάποτε κί' αὐτοὶ τὸ νέο μοῦστο, τὸ νεοπάτητο αὐτὸ κρασί, ποὺ χύθηκε ἀπὸ τὸ πατητήρι, ὅπου πάτησε ὁ Κύριος μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰ νὰ κάνει ποτὸ γιὰ σένα τὸ αἷμα τοῦ ἴδιου του σταφυλιοῦ. Μακάρι νὰ ἦταν κι αὐτοὶ μεστοὶ ἀπὸ τὸ νέο κρασί ποὺ δέ νοθεύτηκε μὲ αἰρετικὸ νερό. Ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ δεχτοῦν μέσα τους τὸ μοῦστο, ἀφοῦ περιφέρουν ἀκόμη τὸ παλιὸ ἀσκή. Ἔτσι αὐτὸ σκάζει καὶ δημιουργεῖ τὴν αἵρεση.

Τελειώνοντας αὐτὴ τὴν ἀντιαιρετικὴ του ὁμιλία ὁ Γρηγόριος Νύσσης λέει ὅτι ὁ προφήτης Ἔσδρας μᾶς καλεῖ λέγοντας: «Ἐλάτε νὰ ὑψώσουμε στὸν Κύριο φωνές ἀγαλλίασης» πίνοντας καὶ τὸ γλυκὸ ποτὸ τῆς εὐσεβείας. Ἄς συμμετέχουμε στὴ χαρὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν, κατὰ τὴ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Γ' Ἔσδ 9,52).

Λόγος Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ: Ἄς ἀναφέρουμε καὶ λίγα «διαμάντια» ἀπὸ τὴν Εἰκοστὴ Τετάρτη ὁμιλία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ²³⁵ στὴν Πεντηκοστή.

235. Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμά, « Ὅμιλιαί τεσσαράκοντα μία. Ὅμιλία ΚΔ'. Εἰς τὴν κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τελεσθεῖσαν φανέρωσιν καὶ διανομὴν τοῦ Θεοῦ Πνεύματος ἐν ἧ καὶ περὶ μετανοίας», *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 151, στ. 307.

Γιά ποιό λόγο φανερώθηκε τό Ἅγιο Πνεῦμα μέ τό σχῆμα τῶν γλωσσῶν; Γιά νά δείξει-λέγει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς- ὅτι ἔχει τήν ἴδια φύση μέ τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδή τίποτε δέν εἶναι περισσότερο συγγενές ἀπό τή γλῶσσα καί τό λόγο. Συγχρόνως δέ καί γιά νά δείξει τό χάρισμα τῆς διδασκαλίας, ἐπειδή αὐτός πού διδάσκει τά λόγια του Χριστοῦ ἔχει ἀνάγκη ἀπό γλῶσσα χαριτωμένη. Γιατί φανερώθηκε μέ πύρινες γλῶσσες; Ὅχι μόνο γιατί τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι τῆς ἴδιας οὐσίας μέ τόν Πατέρα καί τόν Υἱό, ἀλλά καί γιατί ὁ Θεός μας εἶναι φωτιά πού καταστρέφει τή μοχθηρία. Ἐπίσης καί γιά νά φανεῖ ἡ διπλή ἐνέργεια πού εἶχε τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, δηλαδή νά εὐεργετήσῃ καί νά τιμωρήσῃ. Κι ὅπως ἡ φωτιά μπορεῖ νά καίει ἢ νά φωτίζει, ἔτσι καί ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας, πού γίνεται σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Χριστοῦ, φωτίζει τούς υπάκουους, ἐνῶ ἐκείνους πού μέχρι τό τέλος δέν υπακούουν, τούς παραδίδει στή φωτιά καί στήν αἰώνια κόλαση.

*Ο Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἔγραψε
λόγο ἀφιερωμένο στήν Πεντηκοστή.*

Γιά τή λέξη «έκάθισε» ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς λέγει ὅτι δέν ὑποδηλώνει μόνο ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἔχει θεϊκὴ ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἶναι ἐνιαῖο καὶ ἀδιαίρετο. Ἐκάθισε στὸν καθένα ξεχωριστὰ καὶ ἐγένισαν ὅλοι ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Δηλαδή τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου μοιράζεται σὲ διάφορες ἐνέργειες καὶ δυνάμεις πού διαθέτει, εἶναι δὲ ὀλοκληρωτικὰ παρὸν καὶ δρᾷ ὀλόκληρο. Διαμοιράζεται ἡ ἐνέργειά του (ὄχι ἡ οὐσία του), χωρὶς νὰ διαιρεῖται καὶ γίνεται μεθεκτὸ ὀλοκληρωτικὰ.

6.5.2. Συμβολισμοὶ τῆς Πεντηκοστῆς

Ἡ 10ῃ ἐρώτηση ἀναφέρεται στὸν τρόπο πού πρέπει νὰ ἐορτάζεται τὸ Σάββατο τῶν ἡμερῶν καὶ τὸ Σάββατο τῶν ἐβδομάδων (Λευ 23,3), πού εἶναι ἡ Πεντηκοστή, καὶ τὸ Σάββατο τῶν ἐτῶν (Λευ 23,4), τὴν ἐπταετηρίδα, καὶ τὸ Σάββατο τῆς ἐπταετηρίδας πού εἶναι τὸ ἰωβηλαῖο (Λευ 25,4, 26,10), δεδομένου ὅτι ὁ νόμος εἶναι πνευματικὸς (Ρωμ 7,14). Ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἁγίου Μαξίμου εἶναι ὅτι ἐορτάζουμε τὴν ἐβδομάδα τῶν ἡμερῶν, ὅταν παύσουμε τὴν διάπραξη τῶν κακῶν καὶ ἐορτάζουμε καὶ τὸ Σάββατο τῶν ἐβδομάδων ὅταν σταματήσουμε νὰ δίνουμε τὴ συγκατάθεσή μας στοὺς πονηροὺς λογισμοὺς. Τὸ Σάββατο τῶν ἐτῶν τὸ ἐορτάζουμε, ὅταν ἀπορρίπτουμε τὴν προσβολὴ τῆς ἐπιθυμίας, ἐπειδὴ τὸ ἔτος ἔχει τὴν ἀναπαραγωγὴ τῶν καρπῶν καὶ τὴν ἐπιθυμία πού διεγείρει γι' αὐτοὺς. Ἐορτάζουμε τέλος καὶ τὸ ἰωβηλαῖο, ὅταν ἐξαλείψουμε τελείως τὴ μνήμη καὶ τίς φαντασίες τῶν κακῶν πού μᾶς συμβαίνουν ἐξαιτίας τῆς προηγούμενης συμμετοχῆς μας σ' αὐτές. Γιατί τὸ ἰωβηλαῖο ἐρμηνεύεται «λύση δεσμῶν ζῶντος» ἢ ἀπαλλαγὴ πένθους ἐνός ζωντανοῦ». Γιατί ὅταν κάποιος ἀποκτήσει τέλεια ἀπάθεια, τότε λυτρώνεται ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀπαλασσομένους ἀπὸ τὸ πένθος, αἰσθάνεται χαρὰ μέσα του γιὰ πάντα.

Μέ τήν Πεντηκοστή θανατώνουμε τὸ Σαοῦλ, τὸ χοϊκὸ νοῦ καὶ ὀδεύουμε πρὸς τὸν πνευματικὸ νόμο στήν ἀρχὴ τοῦ θερισμοῦ, ὅποτε ἐορτάζεται ἡ Πεντηκοστή²³⁶.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἔγραψε γιὰ τήν Πεντηκοστή²³⁷:

«Ὀλόκληρη ἡ περίοδος τῆς Πεντηκοστῆς εἶναι υπόμνηση τῆς μελλοντικῆς προσδοκωμένης ἀνάστασης τῶν νεκρῶν. Ἐάν ἡ μία ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέρα πολλαπλασιασθεῖ ἑπτὰ φορές, συμπληρώνει τίς ἑπτὰ ἐβδομάδες τῆς ἱερῆς Πεντηκοστῆς. Ἀρχίζει ἀπὸ Κυριακὴ καὶ τελειώνει τὴν Κυριακὴ καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἐνδιαμέσως καὶ εἶναι ὅμοια πρὸς αὐτή, ὅπως στήν κυκλικὴ κίνηση, ἀρχίζει ἀπὸ τὰ ἴδια σημεία καὶ τελειώνει πάλι στὰ ἴδια. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας, μᾶς δίδαξαν νὰ προτιμοῦμε τὴν ὄρθια στάση, σὰν νὰ μεταφέρουν ἔτσι μὲ τὴ διαρκὴ υπόμνηση τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὸν παρόντα σὸ μέλλοντα αἰῶνα. Μετὰ ἀπὸ κάθε γονυκλισία στεκόμαστε ὄρθιοι γιὰ νὰ δείξουμε ἔτσι, ὅτι λόγῳ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ δημιουργοῦ μας ὀδηγηθήκαμε στὸν οὐρανό.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔγραψε ἀκόμη μία ἐπιστολὴ γιὰ τὴν Πεντηκοστή, τὴν ὁποία ἀναφέρουμε, γιὰτὶ σὲ αὐτὴ ἐκφράζεται ἡ

236. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν. Πεύσεις καὶ Ἀποκρίσεις, Ἐρώτησις 10», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τόμ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικὲς ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1985) 22.

237. Μ. Βασιλείου, «Στὸ Ἅγιον Πνεῦμα», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 27, στ. 66.

συμβολικότητα τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ²³⁸. Στὴν Πεντηκοστὴ ἐξέβλυσε ἡ χάρις τοῦ πυρός. Μάλιστα αὐτὸ ἔγινε ὅταν συμπληρώθηκε ὁ κύκλος τῶν ἑπτὰ ἑβδομάδων. Ἐξηγεῖ τὴ σημασία τοῦ ἀριθμοῦ 50 καὶ τὸν ἑορτασμό τῆς Πεντηκοστῆς τῶν Ἰουδαίων σὲ σκηνές στὴν ἔρημο καὶ ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖ τύπον (σκιά) τῆς ἀληθινῆς Πεντηκοστῆς.

6.5.3. Ἀριθμολογία ἑορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς

Στὴν ἀρχὴ τῆς ὁμιλίας του γιὰ τὴν Πεντηκοστὴ, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀναφέρει ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἑβραίων τιμοῦν τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ. Τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ οἱ Πυθαγόρειοι, ποὺ τιμοῦσαν καὶ ὀρκίζονταν στὸν ἀριθμὸ τέσσερα. Ἡ τιμὴ στοὺς ἀριθμοὺς δὲν περιορίζεται ἐδῶ. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἀναφέρει ἐπίσης τὴν περίπτωση τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σίμωνα καὶ τοῦ Μαρκίωνα, οἱ ὁποῖοι τίμησαν τοὺς ἀριθμοὺς ὀκτῶ καὶ τριάντα καὶ στοὺς ὁποίους ἀποδίδουν ἰσάριθμες θεότητες, τοὺς Αἰῶνες, τίς ὁποῖες ἀντίστοιχα τιμοῦν, χωρὶς νὰ γνωρίζει τὸ αἴτιο τῆς χρησιμοποίησης τῶν ἀριθμῶν αὐτῶν καὶ τὴν ἀναλογία²³⁹.

Εἶναι φανερό, συνεχίζει τὴν ὁμιλία του, ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε καὶ διαμόρφωσε τὴν ὕλη καὶ τὴ στόλισε μὲ διάφορα σχήματα καὶ ἐνώσεις σὲ ἑξι μέρες (Γέν 1,1), ἐνῶ τὴν ἑβδομὴ σταμάτησε (Γέν 2,2-3). Ἀναπαύθηκε,

238. Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγοι. Εἰς τὴν Ἁγίαν Πεντηκοστήν. Ὅμιλία Α'» *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 64, 417.

239. Θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ὁ Χριστιανικὸς Γνωστικισμὸς χρησιμοποίησε ἀρκετὴ ἀριθμολογία. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας ἀσχολήθηκαν μὲ τοὺς ἀριθμοὺς γιὰ νὰ τοὺς προσδώσουν τὴν ὀρθὴ συμβολικὴ σημασία.

ὅπως φανερώνει καί τὸ ὄνομα τοῦ Σαββάτου (στὰ ἑβραϊκά, σημαίνει ἀνάπαυση). Δέν τιμᾶται ὅμως μόνο τὸ Σάββατο ὡς ἡ ἑβδομη ἡμέρα (Ἐξ 16,26) ἀλλὰ καί τὸ ἑβδομο ἔτος. Ὅπως τὸ φούσκωμα τῆς ζύμης τοῦ ἐπτάζυμου ἄρτου φέρει τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ, ἔτσι καί τὸ ἑβδομο ἔτος θεωρεῖται ἔτος συγχώρησης (Λευ 25,4). Οἱ Ἰουδαῖοι δέν τιμοῦν μόνο τὶς ἐβδομάδες ἀλλὰ καί τὶς ἐβδομάδες τῶν ἐβδομάδων, ὅπως κάνουν στίς ἡμέρες καί τὰ ἔτη ποῦ προαναφέρθησαν. Οἱ ἑπτὰ ἐβδομάδες ἡμερῶν δημιουργοῦν τὴν Πεντηκοστή καὶ εἶναι Ἅγιες, καθὼς καί οἱ ἑπτὰ ἐπτάδες τῶν ἐτῶν δημιουργοῦν τὸ Ἰωβηλαῖο, στὸ ὁποῖο ἡ γῆ ἀναπαύεται ἀπὸ τὴν καλλιέργεια, οἱ δοῦλοι ἀπελευθερώνονται καὶ ἡ γῆ ποῦ πουλήθηκε ἐπιστρέφεται στοὺς ἰδιοκτῆτες (Λευ 25,8). Οἱ Ἑβραῖοι, λοιπὸν, ἀφιερώνουν στὸ Θεό, ὄχι μόνο τὰ πρωτογεννήματα καί τὰ πρωτότοκά τους, ἀλλὰ καί τὶς πρῶτες μέρες καί τὰ πρῶτα ἔτη. Ὁ τιμημένος ἀριθμὸς, λοιπὸν, ἑπτὰ εἰσάγει τὴν τιμὴ τῆς Πεντηκοστῆς. Ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ ὅταν πολλαπλασιασθεῖ ἐπὶ τὸν ἑαυτὸ του ($7 \times 7 = 49$) παράγει ἕναν ἀριθμὸν μικρότερο ἀπὸ τὸ 50. Αὕτῃ ἡ μέρα, ἡ πεντηκοστή, λαμβάνεται ἀπὸ τὸ μελλοντικὸ αἶώνα, εἶναι ἡ ὄγδοη καὶ συγχρόνως πρώτη. Αὕτῃ εἶναι μία καὶ ἀδιαίρετη. Σὲ αὐτὸ πρέπει νὰ καταλήξει ὁ «σαββατισμὸς τῶν ψυχῶν» (ἐορτὴ τοῦ Σαββάτου ἀπὸ τὶς ψυχές), ὥστε νὰ δοθεῖ μερίδα καὶ στοὺς ἑπτὰ καὶ στοὺς ὀκτώ (Ἐκκλ. 11,2), ὅπως ἐρμήνευσαν τὸ λόγο τοῦ Σολομώντα, μερικοὶ πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς.

Παρενθετικά, σύμφωνα μὲ τὸ Φίλωνα ὁ ἀριθμὸς 50 συντίθεται ἀπὸ τὶς ἑπτὰ ἐβδομάδες καὶ τὴν ἐπιπρόσθετη μέρα ($7 \times 7 + 1$). Εἶναι πλήρωμα ὁ ἀριθμὸς 50 τῆς τελειότητος τοῦ ἀριθμοῦ 7 ἐπὶ τὸν ἑαυτὸ του σὺν τὴν τελειότητα τῆς μονάδας. Ἡ ἔμπνευση τῶν Ἁγίων Πατέρων ἀπὸ τὸν Φίλωνα εἶναι ἐμφανής. Ἐπίσης ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν πλευρῶν τοῦ

ὀρθογωνίου πρωτότυπου τριγώνου μὲ πλευρὲς 3, 4 καὶ 5 εἶναι 12, «τοῦ ζωοφόρου κύκλου παράδειγμα, διπλασιασθείσης ἑξάδος τῆς γωνιμωτάτης, ἣτις ἐστὶν ἀρχὴ τελειότητος». Ἐὰν κάθε πλευρὰ του πολλαπλασιασθῆ ἐπὶ τὸν ἑαυτὸ τῆς παράγει τὸν ἀριθμὸ 50²⁴⁰.

$$3 \times 3 = 9$$

$$4 \times 4 = 16$$

$$5 \times 5 = 25$$

Ἄθροισμα=50

Ἡ Σαρακοστή μὲ τὰ ἑπτὰ ποδάρια.

Γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ ἀναφέρονται ἀρκετές μαρτυρίες, ἀλλὰ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀρκεῖται σὲ μερικές. Ἐπτὰ εἶναι τὰ τίμια πνεύματα, τὰ ὁποῖα ὁ Ἡσαΐας ὀνομάζει φίλους τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ἠσ 11,2). Τὰ λόγια του Κυρίου σύμφωνα μὲ τὰ λόγια του Δαβὶδ (Ψλ 11,7) καθαρίσθησαν ἑπτὰ φορές. Ὁ δίκαιος σώζεται ἕξι φορές ἀπὸ συμφορές, τὴν

240. Φίλωνος Ἀλεξανδρέως, «Περὶ τῶν ἐν μέρει Διαταγμάτων». Βιβλίον Δεύτερον 176-178.

δέ έβδομη φορά δέν προσβάλλεται (Ίώβ 5,19). Ο άμαρτωλός συγχωρεΐται όχι μόνο έπτά φορές αλλά έβδομήντα φορές έπτά (Μτ 18,21-22). Ο Άγιος Γρηγόριος ό Θεολόγος αναφέρει και τά αντίθετα, λέγοντας ότι εΐναι έπαινετή και ή τιμωρία τής κακίας. Ο Κάϊν δέχεται έκδίκηση έπτά φορές, ώς τιμωρία για τήν έκδίκηση του άδελφου του (Γέν 4,15). Ο Λάμεχ τιμωρεΐται 77 (11X7) φορές, (Γέν 4,24) γιατί έγινε φονιάς μετά από τή δημιουργία του νόμου, ό όποιος προσδιόριζε κατάκριση του φόνου. Οί πονηροί γείτονες δέχονται στους κόλπους τους έπταπλάσια τιμωρία (Ψλ 78, 12). Ο οΐκος τής Σοφίας στηρίζεται σε έπτά στύλους (Πρμ 9,1) και από ισάριθμο άριθμό όφθαλμών διακοσμήθηκε ό οΐκος του Ζοροβάβελ (Ζαχ 3,9). Ο Θεός δοξολογεΐται ήμερησίως έπτά φορές. Η στείρα γεννᾶ έπτά παιδιά, τόν τέλειο άριθμό, σε αντίθεση με εκείνη που έχει άτελή άριθμό (Α' Βασ 2,5).

Ο Άγιος Γρηγόριος συνεχΐζει με ιστορίες από τήν Παλαιά Διαθήκη. Τόν Ένώχ, τόν έβδομο στή σειρά από τούς Πατριάρχες, που τιμήθηκε με άνάληψη στον ούρανό (Γέν 5,24). Τόν Άβραάμ, τόν είκοστό πρώτο στή σειρά, που δοξάστηκε με τήν πατριαρχία, τήν προσθήκη μεγαλύτερου μυστηρίου (Γέν 12,1). Αυτό γιατί ό άριθμός 21 εΐναι τριπλάσιος του έπτά (7X3). Κι αν κάποιος τολμήσει με νεανική όρμη νά φτάσει στον Νέο Άδάμ, τόν Θεό και Κύριο Ίησοϋ Χριστό, αυτός άριθμεΐται έβδομηκοστός έβδομος (11X7) από τόν παλιό Άδάμ, που βρισκόταν κάτω από τήν άμαρτία, σύμφωνα με τή γενεαλογία του Λουκά (Λκ 3,24). Έννοῶ τίς έπτά σάλπιγγες του Ίησοϋ του Ναυή, τίς περιφορές, τίς ήμέρες και τούς ιερείς (όλες και όλοι έπτά) όταν έπесαν τά τείχη τής Ίεριχούς (Ι. Ναυή 6,3). Όπως τό έπτά, ό Άγ. Γρηγόριος θεωρεΐ ότι και τό τριπλό φύσημα του Προφήτη Ηλία έχει

συμβολική σημασία. Αυτό έδωσε ζωή στο γιο της χήρας Σαρεφθά (Γ' Βασ 17, 18-22), καθώς και το τριπλό ράντισμα των ξύλων του θυσιαστηρίου με νερό, όταν έκανε τη θυσία. Όπως είναι γνωστό, μόνο του Προφήτη Ηλία ή θυσία πήρε φωτιά και οι άλλοι υποτιθέμενοι προφήτες καταδικάστηκαν (Γ' Βασ 18, 33). Συμβολικό χαρακτήρα έχει και η επτά φορές παρατήρηση του νέφους που διέταξε ο Προφήτης Ηλίας να κάνει ο μικρός υπηρέτης του (Γ' Βασ 18,43) καθώς επίσης και το σκύψιμο που έκανε ο Έλισσαΐος επτά φορές πάνω στο παιδί της Σουναμίτιδας, με αποτέλεσμα την αναζωογόνηση της πνοής της ζωής του (Δ' Βασ 4,35). Νομίζω, συνεχίζει ο Άγ. Γρηγόριος πως σύμφωνα με το ίδιο δόγμα (για να μην αναφέρω την επτάφωτη και επταβραχίωνα λυχνία-Έξ 25,31), ο ιερέας τελειοποιείται σε επτά μέρες και σε αντίστοιχες μέρες εγκαινιάζεται ο ναός (Γ' Βασ 8, 65). Στο εβδομηκοστό επίσης έτος (7X10), επιστρέφει ο λαός από την αιχμαλωσία (Ίερ 25,11). Έδώ ο Άγ. Γρηγόριος κάνει μία ωραία παρατήρηση. Αυτό λέγει που συμβαίνει με τις μονάδες, αυτό γίνεται με τις δεκάδες στον αριθμό 70 όπου τιμάται το μυστήριο που κρύβει η εβδομάδα με τελειότερο αριθμό (το 70 δηλαδή ως δεκαπλάσιο του 7). Ο Κύριος που αποτελεί καθαρή τελειότητα, γνώριζε να τρέφει στην έρημο με πέντε άρτους, πέντε χιλιάδες (Μτ 14,19) δηλαδή τον ισραηλιτικό λαό και με επτά άρτους τέσσερις χιλιάδες (Μτ 15,34). Τα περισσεύματα στην πρώτη περίπτωση ήταν δώδεκα κοφίνια και στη δεύτερη επτά μεγάλα καλάθια.

Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἀποτελεῖ τύπο Χριστοῦ. Ἐκπόρθησε τὴν Ἱεριχώ, τὸ ἄντρο τοῦ διαβόλου μετὰ τὴ συνοδεία ἑπτὰ ἱερέων. Ἡ τελικὴ ἐκπόρθησις ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ καὶ συνεχίζεται ἀνὰ τοὺς αἰῶνες ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα μετὰ τὰ ἑπτὰ τοῦ χαρίσματα (Ψηφιδωτό, Ὅσιος Λουκάς, Λειβαδιὰ Βοιωτίας).

Προτρέπει, λοιπόν, ὁ Ἅγ. Γρηγόριος νὰ παρατηροῦμε τοὺς ἀριθμοὺς μετὰ προσοχὴν, ὥστε νὰ σηματοδοτοῦμε τὰ νοήματά τους. Ἔχουν βαθιὰ σημασία καὶ ὄχι φαινομενικὴ. «Καὶ σὺ δ' ἂν κατὰ σαυτὸν ἀναλεγόμενος, πολλοὺς τηρήσας ἀριθμοὺς ἔχοντας τί τοῦ φαινομένου βαθύτερον»²⁴¹.

241. Λόγω τῆς σπουδαιότητος τοῦ κειμένου αὐτοῦ τὸ παραθέτουμε στὸ πρωτότυπὸ του:

«...Τὴν ἑβδομάδα τιμῶσιν Ἑβραίων παῖδες, ἐκ τῆς Μωυσέως νομοθεσίας, ὡσπερ οἱ Πυθαγορικοὶ τὴν τετρακτὺν ὑστερον, ἣν δὴ καὶ ὄρκον πεποιήνται. Καὶ τὴν ὀγδοάδα καὶ τριακάδα, οἱ ἀπὸ Σίμωνος καὶ Μαρκίωνος, οἷς δὴ καὶ ἰσαριθμοὺς τινὰς Αἰῶνας ἐπονομάζουσι καὶ τιμῶσιν. Οὐκ οἶδα μὲν οἷστισι λόγοις ἀναλογίας ἢ κατὰ τίνα τοῦ ἀριθμοῦ τούτου δύναμιν τιμῶσι δ' οὔν. Τὸ μὲν πρόδηλον, ὅτι ἐν ἑξ ἡμέραις ὁ Θεὸς τὴν ὑλὴν ὑποστήσας τὲ καὶ μορφώσας καὶ διακοσμήσας παντοίοις εἶδεσι καὶ συγκρίμασι καὶ τὸν νῦν ὁρώμενον τοῦτον κόσμον ποιήσας, τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων, ὡς δηλοῖ καὶ ἡ τοῦ Σαββάτου προσηγορία, κατάπαυσιν Ἑβραϊκῶς σημαίνουσα. Εἰ δὲ τις καὶ ὑψηλότερος περὶ ταῦτα λόγος, ἄλλοι φιλοσοφίωσαν. Ἡ τιμὴ δὲ αὐτοῖς οὐκ ἐν ἡμέραις μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐνιαυτούς φθάνουσα. Ἡ μὲν οὔν τῶν ἡμερῶν, τὸ Σάββατον, τοῦτο δηλοῖ τὸ συνεχῶς παρ' αὐτοῖς τιμώμενον, καθ' ὃ καὶ ἡ τῆς ζύμης ἄρσις ἰσάριθμος. Ἡ δὲ τῶν ἐτῶν, ὁ ἑβδοματικὸς ἐνιαυτὸς τῆς ἀφέσεως. Καὶ οὐκ ἐν ἑβδομάσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑβδομάσιν ἑβδομάδων, ὁμοίως ἐν τε ἡμέραις

καί ἔτεσιν. Αἱ μὲν οὖν τῶν ἡμερῶν ἑβδομάδες γεννῶσι τὴν Πεντηκοστὴν, κλητὴν ἁγίαν παρ' αὐτοῖς ἡμέραν. Αἱ δὲ τῶν ἐτῶν, τὸν Ἰωβηλαῖον παρ' αὐτοῖς ὀνομαζόμενον, ὁμοίως γῆς τε ἄφεισιν ἔχοντα καὶ δούλων ἐλευθερίαν καὶ κτήσεων ὠνητῶν ἀναχώρησιν. Καθιεροῦσι γάρ οὐ γεννημάτων μόνον, οὐδὲ πρωτοτόκων, ἀλλ' ἤδη καὶ ἡμερῶν καὶ ἐτῶν ἀπαρχὰς τῷ Θεῷ τοῦτο τὸ γένος. **Οὕτως ὁ ἑπτὰ τιμώμενος ἀριθμὸς τὴν τιμὴ τῆς Πεντηκοστῆς συνεισήγαγεν. Ὁ γὰρ ἑπτὰ ἐπὶ ἑαυτὸν συντιθέμενος γεννᾷ τὸν πενήκοντα, μίας δεούσης ἡμέρας, ἣν ἐκ τοῦ μέλλοντος** αἰῶνος προσειλήφαμεν, ὀγδόην τε οὔσαν τὴν αὐτὴν καὶ πρώτην, μᾶλλον δὲ μίαν καὶ ἀκατάλυτον. Δεῖ γάρ ἐκεῖσε καταλήξαι τὸν ἐνταῦθα σαββατισμὸν τῶν ψυχῶν, ὡς δοθῆναι «μερίδα, τοῖς ἑπτὰ καὶ γε τοῖς ὀκτώ», καθὼς ἤδη τινὲς πρὸ ἡμῶν τὸ Σολομώντειον ἐξειλήφασιν.

Τῆς δὲ τοῦ ἑπτὰ τιμῆς, πολλὰ μὲν τὰ μαρτύρια, ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν ἡμῖν ἀρκέσει. Ὡς ἑπτὰ μὲν ὀνομαζόμενα τίμια Πνεύματα. Τὰς γὰρ ἐνεργείας, οἶμαι, τοῦ Πνεύματος, Πνεύματα φίλον τῷ Ἰησοῦ καλεῖν. Κεκαθαρμένα δὲ τὰ λόγια του Κυρίου, κατὰ τὸν Δαβὶδ, ἑπταπλασίως. Καὶ ὁ μὲν δίκαιος, ἐξάκις μὲν ἐξ' ἀναγκῶν ἐξαιρούμενος, ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ μηδὲ πλησσομένους. Ὁ δὲ ἁμαρτωλός, οὐχ ἑπτάκις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑβδομητάκις ἑπτὰ συγχωρούμενος. Καὶ μέντοι πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων (ἐπαινετὴ γὰρ καὶ ἡ τῆς κακίας κόλασις), Κáιν μὲν ἐκδικούμενος ἑπτάκις, τούτέστι δίκας εἰσπραπτόμενος τῆς ἀδελφοκτονίας, ὁ δὲ «Λάμεχ ἑβδομητάκις ἑπτὰ», ὅτι φονεὺς ἦν μετὰ τὸν νόμον καὶ τὸ κατάκριμα. Οἱ δὲ πονηροὶ γείτονες ἑπταπλασίονα εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν ἀπολαμβάνοντες. Ἐπτά δὲ στύλοις ὁ τῆς Σοφίας οἶκος ὑπερειδόμενος. Τοσοῦτοις δὲ ὀφθαλμοῖς ὁ τοῦ Ζοροβάβελ λίθος κοσμούμενος. Ἐπτάκις δὲ τῆς ἡμέρας ὁ Θεὸς αἰνούμενος. Καὶ μὴν καὶ στεῖρα τίκτουσα ἑπτὰ, τὸν τέλειον ἀριθμὸν, ἡ τῆς ἀτελοῦς ἐν τέκνοις ἀντίθετος.

Εἰ δὲ δεῖ καὶ τὰς παλαιὰς ἱστορίας σκοπεῖν, ἐννοῶ μὲν τὸν ἑβδομον ἐν προγόνοις Ἐνώχ, τῆ μεταθέσει τετιμημένον. Ἐννοῶ δὲ τὸν εἰκοστὸν πρῶτον Ἀβραάμ, τῆ πατριαρχίᾳ δεδοξασμένον, μυστηρίου προσθήκης μείζονος. Τρισσομένη γὰρ ἡ ἑβδομάς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐργάζεται. Τολμήσειε δ' ἂν τι τῶν πάντα νεανικῶν καὶ ἐπὶ

Θά πρέπει νά προσθέσουμε στά πιό πάνω ὅτι ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἀναφέρει ὅτι ἡ θεολογία δέν συμπίπτει ἀπαραίτητα μέ τίς ἐρμηνεῖες τῶν

τόν νέον Ἀδάμ ἐλθεῖν, τόν Θεόν μου καί Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἀπό τοῦ παλαιοῦ καί τοῦ ὑπό τήν ἀμαρτίαν Ἀδάμ, ἐβδομηκοστόν ἔβδομον ἀριθμούμενον, κατά τήν τοῦ Λουκᾶ γενεαλογίαν ἀναποδίζουσιν. Ἐννοῶ δέ καί τάς ἐπτά σάλπιγγας Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καί περιόδους τοσαύτας καί ἡμέρας καί ἱερέας, ἐξ ὧν τά Ἱεριχούντια τείχη κατασεύεται. Ὡς δέ καί τήν ἐβδόμην ἀναστροφήν, ὡσπερ δέ μυστικήν τήν τρισσὴν ἐμφύσησιν Ἡλιοῦ τοῦ προφήτου, τῷ τῆς Σαραφθίας χήρας υἱῷ τό ζῆν ἐμπνεύσασαν καί τοῦ αὐτοῦ τήν ἰσάριθμον κατά τῶν σχιδάκων ἐπίκλησιν, ἠνίκα πυρί θεοπέμπτῳ τήν θυσίαν ἀνήλωσε καί τοὺς τῆς αἰσχύνης προφήτας κατέκρινε, τό ἴσον οὐ δυνηθέντας ἐκ τῆς προκλήσεως. Οὕτω δέ καί τήν ἐβδόμην κατασκοπήν τοῦ νέφους τῷ παιδαρίῳ προστεταγμένην, Ἐλισσαίου τε τήν ἴσιν διάκαμψιν ἐπὶ τόν παῖδα τῆς Σουναμίτιδος, τήν πνοήν ζωपुरίσασαν. Τοῦ δέ αὐτοῦ, οἶμαι, δόγματος (ἵνα μὴ λέγω τήν ἐπτάκαυλον καί ἐπτάλυχνον τοῦ ναοῦ λυχνίαν) ἐν ἐπτά μέν ἡμέραις ὁ ἱερεὺς τελειούμενος, ἐν ἐπτά δέ ὁ λεπρὸς καθαιρόμενος, ἐν τοσαύταις δέ ὁ ναὸς ἐγκαινιζόμενος. Ἐβδομηκοστῷ δέ ἔτει ὁ λαὸς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπαναγόμενος, Ἰν' ὅπερ ἐστὶν ἐν μονάσι, τοῦτο ἐν δεκάσι γένηται καί ἀριθμῷ τελειωτέρῳ τό τῆς ἐβδομάδος τιμηθῆ μυστήριον. Τί μοι τά πόρρω λέγειν; Ἰησοῦς αὐτὸς, ἡ καθαρὰ τελειότης, οἶδε τρέφειν μὲν ἐν ἐρημίᾳ καί πέντε ἄρτοις πεντακισχιλίου, οἶδε δέ καί ἐπτά πάλιν τετρακισχιλίου. Καί τά τοῦ κόρου λείψανα, ἐκεῖ μὲν δώδεκα κόφιοι, ἐνταῦθα δέ σπυρίδες ἐπτά οὐδέτερον ἀλόγως, οἶμαι, οὐδέ ἀναξίως τοῦ Πνεύματος. **Καί σύ δ' ἂν κατά σαυτὸν ἀναλεγόμενος, πολλοὺς τηρήσας ἀριθμούς, ἔχοντας τί τοῦ φαινομένου βαθύτερον.** Ὁ δέ τῷ παρόντι καιρῷ χρησιμώτατον, ὅτι κατά τούτους ἴσως τοὺς λόγους ἢ ὅτι ἐγγύτατα τούτων ἢ καί θειοτέρους τινάς, τιμῶσι μὲν Ἑβραῖοι τήν Πεντηκοστήν ἡμέραν, τιμῶμεν δέ καί ἡμεῖς. Ὡσπερ ἐστὶ καί ἄλλα τινὰ τῶν Ἑβραϊκῶν, τυπικῶς μὲν παρ' ἐκείνοις τελούμενα, μυστικῶς δέ ἡμῖν ἀποκαθιστάμενα».

ἀριθμολόγων²⁴². Θεωροῦν τὸν ἀριθμὸ ἕξι τέλειο καὶ πολύγωνο. Τέλειος ὅπως ἀναφέραμε εἶναι ὁ ἀριθμὸς ποῦ παράγεται ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν πηλίκων τοῦ πλήν τοῦ ἑαυτοῦ του ($6=3+2+1$). Εἶναι πολύγωνος γιατί γεννᾶται ἀπὸ τὸ 3×2 ἢ 2×3 . Ἀντίθετα στὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ ὑπάρχει στείρωση, γιατί δὲ γεννᾶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του οὔτε τίκεται ἀπὸ ἄλλον. Γί' αὐτὸ ἐξηγεῖ γιατί εἶναι τίμιος ὁ ἀριθμὸς, ἀναφέροντας περιστατικὰ ἀπὸ τῆ Βίβλο τὰ ὁποῖα ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει λεπτομερῶς²⁴³.

242. Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νύσσης, «Εἰς τὰ τῆς Γραφῆς ρήματα. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέρα καὶ ὁμοίωσιν», *Patrologiae Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 44 στ. 285.

243. «Καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ». Λεγέτωσαν οἱ ἀριθμητικοί, καὶ οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσχολακότες, καὶ τὴν περὶ τοῦτου σοφίαν ἀντὶ μεγάλου προβεβλημένοι, ὡς μὲν συγγενῆς τῇ του κόσμου κτίσει ὁ τῶν ἕξι ἀριθμὸς, ὅτι πολύγωνός ἐστι, πολλὰ σχήματα ἀριθμῶν ἀφ' ἑαυτοῦ γεννῶν, καὶ τέλειος τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι, καὶ ὅσα περὶ τῆς ἐξάδος ἐν ταῖς σχολικαῖς διαλέξεσιν ἀριθμητικοὶ διηγοῦνται, εἴ πως σχολήκαθ' ἑαυτὸν λεγέσθω· λεγέτωσαν δὲ καὶ περὶ τῆς ἑβδομάδος, ὅτι στείρωσις τίς ἐστὶν ἐν τῷ ἑβδόμῳ. Οὔτε μὲν γὰρ γεννᾶ ἀφ' ἑαυτοῦ, οὔτε δὲ παρ' ἐτέρου τίκεται ὁ τῶν ἑπτὰ ἀριθμὸς. Καὶ ἵνα μὴ εἰς πολὺλον καταγάω τὸν λόγον, τὴν διάλεξιν τὴν πρὸς ὑμᾶς παραδραμῶν, ἐπὶ τὰ εὐγνώμονέστερα χωρήσω. Εἰ δὲ τίς καὶ περὶ ταῦτα ἔχει τινὰ ἐμπειρίαν, γινωσκέτω ὅτι καὶ τούτων ὁ θησαυρὸς ἐναπόκειται παρ' ἡμῖν.

Ὡστε εἰ μέγα ἀριθμητικὴ, ἐνταῦθα ἐστὶ τῆς ἀριθμητικῆς τὰ σπέρματα. Ἡμεῖς δὲ οὐ φρονοῦμεν τούτοις τῷ ἐκ τῆς του κόσμου εἶναι σοφίας, ἢ διὰ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου σοφίαν. οἱ γὰρ ταῦτα περιέποντες, μικρὰ ἐνταῦθα κλέψαντες, ταῖς πραγματεῖαις αὐτοῖς ὡς μεγάλαις ἐπισεμνύονται. Ἴνα τοίνυν δεῖξωμεν αὐτοῖς, ὅτι τὰ παρ' ἐκείνοις περισπούδαστα ἡμῖν ἐστὶν εὐκαταφρόνητα, σιωπῇ παραδράμωμεν τὸν περὶ τούτων

Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς στὴν τεσσαρακοστὴ ἐρώτηση τοῦ Θαλασσίου τί σημαίνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἕξι σταμνῶν ποὺ ἀναφέρονται στὸ γάμο τῆς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ἐξηγεῖ τὴ σημασία του²⁴⁴. Λέγει ὅτι μὲ τὸν ἀριθμὸ ἕξι δηλώνεται ἡ ποιητικὴ δύναμη τῆς φύσης, ὄχι μόνο γιατί σέ ἕξι ἡμέρες δημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι καὶ ὁ τελειότερος ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς ποὺ περιλαμβάνονται στὴ δεκάδα καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς συνίσταται ἀπὸ τὰ ἴδια του μέρη (3+3). Καὶ λέει ὁ λόγος τῆς Γραφῆς ὅτι οἱ ὑδρίες «χωροῦσαν ἀπὸ δυὸ ἢ τρεῖς μετρητές ἢ κάθε μία (Ἰω. 2,6). Αὐτὸ δηλώνει ὅτι χωροῦσε ἡ φύση τῆς πρακτικῆς δύναμης, σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία, ὡς νὰ ἦταν δύο μετρητές, τὸ σύνολο τῆς γνώσης τῶν δημιουργημάτων, τῶν σωματικῶν φύσεων ἀπὸ ὕλη καὶ εἶδος καὶ τῶν νοητῶν οὐσιῶν ἀπὸ οὐσία καὶ συμβεβηκότα, δηλαδὴ τὴ γνώση ποὺ περιλαμβάνει τὰ σωματικὰ καὶ ἀσώματα. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐφικτὴ στὴ φύση μας θεολογικὴ μυσταγωγία, ὡς νὰ ἦταν τρεῖς μετρητές, σημαίνει τὴ γνώση καὶ φωταγωγία γύρω ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα.

λόγον ὁμοῦ δὲ καὶ οὐκ εὐληπτος λαῶ παντὶ ἢ περὶ τούτων θεωρία. Πάρεστι δὲ ἐκκλησία οὐ παραδόξων λόγων ἀκρόασιν ἐκδεχομένη, ἀλλὰ τῶν ἐπ' οἰκοδομῇ θεωρημάτων ἐπιζητοῦσα τὰς λύσεις.

244. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τομ. 90, στ. 395 καὶ Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Τομ. 14B (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 251.

Στά σχόλια προσθέτει ότι η γενική δύναμη της φύσης διαιρείται σε έξι τρόπους και ενέργειες, όπως και η γενική αγάπη χωρίζεται σε έξι μέρη αρετών. Όποιος, δηλαδή, φροντίζει είτε σωματικά είτε πνευματικά την πείνα και τη δίψα και τη γύμνωση και την ξενειτιά και την ασθένεια και τη φυλακή εκείνων που βασανίζονται από αυτά, αυτός πραγματοποίησε την αγάπη του προς το Θεό όσο και προς τον πλησίον του, διατηρώντας τον πόθο της ψυχής του διαποτισμένο μόνο με την ποιότητα του Θεού.

Στο τέλος του έδαφίου αναφέρει ότι την ίδια έορτή έχουν και οι Ιουδαίοι όπως και άλλες, που είναι ταυτόσημες με αυτές των Χριστιανών. Όμως αυτοί τιμούν τις έορτές τυπικά, ενώ στους Χριστιανούς οι έορτές βρίσκουν τη μυστική τους αποκατάσταση. Όπως γνωρίζουμε, η Πεντηκοστή ήταν μια έτήσια γιορτή για τους Ιουδαίους και ήταν γιορτή εύχαριστίας για το θέρος (γιορτή θερισμού, Έξ 23,16). Ήταν επίσης γιορτή των πρωτογεννημάτων (Άρ 28,26) και των Έβδομάδων (Έξ 34,22), γιατί γιορταζόταν μετά από επτά εβδομάδες από τη δεύτερη ημέρα του Πάσχα (Λευ 23, 15-16, Δτ 16, 9-10). Θυμίζουμε ότι η έορτή της Πεντηκοστής αποτελούσε έορτή για τους Ιουδαίους, όπου έκφραζόταν εύγνωμοσύνη και εύχαριστία προς το θείο για το θέρος και σ' αυτήν προσφέρονταν όλοκαυτώματα και δυό αρτοι από νέο αλεύρι για τις άμαρτίες τους (Λευ 23, 17-19, Άρ 28, 26-31), ως επίσης θυμοῦνταν την παράδοση του Νόμου στο Μωυσή που έγινε πενήντα μέρες μετά από την αναχώρησή τους από την Αίγυπτο (Έξ 19, 1,3, 11).

Ο Άγιος Διονύσιος και Γρηγόριος έθεσαν διάφορες άπορίες στον Άγιο Μάξιμο. Μερικές από αυτές αναφέρονται στον 41ο λόγο του Γρηγορίου του Θεολόγου για την Πεντηκοστή, ο οποίος αναπτύχθηκε ήδη έκτεταμένα. Η πρώτη άπορία των δύο Αγίων αναφερόταν στη ρήση του

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου για τὴν ἐπεξήγηση τοῦ ἀριθμοῦ πενήντα (7X7+1). Ἐγραψε ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὅπως εἶδαμε ὅτι «χρειαζόταν μία μέρα, ποὺ τὴν ἐλάβαμε ἀπὸ τὸ μελλοντικὸ αἰῶνα, καὶ ποὺ ἦταν ἡ ἴδια ὁγδὴ καὶ πρώτη ἢ καλύτερα μία καὶ ἀκατάλυτη. Πρέπει δηλαδὴ ὁ ἐδῶ σαββατισμὸς τῶν ψυχῶν να καταλήξει ἐκεῖ»²⁴⁵.

Ὁ Ἅγιος Μάξιμος δίνει ἀναλυτικὴ ἀπάντηση στο θέμα αὐτό:

Τὸ ἐπτὰ κατὰ τὴν Ἁγία Γραφή, ὅταν ληφθεῖ μόνον ὡς ἀριθμὸς ἔχει περικλεισμένη φυσικὰ μέσα του πολλὴ μυστικὴ θεωρία γιὰ ὅσους ἀσχολοῦνται φιλόπονα μὲ τὰ θεῖα. Γιατὶ σημαίνει καὶ χρόνον καὶ αἰῶνα καὶ αἰῶνες. Ἐπίσης σημαίνει κίνηση καὶ περιοχὴ καὶ μέτρο καὶ ὄρον καὶ πρόνοια καὶ πολλὰ ἄλλα ἂν τὸ ἐξετάσομε καλὰ σύμφωνα μὲ τὸν λόγον καθενός. Ὅταν ὅμως τὸ ἐξετάσομε ὡς ἀνάπαυση μόνον, καὶ ἔτσι ἔχει πολλὴ τὴ μυστικὴ γνώση ποὺ ἀντλείται ἀπὸ αὐτό²⁴⁶.

245. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Περὶ Διαφόρων Ἀποριῶν, Ἀπορίες PNB'-PNΔ'» *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τόμ. 14Ε (Θεσσαλονίκη: Πατερικὲς ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 132.

246. «Ὁ ἐπτὰ κατὰ τὴν ἁγίαν Γραφήν, ὡς μὲν ἀριθμὸς μόνον λαμβανόμενος πολλὴν ἔχει φυσικῶς τὴν ἐπ' αὐτῷ κειμένην τῶν φιλοπονοῦντων τὰ θεῖα μυστικὴν θεωρίαν. Σημαίνει γὰρ καὶ χρόνον, καὶ αἰῶνα, καὶ αἰῶνας, κινήσιν τε καὶ περιοχὴν καὶ μέτρον, καὶ ὄρον, καὶ πρόνοιαν, καὶ ἕτερα πολλὰ κατὰ τὸν ἐκάστου λόγον καλῶς θεωρούμενος. Ὡς ἀνάπαυσις δὲ μόνον σκοπούμενος, καὶ οὕτω πολλὴν ἔχει τὴν ἐπ' αὐτῷ μυσταγωγουμένην γνώσιν».

Τά λόγια πού ἀκολουθοῦν εἶναι βαθυστόχαστα. Οἱ συγγραφεῖς θεωροῦν πτωχές τίς πνευματικές τους δυνάμεις νά τά ἀντιληφθοῦν πλήρως. Μόνο ἐπιφανειακά κατανοῦν τό νόημά τους. Παρατίθενται ὁμως ἐλπίζοντας ὅτι ἡ πνευματική διαύγεια τῶν μελετητῶν τῶν λόγων του θά μπορέσει νά διεισδύσει, κατανοήσει καί ἐμβαθύνει. Συνεχίζει λοιπόν ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὡς ἀκολουθῶς:

« Ὑπάρχουν τρεῖς τρόποι λένε ὅσοι κατέχουν τήν ἐπιστήμη τῶν θείων. Ὁ συνολικός λόγος ὅλης τῆς δημιουργίας τῶν λογικῶν οὐσιῶν θεωροῦμε πῶς περιέχει τό λόγο τοῦ εἶναι, τό λόγο τοῦ μακαρίου εἶναι καί τό λόγο τοῦ αἰωνίου εἶναι. Ὁ λόγος τοῦ εἶναι δωρήθηκε πρῶτος στήν οὐσία τῶν ὄντων, τοῦ μακαρίου εἶναι δόθηκε δεύτερος ἀνάλογα μέ τήν προαίρεσή τους, ἐπειδῆ ἔχουν τήν κίνηση ἀπό μόνα τους, καί τοῦ αἰωνίου εἶναι παραχωρήθηκε σ' αὐτά τρίτος κατά χάρη. Ὁ πρῶτος λόγος περιέχει δύναμη, ὁ δεύτερος ἐνέργεια, καί ὁ τρίτος ἀργία. Τό ἐξηγῶ. Ὁ λόγος τοῦ εἶναι πού ἔχει κατά τρόπο φυσικό μόνο τή δύναμη γιά ἐνέργεια, δέ μπορεῖ νά ἔχει τέλεια τήν ἐνέργεια στήν πληρότητά της χωρίς τήν προαίρεση. Ὁ λόγος τοῦ μακαρίου εἶναι ἔχοντας γιά τή γνώμη του μόνο τῆς φυσικῆς δύναμης τήν ἐνέργεια, χωρίς τή φύση δέν μπορεῖ νά ἔχει ὀλόκληρη τή δύναμη συνολικά. Ὁ λόγος τοῦ αἰωνίου εἶναι περιγράφοντας καθολικά τῶν πρὶν ἀπό αὐτόν, τοῦ ἑνός τή δύναμη, τοῦ ἄλλου τήν ἐνέργεια, οὔτε φυσικά ὑπάρχει καθόλου κατά τή δύναμή του μέσα στά ὄντα, οὔτε ὁμως ἔπειτα ὑποχρεωτικά ὅπωςδῆποτε στήν ἀπαίτηση τῆς θέλησης. Γιατί πῶς εἶναι δυνατό μέσα σ' αὐτά, πού ἔχουν σύμφωνα μέ τή φύση τους ἀρχή καί τέλος τῆς κίνησης, νά ὑπάρχει τό αἰώνιο ὄν που δέν ἔχει ἀρχή καί τέλος; Ἀλλά εἶναι ὁρος κάνοντας στάσιμη τή φύση κατά τή δύναμη καί τήν προαίρεση

κατά τήν ἐνέργεια, χωρίς ν' ἀλλάξει τελείως οὔτε τῆς μιᾶς οὔτε τῆς ἄλλης τὸ λόγο κατά τὸν ὁποῖο ὑπάρχει καὶ ὀρίζοντας σέ ὅλα, ὅλους τοὺς αἰῶνες καὶ τοὺς χρόνους. Κι αὐτὸ ἴσως εἶναι, νομίζω τὸ εὐλογημένο μυστικὰ Σάββατο καὶ ἡ μεγάλη ἡμέρα κατάπαυσης τῶν θείων ἔργων (Γεν 2,2), πού κατά τήν κοσμογονία τῆς Γραφῆς φαίνεται νὰ μὴν ἔχει οὔτε ἀρχή οὔτε τέλος οὔτε γένεση, ἡ φανέρωση τῶν πάνω ἀπὸ ὄρο καὶ μέτρηση καὶ κίνηση μετὰ τήν κίνηση τῶν περιορισμένων ἀπὸ τὸ μέτρο καὶ ἡ ἀπειρή ταυτότητα τῶν ἀχώρητων καὶ ἀπερίγραφων μετὰ τήν ποσότητα ὧν ἔχουν χωρηθεῖ καὶ περιγραφεῖ.

Ἐάν λοιπὸν ἡ κατά προαίρεση ἐνέργεια χρησιμοποιήσῃ τὴ δύναμη τῆς φύσης εἴτε σύμφωνα μὲ τὴ φύση εἴτε ἀντίθετα μὲ τὴ φύση, τότε θὰ τὴν ὑποδεχθεῖ τὸ τέλος πού ἔχει τὸ μακάριο ἢ τὸ δυστυχησμένο εἶναι, πού εἶναι τὸ αἰώνιο εἶναι, ὅπου οἱ ψυχές σαββατίζουν σταματώντας πιά κάθε κίνησή τους. Ὁγδὸ καὶ πρώτη, ἡ καλύτερα μία καὶ ἀκατάλυτη ἡμέρα εἶναι ἡ γνήσια καὶ πάμφωτη παρουσία τοῦ Θεοῦ που ἔρχεται μετὰ τὴ στάση ὧν κινουῦνται, πού ἔρχεται καὶ παρέχει σ' αὐτούς που χρησιμοποίησαν θέλοντας σύμφωνα μὲ τὴ φύση τους, τὸ λόγο τοῦ εἶναι, πού ἐπιδημεῖ ὅλος σέ ὅλους ὅπως πρέπει, καὶ πού μὲ τὴ μετοχή του παρέχει τὸ αἰώνιο μακάριο εἶναι, ἐπειδήμὸνο αὐτὸ καὶ εἶναι κυρίως καὶ πάντοτε εἶναι καὶ μακάριο εἶναι. Σ' αὐτούς που χρησιμοποίησαν μὲ τὴ θέλήση τους ἀντίθετα μὲ τὴ φύση τὸ λόγο τοῦ εἶναι ἀπονέμει, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἀντὶ τὸ μακάριο, τὸ παντοτινὰ ἀντίθετο εἶναι, ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν μποροῦν στὸ ἐξῆς νὰ δεχθοῦν τὸ μακάριο εἶναι, ἀφοῦ εἶναι ἀντίθετοι σ' αὐτὸ καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴ φανέρωση ἐκείνου που ἀναζητούσαν δὲν ἔχει καμμιά κίνηση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία φανερώνεται στους ἀναζητητές του ὅ,τι ζητοῦν.

Ὁ Ἅγιος Μάξιμος δίνει ἀκόμη δύο ἐξηγήσεις γιὰ τὴν Πεντηκοστή πού συνδυάζει «συμβολισμό τῶν ἀριθμῶν ἑπτὰ καὶ ὀκτώ».

Ἡ πρώτη ἐρμηνεία εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἡ ἑβδόμη ἡμέρα καὶ Σάββατο, εἶναι τὸ πέρασμα ὅλων τῶν τρόπων τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν γνωστικῶν λόγων τῆς θεωρίας. Ἡ ὀγδὴ ἡμέρα εἶναι ἡ ἀληθινὴ μεταποίησις κατὰ χάρις πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν αἰτία ὅσων ἔχουν ἐπιτευχθεὶ στὴν πράξι καὶ ὅσων ἔχουν μαθευθεὶ ἀπὸ τῆς θεωρίας.

Ἡ δευτέρα ἐρμηνεία ἔχει ὡς ἀκολουθῶς: Ἐβδόμη ἡμέρα καὶ Σάββατο εἶναι ἡ ἀπάθεια πού διαδέχεται τὴ σύμφωνη μὲ τὴν ἀρετὴ πρακτικὴ φιλοσοφία. Ὀγδὴ καὶ πρώτη ἡμέρα εἶναι ὡς μία καὶ ἀκατάλυτη ἡ σοφία πού ἀκολουθεῖ τὴ γιορτινὴ θεωρία.

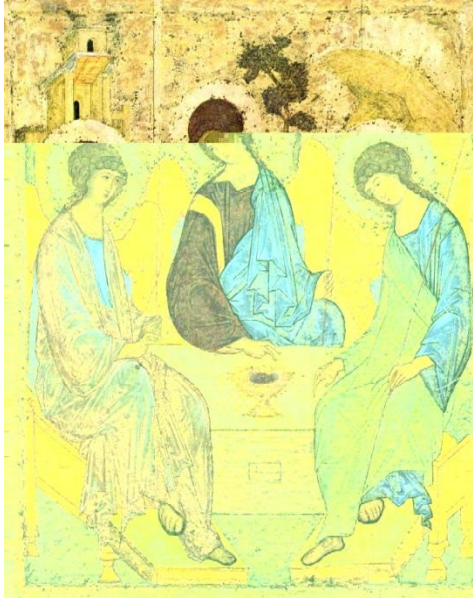
Τελειώνει ὅτι μποροῦν νὰ δοθοῦν κί ἄλλες πολλές καὶ καλές καὶ ἀληθινές ἐρμηνεῖες στοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Παρατηρεῖται ὅτι ὁ Ἅγιος Μάξιμος δὲν παύει νὰ δηλώνει τὴν πολυσημαντικότητά τῶν λόγων τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ αὐτὸ ἐκφράζει τὴν ταπεινότητα τῆς ἐρμηνείας τῶν Ἁγίων Γραφῶν ἀλλὰ καὶ ἐξαίρει τὴ πολυσημαντικότητά τῶν Θείων Λόγων²⁴⁷.

Ἡ δευτέρα ἀπορία ἀναφέρεται στὴν κατανόηση τοῦ λόγου «Διπλασιάστε καὶ τριπλασιάστε» τὸ μυστήριον τῆς ἑβδόμης ἡμέρας. «Παρόμοια καὶ τὴν

247. «Καὶ κατ' ἄλλους δὲ τρόπους παντοδαπούς ἐστὶ δυνατόν τοῖς τῶν Θείων φιλοθεάμοσι τὸν περὶ τῶν τοιούτων ἐκδέχεσθαι λόγον, καὶ πολλὰ καλὰς τε καὶ ἀληθεῖς ἐφευρεῖν θεωρίας.

έβδομη άναστροφή τοῦ προφήτη Ἡλία που ένέπνευσε στό γιό τῆς Σαραφθίας τή ζωή, καί τοῦ ίδίου τό ισάριθμο μάζεμα τῶν ξύλων.

Ὁ Ἅγιος Μάξιμος άπαντᾷ σ' αὐτό ὅτι ἡ πρώτη έξήγηση μπορεί νά δοθεῖ μέ βάση τούς άριθμητικούς καί τό συμβολισμό τοῦ άριθμοῦ έπτά. Οἱ άριθμητικοί ύποστηρίζουν ὅτι μερικοί άριθμοί συνίστανται άπό άλλους πού διπλασιάζονται ἢ τριπλασιάζονται μέ πρόσθεση στό τέλος καί τῆς μονάδας καί ἔτσι συμπληρώνεται καί ἡ έβδομάδα. Για παράδειγμα ὁ άριθμός 64 προέρχεται άπό τό διπλασιασμό τῆς μονάδας καί κάθε άριθμοῦ πού προκύπτει άπό αὐτόν ($1 \times 2 = 2$, $2 \times 2 = 4$, $4 \times 2 = 8$, $8 \times 2 = 16$, $16 \times 2 = 32$, $32 \times 2 = 64$). Ὁ άριθμός 64 έμφανίζεται νά ἔχει προέλθει άπό τό δύο στην ἔκτη δύναμη. Ἄλλά ἂν πάρουμε καί τόν πολλαπλασιασμό 1×2 ὀδηγούμεθα στον άριθμό έπτά. Ἔτσι λοιπόν κι' έδῶ χρησιμοποιώντας τόν ἴδιο κανόνα θά συμπληρώσουμε τόν άριθμό έπτά. Λέγει δηλαδή: «Ρίξτε νερά, διπλασιάστε καί τριπλασιάστε». Δύο φορές λοιπόν τό ένα ($2 \times 1 = 2$) παράγει τό δύο, τρεῖς φορές τό δύο παράγει τό έξι ($2 \times 3 = 6$) καί ἂν προστεθεῖ καί ἡ μονάδα στο έξι δημιουργεῖ τόν άριθμό έπτά» (σαφῆς εἶναι ἡ ένδελεχῆς γνώση τοῦ Ἁγίου Μαξίμου τῶν άριθμητικῶν ιδιοτήτων τοῦ άριθμοῦ 7). Λένε ὅτι ὁ άριθμός τρία ἔχει καί κάποια πνευματική συγγένεια σύμφωνα μέ μυστική θεωρία μέ τόν άριθμό έπτά κατά τόν ακόλουθο τρόπο. Ἡ πανσέβαστη καί προσκυνητή Τριάδα σημαίνεται μέ τόν άριθμό τρία καί ἡ ἴδια πάλι μέ τόν άριθμό έπτά, έπειδή ὁ άριθμός έπτά εἶναι παρθένος. Γιατί άπό τούς άριθμούς τῆς δεκάδας μόνο αὐτός οὔτε γεννᾷ οὔτε γεννιέται. Αὐτό τό δηλώνει μέ σαφήνεια μιλώντας στα ἔπη τοῦ «Περὶ παρθενίας» λέγοντας τό έξῆς: «πρώτη παρθένος εἶναι ἡ άγνή Τριάδα».

Ἡ Ἁγία Τριάδα, σημαίνεται μέ τὸν ἀριθμὸ τρία καί μέ τὸν ἀριθμὸ ἐπτά, ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς ἐπτά εἶναι παρθένος.

(Ἄνδρέα Ρουμπλιόφ, 1515, Καθεδρικός Ναός Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ, Μόσχα)

Δίνει ἀκόμη μία ἄλλη ἐρμηνεία ὁ Ἅγιος Μάξιμος: Μαζὶ μέ τὴν ἁγία Τριάδα μέ τρόπο μυστικὸ θεωρώντας πρόσθετα μέ τὸ λόγο καὶ τὴν ἐνέργεια της, ἐννοῶ τὸ ἀγαθὸ, πού φανερώνει τις τέσσερις γενικὲς ἀρετὲς (γνώσις, φρόνησις, ἀγάπη, σωφροσύνη), θὰ συμπληρώσεις τὸν ἀριθμὸ ἐπτά. Γιατὶ μαζὶ μέ τὴν ἁγία καὶ πανύμνητη Τριάδα θεωρώντας πρόσθετα καὶ τὴν ἐνέργεια της ἀπαρτίζομε τὸν ἀριθμὸ ἐπτά.

Οἱ Ἅγιοι διερωτῶνται τι ἐννοεῖ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὅταν γράφει: « Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, ἡ καθαρὴ τελειότητα, ἤξερε να θρέφει στην ἔρημο πέντε χιλιάδες ἀνθρώπους μέ πέντε ψωμιά καὶ τέσσερις χιλιάδες μέ ἐπτά. Στὴν πρώτη περίπτωση περίσσεψαν δώδεκα κοφίνια καὶ στὴν δευτέρη ἐπτὰ πανέρια. Οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο εἶναι παράλογο κι ἀνάξιο τοῦ Πνεύματος».

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἁγίου Μαξίμου εἶναι ἡ ἐξῆς: Τὰ πέντε κριθαρένια ψωμιά δηλώνουν τοὺς πρόχειρους λόγους τῆς φυσικῆς θεωρίας. Οἱ πέντε χιλιάδες ἄνδρες που χορταίνουν ἀπὸ αὐτὰ φανερώνουν ἐκείνους πού κινουῦνται

σύμφωνα με τή φύση, δέν ἔχουν ὅμως καθαρθεῖ τελείως ἀπό τή διάθεση τή σχετική μέ τό παθητικό καί ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς. Ἔτσι μάς δίνει να καταλάβουμε μέ τήν εἰκόνα τῶν λόγων αὐτῶν ὅτι τά ψωμιά ἦταν ἀπό κριθάρι, πού εἶναι κοινό εἶδος τροφῆς τῶν ζώων καί τῶν ἀνθρώπων. Τό γεγονός ὅτι ἦταν μαζί μέ τίς γυναῖκες καί τά παιδιά τους δηλώνει μέ σαφήνεια ὅτι δέν ἔχουν ἐντελῶς ἀπαλλαγῆ ἀπό τήν ἐπιθυμία τῶν ἡδονῶν καί τῆς νηπιακῆς ἀτελείας τῶν λογισμῶν τους. Ἡ ἔρημος πάλι εἶναι αὐτός ὁ κόσμος, μέσα στον ὁποῖο διαμοιράζοντας πνευματικά ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ τοὺς λόγους τῆς φύσεως σ' ἐκείνους που κινοῦνται γύρω ἀπό τό Θεῖο μέ τή φυσική θεωρία, χαρίζει ὅλο τόν πλοῦτο τῶν ἀγαθῶν, ὅπως δηλώνουν τά κοφίνια μέ τά περισσεύματα πού εἶναι δώδεκα στόν ἀριθμό.

Συνεχίζει ὁ Ἅγιος Μάξιμος νά δίνει ἐρμηνεῖες γιά τοὺς ἀριθμούς που ἐμπεριέχονται στα δύο θαύματα τῶν ἄρτων. Πρῶτα μιλά γιά τόν ἀριθμό 12. Γι' αὐτό δίνει διάφορες ἐρμηνεῖες. Περιληπτικά ὁ ἀριθμός 12 μπορεῖ να ἐρμηνευθεῖ:

Α. Ὡς ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν 7 καί 5. Ὁ χρόνος εἶναι ἐβδομαδικός, ἐπειδὴ κινεῖται κυκλικά καί ἔχει τήν ἐπιτηδειότητα να κινεῖται κατάλληλα, σέ ἴση ἀπόσταση τῶν ἄκρων ἀπό τό μέσο τό ἀριθμοῦ τούτου. Ἡ φύση εἶναι πενταδική ἐξαιτίας τῆς αἴσθησῆς πού διαιρεῖται σέ πέντε εἶδη καί τήν ἔχει ὑποτελή της, κι ἐξαιτίας τοῦ ὅτι ἔχει τό εἶδος ἐπιπλέον τῆς γενικά λεγομένης ὕλης που διαιρεῖται σέ τέσσερα (ἐδῶ ὑπονοοῦνται τά τέσσερα στοιχεῖα πού εἶναι κατασκευασμένο τό ὑλικό σύμπαν καί ὁ ἄνθρωπος, τή γῆ, τό ὕδωρ, τόν ἀέρα καί τό πῦρ). Γιατί ἡ φύση δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά ὕλη μέ εἶδος, ἡ ὕλη εἰδοποιημένη. Ὅταν δηλαδή τό εἶδος προστεθεῖ στην ὕλη, δημιουργεῖ τή φύση.

Β. Μέ χρήση τοῦ ἰδίου ἄθροίσματος (7+5) δίνει μία διαφορετική ἐρμηνεία. Κάθε γεννητό ἔχει ἀρχή τοῦ εἶναι του, ἐπειδὴ ἔχει ἀρχίσει νὰ ὑπάρχει, καὶ διάρκεια τοῦ εἶναι, ἀπὸ τότε πού ἄρχισε νὰ ὑπάρχει. Κι ἂν ὑπάρχει καὶ κινεῖται κάθε τι πού ἔγινε, ὅπωςδήποτε εἶναι καὶ μέσα στην περιοχὴ τῆς φύσης καὶ τοῦ χρόνου, τῆς φύσης γιατί ὑπάρχει, καὶ τοῦ χρόνου, ἐπειδὴ κινεῖται, καὶ μέ τὴν συμπλοκὴ αὐτῶν συμπληρώνεται μέ τὸν τρόπο πού ἀνέφερε στὴν πρώτη ἐρμηνεία ὁ λόγος τοῦ δώδεκα.

Γ. Ὡς ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν 3+4+5. Δηλώνει τὴν ἠθική καὶ φυσική καὶ θεολογική φιλοσοφία, ἐπειδὴ συνάγεται ἀπὸ τέσσερα καὶ πέντε καὶ τρία. Ἡ ἠθική δηλαδὴ φιλοσοφία, ἡ ἀκριβὴς στὴν πράξη εἶναι τετραδικὴ ἐξαιτίας τῶν τεσσάρων γενικῶν ἀρετῶν. Πενταδικὴ εἶναι ἡ φυσική θεωρία ἐξαιτίας τῆς αἴσθησης πού διαιρεῖται στὴ φύση της σὲ πέντε τομεῖς, καὶ τριαδικὴ εἶναι ἡ μυστικὴ θεολογία, ἐξαιτίας τῶν τριῶν ὁμοουσιῶν ἁγίων ὑποστάσεων, ἢ στίς ὁποῖες τρεῖς ὑπάρχει ἡ ἅγια μονάδα, ἢ κυριολεκτικότερα οἱ ὁποῖες τρεῖς εἶναι ἡ ἅγια μονάδα.

Δ. Ὡς ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν 4+8. Δηλώνει τὴν καθολικὴ καὶ γενικότατη ἀρετὴ καὶ γνώση, τὴν ἀρετὴ, ἐπειδὴ κατορθώνεται ἐδῶ μέ τίς τέσσερις ἀρετές, καὶ τὴ γνώση, ἐπειδὴ σημαίνεται μέ τὸ ὀκτώ πού δηλώνει μυστικὰ τὴ θεϊκότερη καταστάση τῶν μελλοντικῶν ἀπὸ τὴ σύνθεση τῶν ὁποίων ἀπαρτίζεται ὁ ἀριθμὸς δώδεκα.

Ε. Διαφορετικὴ ἐρμηνεία μέ χρήση τῶν ἀριθμῶν 4+8. Δηλώνει τὰ παρόντα καὶ τὰ μελλοντικά. Τὰ παρόντα παραδέχονται κατὰ φύση τὸν ἀριθμὸ τέσσερα, πού εἶναι στοιχειώδης καὶ ὑλικός, ἐνῶ τὰ μελλοντικά δέχονται νὰ

θεωρούμε σ' αυτά μυστικά τόν αριθμό όκτώ, έπειδή ύπερβαίνει τή χρονική έβδομαδική ιδιότητα.

ΣΤ. Ως πολλαπλάσιο τοϋ 4X3. Δηλώνει τούς τρείς λόγους για τά νοητά και τά αίσθητά, τήν κρίση και τήν πρόνοια. Τό καθένα από αυτά έπιδέχεται τρείς λόγους για νά εΐναι αυτό που εΐναι. Τριπλασιάζοντας τόν έαυτό τους οί γενικοί λόγοι τών όντων αυτά στα όποια θεωρούνται, που εΐναι τέσσερα, ή τό αντίθετο τετραπλασιάζοντας τόν έαυτό τούς μ' αυτά τά όποια άναφέρονται, παράγουν τόν αριθμό δώδεκα.

Ζ. Ως άθροισμα 10+2. Δηλώνει τήν τέλεια έπίγνωση τοϋ αίτίου και τών αίτιατών. Δεκάδα εΐναι ό Ίησοϋς, ό Κύριος και Θεός τών όλων, έπειδή μέ τις προόδους του από τή μονάδα χωρίς να έχει έξέλθει άποκαθίσταται πάλι μοναδικά στον έαυτό του. Γιατί και ή δεκάδα εΐναι μονάδα, έπειδή εΐναι όρος όσων όρίζονται, και περιοχή όσων κάμπτουν, και πέρας κάθε αριθμητικής άποπεράτωσης. Δυάδα εΐναι πάλι ή συνένωση τών όντων έπειτ' από τό Θεό, όπως όλα τά αίσθητά άποτελοϋνται από ύλη και είδος, και τά νοητά έπίσης έπειδή άποτελοϋνται από ούσία και τό συμβεβηκός, που τά είδοποιεί κατά τήν ούσία. Κανένα άπολύτως δημιούργημα δέν ύπάρχει κυριολεκτικά άπλό, έπειδή δέν ύπάρχει αυτό μοναχά ή τοϋτο, αλλά έπάνω στην ούσία ως σέ ύποκείμενο έχει θεωρούμενη μαζί της τή συστατική και άφοριστική διαφορά, που σ' αυτό τό ίδιο δίνει τή σύσταση, αλλά και τό διακρίνει φανερά από τ' άλλα. Κανένα κατά όποιονδήποτε τρόπο που έχει κάτι που θεωρεΐται έπάνω στην ούσία του για τή δήλωση τής ύπαρξης του δέν μπορεί νά εΐναι κυριολεκτικά άπλό.

Η. Ἑρμηνεία στήν ὁποία ἐμπλέκεται ὁ ἀριθμός 6. Δηλώνει κατά τρόπο μυστικό τή θεία οὐσία καί τή δραστική ἐνέργειά της. Τή θεία οὐσία τήν ὑποδηλώνει μέ τόν ἀριθμό τρία, ἐπειδὴ τήν ὑμνοῦμε τριαδικά ἐξαιτίας τῆς τρισυπόστατης σύστασής της. Γιατί ἡ μονάδα εἶναι τριάδα, ἐπειδὴ εἶναι τέλεια μέ τέλειες ὑποστάσεις, δηλαδή μέ τόν τρόπο τῆς ὑπάρξης, καί ἡ τριάδα εἶναι μονάδα, ἀληθινά μέ τό λόγο τῆς οὐσίας, δηλαδή τοῦ εἶναι. Τή δραστική ἐνέργεια πάλι τήν ὑποδηλώνει μέ τόν ἀριθμό ἕξι, ἐπειδὴ εἶναι μέσα στή δεκάδα ὁ ἄριστος τέλειος καί πλήρης ἀριθμός, καί πού ἀποτελεῖται ἀπό τά οἰκεῖα μέρη καί περιέχει τούς γενικούς καί ἀνίσους ἀριθμούς, ἐννοῶ τόν ἄρτιο καί τόν περιττό, καί εἶναι ἐπίσης ἡ μόνη τέλεια αὐτή καί δημιουργεῖ τέλεια σύμφωνα μέ τό λόγο τῆς ὑπάρξης τους καί τά φρουρεῖ. Ἄνισα εἶναι ὅσα κινουῦνται ἀνάμεσα στά ἄκρα σύμφωνα μέ τήν ἀδιάκοπη στάση τῶν ἄκρων. Παρέχεται ἕνα παράδειγμα γιά νά καταλάβουν οἱ φιλόπονοι καί τά ὑπόλοιπα. Ἄκρο εἶναι ἡ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ. «καί εἶπε ὁ Θεός, ἅς δημιουργήσουμε τόν ἄνθρωπο σύμφωνα μέ τήν εἰκόνα μας γιά νά γίνεῖ ὁμοῖος μας (Γεν 1,27). Μέσο εἶναι ἡ ἐνέργεια. «καί δημιούργησε ὁ Θεός τόν ἄνθρωπο. τούς ἔκανε ἄνδρα καί γυναῖκα (Γεν 2,27)». Ἄκρο πάλι εἶναι τό λεγόμενο. «στόν Ἰησοῦ Χριστό δεν ὑπάρχει ἄνδρας καί γυναῖκα (Γαλ 3,28). Τά ἄκρα λοιπόν καί τά μέσα πού εἶναι ἄνισα μεταξύ τούς, ἐπειδὴ αὐτά ἔχουν τό ἀρσενικό καί τό θηλυκό καί ἐκεῖνα δέν τό ἔχουν, τά δημιουργεῖ καί τά περιέχει ἡ θεία ἐνέργεια. Αὐτό ὑποδηλώνει ὅπως νομίζω, ὁ πάνσοφος καί μνημένος ἀπό τό Θεό Μωυσῆς ὅταν ἔγραφε ὅτι ὁ Θεός δημιούργησε ὅλο τόν κόσμον σέ ἕξι μέρες (Γεν 1,7), μέ τήν ὁποία λογαριάζοντας κατά σειρά καί τάξη μαζί μέ τήν πρόνοια καί μαζί μέ τήν κρίση τῶν ὄντων καί τή γένεση ὅπως πρέπει (γιατί στή γένεση περιέχονται

αυτά) ἀπαρτίζουμε ὀλοκληρωμένο τὸν ἀριθμὸ δώδεκα. Τὰ λόγια αὐτὰ ἀποτελοῦν ἐπίρρωση αὐτῶν τοῦ Ἀγίου Αὐγουστίνου²⁴⁸.

«Ὁ Θεὸς συντέλεσε τὸ ἔργο τῆς δημιουργίας σὲ ἕξι μέρες (Γεν 2,2). Αὐτὸ διὰ να συσχετισθεὶ ἡ τελειότητα τῶν ἔργων του μὲ ἐκεῖνο τοῦ ἀριθμοῦ ἕξι.»

Ὅπως ἀναφέραμε ὁ ἀριθμὸς ἕξι ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν μερῶν του ($6=3+2+1$) καὶ ἀποτελεῖ τὸν πρῶτο τέλειο ἀριθμὸ²⁴⁹. Συνεχίζει

248. Ἱεροῦ Αὐγουστίνου, *Πολιτεία τοῦ Θεοῦ*. Βιβλίον ΧΙ, Κεφάλαια Λ' καὶ ΛΑ, *ibid* σ. 330.

249. Ο Ὠριγένης στὸ Κεφάλαιο 28 τῶν ἐπεξηγηματικῶν τοῦ Κατὰ Ἰωάννη Εὐαγγελίου (*Patrologiae Graeca*, J. Migne, 14, 680-681) μιλά για τοὺς δύο πρῶτους τελείους ἀριθμοὺς, τὸν 6 καὶ 28 ($14+7+2+1$). Ἀναφέρει ὅτι ὁ Μωυσῆς ὡς γνώστης τῆς σοφίας τῶν Αἰγυπτίων δεν χρησιμοποιεῖ τυχαία τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς. Ὁ ἀριθμὸς 28 ἀπαντᾶται στην κατασκευὴ τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου (Ἐξ 36,9) ὅπου τὸ μᾶκρος κάθε τάπητα ἦταν 28 πήχεις. Στο βιβλίο «Εἰς τὸν Βίον τοῦ Μωυσέως» ὅπου ἐγράφηκε ἀπὸ τὸ Γρηγόριο Νύσσης, μεταφράσθηκε δὲ καὶ σχολιάσθηκε ἀπὸ τὸν Ἀρχιμανδρίτη Παγκράτιο Μπούσαλη (Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆνα 2η Ἔκδοσις 2011) γράφονται στα σχόλια τῆς σελίδας 284 τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα: « Ἡ σχετικὴ μὲ τὴν ἀνατροφή τοῦ Μωυσῆ περικοπή τῆς Ἐξόδου (κεφ. 2,9-10) δεν ὀμιλεῖ εἰδικὰ για τὴν παιδείαν, ποὺ ἔλαβε στὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραῶ. Ἡ πρώτη μαρτυρία που ἔχουμε, βρῖσκεται στὴν Κ. Διαθήκη (Πραξ 7,22), ὅπου ὁ Στέφανος κάνει σύντομη ἀναδρομὴ στην ἱστορία τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Κι ὅταν φθάνει στὸ Μωυσῆ λέγει μεταξὺ τῶν ἄλλων: «καὶ ἐπαιδεύθη Μωυσῆς πάση σοφίᾳ Αἰγυπτίων». Κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τὴ Χαλδαϊκὴ καταγωγή καὶ τὴ γέννηση τοῦ Μωυσῆ στην Αἴγυπτο, ἐπειδὴ ἐκεῖ εἶχαν μετακινηθεὶ οἱ γονεῖς του ἀπὸ τὴ Βαβυλῶνα, ἡ «βασιλικὴ ἀνατροφή» του περιελάμβανε «ἀριθμητικὴν τε καὶ γεωμετρίαν, ρυθμικὴν τε καὶ ἄρμονικὴν, ἔτι καὶ τὴν μετρικὴν ἅμα καὶ μουσικὴν».

λέγοντας ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἐξετάζουν τοὺς ἀριθμούς με μεγαλύτερη προσοχὴ ἀντιλαμβάνονται πόσο σπουδαῖοι εἶναι σὲ πολλὰ σημεῖα τῶν Γραφῶν. Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος ἰσχυρίζεται ὅτι δὲν ἀναπέμπουν τὸν αἶνο αὐτὸ πρὸς τὸ Θεὸ μάταια, γιατί ὅλα τὰ ἐδημιούργησε με βάρη, με μέτρα καὶ ἀριθμούς (Πάντα μέτρω καὶ ἀριθμῶ καὶ σταθμὰ διέταξας- Σολ 11,21).

Στο ἐπόμενο κεφάλαιο συνεχίζει για τὴν καθαγίαση καὶ τὴν ἀνάπαυση κατὰ τὴν ἐβδόμη ἡμέρα. Λέγει ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἐπτὰ εἶναι αὐτοτέλειος γι' ἄλλο λόγο καὶ ὅτι ἡ ἐβδομάδα σημειώνει τὴν ἀνάπαυση τοῦ Θεοῦ με τὴν ἱκανοποίησή Του. Ὁ Θεὸς με τὴν ἐβδόμη ἡμέρα δὲν καθαγιάζει τὰ ἔργα Του, ἀλλὰ τὴν ἀνάπαυσή Του. Διαπιστώνει ὅτι ἡ ἐβδομάδα σχετίζεται με τὸν ἀριθμὸ ἐπτὰ. Συνεχίζει καὶ παρέχει μερικά στοιχεῖα για τὸν ἀριθμὸ αὐτὸ, ἂν καὶ δὲν θέλει νὰ μακρυγορήσει, μήπως κατηγορηθεὶ ὅτι κάνει μία ματαιόδοξη ἐπίδειξη τῆς ἐπάρκειάς του.

Θεωρεῖ τὸν ἀριθμὸ 7 ὡς τὸ ἄθροισμα τοῦ πρώτου περιπτοῦ ἀριθμοῦ 3 καὶ τοῦ πρώτου ἀρτίου ἀριθμοῦ 4. Δεν κατανοεῖται γιατί ὀνομάζει τὸ τρία καὶ τέσσερα «πρώτους» γιατί τὸ 1 ἀποτελεῖ τὸν πρώτο περιπτό ἀριθμὸ καὶ τὸ 2 τὸν πρώτο ἄρτιο ἀριθμὸ. Τὸν ἀριθμὸ 7 μεταχειρίζονται κατὰ τὸν Ἅγιο Αὐγουστῖνο για νὰ ὑποδηλώσουν ἀπεριόριστα ὅλους τοὺς ἀριθμούς. «Ἐπτὰκις γὰρ πεσεῖται δίκαιος καὶ ἀναστήσεται» (Πρμ 24,16), δηλαδή ὅσες φορές καὶ ἂν πέσει, ὁ δίκαιος δὲ θὰ χαθεῖ. Οἱ πτώσεις τοῦ δικαίου δὲν πρέπει να θεωροῦνται κατὰ τὸν Ἅγιο Αὐγουστῖνο ὡς ἁμαρτίες, ἀλλ' ὡς συμφορές που χρησιμεύουν να τὸν κάνουν ταπεινὸ.

Συνεχίζει με ένα παράδειγμα από το Ψαλμωδό που γράφει «ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἦνεσα σέ ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου (Ψλ 118,164)». Αυτό διατυπώνεται καὶ σέ ἄλλο ἐδάφιο τῶν ψαλμῶν κατὰ διαφορετικό τρόπο: «Εὐλογήσω τόν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, διαπαντός ἢ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου (Ψλ 33,2)». Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα χωρία στίς Ἱερές Γραφές, παρατηρεῖ ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος ὅπου ὁ ἀριθμός ἐπτά δηλώνει κάποια γενικότητα τῶν πραγμάτων. Ἐπίσης ὁ ἀριθμός ἐπτά χρησιμεύει πρὸς δήλωση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅταν ὁ Κύριος λέγει: «ὅταν δέ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ἰω 16,13).

Μετά ἀπό αὐτὴ τὴν παρένθεση συνεχίζουμε τὴν ἐρμηνεία τοῦ Ἁγίου Μαξίμου. Για τὰ κοφίνια που μαζεύτηκαν τὰ περισσεύματα δίνει τὴν ἐξῆς ἐρμηνεία. Ἀποτελοῦν τὴν παιδαγωγικὴ οἰκονομία αὐτῶν που χόρτασαν πνευματικά με τοὺς νοητοὺς λόγους, ἐπειδὴ δὲν ἀνέβηκαν ἀκόμα πάνω ἀπὸ τὴν παιδαγωγικὴ διδασκαλία. Αὐτὴ καὶ τὰ χρήσιμα συμβουλεύει ὅπως πρέπει, καὶ τὴν ὀδυνηρὴ ἀγωγή προτείνει σέ ὅσους παιδεύονται μ' αὐτὴν, ὅπως μᾶς δίνει νὰ ἐννοήσουμε ἢ ὕλη ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται τὰ κοφίνια, που ἀπὸ τὴ φύση τῆς δέχεται πλήγματα.

Για τὰ ἐπτά ψωμιά καὶ τὰ ἐπτά πανέρια δίνει τὶς ἐξῆς ἐρμηνεῖες. Τὰ ἐπτά ψωμιά τῶν τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν ὑποτυπώνουν, τὴ διδασκαλία τοῦ νόμου, δηλαδή τοὺς θεϊκότερους, σύμφωνα μ' αὐτὴ λόγους. Αὐτὴ ὁ λόγος τὴ χορηγεῖ μυστικά σ' αὐτοὺς που παραμένουν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες κοντὰ στό Λόγο, δηλαδή ὑποφέρουν ὑπομονετικά τὸν κόπο που προκαλεῖ τὸ γύρω ἀπὸ τὴν ἠθικὴ καὶ φυσικὴ καὶ θεολογικὴ φιλοσοφία φωτισμὸ τῆς γνώσης.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ πανεριῶν φανερῶνει σοφία καὶ φρόνηση. Τῆ σοφία ἐπειδὴ κινεῖται γύρω ἀπὸ τὴν αἰτία τριπλά μὲ τῆ δύναμη τοῦ νοῦ, καὶ τῆ φρόνηση, ἐπειδὴ κινεῖται μὲ τέσσερις τρόπους γύρω ἀπὸ ὅσα εἶναι μετὰ καὶ γύρω καὶ ἀπὸ τὴν αἰτία σύμφωνα μὲ τὸ λόγο ἐξαιτίας τῆς αἰτίας. Κανένα λοιπὸν ἀπὸ τὰ δύο δὲν ἔχει γίνεи χωρὶς λόγο ἀπὸ τὸν Κύριο, σύμφωνα μὲ τὸ μεγάλο αὐτὸ δάσκαλο, οὔτε χωρὶς νὰ εἶναι ἀντάξιος στο Πνεῦμα.

Στὴν ἐρμηνεία του γιὰ τὶς τρεῖς μέρες ἐμπλέκεται καὶ πάλι ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ. Οἱ τρεῖς μέρες ὑποδηλώνουν τὸ γραπτὸ καὶ πνευματικὸ νόμο, ἐπειδὴ καθένας παρέχει σὲ ὅσους ἀγαποῦν νὰ κοπιᾶζουν τὸ φωτισμὸ τοῦ πιὸ πνευματικοῦ λόγου ποὺ περιέχει. Αὐτοὶ που παραμένουν τὶς τρεῖς αὐτὲς μέρες, ὅσοι δηλαδὴ πεινοῦν τὰ θεῖα ὀρθὰ καὶ ἀληθινὰ, κοντὰ στὸ Θεὸ καὶ Λόγο, δέχονται τροφή μυστικὴ που ἔχει σύμβολα μαζὶ νίκης καὶ βασιλείας, τὰ περισσεύματα τοῦ χορτασμοῦ. Τὰ ἑπτὰ δηλαδὴ πανέρια πλεγμένα ἀπὸ φοίνικες (ὁ φοίνικας εἶναι σύμβολο νίκης καὶ βασιλείας καὶ μαζὶ σύμβολο καὶ τῆς ἀκλονήτης ἀντιστάσης στὶς προσβολὲς τῶν βιαίων ἀνέμων γιὰ χάρη τῆς ἀληθείας) ἀναδεικνύουν ὅσους τράφηκαν μ' αὐτοὺς νικητὲς κάθε κακίας καὶ ἀγνωσίας, ἐπειδὴ ἔλαβαν ἀπὸ τὸ Θεὸ Λόγο ἀκατανίκητη δύναμη κατὰ τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων.

Γιὰ τὶς τρεῖς μέρες μιλά ἐκτενέστερα σὲ ἄλλη ἐρωτήση (π.χ. συμβολίζουν τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τὸ λογικὸ, τὸ θυμικὸ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ τοὺς τρεῖς γενικότερους νόμους, τὸ φυσικὸ, τὸ γραπτὸ καὶ τὸν πνευματικὸ)²⁵⁰.

250. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologiae Graeca*, J. Migne,

Γιά τις τέσσερις χιλιάδες δίνει τὴν ἐξῆς ἐρμηνεία. Ὁ ἀριθμὸς τέσσερις χιλιάδες περιέχει τέσσερις γενικές μονάδες. Ἀπὸ αὐτοὺς πρώτη εἶναι ἡ πρώτη μονάδα, δεύτερη μονάδα εἶναι ἡ δεκάδα, τρίτη εἶναι ἡ ἑκατοντάδα, καὶ τετάρτη μονάδα εἶναι ἡ χιλιάδα. Κάθε μία ἀπὸ αὐτές, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρώτη μονάδα, εἶναι καὶ μονάδα καὶ δεκάδα. Μονάδα, γιὰ ὅσα ἀκολουθοῦν, γιὰτὶ συνθέτεται μὲ τὸν ἑαυτὸ της καὶ μὲ τὸ δεκαπλασιασμὸ της συμπληρώνει τὴ δεκάδα της. Δεκάδα, ἐπειδὴ περιλαμβάνει μέσα στὸν ἑαυτὸ της τὴ σύνθεση τῶν πρὶν ἀπὸ αὐτὴν μονάδων. Χιλιάδα, ἐπειδὴ μὲ τὸν τετραπλασιασμὸ της δίνει τέσσερις χιλιάδες. Ἡ πρώτη μονάδα εἶναι σύμβολο τῆς σωστικῆς φιλοσοφίας, ἡ δεύτερη μονάδα εἶναι τύπος τῆς θείας οἰκονομίας καὶ ἀγαθότητος, ἡ τρίτη μονάδα εἶναι εἰκόνα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, καὶ ἡ τετάρτη μονάδα εἶναι ἡ φανέρωση τῆς καθολικῆς τῶν ὄντων θεϊκῆς μεταμόρφωσης²⁵¹.

ἐπιμ. Ἔκδ., Τομ. 90, στ. 392 καὶ *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14B (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 245.

251. Στὸ βιβλίον τοῦ Α.Δ. Δελήμπαση αὐτ., σσ. 167,172,176,352 ἀναφέρονται ἐνδιαφέρονται στοιχεῖα γιὰ τὸ Μεγάλον Σάββατον καὶ τὴν Πεντηκοστὴν ὅπως καὶ γιὰ τὴν «ἐορτὴν τῆς ἐβδόμης». Ὁ συγγραφεὺς παραθέτει ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα ἐδάφια ἀπὸ τοὺς Καππαδόκες Πατέρες ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Ἅγιον Κυρίλλον Ἀλεξανδρείας. Τὰ λόγια τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου γιὰ τὸ Μεγάλον Σάββατον καὶ τὴν Πεντηκοστὴν μοιάζουν μὲ αὐτὰ τοῦ Ἁγίου Μαξίμου. Ἐπίσης ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ λόγια τοῦ Ἁγίου Μαξίμου τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὴ γενικὴ γνώση που εἶχε γιὰ τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ. Θυμίζουν τὰ γραφόμενα τοῦ Φίλωνος καὶ Ἰαμβλίχου. Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ἅγιος Μάξιμος εἶχε γνώση τῶν λεγομένων τοῦ Φίλωνος καὶ Ἰαμβλίχου ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Ἡ γνωστικὴ ἐμβριθεὶς τοῦ Ἁγίου Μαξίμου περὶ τῆς

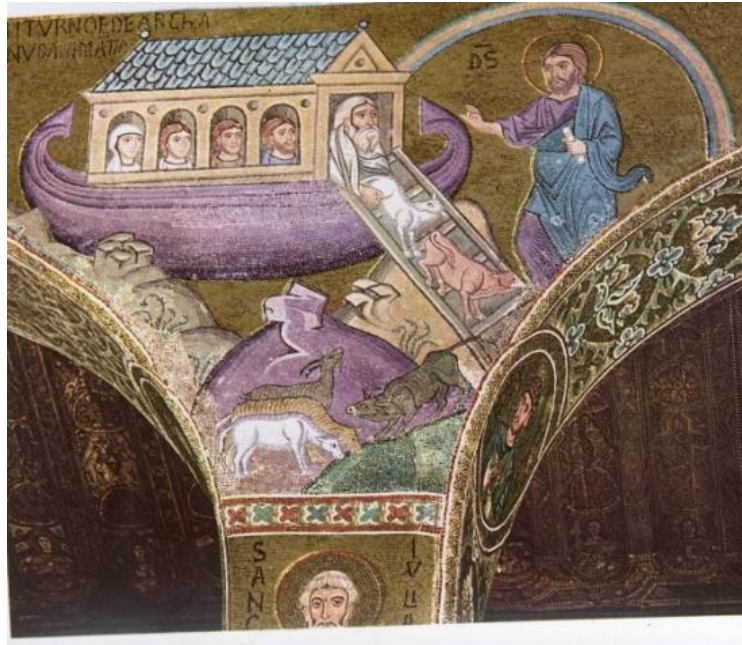

Ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,
(έλαιογραφία τοῦ Δομηνίκου
Θεοτοκοπούλου, ἀρχές 17ου αἰώνα).

μυστικότητας τῶν ἀριθμῶν ἀξίζει να μελετηθεῖ ἐνδελεχῶς. Ἴδε ἐπίσης *Patrologiae Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τομ. 91, στ. 1403.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΠΤΑ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Νώε προτυπώνει τόν θάνατο τοῦ Χριστοῦ. Ἡ κιβωτός ἀποτελεῖ τόν τάφο του. Ἡ ἔξοδός του μετά τόν Κατακλυσμό, συμβολίζει τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου. Ἐπτά μέρες (ἐπαρκῆ χρόνο) δίνει ὁ Θεός στή ζωή κάθε πιστοῦ γιά μετάνοια, ὅπως ἔδωσε καί στούς ἀνθρώπους τόν καιρό πού ἔζησε ὁ Νώε.

Βασιλική ἐκκλησία Παλέρμου Σικελίας (Ἰταλία)

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τά σύμβολα αποτελοῦν πολυσημαντες ὀντότητές που δροῦν σέ διάφορα επίπεδα πραγματικότητας. Θεμελιώνουν καί ἐνδυναμώνουν τή θρησκεία καί συσχετίζονται μέ ἄλλα σύμβολα, ὥστε να ἐνδυναμώσουν τήν συμβολικότητα τους καί νά αὐξήσουν τήν πολυσημαντικότητα τούς. Ὅλες αὐτές οἱ χαρακτηριστικές ιδιότητες τῶν συμβόλων εἶναι ἔκδηλες για τόν ἀριθμό ἐπτά.

Στήν ἐργασία αὐτή μελετήθηκε ἡ συμβολική σημασία τοῦ ἱεροῦ ἀριθμοῦ ἐπτά, ὅπως ἐμφανίζεται στα ἑδάφια τῆς Βίβλου, στα πατερικά κείμενα τῶν Καππαδόκων Πατέρων καί τόν Ἅγιο Μάξιμο τόν Ὁμολογητή. Ἐπιπρόσθετα, γίνεται πρόταση εἰσαγωγῆς ἑδαφίων τῆς Βίβλου στήν ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Εὐχελαίου, ὥστε νά εἶναι ἐμφανής ἡ ἱερότητα τοῦ ἀριθμοῦ καί νά κατανοεῖται εὐκρινέστερα ἡ χρήση ἐπτά ἱερέων, ὅποτε αὐτό καθίσταται δυνατόν στήν ἀκολουθία, ἀλλά καί ἡ γνώση τῆς ἀνάγνωσης ἐπτά ἀποστολικῶν καί εὐαγγελικῶν περικοπῶν.

Παρακάτω συνοψίζονται τά γενικά συμπεράσματα τῆς μελέτης αὐτῆς:

1. Ὁ ἀριθμός ἐπτά ἀποτελέσσε ἱερόν καί μυστηριακόν ἀριθμό σέ ὅλες τίς θρησκεῖες τοῦ κόσμου. Δέν εἶναι γνωστό ἐάν ἡ ἱερότητα μεταδόθηκε ἀπό μία θρησκεία σέ ἄλλη ἢ ἀναπτύχθηκε παράλληλα. Σίγουρο εἶναι ὅτι ἡ διάδοση τῆς ἱερότητας τοῦ ἀριθμοῦ ἐπτά ὑπῆρξε ἀπό φορεῖς καί γνώστες τῶν πολλῶν δοξασιῶν τῶν ἀλληγοριῶν που σχετίζονται μέ αὐτήν καί τοῦ

συμβολισμού του. Παράδειγμα αποτελεί ή σχολή τοῦ Πυθαγόρα, ἀπό τήν ὁποία νεότερες γενιές ἐπηρεάσθηκαν καί ἐγκαθίδρυσαν τήν Ἀριθμοσοφία. Ὁ Πυθαγόρας εἶναι γνωστό ὅτι ἐπισκέφτηκε ἀρκετές χῶρες στίς ὁποῖες ἐγκαθιδρύθηκε ή ἱερότητα τοῦ ἀριθμοῦ ἐπτά.

2. Στή Βίβλο ἀπό ὅλους τούς ἀριθμούς περιέχεται συχνότερα ὁ ἀριθμός ἐπτά. Αὐτό καταδεικνύει ὅτι δέν ἀπαντᾶται τυχαῖα σ' αὐτήν, ἀλλά ἐκφράζει ἀλληγορικές καί συμβολικές ἀλήθειες. Ἀπό τήν ἔτυμολογία τοῦ ἀριθμοῦ ἐπτά συνάγεται ὅτι αὐτός ἐκφράζει τήν πολλαπλότητα, τελειότητα καί τόν ὄρκο. Μέ γνώση αὐτῶν τῶν τριῶν ἀλληγορικῶν ἐννοιῶν μποροῦν νά ἐρμηνευθοῦν τά περισσότερα ἐδάφια τῆς Βίβλου. Ἄλλα ὅμως, εἶναι περισσότερο σύνθετα καί χρειάζεται πνευματική ὑποδομή καί γνώση γιά τήν ἐρμηνεία τους, ἰδιαίτερα ἐάν ὁ ἀριθμός πού ἀναφέρεται εἶναι πολλαπλάσιο ἢ περιέχει τόν ἀριθμό ἐπτά. Γιά παράδειγμα, ὁ ἀριθμός 153, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στόν ἀριθμό τῶν ἰχθύων πού συνέλεξαν οἱ ἐπτά μαθητές τοῦ Χριστοῦ κατά τήν τρίτη ἐμφάνισή του στήν Τιβεριάδα ἐρμηνεύθηκε ἀπό τόν Ἱερό Αὐγουστίνο στήν 122η ὁμιλία του πού ἀναφέρεται στή Γένεση, ὡς τό ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν 1 μέχρι 17 ἢ $3 \times 50 + 3$ καί μετά ἀπό τόν Μάξιμο τόν Ὁμολογητή, ὁ ὁποῖος ἐπιβεβαιώνει αὐτή τήν ἀλληγορική σημασία. Ὁ ἀριθμός 17 ἀποτελεῖ τό ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν 10 καί 7. Ὁ ἀριθμός 10 συμβολίζει τόν νόμο καί τά 7 τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅπως ἔχουν ἐπισημανθεῖ ἀπό τόν Προφήτη Ἡσαΐα. Ἐνα ἄλλο παράδειγμα, ἀποτελοῦν οἱ ἐπτά βόστρυχοι τοῦ Κριτῆ Σαμψών. Κι αὐτοί πάλι συμβολίζουν τά ἐπτά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως ἐρμηνεύθηκαν ἀπό τόν Ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης. Θά πρέπει ἐπίσης νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ ἀριθμός ἐπτά σχετίζεται ἄμεσα μέ τό Σάββατο καί τήν

ανάπαυση. Είναι ένας άλλος συμβολισμός που πρέπει να έχει υπόψη του ο έρμηνευτής στην κατανόηση των ιερών κειμένων. Δέ στερείται πιθανότητας αληθείας, ότι και στα έλληνικά τό έπτά μπορεί να σχετίζεται με τό σεπτά ή τή λέξη σεβασμός και σεβάσμιος.

3. Έγινε προσπάθεια να κατανοηθεί ή άλληγορία και ο συμβολισμός του άριθμοϋ 7 όχι μόνο μέσα από τά έδάφια τής Βίβλου αλλά κυρίως από τούς Καππαδόκες Πατέρες και τόν Άγιο Μάξιμο τόν Όμολογητή. Οί Άγιοι αύτοί Πατέρες βοήθησαν σημαντικά να ξεδιαλύνουμε τή σημειολογία του άριθμοϋ, αλλά και να τεθοϋν όρια στην έρμηνεία του. Η προσπάθεια εϋρεσης έπταδικών κειμένων στη Βίβλο με τή χρήση των υπολογιστών, γίνεται ολοένα εύκολότερη (canon). Έχει λεχθει ότι όλη ή Βίβλος άκολουθει τό έπταδικό σύστημα. Τά κείμενά της, δηλαδή, μπορούν να χωρισθοϋν σε έπτάδες στίχων, οί όποιες να περιέχουν έπτάδες συλλαβών ή όρισμένων γραμμάτων. Η φαντασία του ανθρώπου και ή τάση να θεωρήσει τή Βίβλο μυστικιστικό κείμενο ύπάρχει άκόμη. Βλέπουμε άκόμη και όρθόδοξους συγγραφείς να αναφέρουν παραδείγματα έπταδικότητας (π.χ. έπτά θαύματα τήν ήμέρα του Σαββάτου αναφέρονται στο Κατά Λουκάν Ευαγγέλιο), τά όποία δέν άνιχνεύθηκαν από τούς Άγίους Πατέρες. Από τή μελέτη μας προκύπτει ότι κανένας Έλληνας θεολόγος δέν άσχολήθηκε με τήν έρμηνεία έπταδικών έδαφίων στη Βίβλο. Οί ιεροί Πατέρες τής Όρθόδοξης Έκκλησίας έπισήμαναν τή σημειολογία του άριθμοϋ έπτά, έφάρμοσαν Άριθμολογία αλλά ποτέ Άριθμοσοφία. Δέν είναι αντίθετοι στην έμβάθυνση τής σημειολογίας των άριθμών, αλλά αντίθετα θεωροϋν άναγκαία τήν κατανόησή τους χωρίς κατ' άνάγκη να συμφωνοϋν με τούς άριθμολόγους τής έποχής τους. Αυτό γιατί στην έποχή που γράφτηκαν τά

Βιβλικά κείμενα οί άνθρωποι σκέφτονταν πιό πολύ μέ άριθμούς και μέ τούς συμβολισμούς τους, παρά μέ τήν παράθεση ποσοτήτων μέ πραγματικό νόημα.

4. Ή ιερότητα τοῦ άριθμοῦ έπτά σχετίζεται και μέ τό Μυστήριο τοῦ Άγίου Εύχελαίου. Γι' αυτό κατατίθεται πρόταση έμπλουτισμοῦ τῆς άκολουθίας τοῦ Άγίου Εύχελαίου μέ Βιβλικά έδάφια, όπου νά καταδεικνύεται ή άμεση σχέση τῆς άκολουθίας και τῆς θεολογίας και τῆς ιερότητας τοῦ άριθμοῦ έπτά. Έκτός από έμπλουτισμός μπορεί νά γίνει και άντικατάσταση κάποιων Άποστολικῶν ή Εύαγγελικῶν περικοπῶν. Σημασία έχει ότι αξίζει ή άκολουθία νά άναθεωρηθεῖ, ώστε νά ένσωματώσει τή θεολογία τοῦ ιεροῦ άριθμοῦ έπτά, γιατί σ' αυτήν βασίστηκε και ή χρήση έπτά ιερέων ή Έπισκόπων και έπτά Εύαγγελικῶν και Άποστολικῶν Περικοπῶν.

5. Ό ιερός άριθμός έπτά όπως έχει ήδη άναφερθεῖ, συνδέεται στενά μέ τό Σάββατο. Γι' αυτό έξετάστηκαν έορτές πού σχετίζονται μέ τό Σάββατο και τήν ιερότητα τοῦ άριθμοῦ έπτά. Τέτοιες γιορτές άποτελοῦν τό Μέγα Σάββατο, ή Μεσοπεντηκοστή και ή Πεντηκοστή. Μέ τίς δυό πρώτες έορτές κατανοεῖται ό συμβολισμός τοῦ έπτά και ή έννοια τῆς μεσότητας. Μέ τήν Πεντηκοστή ό άριθμός έπτά έπεκτείνεται στο 49 (7X7) και προστίθεται στο 49 ό άριθμός 1 πού έκφράζει τήν όγδόη ήμέρα, δηλαδή τή μελλοντική ήμέρα τῆς αιώνιας βασιλείας. Ό άριθμός 50 σύμφωνα μέ τόν Άγιο Μάξιμο μπορεί νά κατανοηθεῖ και από τό πενταδικό σύστημα 5X10. Ό άριθμός 50, εῖναι δηλαδή, διπτός σημειολογικά και άπαντᾶται άρκετές φορές στα Βιβλικά κείμενα.

(άριστερά πάνω) Ἡ θυσία τοῦ Ἰσαάκ ἀποτελεῖ τὸν τύπο τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ. (δεξιὰ πάνω) Ἡ παραμονή τοῦ Ἰωῆ στο κῆτος ἐκφράζει τὸ θάνατό του. Οἱ δύο αὐτές εἰκονογραφήσεις ἐκφράζουν ἀλληγορικά τὴ θυσία καὶ τὸ σωτήριο θάνατο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς ἔπαθε «έν σαρκί» καὶ ξενοδοχήθηκε σέ μικρὸ τάφο γιὰ νὰ μᾶς σώσει (Μ. Σάββατο) (κάτω) Οἱ τρεῖς παῖδες στήν φωτιά γλύτωσαν μέ τὴν ἐπέμβαση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι παρόν στήν Παλαιὰ Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ στήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς (Πεντηκοστή). Ὁ Χριστὸς δίνει τὴ σκυτάλη στοῦ Ἁγίου Πνεῦμα μέ τὴν ἴδρυση τῆς Ἐκκλησίας του, γιὰ νὰ μᾶς θεραπεύει ἀπὸ κάθε παραλυσία καὶ κίνδυνο, ὅπως αὐτὸς ἔσωσε τὸν παραλυτικὸ καὶ κάθε ἀσθενή ὅταν βρισκόταν στὴ γῆ (Μεσοπεντηκοστή).

Άλλά ἡ ἐβδόμη ἡμέρα δέν βραδιάζει, δέν δύνει, γιατί Ἐσύ τὴν ἐξαγίασες, γιὰ νὰ εἶναι αἰώνια. Καὶ ἡ ἀνάπαυση τῆς ἐβδόμης ἡμέρας, μετὰ τὸν τερματισμὸ τῶν ἔργων Σου, «καλῶν λίαν», ἂν καὶ τὰ δημιούργησες μέ πλήρη ἡρεμία, εἶναι σημεῖο, πού μᾶς δίνει ἐκ τῶν προτέρων ἡ φωνὴ τῆς Βίβλου Σου. Κι ἐμεῖς ὅταν τερματίσουμε τὰ ἔργα μας, πού θὰ εἶναι «καλά λίαν», μόνον ἐφόσον τὸ ἐπιτρέπεις Ἐσύ, θὰ ἀναπαυθεῖς στους κόλπους Σου «ἐν τῷ Σαββάτῳ» τῆς αἰωνίας ζωῆς.

Καὶ τότε θὰ ἀναπαυθεῖς σ' ἐμᾶς, ἀκριβῶς ὅπως τώρα ἐνεργεῖς σ' ἐμᾶς. Ἡ ἀνάπαυσή Σου θὰ εἶναι ἀνάπαυση δική Σου σ' ἐμᾶς, ὅπως τὰ ἔργα μας εἶναι διὰ μέσου ἡμῶν δικά Σου. Ἀλλά, Κύριε, σέ Σένα κίνηση καὶ ἡρεμία εἶναι μόνιμες. Ἐσύ δέν βλέπεις μέσα στό χρόνο, δέν ἐνεργεῖς μέσα στό χρόνο, δέν ἀναπαύεσαι μέσα στό χρόνο. Ἐσύ πού δημιουργεῖς καὶ αὐτόν τόν ἴδιο τόν χρόνο καὶ τὴν ἀνάπαυση κατὰ τὸ τέλος τοῦ χρόνου.

Ἱεροῦ Αὐγουστίνου Ἐξομολογήσεις. Μετάφραση Ἀνδρέα Δαλεξίου καὶ μεταφορὰ στῆ δημοτικὴ γλῶσσα π. Εὐτυχίου Ρούσου. Γραφεῖον καλοῦ τύπου σ. 480-481.

Τέλος καὶ ἡ εὐλογία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰσχὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν. (ἐπταδικὴ εὐχαριστία, Ἄπ 8,12)

(άνω άριστερά). Μέγας Βασίλειος. (άνω δεξιά) Ίωάννης Χρυσόστομος.
(κάτω άριστερά) Άγιος Αύγουστίνος (κάτω δεξιά) Γρηγόριος Θεολόγος.
(Τοιχογραφίες από τό παρεκκλήσι Άγίου Μάμαντος, Άγία Παρασκευή,
Άθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α' ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αύγουστίνου, *Πολιτεία τοῦ Θεοῦ* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις καλοῦ τύπου, 1975).

Ἀμφιλόχιου Ἐπισκόπου Ἰκονίου, «Λόγοι καὶ Ὁμιλίας. Λόγος Ε' . Εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Σαββάτου», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 39, στ. 89-93.

Ἀμφιλόχιου Ἐπισκόπου Ἰκονίου, «Λόγοι καὶ Ὁμιλίας: Λόγος Δ' . Εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Σαββάτου καὶ Εἰς τὴν Μεσοπεντηκοστήν» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 39, στ. 120-130.

Ἀρέθα Καισαρείας, «Συλλογὴ ἐξηγήσεων ἐκ διαφόρων ἀνδρῶν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., 90 στ. 505.

Γερμανοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ῥηθεὶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μεγάλου Σαββάτου. Δέσποτα εὐλόγησον», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 98, στ. 243-290.

Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ, «Ὁμιλίας τεσσαράκοντα μία. Ὁμιλία ΚΔ' . Εἰς τὴν κατὰ τὴν Πεντηκοστήν τελεσθεῖσαν φανέρωσιν καὶ διανομὴν τοῦ Θεοῦ Πνεύματος ἐν ἧ καὶ περὶ μετανοίας», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 151, στ. 307-318.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως «Λόγος ΛΗ' , Εἰς τὰ Θεοφάνεια εἴπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 36, στ. 312-334.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως «Λόγος ΛΘ' , Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 36, στ. 356-360.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως «Λόγος, ΜΑ' , Εἰς τὴν Πεντηκοστήν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., *Patrologia Graeca*, J. Migne Τομ. 36, στ. 428.

Γρ. Νύσσης, «Εἰς τὰ τῆς Γραφῆς ῥήματα. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν. Λόγος ΙΙ» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τόμ. 44 στ. 285-290.

Γρ. Νύσσης: Εἰς τῆς ἐπιγραφὴν τῶν ψαλμῶν. Βιβλίον ΙΙ, Κεφ. ΙΓ' *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 44 , στ. 563 καὶ *Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων*, Τόμ. 66, (Ἀθήνα: Ἔκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1987) 78.

Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νύσσης, «Εἰς τὸν Ἑκτον Ψαλμόν» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. *Patrologia Graeca*, J. Migne τομ. 44, στ. 608-616.

Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νύσσης, «Ἐκλογαὶ Μαρτυριῶν πρὸς Ἰουδαίου. ΙΓ' Περὶ τὸ Σαββατίζειν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 46, στ. 221.

Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νύσσης, «Ἐρμηνευτικὰ Β'. Στὸν ἐκκλησιαστή. Ὁμιλία Ζ' , Καιρὸς τοῦ βαλεῖν καὶ συνάγειν λίθους». *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 44, στ. 711-734.

Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νύσσης, «Εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα. Λόγος Δ'. Εἰς τὸ Ἅγιον καὶ σωτήριον Πάσχα», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., *Patrologia Graeca*, J. Migne, Τομ. 46, στ. 682.

Γρ. Ἐπισκόπου Νύσσης, «Μέρος Δ'. Λόγοι καὶ Ἐπιστολαί. Λόγος εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 46, στ. 695-701.

Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νύσσης, «Περὶ Κατασκευῆς Ἀνθρώπου», Κείμενο-Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια. Ἀρχιμ. Παγκρατίου Μπρούσαλη (Κατερίνη: Ἐκδόσεις Τέρτιος, 2004) 305-309.

Ἁγίου Ἀθανασίου στὴν ὁμιλία του «Περὶ Σαββάτων καὶ Περιτομῆς, ἐκ τῆς ἐξόδου», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 28, στ. 133-142.

Ἐπιφανίου Ἐπισκόπου Κωνσταντίας Κύπρου, «Λόγος Β'. Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἐπιφανίου Ἐπισκόπου Κύπρου λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὸν Ἰωσήφ ἀπὸ Ἀριμαθαίας καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ ἄδῃ τοῦ

Κυρίου κατάβασιν, μετὰ τὸ σωτήριον πάθος παραδόξως γεγεννημένην. Τῷ ἀγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 43, στ. 440-464.

Επιφανίου Ἐπισκόπου Κωνσταντίας τῆς Κύπρου, « Περὶ τῶν Ἀριθμῶν Μυστηρίων», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 43, 508.

Ἐπιφανίου Ἐπισκόπου Κωνσταντίας τῆς Κύπρου Κύπρου, *Λόγος εἰς τὴν Θεόσωμον Ταφήν τοῦ Κυρίου* (Ὡρωπὸς Ἀττικῆς, Γ' Ἔκδοσις, Ἱερά Μονὴ Παρακλήτου, 2007).

Θεοφάνους ὁμιλία, «Ὁμιλία ΚΑ. Περὶ τὸν ἐν Καπερναοῦμ παραλυτικοῦ», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 132, στ. 443-458.

Ἰαμβλίχου, «Περὶ τῆς κοινῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, τὰ θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς» (Ἀθήνα, Ἐκδόσεις Κάκτος 2011) 396.

Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Ὁμιλία Α' εἰς τὴν Πεντηκοστήν. *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 50, στ. 454-470.

Ἰωάννου Χρυσοστόμου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Ὁμιλία. Εἰς τὸν παραλυτικὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτός ἐστιν. ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος. καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότητος», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 51, στ. 47-64.

Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγοι. Λόγος Β'. Εἰς τὴν Πεντηκοστήν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 52, στ. 803-810.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α'-ΚΓ')». Εἰς τὴν Γένεσιν Α', Λόγος Παραινετικὸς εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς. Ὁμιλία α'», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 53, στ. 21.

Ἰ Χρυσοστόμου, «Εἰς τὴν Γένεσιν. Ὁμιλία ΙΘ» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 53, στ. 158-166 καὶ Βιβλιοθήκη τῶν Ἑλλήνων. Ἄπαντα τῶν Ἁγίων Πατέρων (Ἐκδόσεις Ὠφέλιμου Βιβλίου, Ἀθήνα, 1976) τομ. 43 σ. 92-106 καὶ 190-205.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Ὁμιλίαι εἰς πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Περὶ Ἄννης λόγοι Ε'. Εἰς τὸ δεῖν καὶ ἐν τῇ

Πεντηκοστῆ καὶ ἀεὶ τῆς νηστείας μεμνήσθαι, καὶ ὅτι οὐ παρουσία μόνον, ἀλλὰ καὶ μνήμη νηστείας ὠφελεῖ. Καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων οὐ μικρὸν μέρος αὐτῆς ἢ φυσικῆτῶν γονέων περὶ τὰ ἔκγονα φιλία. καὶ ὅτι οὐ πατράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ μητράσιν, ἐπιτέτακται τὰ παιδιά ρυθμίζειν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 54, στ. 670.

Ἰωάννου Χρυσοστόμου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγος εἰς τὸν Παράλυτον, τὴν ἡμέρα τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, καὶ εἰς τὸ «Μὴ κρίνητε κατ' ὄψιν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 61, στ. 777-782.

Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγοι. Εἰς τὴν Ἁγίαν Πεντηκοστήν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 63, στ. 933-938.

Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγοι. Εἰς τὴν Ἁγίαν Πεντηκοστήν. Ὁμιλία Α'» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 64, 417-427.

Ἰ. Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Χρυσοστόμου, «Ἐπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν, Ὁμιλία ΞΑ'» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 58, στ. 587-595 καὶ Ἄπαντα τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ὠφέλιμου Βιβλίου, 1975), Τομ. 67, σ. 160-176 καὶ 347-360 .

Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ξιφιλίνου, «Λόγοι τινές. Κυριακῆς' τοῦ Ματθαίου. Ἦχος α'. Ἐωθινός», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 120, στ. 1245-1258.

Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων: Ὁμιλίαι, «Ὁμιλία Δ'. Ἰωάννου ταπεινοῦ μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Λόγος εἰς τὴν Ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ εἰς τὸν Σταυρόν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 96, στ. 589-601.

Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, Ὁμιλίαι. Ὁμιλία Δ'. Ἰωάννου ταπεινοῦ μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, λόγος εἰς τὸ ἅγιον Σάββατον, *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 96, στ. 601-644.

Κυρίλλου Αρχιεπισκόπου Αλεξανδρείας, «Γλαφυρόν εις Γένεσιν, Λόγος Πρώτος, *Patrologia Graecae*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τόμ. 69 στ. 37.

Κυρίλλου Άλεξανδρείας, «Γλαφυρών εις τήν Γένεσιν, Βιβλίον Έκτον», *Patrologiae Graeca*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τόμ. 69, στ. 297.

Κυρίλλου Αρχιεπισκόπου Ίεροσολύμων, «Όμιλία εις τόν Παραλυτικόν τόν έπί τήν κολυμβήθραν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τομ. 33, στ. 1131-1156.

Λεόντιου Έπισκόπου Κύπρου, «Sermons B'. Είς τήν ήμέραν τής άγίας Μεσοπεντηκοστής», *Patrologia Graeca*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τομ. 93, στ. 1583-1589.

Μ. Βασιλείου, «Άσκητικά, Περί κρίματος Θεού» Α', *Patrologia Graecae*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τόμ. 31, στ. 661.

Μαξίμου Όμολογητοϋ, «Πρός Θαλάσσιον τόν Όσιώτατον πρεσβύτερον και ήγούμενον περι διαφόρων άπορών τής Θείας Γραφής» *Patrologia Graeca*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τομ. 90, στ. 363-386.

Μαξίμου Όμολογητοϋ, «Πρός Θαλάσσιον τόν Όσιώτατον πρεσβύτερον και ήγούμενον περι διαφόρων άπορών τής Θείας Γραφής» *Patrologia Graeca*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τομ. 90, στ. 389-392.

Μαξίμου Όμολογητοϋ, «Πρός Θαλάσσιον τόν Όσιώτατον πρεσβύτερον και ήγούμενον περι διαφόρων άπορών τής Θείας Γραφής» *Patrologia Graeca*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τομ. 90, στ. 395 -402.

Μαξίμου Όμολογητοϋ, «Πρός Θαλάσσιον τόν Όσιώτατον πρεσβύτερον και ήγούμενον περι διαφόρων άπορών τής Θείας Γραφής» *Patrologia Graeca*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τομ. 90, στ. 403 -406.

Μαξίμου Όμολογητοϋ, «Πρός Θαλάσσιον τόν Όσιώτατον πρεσβύτερον και ήγούμενον περι διαφόρων άπορών τής Θείας Γραφής» *Patrologia Graeca*, J. Migne, έπιμ. Έκδ., Τομ. 90, στ. 463

Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφορῶν ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τομ. 90, στ. 851-860.

Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφορῶν ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 90, στ. 329-340.

Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφορῶν ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τομ. 90, στ. 507-576.

Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφορῶν ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τομ. 90, στ. 645-694.

Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρὸς Θαλάσσιον τὸν Ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφορῶν ἀπορῶν τῆς Θείας Γραφῆς» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. Ἔκδ., Τομ. 90, στ. 735-786.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Περὶ Διαφορῶν Ἀποριῶν, Ἀπορίες PNB' -PND' » Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν. Κεφάλαια περὶ Θεολογίας. Ἑκατοντάδα Α' » *Ἕλληνας Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τόμ. 14 (Θεσσαλονίκη: Πατερικὲς ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1985) 464-469.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν. Πεύσεις καὶ Ἀποκρίσεις, Ἑρώτησις 10», Τόμ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικὲς ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1985) 22-25.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καὶ Ἀποκρίσεις καὶ Ἑρωτήσεις καὶ Ἐκλογαί. Διαφορῶν κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἑρώτησις 39», *Ἕλληνας Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 68-70.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρωτήσεις 45 καί 56», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 78-79 καί 95.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 67», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 106-107.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 68», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 108-109.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 69», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 108-109.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 76», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 116-117.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 78», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 118-121.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 82», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 132-133.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 146», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14A (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 211.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 148», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 212-213.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 154», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 218-222.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 155», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 220-221.

Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Πεύσεις καί Ἀποκρίσεις καί Ἐρωτήσεις καί Ἐκλογαί. Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων, Ἐρώτησις 164», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 14Α (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 230-232.

Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Πάτερ ἡμῶν, πρὸς ἓνα φιλόχριστον, ἐρμηνεῖα σύντομος» *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τομ. 15Γ (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλάμας, 1992) 218-271.

Μαξίμου Πλανοῦδου, «Εἰς τὸν Θεόσωμον τάφον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν θρῆνον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Δεσποίνης ἡμῶν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 147, στ. 985-1015.

Μ. Βασιλείου, «Ὁμιλία Η' εἰς τὴν Ἑξαήμερον», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 29, στ. 320.

Μ. Βασιλείου, «Εἰς τὸν ΡΙΔ' Ψαλμόν», *Patrologia Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 29, στ. 493.

Μ. Βασιλείου, «Κατ' Εὐνομίου. Λόγος Ε'. Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅτι οὐ κτίσμα», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 29, στ. 741.

Μ. Βασιλείου, «Ὁμιλία Β' εἰς τὴν Ἑξαήμερον», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 29, στ. 49.

Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία Γ' εἰς τὴν Ἐξαήμερον», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 29, στ. 57.

Μ. Βασιλείου, «Ὁμιλία Η' εἰς τὴν Ἐξαήμερον», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 29, στ. 177.

Μ. Βασιλείου, «Ὁμιλῖαι εἰς Ψαλμούς. Εἰς τὸν ΜΔ' Ψαλμόν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 29 στ. 387.

Μ.Βασιλείου, «Ἑρμηνεία εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν. Προοίμιον» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 30, στ. 117-119.

Μ. Βασιλείου, Ἑρμηνεία εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν, *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 30, 333-336.

Μ. Βασιλείου, «Ἑρμηνεία εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν. Κεφάλαια 11 και 12», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 30, 561-562.

Μ. Βασιλείου, «Περὶ Νηστείας, Λόγος Α' », *Patrologia Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 31, στ. 173.

Μ. Βασιλείου, «Περὶ Νηστείας Λόγος» , *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 31,325.

Μ. Βασιλείου, «Ἀρχὴ τῶν ἠθικῶν», *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 31, 877(4).

Μ. Βασιλείου, «Περὶ Νηστείας Λόγος Α' », *Patrologia Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 31, στ. 313(7). Μ. Βασιλείου, « Κεφάλαια τῶν Ὁρων κατὰ Ἐπιτομήν. Ἑρώτησις σ' », *Patrologia Graecae*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 31, στ. 1085

Μ. Βασιλείου, «Ἐπιτίμια» *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 31, 1305α.

Μ. Βασιλείου, «Περὶ Θανάτου, Λόγος ΙΑ' », *Patrologia Graeca*, J. Migne, ἐπιμ. ἔκδ., Τόμ. 32, στ. 1271.

Μ. Βασιλείου, «Ἐπιστολαὶ Α' 217. Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τόμ. 1 (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς, 1973) 230.

Μ. Βασιλείου, «Ἐπιστολαὶ Γ' 156. Εὐαγγίῳ Πρεσβυτέρῳ», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τόμ. 3 (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς, 1973) 48.

Μ. Βασιλείου, «Ἀσκητικά Α' Ὅροι κατὰ πλάτος Α' καὶ Β'», *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, Τόμ. 8 (Θεσσαλονίκη: Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς, 1973) 32.

Σοφώτατου Βασιλέως Λέοντος, «Ὅμιλιες καὶ πανηγυρικοί. Λόγος Η'. Εἰς τὴν ἀποκαθήλωσιν τῶν τιμίων καὶ ἀγίων ἡλῶν, τῶν ἐμπαρέντων ἐν τῷ Δεσποτικῷ σώματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ εἰς τὴν Θεόσωμον αὐτοῦ ταφήν. Τῇ ἀγία καὶ μεγάλη Παρασκευῇ», *Patrologia Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 107, στ. 75-88.

Συμεῶν Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, «Τῆς ἱεραῆς τελετῆς τοῦ Ἁγίου Ἐλαίου ἦτοι τοῦ Εὐχελαίου. ΚΕΦ. ΣΠΓ'», *Patrologia Graeca, J. Migne*, ἐπιμ. ἔκδ., Τομ. 155, στ. 516C-517A.

Το Ἱερό Κοράνιο. Μετάφραση-Σχόλια Γ.Ι. Πεντάκη Κεφ. ΚΓ' Οἱ πιστοί, (Ἀθήνα: Ἐκδοτικὸς Οἶκος Δημιουργία, 1995).

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ, (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Παπαδημητρίου, 1957).

Φίλωνα, «*Νόμων ἱεραῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἐξαήμερον*» (Ἀθήνα, Ἐκδόσεις Κάκτος, 2000).

Φίλωνα, «*Περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα κοσμοποιίας Περὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ρομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάιν*» (Ἀθήνα, Ἐκδόσεις Κάκτος, 2000).

Φίλωνα, «*Περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι*» (Ἀθήνα: 2004, Ἐκδόσεις Κάκτος).

Φίλωνα, «*Περὶ ὧν νήψας ὁ Νῶε Εὐχεται καὶ καταρᾶται καὶ Περὶ Ἀποικίας*» (Ἀθήνα: 2004, Ἐκδόσεις Κάκτος).

Φίλωνα «Περί τοῦ Βίου Μωυσέως» (Ἀθήνα:2004, Ἐκδόσεις Κάκτος).

B' ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΗΓΕΣ

A. Ελληνικά

A. Βάρβογλη, *Πορτρέτα Χημικῶν Στοιχείων. Μέρος Α'.* Οἱ ἀρχαῖοι ἑπτὰ (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Ζήτη 2001).

A.Δ. Δελήμπαση, *Πάσχα Κυρίου, Δημιουργία-Ἀνακαίνισης καὶ Ἀποστασία* (Ἀθήνα: Τύποις Γ. Κακουδάκη, 1995).

A.N. Κονταράτου, *Τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά Μυστήρια*, (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις ΣΙΡΡΙΣ, 1999).

Ἀναστασίου Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας, *Ἴχνη ἀπὸ τὴν ἀναζήτηση τοῦ ὑπερβατικοῦ. Συλλογὴ Θρησκευολογικῶν μελετημάτων* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀκρίτας, 2005).

Ἀναστασίου Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας, *Ἰσλάμ* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀκρίτας, 2006).

Ἀρχ. Κύριλλου Κωστόπουλου ἱεροκήρυκος Ι.Μ. Πατρῶν. *Ἡ Ἱερά Παράδοση γιὰ τὸ γόνυ κλίνειν. Θεολογικὴ ἀναφορά στὸ Ἰουδαϊκὸ Σάββατο καὶ στὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου* (Πάτρα 2000).

Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Π. Ἀβαγιάνου, *Τὸ Ἱερὸ Εὐχέλαιο, Φάρμακο ζωῆς καὶ σωτηρίας* (Ἀθήνα:Ἐκδόσεις Ἀποστολικὴ Διακονία, 1994).

Βόλος, 18-20 Σεπτεμβρίου 2006. Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιανῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 2007.

Γ.Β. Ἄντουράκη, *Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία καὶ Ἐπιγραφικὴ*. Τόμος Πρῶτος. Τεύχη Α' καὶ Β' Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ Ἐπιγραφικὴ (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Γ. Β. Ἄντουράκη, 2004).

Γ. Β. Μαυρομάτη, *Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου. Μὲ πατερικὴ ἀνάλυση* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀποστολικὴ Διακονία, 2004).

- Γ. Κωνσταντίνου, *Λεξικόν τῶν Ἁγίων Γραφῶν* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Γρηγόρη, 1999).
- Γ. Π. Πατρώνου, *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Μία ἐκσυγχρονιστική ἐρμηνευτική προσέγγιση* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀποστολική Διακονία, 2008).
- Γ. Σιέτπου, *Ὁ ἱερός ἀριθμός 7* (Ἀθήνα, Ἐκδόσεις Πύρινος Κόσμος, 1995).
- Γ. Σιέτπου, *Ὁ ἱερός ἀριθμός 3* (Ἀθήνα, Ἐκδόσεις Πύρινος Κόσμος, 2003).
- Γ. Φίλια, *Ἡ ἔννοια τῆς ὄγδοης ἡμέρας στή λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Γρηγόρη, 2003).
- Γ.Ν. Φίλια, *Ἡ ἀπαλλαγὴ παντός μολυσμοῦ σαρκὸς καί πνεύματος. Πτυχές τῆς σχέσεως τῶν μυστηρίων εὐχελαίου καί μετανοίας. Θεολογία ΞΕ* (1994), τεῦχος 1, 171-184.
- Γ. Γρατσέα, Ἑπτὰ, Ἐθρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια Τόμ. 5 (Ἀθήνα : Ἐργοστάσιον Γραφικῶν Τεχνῶν Μ. Πεχλιβανίδη Α.Ε. 1962) 812-813
- Γ.Σ. Γρατσέα, *Τό Σάββατον ἐν Κουμράν καί στή Καινή Διαθήκη*. Διατριβή ἐπί ὑφηγεσία. Ἀθήναι 1971.
- Γουίλιαμ Γουέστκοτ, *Ἀριθμοσοφία. Ἡ ἀπόκρυφη ἔννοια τῶν ἀριθμῶν καί οἱ μυστικές ιδιότητές τους* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Πύρινος Κόσμος).
- Δ. Γ. Δάκουρα, *Ἡ προβολή τῶν Ἀσιατικῶν Ἐθρησκευμάτων*, (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Συμμετρία, 1998).
- Δ.Γ. Δάκουρα, *Συμβολική τῶν Ἰνδικῶν Ἐθρησκευμάτων*, (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Συμμετρία, 1995).
- Ε.Π. Χριστινάκη, *Βιβλική Ἀρχαιολογία-Θεσμολογία. Εἰδικὰ θέματα-Τεῦχος Β'* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Συμμετρία, 2008).
- Η.Β. Οἰκονόμου, *Ἀρχαιολογία καί Θεσμολογία τῆς Βιβλικῆς Παλαιστίνης* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Παπανικολάου, 2004).
- Θ. Ι. Κουμαριανού, *Σημειώσεις Ἐρμηνείας Θείας Λειτουργίας* (Ἀθήνα: 2005).
- Ι. Μιχαήλ, *Ὁ ἀριθμός 7 ὡς δηλωτικόν ποσότητος, ὡς ἱερός καί μυστικός ἀριθμός, ὡς κοσμογονικόν στοιχεῖον, ὡς περιέργος σύμπτωσης* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἴδεοθέατρον, 2003).

Ί.Ν.Γιαννακόπουλου, *Ερμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως* (Ἐκδόσεις Π. Φουρναράκη, Καλάμαι, 1950).

Ι.Δ. Καραβιδόπουλου, Βιβλική Βιβλιοθήκη 13, *Ἀπόκρυφα Χριστιανικά Κείμενα Α΄ Ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρνάρα, 2009).

Ί. Παλαιτσάκη, Ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστὶ (Ἰδιωτικὴ ἔκδοση, Ἀθήνα 2004).

Κάρεν Ἄρμστρογκ στο βιβλίο τῆς ἠ΄ Ἱστορία τοῦ Θεοῦ (Αθήνα: Ἐκδόσεις Φιλίστωρ 2002).

Κ.Σ. Βλάχου, *Τὸ Σάββατον ὡς ἔκφρασις τῶν ἀνθρωπιστικῶν κατευθύνσεων τῆς Π. Διαθήκης*. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1981.

Μ. Κ. Παπαθανασίου, *Καθημερινή της Κυριακῆς: Ἑβραϊκὸ Ἡμερολόγιο καὶ ἑορτασμὸς τοῦ Πάσχα*, 8 Ἀπριλίου 2001.

Ν. Δ. Κλουβάτου, *Συμβολισμοὶ Ἀριθμῶν* (Ἀθήνα: Γνώση καὶ Βιβλίο, 2009).

Ντάνιελ Ρόπς, *Ἡ καθημερινή ζωὴ τῆς Παλαιστίνης τοῦ Ἰησοῦ* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Δ.Ν. Παπαδήμα, 1999).

Ὁ.Βατίδου: *Ὁ Ἀριθμὸς Ἑπτὰ καὶ στὴν Μικρασιατικὴ Λαογραφία*. (Ἀθήνα: Τυπογραφεῖο Διονύσιου Δ. Δεσύλλα, 1970).

Π.Ι. Σκαλτσὴ, *Λειτουργικὲς Μελέτες ΙΙ* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρνάρα, 2009).

Σ. Ἀγουρίδη, *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρνάρα, 1984).

Σ. Ἀγουρίδη, Σ. Βαρτανιάν, Γ. Γρατσέα, Γ. Μαραγκοῦ, Γ.Ρηγόπουλου, Σ. Φρέρη, Κ. Χιωτέλλη, *Λεξικὸν Βιβλικῆς Θεολογίας*. Μεταφρασμένο ἀπὸ τὰ Γαλλικά (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Βιβλικὸ Κέντρο Ζωῆς, 2006).

Σ.Α. Θεολόγου, *Το Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο Ἀποκαλύπτεται. Μυστικὸς Κώδικας τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας καὶ Μυθολογίας* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις ΡΑ-ΜΑ-ΦΑ Ροή στὴν Φύσιν τοῦ Φωτός, 1995).

Σ.Α. Θεολόγου: *Κωδικὸν Λεξιλόγιον* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις ΡΑ-ΜΑ-ΦΑ Ροή στὴν Φύσιν τοῦ Φωτός, 1997).

Σ.Σ. Δεσπότη: *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Τὸ βιβλίον τῆς προφητείας. Λειτουργικὴ καὶ Συγχρονιστικὴ Ἑρμηνευτικὴ Προσέγγιση*. Τόμοι Α' καὶ Β' (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἄθως, 2007).

Σειρά: Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη. Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας. Εἰδικὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως. Τὸ Χριστιανικὸν Ἑορτολόγιον. Πρακτικὰ Η' Πανελληνίων 11.Λειτουργικὸν Συμπόσιον Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων.

Στεφάνου Μπάλη, *Μαθηματικὰ καὶ ποίηση ἀπὸ τὸν Ἀρχιμήδη στὸν Ἐλύτη* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Νησιῶδες, 2011).

Τ.Σ. ΛΗ-Φ. ΜΠ. ΜΠΟΝΤ, *Ἀριθμοσοφία στὰ Ἑλληνικὰ Κείμενα τῶν Γραφῶν* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Πύρινος Κόσμος, 1992).

Φ.Α. Δημητρακόπουλος, *Ἅγιος Ἐλισσαῖος* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις ERGO, 2005).

Χ. Καράκολη, *Ἡ θεολογικὴ σημασία τῶν θαυμάτων στοῦ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρνάρα, 1997).

Β. Ξενόγλωσσα

A. Castaglioni, *Histoire de la medicine* (Paris, Payot, 1931).

A Concordance to the Septuagint and the other Greek versions of the old testament (including the apocryphal books) by the Late Edwin Hatch and Henry A. Redpath Volume I A-I (Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz-Austria, 1954) (ii) *Ταμείον (ἦτοι Εὐρετήριον τῶν Λέξεων τῆς Καινῆς Διαθήκης)*. Κατ' ἐπιτομὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Erasmus Schmidt ὑπὸ W. Greenfield. (Ἀθήνα: Ἐκδοτικὸς οἶκος Ἀστήρ, 1977).

A. Kapelrua, «The Number Seven in Ugaritic Texts», *Vetus Testament*, 18 (1968) 494-499.

J.C. Cooper, *An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols* (Αθήνα: Πύρινος Κόσμος, 1992).

J.D. Watson, F.H.C. Crick, «A Structure for Deoxyribose Nucleic Acid» *Nature* 171 (1953) 737-738.

Jean-Eduardo Cirlot, *Dictionario de simbolos* (Αθήνα: Έκδόσεις Κονιδάρη, 1995).

Louis-Claude de Saint Martin, *De Nombres* (Αθήνα: Έκδόσεις Πύρινος Κόσμος, 1998).

Man, Myth & Magic. *The illustrated encyclopedia of mythology, religion and the unknown marshell* (Lavendish New York, London, Toronto, Sydney, 1995).

R.M. Cormack, *Heptadic structure of scripture with a chapter on seven and four in nature* (Limited London Edinburg New York: Marshall Brothers, 1923) 15.

R. Samuel, *Seven the Sacred Number. Its Use in scripture, and its application to biblical criticism with a chapter on the bible and science* (London, Kegan Paul, Trench & Co., I, Paternoster square).

The Urantia Book, *Revealing the Mysteries of God, the Universe, Jesus, and Ourselves* (Printed in Canada: Urantia Foundation, 533 West Diversey Parkway, Chicago, Illinois 60614, USA 2010).

J. Limburg, «Sevenfold Structures in the Book of Amos», *Journal of Biblical Literature*, 106(2) (1987) 217-222.

J.A. Whitlark, M.C. Pearsons, "The "Seven" Last Words: A Numerical Motivation for the Insertion of Luke 23.3a. *New Testament Studies* 52, (2013) 188-204

R. Gordis, «The Heptad as an Element of Biblical and Rabbinic Style». *Journal of Biblical Literature*, 62(1) (1943) 17-26.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

<http://afgen.com/seven.html>

http://www.le.ac.uk/ha/seecorn/gag_sds.html
http://www.wadsworth.com/religion_d/special_features/symbols/Islamic.html
<http://www.blavatsky.net/Blavatsky/arts>
<http://www.buzzle.com/articles/facts-about-the-number-seven.html>
<http://wiki.answers.com/Q/what-is-the-significance-of-the-number-seven-in-the-Bible>
<http://www.essortment.com/all/nmbersbible-rfyq.htm>
<http://www.biblestudy.org/bibleref/meaning-of-numbers-in-bible/7.html>
<http://www.angelfire.com/az/rainbowbridge/seven.html>
<http://www.lexilogia.gr/forum/showthread>
<http://www.musipedia.gr>
<http://sfrang.com/historia/graphics/eggrafa/kuenste.htm>
<http://wiki.kithara.gr>
<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B1%CE%B2%CF%85%CE%BB%CF%8E%CE%BD%CE%B1>
<http://www.na-thes.gr/>
http://www.nea-acropoli.gr/index.php?option=com_content@view=article&id=240:-7--&catid=67:2008-03-23-17-34-25&Itemid=98
<http://www.augustinus.it/italiano/index.htm>
<http://greekstars.co/greekstars/index.php?showtopic=25706>
<http://users.hol.gr/~pbklukas/EikonesNaou/NMProvatikiKolumvithra.jpg>
<http://www.aconqueringfaith.net/2009/01/until-you-recognize.html>
<http://greekstars.co/greekstars/index.php?showtopic=25706>

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

A	N
Ab, 34 Adhvaryu, 29 Agnidh ἢ Agnidhra, 29 Ancients, 36 Austria, 59, 341	Nestr, 29 Nif, 34 number, 17, 26, 342
B	R
Ba, 34 Bas, 34 Being, 36 Bible, 17, 342 Brahman, 29 Buddhi, 34	R. Samuell, 49, 63, 342 R.M. Cormack, 61, 342 rajju, 29 Rsis, 28
E	T
Erasmus Schmidt, 59, 341 ERGO, 68, 341	TLG (Thesaurus Linguae Graeca), 15
F	U
Father, 35, 36 Ford, 91 Foundation, 34, 36, 342	Urantia, 34, 36, 342
H	W
Heptadic structure, 61, 342 Hotr, 29	W. Greenfield, 59, 341
K	Z
Ka, 34 Kama, 34 Kundalini Yoga, 30	Ζωροαστρισμός, 29
M	A
Maitra-Varuna, 29 Manas, 34 Master, 36	A. Βάρβογλης, 49
	᾿Α
	Ἄαρών, 66, 67, 152, 153 Ἄβαταζ᾿α, 80 Ἄββακούμ, 168 Ἄβεντίνος, 18 Ἄβιά, 82 Ἄβιμέλεχ, 66 Ἄβιούδ, 82 Ἄβραάμ, 62, 65, 73, 81, 82, 84, 137, 143, 170, 192, 252, 290, 294

	Ψ	Ψήνα, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 34, 37, 43, 47, 58, 59, 63, 67, 68, 69, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 101, 112, 113, 116, 124, 132, 136, 149, 154, 159, 160, 161, 209, 217, 218, 268, 324, 327, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342	
Ψβραμ, 62, 82 Ψγαλμα, 18, 60			
	Ψ	Ψθλητής, 279	
Ψγγείο, 116			A
	Ψ	Ψίγυπτος, 153	
Ψγγελος, 63, 248			Ψ
	Ψ	Ψΐδιον, 77	
Ψγελάδα, 82			A
	Ψ	Ψιθανόλη, 48 Ψιθερικό, 31 Ψίλειμ, 153 Ψΐμα, 66, 118, 249, 280, 283 Ψΐνιγμα, 73, 126 Ψΐολική, 47 Ψΐσθήσεις, 6, 41, 42, 152, 155, 156, 164, 195, 199, 219, 257, 269	
Ψγία Γραφή, 13, 16, 86, 93, 101, 120, 170, 182, 207, 273, 299 Ψγία Παρασκευή, 323			
	Ψ		Ψ
Ψγιο Πνεΐμα, 10, 110, 163, 168, 175, 177, 212, 219, 263, 269, 271, 272, 273, 275, 276, 277, 280, 282, 283, 284, 321			
	Ψ	Ψκαρπος, 119	
Ψγνότητα, 20			Ψ
	Ψ	Ψκηδία, 109 Ψκοή, 6, 116, 164, 190, 257 Ψκοινωνητος, 108 Ψκολασία, 65 Ψκολουθία, 137, 209, 210, 317, 320 Ψκρόπολη, 46 Ψκτΐνα, 156 Ψλεύρι, 298 Ψλήθεια, 9, 58, 64, 65, 74, 100, 132, 137, 174, 232, 272, 274, 281 Ψλκυόνα, 9, 105, 106 Ψλληγορία, 43, 123, 319, 336 Ψλληλοδιαδοχή, 220 Ψλλόφυλος, 198 Ψλφάβητο, 246 Ψμάν, 80	
Ψγνωσία, 149, 177, 189, 191 Ψδάμ, 83, 120, 124, 170, 203, 252, 290, 294 Ψδαμάντινη, 99 Ψδοΐ, 84 Ψδιάλειπτη, 220 Ψδύνατος, 73			
	Ψ		
Ψδυτα, 58			
	Ψ		
Ψέρας, 81, 95, 167, 276 Ψζώρ, 82 Ψθάνατοι, 29			

ά
αμάρτημα, 90, 111, 113, 115, 118, 120, 121

ά
αμέλεια, 109
Άμερική, 6, 7, 48

Ά
Άμεσα Σπέντα, 29

ά
αμήτωρ, 40
Άμινοδάβ, 82, 83

ά
άμφια, 67

Α
Άμφιλόχιος, 138, 255, 256, 257, 258
Άμών, 83
Άμώς, 83
ανάλυση, 62, 89, 90, 99, 164, 166, 171, 172, 180, 208, 209, 261, 338
άνανέωση, 128
ανάπλαση, 217, 234
Άνάσταση, 71, 94, 150, 159, 160, 213, 226, 233, 248, 249, 255, 257, 259, 268, 278
άναστάτωση, 118
άνατολή, 92
άνδρεία, 47, 165
άνεξιχνίαστο, 23
άνέχομαι, 221

ά
άνθρωπος, 9, 30, 31, 32, 36, 37, 58, 64, 70, 81, 105, 127, 128, 132, 156, 172, 197, 203, 234, 236, 237, 256, 259, 264, 277, 281, 282, 306

Α
Άνταρκτική, 48
άντιγραφή, 63
άντίληψη, 210, 271
Άντιοχέας, 93

άντιστροφή, 200
Άντίχριστος, 90
άνωμαλίες, 42
άορατος, 229
άπαγγελία, 235
άπάθεια, 166, 189, 194, 238, 285, 302

ά
άπαλό, 191

ά
άπαρασάλευτο, 176
άπάτη, 194, 198, 283
άπέραντος, 22
Άποκάλυψη, 9, 12, 84, 85, 86, 87, 90, 91, 148, 153, 212, 269, 338, 340
Άποκρυφισμός, 104
άπόλειψη, 159
Άπόλλωνας, 102
άπόρθητο, 46
Άποστολική, 85, 209, 338
Άπόστολος Παῦλος, 89, 112, 125, 161, 279, 283
άποτομή, 131
άποχέτευση, 42
Άράμ, 82, 83
Άρβανάς, 69
άργία, 70, 71, 102, 243, 258, 300

ά
άργυρος, 49, 51, 104

ά
άρετή, 166, 173, 177, 180, 183, 187, 189, 198, 200, 238, 240, 243, 245, 264, 302, 307
Άριθμολογία, 11, 33, 245, 267, 287, 317, 319
άριθμός, 8, 9, 10, 12, 16, 17, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 30, 32, 37, 39, 40, 41, 44, 45, 48, 51, 52, 54, 58, 60, 62, 64, 67, 69, 72, 85, 90, 93, 94, 96, 100, 101, 107, 120, 124, 130, 138, 144, 145, 146, 147, 150, 152, 153, 155, 158, 160, 161, 164, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 200, 202, 206, 207, 208, 210, 213, 222, 246, 260, 288, 290, 293, 296, 297, 299, 303, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 317, 318, 320, 338, 339
Άριθμοσοφία, 26, 33, 34, 101, 318, 319, 338, 341
άριστερά, 42, 96, 115, 321, 323

	Ά		Ά
Άριστος, 129		Άσπιν, 80 άστρικό, 34	
	Ά		Ά
Άρκτικός, 48		Άσωτη, 263	
	Ά		Ά
Άρκτος, 42		Άτλαντικός, 49	
	Ά		Ά
Άρμα, 28		Άτμα, 34	
	Ά		Ά
Άρμονία, 26, 40		άτομικό βάρος, 48	
	Ά		Α
Άρνιον, 64, 90 Άρσενικό, 309 Άρταξέρξης, 79 Άρτεμίσιο, 18		Αύγουστίνος, 38, 133, 147, 151, 160, 161, 249, 310, 311, 323	
	Ά		Ά
Άρτος, 149, 203, 279		Άυλη, 39	
	Ά		Α
Άρφαξάδ, 83 Άρχαῖος, 124 Άρχές, 38 Άρχιερέας, 67 Άρχιτέκτονας, 279 Άρχιτεκτονική, 53 Άσά, 82 Άσήμι, 30, 68, 174, 191, 261 Άσία, 48		αύτιά, 19, 42, 138	
	Ά		Ά
Άσκηση, 138, 143, 199, 238 Άσπονδος, 119 Άσπρο, 67		Άφηση, 113, 124, 125, 263	
	Ά		Ά
		Άφρική, 48 Άφροδίτη, 96, 104	
			Ά
		Άχαζ, 83	

Α

Άχειμ, 82
Άχούρα Μούτζδα, 30

Β

Βαβέλ, 24, 274, 277
Βαβυλώνα, 10, 65, 161, 164
βαδίζω, 55
Βαζᾶν, 80
βαθμίδες, 30, 31
βάθος, 41, 59, 112
Βάπτισμα, 68, 149
βαρεῖα, 42
Βασιλεία, 58, 64
Βέδες, 28, 102
Βηθλεέμ, 85, 247, 248
βιβλίο, 2, 22, 33, 34, 36, 43, 44, 52, 64, 65, 66, 67, 87, 92,
101, 107, 112, 158, 160, 178, 206, 209, 220, 276, 310,
314, 340
Βιβλιογραφία, 342
Βίβλος, 15, 60, 319
Βιμινάλιος, 18
Βοάς, 20
Βοόζ, 83
βουλή, 175, 177, 180
βραχύς, 42
Βωρατζή, 80

Γ

Γ. Γρατσέας, 222
Γ. Κωνσταντίνου, 63, 338
Γ.Π. Πατρῶνος, 84
γάμμα, 45
γάμος, 93
γαστριμαργία, 184
γεγονός, 41, 63, 72, 75, 87, 89, 93, 94, 109, 111, 115, 123,
129, 149, 159, 168, 181, 260, 262, 271, 305
γεμάτρια, 100
γενεαλογία, 81, 120, 291
Γένεση, 38, 60, 65, 66, 81, 95, 210, 318
γενναιόδωρος, 124
γέννηση, 89, 139, 203, 247, 248, 272, 310
γένοιτο, 75, 76, 77
γέρων, 128
γεύση, 116, 164, 235, 257
γεωμετρία, 40

γή, 29, 30, 41, 65, 70, 75, 79, 81, 91, 95, 105, 114, 116,
118, 120, 126, 131, 155, 156, 172, 178, 180, 182, 191,
192, 195, 196, 203, 226, 228, 229, 230, 237, 245, 264,
278, 280, 282, 288, 297, 306, 321

Γιόγκα, 30
γιομάτο, 64
Γκίζα, 18
γλώσσα, 15, 21, 22, 58, 95, 284
Γότθοι, 280
Γουίλιαμ Γουέσσκοτ, 26, 34, 338
γράμμα, 38, 183, 185, 187, 188, 219, 244
γραμματεῖς, 228
γραμμή, 41, 47, 96
γραπτός, 148, 183, 188
γραφόμενο, 23
Γρηγόριος Νύσσης, 113, 123, 158, 213, 236, 282, 283,
295
Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, 123, 217, 219, 277, 287, 290,
299, 305

Δ

Δ. Ν. Μαρωνίτης, 53
Δ.Γ. Δάκουρα, 29, 339
δάκρυα, 42
Δαλιδά, 73, 132, 198
δάνειο, 183
Δανιήλ, 77, 92, 110, 195, 279
δασύς, 42
Δαυῖδ, 83
δεκάδα, 21, 40, 46, 147, 178, 190, 297, 308, 313
δεκαοχτώ, 24
δεκαπέντε, 24, 193
δεκατέσσερα, 55, 193
δεκατρία, 23
δεξαμενές, 42
δεξιά, 42, 64, 65, 96, 115, 146, 321, 323
Δεσπότης, 87, 88, 91, 92
Δευτερονόμιο, 91
δεύτερος, 41, 55, 158, 252, 268, 277, 300
δημιουργία, 30, 41, 94, 100, 126, 137, 139, 183, 238, 258,
268, 290
διαδήματα, 65, 90
διαδίκτυο, 15
διάνοια, 95, 165, 166
διαπίστωση, 63, 113, 149, 174, 260
διάρκεια, 42, 78, 91, 130, 197, 306
διαρκής, 119, 124, 220
Δίας, 96
διάσταση, 42, 47, 104, 159, 190, 210

διάστημα, 33, 74, 177, 190, 228, 230, 252
διαυγές, 191
διαφορά, 71, 87, 99, 308
διαχρονικότητα, 8, 22
διδασκαλία, 37, 120, 312
διηγετικές, 212, 269
δικαιοσύνη, 47, 78, 100, 110, 126, 189, 245, 275
Διονύσιος, 2, 299
διπλάσιο, 39
διπτός, 320
δόγμα, 2, 291
δοῦλος, 73, 127
δράκοντας, 65
δραστικός, 144, 145
δύναμη, 21, 23, 30, 37, 39, 41, 74, 78, 90, 110, 119, 131,
132, 163, 177, 183, 184, 194, 203, 232, 272, 276, 280,
297, 298, 300, 301, 303, 312, 313
δυνατός, 122, 176, 261, 276
δύση, 23
δυσνόητα, 12, 59, 86, 183
δυσχείρωτο, 46
δωρική, 47

Ε

Ε.Π. Χριστινάκη, 69, 339

Έ

έαρινή, 71

Έ

έβδομάδα, 24, 66, 69, 70, 71, 102, 109, 124, 126, 147, 268,
285, 291, 292, 303, 311

Έβδομαῖος, 102
έβδομήκοντα, 94
Έβδομογενής, 102

Έ

Έβερ, 83

Έ

Έβραῖος, 72, 114

Έ

έγκράτεια, 47, 110, 199, 272

έδάφια, 13, 15, 17, 32, 59, 77, 79, 99, 100, 139, 147, 163,
210, 211, 212, 213, 216, 268, 273, 314, 317, 318, 319,
320

Έζεκίας, 83

Ε

εἶδη, 29, 31, 39, 42, 47, 51, 142, 187, 306

εἰκοσιτετράωρα, 69

Εἰρηνικός, 49

Έ

έκδηλες, 317

Έ

έκδικούμενος, 294

έκδόσεις, 237, 286, 299, 331

Έκκλησιαστής, 244

έκκρίσεις, 42

Έ

έκλαιγε, 73

έκταση, 16, 23, 77, 280

Έ

έλαιοδοχεῖο, 179

Έλεάζαρ, 83, 155

έλεγεία, 53

Έ

Έλενα Πέτροβνα Μπλαβάτσκι, 27

Έ

έλεος, 62, 72

Έ

Έλιακείμ, 82, 83

Έλιέζερ, 84

Έλιούδ, 82

Έλισσαῖος, 10, 68, 69, 199, 200, 291, 341

Έ

έλλειψη, 79, 130, 207

	Ξ		Ξ
Έλληνας, 319		Έξοδος, 10, 161	
	Έ		έ
Έλληνικός Κώδικας, 21		έξωτερικά, 42	
	Έ		έ
Έλμωδάμ, 84		έορτή, 10, 38, 56, 80, 217, 220, 221, 223, 224, 226, 245,	
έλιπίδα, 110, 148, 197, 271		256, 259, 267, 275, 288, 298	
έμβόλιμος, 72		έορτολόγιο, 220	
	Ξ		Ξ
έμβρυο, 42		έπαρση, 109, 163	
έμμηνης, 42			έ
	έ	έπαρυστριίδα, 179	
έμπαθής, 193		έπιγραμματική, 54	
έμπρός, 42		έπιθυμητικό, 47, 155, 313	
έμφάνιση, 64, 149, 206		έπιλεκτική, 59	
	Ξ	Έπιμανής, 92	
έναρξη, 128		έπίπεδο, 31, 39, 40, 47	
	έ	έπιστήμη, 37, 103, 167, 176, 238, 300	
ένδελεχής, 182		έπιτίμια, 108	
ένέργεια, 122, 144, 168, 173, 185, 208, 238, 239, 241, 243,		έπιφάνεια, 41, 47, 48, 96, 111, 122	
273, 281, 284, 300, 301, 304, 308		Έπιφανής, 92	
ένθύμηση, 184		έποχή, 23, 24, 44, 52, 91, 133, 138, 161, 188, 253, 275,	
	Ξ	319	
	Ξ		Ξ
έννοια, 26, 33, 34, 65, 112, 160, 209, 222, 274, 320, 338		έποψ, 137	
	έ		έ
έντολές, 150, 156, 173		έπτά, 1, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22,	
Ένώς, 83		23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 39, 40,	
Ένώχ, 83, 290, 294		41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 51, 58, 60, 62, 64, 65, 66,	
	Ξ	67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 84,	
έξι, 24, 29, 32, 38, 43, 46, 69, 70, 73, 80, 103, 131, 142,		86, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 96, 99, 102, 103, 104, 106,	
143, 144, 159, 165, 178, 246, 269, 288, 290, 296, 297,		107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 118, 120, 121,	
298, 303, 308, 309		122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133,	
		134, 135, 136, 137, 138, 139, 144, 145, 147, 150, 152,	
		154, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 167, 168,	
		169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 178, 179, 180, 181,	
		182, 183, 186, 187, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 198,	
		201, 202, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 216, 221,	

222, 223, 225, 242, 246, 249, 250, 268, 286, 287, 288, 290, 293, 294, 296, 298, 299, 302, 303, 305, 311, 312, 314, 317, 318, 319, 320		έ	
έπτάδωρο, 213			έσωτερικά, 42
έπτακέφαλο, 28			Έσωτερισμός, 28, 31
έπτάκις, 3, 15, 79, 112, 114, 211, 294, 311		Έ	
έπτάλοφες, 20			Έτεροθαλή, 53
έπτάλοφη, 65		Ξ	
έπταπάπαιδο, 206			Έτος, 70, 71, 72, 80, 92, 95, 108, 128, 165, 222, 268, 285, 288, 291
έπταπόνηρος, 4			
έπτασύλλαβα, 55			
έπταχόρδη, 19			
έπτάχορδη, 19, 42			
	έ		έ
έπωδός, 87			έτυμολογία, 172, 318
	Έ		E
Έρμής, 19, 96, 104			εύθεια, 96
			εύθύγραμμη, 46
	Έ		εύθυμία, 80
Έρμονθί, 184			εύκαιρία, 47, 104, 136, 151, 171, 181, 231
			εύκοσμία, 176
	Ξ		εύλάβεια, 64
έρυμα, 46			Εύρώπη, 48
			ευσέβεια, 175, 177, 180, 244, 249, 272, 279, 280
	έ		εύσπλαχνία, 72, 235
έρώτημα, 60, 111			εύτυχία, 30, 197
Έσδριήλ, 184			Εύφρατης, 136
Έσθήρ, 79			εύχαριστία, 93, 127, 178, 298, 322
Έσλίμ, 83			εύχέλαιον, 93
	Ξ		Ξ
έσπερος, 279			ΐφηβος, 128
			έ
	Έ		έφτά, 19, 55
Έσρώμ, 82, 84			Z
έσχατολογική, 85, 92			ζέουσα, 267
	Ξ		ζεύγη, 40, 70, 130
έσω, 96			Ζεύς, 104
			ζήλεια, 109
			ζηλοφθονία, 109
			Ζοροβάβελ, 10, 82, 83, 172, 173, 290, 294
			ζῶα, 47, 106, 116, 137, 161, 167

ζωή, 13, 18, 34, 58, 67, 94, 112, 114, 119, 126, 136, 158,
164, 165, 166, 176, 183, 188, 203, 220, 230, 243, 247,
263, 271, 272, 281, 282, 291, 303

Ζωροάστρης, 45

ζωσμένος, 55

ή

ήγεμονικός, 40, 41

ήδονή, 9, 138, 165, 200, 203

ή

ήλιος, 24, 137, 178, 198, 229, 242, 278

ή

ήμέρα, 6, 9, 25, 38, 43, 66, 67, 69, 71, 72, 94, 95, 102, 111,
125, 126, 130, 136, 137, 139, 153, 158, 159, 160, 193,
211, 212, 220, 221, 223, 225, 228, 239, 240, 241, 243,
247, 250, 252, 255, 258, 265, 267, 268, 278, 281, 286,
288, 298, 301, 302, 311, 319, 320, 321, 322, 328, 337

Ήμεροβαπτιστές, 97

ήμερολόγιο, 8, 54, 69, 71, 220

Ήμερολόγιο ενός άθεάτου Ἀπριλίου, 53, 54

ήνία, 28

ήρεμία, 42

Ἡσαίας, 137, 180, 247

Θ

θάλασσα, 65, 91, 106, 135, 146, 150, 232

Θαλάσσιος, 156, 161, 213

Θαλής ὁ Μιλήσιος, 18

Θαμναθά, 73, 80

θανάσιμα άμαρτήματα, 4, 20, 109

θάνατος, 96, 118, 165, 198, 226

Θάρρα, 80

θαύματα, 18, 68, 90, 93, 109, 149, 200, 256, 257, 263, 266,
306, 319

θέληση, 166

θεολογία, 17, 38, 151, 182, 216, 238, 295, 307, 320

Θεός, 9, 13, 28, 35, 36, 38, 43, 60, 64, 66, 70, 74, 75, 79,
83, 95, 101, 102, 105, 106, 109, 111, 115, 118, 126, 134,
139, 152, 172, 173, 180, 181, 183, 185, 188, 189, 195,
201, 202, 218, 221, 223, 225, 228, 230, 231, 232, 235,
238, 239, 241, 243, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 256,
257, 259, 264, 266, 268, 271, 272, 274, 275, 277, 282,
283, 284, 288, 290, 292, 294, 296, 297, 307, 309, 311

Θεοσοφία, 31

Θεουργία, 37

θεραπεία, 209, 256, 258, 262, 267

Θεσμολογία, 69, 339

Θεσσαλονίκη, 28, 50, 52, 88, 90, 102, 103, 104, 106, 108,
111, 123, 138, 142, 143, 144, 149, 151, 153, 156, 157,
160, 162, 169, 170, 171, 172, 175, 182, 192, 193, 194,
195, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 206, 237, 286, 297,
299, 313, 331, 332, 333, 334, 336, 337, 339, 340, 341

θεωρητικός, 165

θεωρία, 159, 165, 166, 180, 185, 186, 187, 238, 241, 297,
302, 304, 305, 307

θηρίον, 65, 90

θηρσκεία, 24, 64, 107, 317

θρόνος, 7

θυμικό, 47, 155, 165, 313

θύρα, 159

θυσία, 60, 68, 70, 194, 275, 291, 321

Ι

Ι. Ναυή, 291

ΐ

ΐακώβ, 12, 74, 82, 83, 84, 153

ΐάκωβος, 148

ΐάμβλιχος, 44, 45

ΐάρεδ, 83

ίατρός, 266, 282

ΐαχειν, 20

ιδιότητα, 167, 194, 307

ΐεζεκιήλ, 276

ι

ιέρεας, 20, 66, 79, 291, 294

ΐεριχώ, 74, 195

ιέρός, 26, 27, 30, 147, 320, 338, 339

ιεροσύνη, 93

ιερότητα, 24, 33, 99, 142, 154, 317, 320

ιεροφάντης, 20

ΐερώνυμος, 159

ΐ

ΐεσσαί, 83, 130

ΐεχονίας, 83

ΐησοϋς, 74, 146, 149, 172, 173, 192, 195, 237, 247, 259,
295, 305, 307

ΐλλινός, 34

ΐνδικός, 49

Ἰνδός, 29
Ἰνδοστάν, 26
Ἰνδουϊσμός, 28
Ἰοθόρ, 79
Ἰούδας, 37, 82, 83, 84

Ἰ

Ἱπποκράτης, 128

Ἰ

ἵππος, 167, 168

Ἰ

Ἰσαάκ, 82, 84, 170, 242, 321
ἰσάγγελος, 37
ἰσημερία, 71
Ἰσλάμ, 32
ἰσότιμη, 166
Ἰσραήλ, 12, 60, 62, 74, 152, 153, 160, 161, 188, 223

ἰ

ἰστορία, 80, 122, 172, 181, 211, 234, 310

ἰ

ἰσχνές, 75
ἰσχύς, 132, 175, 322
Ἰωαννάς, 83
Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, 121, 123, 213, 217, 264, 265, 275, 276, 277, 286
Ἰώβ, 73, 176, 265, 290
Ἰωδαῖς, 83
Ἰωνάθαν, 188
Ἰωνᾶς, 83
Ἰωράμ, 82, 84
Ἰωρείμ, 84
Ἰωσαφάτ, 82
Ἰωσή, 83
Ἰωσήφ, 84
Ἰωσήφ, 75, 83, 84, 138, 211, 227, 229, 230, 231, 234, 235, 236, 248
Ἰωσίας, 83

Κ

Κάαμπα, 32
καθ' ὁμοίωση, 156

καθαρός, 144, 200
καθέκαστα, 23
Καίλιος, 18
Κάιν, 9, 38, 43, 112, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 123, 125, 192, 210, 294, 337
καιρός, 47
κακός, 37
Καπιτωλίνος, 18
κάππα, 46
Καππαδόκες Πατέρες, 12, 16, 39, 84, 95, 99, 143, 210, 314, 319
καρδία, 42, 75, 76, 95, 264
κασσίτερος, 49, 50, 104
καταισχύνη, 119
κατάμεστη, 70, 191
κατάρτιση, 59
κατάσταση, 36, 77, 158
κατσικά, 82
κάτω, 29, 42, 65, 86, 96, 167, 178, 180, 195, 203, 230, 291, 321, 323
κεφάλαιο, 32, 36, 59, 121, 129, 135, 153, 190, 222, 240, 249, 311
κεφαλή, 42, 80, 132, 175, 267, 279
κῆτος, 137, 321
Κίμων Φράιερ, 54
κίνδυνος, 177
κίνηση, 41, 42, 47, 96, 156, 167, 168, 173, 184, 191, 225, 241, 243, 299, 300, 302, 322
κλειδιά, 27, 28, 33, 216
Κλείς τοῦ Γ. Σχολαρίου, 16
Κλεόβουλος ὁ Ρόδιος, 18
κλητή, 102, 211
Κοέν, 37
κοιλία, 42
κοινή, 96, 216
κόκκινο, 65
κολόνες, 20
Κορέ, 9, 152
κορυφή, 24, 65
κρᾶμα, 30
κρασί, 191, 283
Κρήτη, 26
κριός, 137
κρίση, 126, 169, 173, 256, 307, 309
Κρίσνα, 30
Κρόνος, 96, 104
κτύπημα, 73
κυκλικός, 144, 145, 168
Κυμβάλειο, 27

Κυριακή, 6, 203, 221
Κυρινάλιος, 18
Κύριος, 68, 70, 74, 76, 79, 94, 105, 113, 118, 122, 130,
135, 136, 141, 150, 153, 166, 173, 181, 192, 196, 232,
240, 241, 250, 251, 255, 256, 265, 276, 283, 291, 307,
311
κώδικας, 21
Κωνσταντινούπολη, 20, 105
Κωσάμ, 84

Λ

Λάβαν, 74
λαγνεία, 109
λάδι, 179, 191
Λάμεχ, 9, 73, 83, 112, 119, 120, 122, 125, 210, 290, 294
λαογραφία, 22
λαός, 81, 135, 152, 153, 183, 213, 242, 268, 291, 295
Λείαν, 74
λέξεις, 60, 62, 216, 229
λέπρα, 68
Λευϊ, 84
Λευϊτικό, 91, 209, 223
λήθη, 111, 280
λήμματα, 15
Λητώ, 103
λίθος, 32, 247, 294
λιονταρόπουλο, 232
λογική, 20, 71, 167, 243
λογισμός, 183, 245
λόγος, 29, 51, 76, 96, 129, 161, 165, 168, 172, 180, 188,
190, 195, 197, 202, 211, 216, 219, 227, 228, 229, 231,
241, 242, 243, 250, 262, 277, 284, 293, 297, 300, 306,
312, 326, 329
Λουκᾶς, 81
λυδική, 47
λύπη, 234
λύρα, 19, 20, 42, 103
λυχνάρι, 179
λυχνία, 70, 174, 175, 177, 178, 180, 291

Μ

Μαάθ, 83
μαγικό, 23
μαγνήτης, 23
Μαδιάμ, 79
Μαδιανίτιδα, 155
μαθητής, 125
Μαθουσάλας, 73, 83

Μαϊνάν, 83
μακάριο, 301
μακαριότητα, 166
μακροζωΐα, 30
μακροσκελής, 182
Μανασσής, 83
μανία, 166
Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, 16, 39, 95, 156, 236, 297
Μάρθα, 76
Μαρία Νεφέλη, 52
Μαριβάλ, 188
Μαρνούκ, 24
Μάρουα, 33
Μαρτίνες ντε Πισκουάλλυ, 37
Μασοριπικό, 135
Ματθαῖος, 81, 263
Ματθάν, 83, 84
Ματθίας, 161
μάτια, 19, 42, 64, 156, 172, 173, 180, 230, 243, 257, 262,
264
Ματταθαῖς, 83
Ματταθίας, 83
μεγαλείο, 21, 35
μεγαλυνάρια, 55
Μέγας Βασίλειος, 41, 103, 107, 108, 109, 110, 112, 114,
117, 118, 123, 129, 130, 135, 286, 323
μέγεθος, 42, 47, 121, 137, 197
μεθοδολογία, 15
μειράκιον, 128
Μελεᾶς, 83
Μελελεήλ, 83
μέλι, 263
μελλοντολογία, 85
Μελχί, 84
μερίδα, 130, 185, 288, 293
Μερού, 30
Μερώβ, 181, 184, 185, 187
Μεσοπεντηκοστή, 13, 258, 259, 268, 320, 321
μεσότητα, 46, 259
μεταβολή, 50, 180, 262
μεταλλειολογία, 49
μέταλλο, 30, 89
μετάνοια, 87, 93, 121
μετοχή, 159, 202, 301
μέτρα, 24, 310
μῆκος, 41, 148
μήνας, 71, 92
μνήμη, 217, 218, 285, 328
μοιχευόμενος, 122

μόλυβδος, 49, 51, 104
μολύβι, 30, 174
Μονή τῆς Χώρας, 105
Μονόγραμμα, 53
μορφές, 28, 34, 123
μύηση, 173
μυστικό, 23, 185, 193, 202, 304, 308
μύτη, 19
μώλωπες, 120

N

Νασσών, 83
Ναβουχοδονόσορας, 196
Ναγκαί, 83
Ναζιραΐος, 199
Νάθαν, 83
Ναθαναήλ, 146, 148
ναί, 76
Νασούμ, 83
Νασσαριαΐοι, 97
Ναυτίλος, 53
Ναχώρ, 84
νεανίσκος, 128
Νεεμάν, 68
Νεΐλος, 136
νερό, 30, 81, 155, 178, 185, 199, 283, 291
νεφέλη, 94, 130
Νηρί, 84
Νικάνορας, 93
Νικόλαος, 93
Νικόμαχος, 19
νόημα, 38, 58, 143, 149, 166, 188, 190, 202, 217, 219, 274,
275, 276, 282, 320
νόηση, 81, 122
Νόμοι, 27
νόσος, 264
νοῦς, 121, 129, 165, 166, 184, 187, 188, 198, 200
Νῶε, 13, 60, 70, 74, 83, 116, 119, 154, 170, 192, 337

Ξ

Ξί, 46
Ξυράφι, 198

Ό

Όζιας, 82

Ο
οικονομία, 197, 312

ό
όκηρία, 109

”Ο
Όλγα Βατίδου, 22, 64

Ό
Όλυμπία, 18

ό
όμογνωμία, 274
όμολογη, 48
όμότιμος, 84

Ό
όνειρο, 75, 77, 195
όντα, 43, 47, 126, 165, 174, 177, 301

ό
όξεϊα, 42

Ό
όραμα, 64, 180
όραση, 164, 191, 257

ό
όρατός, 229

Ό
όργανα, 42, 87

ό
όργή, 65, 109
όρθογώνιο, 44

Ό
όρκος, 17, 222

ὄρος, 30, 70, 128, 187, 199, 247, 301, 308

Ὅ

Ὀρφέας, 19

Ὄσσηνοί, 97

Ὄσάνης, 45

Ο

οὔ, 76

οὐράνια πραγματικότητα, 21

οὐρανός, 41, 65, 91, 96, 104, 278

οὐσία, 21, 23, 39, 40, 99, 156, 175, 255, 272, 285, 298, 300, 308

οὐσιαστικά, 85, 231, 249

Π

παιδίον, 128

Παλαιά Διαθήκη, 38, 130, 246, 273, 281, 290, 321

Παλαιστίνη, 26, 67, 340

Παλατίνος, 18

παλλακίδα, 184

πάνδημη, 38

πανίσχυρο, 23

παράδοση, 51, 85, 104, 188, 207, 210, 298

παραλυσία, 267, 321

παράλυτος, 256, 262

παράσταση, 28, 90

παρθένος, 40, 222, 304

Παρμενᾶς, 93

Παροιμίες, 77, 78, 192, 261

Πάσχα, 71, 95, 112, 189, 218, 220, 221, 242, 246, 249, 259, 298, 326, 337, 339

Πάτερ Ἡμῶν, 10, 202

Πατέρες, 9, 15, 16, 38, 59, 88, 89, 95, 99, 100, 102, 103, 106, 108, 111, 123, 127, 138, 142, 143, 144, 151, 152, 153, 156, 157, 162, 169, 170, 171, 172, 175, 182, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 207, 210, 234, 236, 273, 286, 287, 297, 299, 313, 319, 331, 332, 333, 334, 336

πατητήρι, 283

παχιές, 75

πέμπτος, 42, 55

πέντε, 6, 23, 24, 36, 42, 77, 93, 94, 142, 143, 144, 145, 152, 155, 156, 164, 167, 171, 177, 181, 185, 187, 201, 252, 257, 260, 264, 269, 291, 295, 305, 306

πεντήκοντα, 15, 145, 293

Πεντηκοστή, 13, 15, 37, 71, 190, 211, 213, 219, 220, 257, 259, 268, 269, 274, 276, 278, 284, 285, 286, 288, 298, 299, 302, 314, 320, 321

Περίανδρος ὁ Κορίνθιος, 18

περίοδος, 92, 275, 286

περισπωμένη, 42

περιστατικό, 9, 65, 110, 112, 113, 120, 121, 123, 131, 135, 151, 210, 242, 257

περιστροφή, 41

Περιτομή, 189, 238

περιφερής, 144, 145

περιφορά, 96

Περσία, 26

Πέτρος, 122, 123, 124, 125, 148, 233, 241, 275

πηγή, 16, 35, 92, 173, 263, 272, 278

πηλίκιο, 41

πήλινο, 68

Πιλάτος, 246

πίστη, 7, 23, 60, 96, 110, 133, 138, 148, 173, 174, 185, 258, 260, 261, 266, 267, 272, 275, 280

πιστός, 16, 159, 174, 212, 216, 280

πίσω, 42, 127

πλάτος, 41, 46, 148, 156, 336

Πλάτωνας, 103

πληγή, 74, 87

πληθυσμός, 85

πλημμέλημα, 117

πλήρης, 105, 125, 189, 308

πλησμονή, 184

πλοκάμοι, 74

Πλοῦταρχος, 103

πλοῦτος, 265

πνεῦμα, 13, 23, 34, 64, 81, 109, 130, 131, 142, 173, 175, 183, 188, 272

πνεύμονας, 42

πόδια, 42, 55, 168

ποίημα, 52

ποίηση, 8, 51, 52, 54, 341

ποιμένας, 279

ποιότητα, 23, 203, 272, 298

πόλεμος, 130

πολιτεία, 54

πολλαπλάσιο, 39, 108, 144, 154, 307, 318

πορνεία, 109

πόρνη, 65

ποσότητα, 8, 23, 78, 272, 301

πραγματικότητα, 23, 35, 85

πράνα, 30

πράξη, 58, 64, 115, 144, 156, 168, 180, 196, 199, 219, 220,
255, 261, 302, 306
πρεσβύτης, 56, 128
προβάδισμα, 50
πρόνοια, 106, 156, 166, 190, 197, 299, 307, 309
προπάτορες, 28
προσθήκη, 45, 144, 290
προσωπικότητα, 36
πρόσωπον, 58, 147
προσωποποίηση, 28
προφερόμενο, 23
Προφήτης, 69, 291
Πρόχορος, 93
πρωταρχικό, 44, 66
πρωτοευαγγέλιο, 105
πρώτος, 44, 55, 71, 82, 120, 121, 158, 252, 268, 300
πρωτότυπο, 44
πρωτοχρονιά, 71
Πτολεμαῖος Β', 94
πτύεται, 42
Πυθαγόρας, 26, 318
Πυθαγόρειο, 46
Πύργος, 24, 274

Ρ

Ραγαῦ, 84
Ραχήλ, 12, 74
Ρησᾶς, 83
ρήση, 54, 161, 207, 299
ρίζες, 17, 27, 196
Ροβοάμ, 82
ρουθούνια, 42
ρύακας, 136
Ρωμαῖοι, 43
Ρώμη, 20, 65, 139

Σ

Σ. Βαρτανιάν, 63, 340
Σ. Θεολόγος, 21
Σ. Φρέρη, 63, 340
Σάββατο, 11, 13, 15, 66, 69, 70, 72, 102, 110, 189, 216,
221, 222, 223, 225, 226, 231, 233, 235, 236, 238, 241,
242, 244, 246, 249, 255, 256, 258, 261, 267, 285, 288,
301, 302, 314, 318, 320, 321, 337
Σαδδουκαῖοι, 97, 170
Σαδώκ, 82
Σαλαθιήλ, 82, 83
Σαλαῖς, 83

σάλιο, 42
Σαλμών, 83
σάλπιγγα, 195
σάλπισμα, 64
Σαμψών, 211
Σασούλ, 74, 78, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 211, 286
Σάρρα, 73
Σαφᾶ, 33
σεβάσμιος, 45, 319
σειρά, 19, 27, 39, 46, 48, 178, 246, 277, 290, 309
σελήνη, 41, 137, 178, 242, 254
Σεμεῦ, 83
Σεπφώρα, 79
Σερούχ, 84
Σήθ, 83
σηκώτι, 42
Σήμ, 83
σημαία, 52
σημεῖο, 41, 47, 69, 100, 113, 118, 158, 188, 224, 274, 275,
276, 322
σημειολογία, 13, 38, 39, 44, 85, 92, 95, 99, 182, 206, 207,
319
σθένος, 110
σίγμα, 46
σίδηρος, 49, 51, 104
Σικάγο, 34
σιτάρι, 191, 249
Σιών, 130
σκέψη, 64, 176
Σκηνοπηγία, 190
σκῆπτρο, 20, 127
σκοπός, 22, 202, 266
σκυτάλη, 269, 321
σκύφος, 179
Σολομῶν, 82
σπέρμα, 42, 169, 197
σπλάχνα, 42, 243
σπλήνα, 42
σπορέας, 122
στατιστική, 85
Σταύρωση, 37, 226, 229, 261, 275
στεῖρα, 78, 294
στερεό, 39, 40, 41, 47
στερεομετρία, 40
στέρνο, 42
στεφανίτης, 279
στοιχεῖα, 15, 16, 21, 38, 39, 49, 71, 81, 88, 95, 96, 102,
155, 156, 167, 187, 234, 246, 258, 259, 280, 306, 311,
314

στοίχημα, 52
στόμα, 19, 42, 60, 73, 119, 136, 265
στομάχι, 42
στωικές, 38
συγγένεια, 304
συγκατάθεση, 255
συγκριτική, 105
σύγχυση, 150, 164, 166, 172, 277
συγχώρηση, 124, 275
συγχωρητικότητα, 124, 209, 212
συλλογή, 53, 212, 238, 244
σύμβολο, 8, 23, 64, 66, 72, 73, 74, 75, 78, 81, 94, 104, 132, 147, 149, 174, 178, 241, 313, 314
Συμεών, 56, 84, 207, 208, 248, 336
σύμπαν, 27, 35, 45, 91, 306
συμφιλίωση, 275
σύμφωνα, 2, 11, 18, 21, 34, 41, 43, 46, 82, 83, 104, 114, 120, 124, 131, 145, 153, 155, 158, 166, 167, 171, 173, 180, 184, 189, 190, 191, 193, 196, 198, 219, 229, 236, 238, 239, 241, 243, 245, 263, 266, 284, 287, 289, 290, 291, 297, 299, 301, 304, 305, 308, 312, 320
συνάφεια, 143, 145, 159
συνείδηση, 32, 249, 274
συνέναιση, 257
συνεννόηση, 58
σύνεση, 110, 175, 176, 177, 180, 272
σύνθεση, 21, 34, 143, 145, 307, 314
σύνολο, 21, 27, 37, 54, 159, 269, 297
συνοχή, 45
συντέλεια, 96, 198
συντίθεται, 38, 39, 289
σύσταση, 21, 308
συχνότητα, 12, 31, 58
σφραγίδα, 64, 232
σχήμα, 41, 42, 47, 100, 103, 284
σῶμα, 29, 34, 41, 42, 47, 94, 96, 104, 116, 133, 137, 199, 203, 229, 231, 239, 241, 243, 257, 262, 264
σωτήριοι, 29
σωφροσύνη, 47, 165

Τ

τάλαντο, 232
Ταλμούδ, 66
ταραχή, 168
Ταρώ, 20
τάφος, 18, 235
τείχη, 19, 74, 199, 207, 291, 294
τεκμηριώνεται, 41

τέλειος, 41, 60, 144, 145, 147, 156, 172, 180, 246, 268, 296, 308
ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΑ, 35, 68, 90, 130, 148, 177, 272, 289, 291, 305, 309, 318
τέμενος, 32
τέσσερα, 12, 26, 40, 41, 81, 95, 144, 145, 152, 155, 156, 167, 251, 287, 306, 307, 311
τέταρτος, 42, 55
ΤΕΤΡΆΓΩΝΟ, 26, 39
ΤΕΤΡΆΔΑ, 91, 160
τέχνες, 19
ΤΕΧΝΙΚΗ, 85
Τζαϊνισμός, 29
Τιβεριάδα, 318
τίμημα, 54
Τίμωνας, 93
τιμωρία, 91, 112, 114, 118, 120, 155, 200, 242, 290
τίτλος, 19, 255
τόξο, 24
τόπος, 96, 130, 184
τουφέκια, 55
ΤΡΕΪΣ, 9, 17, 19, 36, 40, 41, 52, 59, 60, 71, 73, 81, 87, 91, 109, 110, 128, 143, 145, 148, 155, 186, 207, 215, 232, 252, 269, 272, 274, 278, 279, 297, 300, 303, 307, 312, 313, 321
Τρία, 23, 26, 40, 47, 74, 81, 91, 94, 144, 148, 178, 181, 246, 304, 306, 308, 311
Τρίγωνο, 44
Τρίτος, 55, 300
τσάκρα, 31
τύμπανο, 55
τυπολογία, 10, 17, 171, 172
τύπος, 174, 198, 223, 314
τυφλός, 256
τύφλωση, 10, 197, 198
τυχαῖος, 169, 202
τύχη, 47

ὐ

ὕδραργυρος, 49, 51, 104

ϋ

ϋδωρ, 95, 110, 156, 167, 306

Υ

υιοθεσία, 202, 203

Ū

Ūλη, 30, 31, 34, 111, 142, 158, 179, 184, 185, 187, 189,
200, 219, 288, 297, 306, 308, 312

Ū

Ūλικός, 307

Ū

Ūπαρξη, 9, 27, 89, 103, 166, 237

Ū

Ūπερβολικός, 85, 155
Ūπερηφάνεια, 109
Ūποβρύχιος, 280
Ūποδομή, 318
Ūποδωρική, 47
Ūπολυδική, 47
Ūποσημείωση, 104
Ūποταγή, 104
Ūποφρυγική, 47
Ūποχείρια, 187

Φ

Φ.Α. Δημητρακόπουλος, 68, 341
φαλακρός, 200
φαντασία, 22, 23, 64, 319
Φαραώ, 74, 75, 247, 310
Φαρές, 82, 84
φάρος, 18
φάση, 31, 35
φεγγάρι, 24
φθόγγοι, 19, 20
φθόνος, 109, 115, 117
φιλανθρωπία, 110, 126, 150, 192
φιλαργυρία, 9, 109, 138
φιλαυτία, 109
Φίλιππος, 93
φιλοσοφία, 24, 34, 165, 302, 306, 312
φιλόσοφος, 234
Φίλωνας, 38, 41, 111, 116, 177, 221, 225
Φινεές, 155
φοίνικας, 313
φρέαρ, 66
φρόνηση, 47, 312
φρόνιμη, 166

φρούριο, 46
φρυγική, 47
φυλακίτις, 45
φυλάκτρια, 45
φυλή, 161
φύση, 38, 43, 46, 47, 48, 96, 101, 126, 143, 150, 156, 160,
164, 167, 170, 171, 172, 175, 177, 180, 184, 185, 187,
189, 190, 192, 194, 203, 226, 238, 243, 259, 271, 281,
284, 297, 300, 301, 305, 306, 307, 312
φυσικός, 148, 197
φυτά, 30, 47, 280
φυτουργός, 279
φωνήεντα, 21, 26, 42, 62
φώσφορος, 279
φωτιά, 30, 60, 65, 81, 95, 111, 141, 150, 152, 167, 191,
195, 242, 244, 272, 276, 284, 291, 321
φωτός, 21, 174, 177, 277

Χ

χαλκός, 49, 50, 104
χαρά, 30, 134, 166, 277, 283, 285
χάρη, 125, 143, 148, 152, 156, 163, 166, 186, 197, 202,
203, 213, 241, 256, 280, 281, 282, 287, 300, 302, 313
χάρισμα, 104, 179, 232, 233, 273, 284
χέρια, 28, 42, 55, 65, 108, 136, 181
Χερουβίμ, 38, 43, 337
χιλιάδες, 15, 65, 86, 107, 155, 166, 291, 305, 313
Χίλων Λακεδαιμόνιος, 18
Χιονάτη, 19
χορός, 42
χρέη, 80, 114
χρίσμα, 93, 220
Χριστός, 89, 94, 113, 124, 125, 146, 149, 156, 169, 172,
173, 174, 180, 192, 198, 203, 228, 230, 231, 232, 234,
235, 247, 248, 249, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261,
262, 263, 264, 266, 267, 268, 275, 277, 279, 281, 321
χρυσάφι, 25, 30, 249, 265
χρώμα, 42, 47
χύνονται, 42
χωνευτήριο, 68, 265

Ψ

ψαλμός, 103
ψηλός, 42
ψυχή, 4, 9, 22, 42, 43, 44, 61, 81, 95, 108, 109, 132, 171,
174, 180, 191, 199, 219, 221, 226, 239, 248, 257, 262,
263, 266, 269, 276

Ω

Ωβήδ, 83
ώδη, 78
Ωκεανία, 48
ώκεανοί, 48

ώ

ώραία, 75

Ω

Ωριγένης, 88, 158, 209, 309
Ωσηέ, 92